

Yazar Hakkında

1951 Manisa doğumlu. 1976'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden mezun oldu. Öğretmen olarak Erzurum, Karabük, Afyon-Sandıklı, Manisa-Göğdes, ve Amasya-Suluova'da görev yaptı. 2005'te emekliye ayrılan Abdulhalim Durma 'Evliyalar Şehri' adıyla bir kitap dizisi hazırlamaya başladı. Elinizdeki kitaptan önce Amasya, Kastamonu ve Afyonkarahisar'ı yayınlayan yazarın hazırlanmakta olan son kitabı Tokat ile ilgili.

Evliyalar Şehri
I S P A R T A

Yayına Hazırlayan
Abdulhalim Durma

Amasya 2010

ISBN 978-9944-0466-3-3

DİZGİ

Abdulhalim Durma

Kapak Tasarımı

Abdulhalim Durma

Baskı Yeri ve Yılı

Yenigün Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti. Turgut Özal Bulvarı No. 53/1

Gskitler/ Aankara Tel-: 0312 384 6183-84

2010

Bu kitabın bütün hakları Abdulhalim Durma'ya aittir. Hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir.

1000 Adet basılmıştır.

Mukaddime

Karacaahmet ve Yunus Emre'ye sahip çıkan Őehirlerin başında gelir Isparta. Şehir çok eskilerden beri kalesizdir fakat fethinde çocukların masallarını süsleyen yedi kahraman kardeşin Őöhreti günümüze kadar gelir. Bugün Halife Sultan, YediŐehitler, Piri Mehmet, ve diğerleri mahalle adlarıyla yaŐamaya devam eder Ispartalının günlük hayatında.

Hz. Ali sevgisine sahip çıkan ve hayatiyetini en zor zamanlarda bile sürdürebilmiŐ olan nazeninler kendilerine Şeyh bulmakta hiç zorlanmazlar burada. Dergahlarının başına Nakşibendi Şeyhleri getirilmiş olsa da, hayatın cilvesidir ki, zaman içinde Nakşibendi dergahı dönüşür BektaŐı tekkesine.

Görmek için bakıldığında insanın secdedeki halidir vav, ve Őehirli Cami-i atik'te üçler, yediler ve büyük evliyalar ile toplanır 'Vav'ın altında, dualarıyla Hicaz'ın yolunu tutar, bin aydan hayırlı gecede sabaha kadar.

Peygamber Camii'nin inşa Şehrin ruhunu aksettiren bir öyküdür, öyle ki, yardım yarışında öne çıkan Vesile Hanım Mabedde kılınan ilk Cuma namazında yer alır, musalla taşında.

Burada bir zamanlar, Berdeli şeyhin Yazla'daki tekkesinde yerine bıraktığı halefi talebesidir, çünkü ahirete irtihal ederken onaltı çocuğu da Peygamber aşkı yüzünden babalarını yalnız bırakmazlar.

Bu yolun cilvelerine akıl sır ermez, kimi Pir Muhammed gibi şeyhinin nezaretinde altı ayda o yüksek makamlara ulaşırken, kimi Turabi gibi sadece mürşidini bulmak için otuz yıl yol kat eder.

İncili'nin türbesiyle dikkati çekse de, Sav'ın karakteri kaderidir sanki. Osmanlı zamanında ismini nasıl duyurmuşsa, mimlenmiş gibi şöretini takip eder yakın çağımızda da. Anadolu'da kaç yer vardır böyle şöreti kendisinden önce gelen bilinmez. Barla hiç de geri kalmaz Sav'dan, mukaddes mekanların toplandığı yer olarak.

Şehirleri kuran insanlar, önce tekkelerini kurmuştur Senirkent'te, her yerde olduğu gibi. Atalarının ruhaniyeti felaketlerde hamisi olur şehirlinin.

Isparta'da bir yer vardır ki, insanlar topluca tırmanırılar dağın zirvesine, kul olmanın özgürlüğünü hissederler günlerce, mübarek bir zatın kabrinin başında. Çoğu Dünya hayatını misafirliğe benzetse de, misafir değildir onlar, zira hem ekip biçtikleri tarlanın, hem de hasadını kaldırdıkları ahiretin insanıdırılar. Hayatlarının parçasıdır ölüm sonrası, kavuşmayı arzulamasa da farkındadır hayatın manasından.

İçindekiler

Isparta Evliyaları

13.asır	1
14.asır	11
15.asır	12
16.asır	19
17.asır	22
18.asır	24
19.asır	28
20.asır	39
Ve diğerleri	44
Aksu Evliyaları	57
Atabey Evliyaları	60
Eğridir Evliyaları	67
Gelendost Evliyaları	122
Gönen Evliyaları	126
Keçiborlu Evliyaları	128
Senirkent Evliyaları	134
Sütçüler Evliyaları	151
Şarikaraağaç Evliyaları	152
Uluborlu Evliyaları	157
Yalvaç Evliyaları	164

Isparta'da Tarikatlar

Isparta'da Bektaşilik	177
-----------------------	-----

Isparta’da Kadirilik	179
Isparta’da Mevlevilik	182
Isparta’da Nakşibendilik	187
Isparta’da Sadiyye	192
Değerlendirme	196
İndeks	197
Kaynakça	201

ISPARTA
EVLİYALARI

“Isparta ilçe merkezi ve kazalarında adı ve yeri belli olan 360 kadar, belli olmayan bin kadar evliya veya kutsal kişi veya büyük adamı vardır.”

-Böcüzade-

13. asır

Bölgeye ilk Arap akınlarının Emeviler döneminde başladığı ileri sürölür. 713'teki akının ardından bu defa Abbasiler tarafından 771'de yeniden hücumlar başlar. Ve hatta geçici bir süre Isparta ele geçirilir. İbn Bibi'ye göre ise şehir III. Kılıçarslan zamanında, muhtemelen 13. yüzyılın başlarında zapt edilir¹. Şehrin Selçuklular tarafından ele geçirilişine dair yedi kardeşin menkıbeleri bugün hala halkın zihninde yerini muhafaza eder.

Filiz Nurhan Ölmez ve Şirin Gökmen'in çalışmalarından² **Şeremet Dede**'nin türbesinin eski adıyla Germiyan Mahallesi, şimdiki adıyla İskender Mahallesi'nde, eski Antalya yolu ile Şehit Fethi Bey Caddesi'nin keşiştiği yerde bulunduğunu görölürüz. Bu Dede'nin Isparta'nın Selçuklular tarafından fethinde başarı gösteren yedi kardeşten biri olduğı rivayet edilir. Kabrin bakımı ile ilgilenen türbedar, geçmişte

¹ EMECEN Feridun, Isparta, TDV İslam Ansiklopedisi

² Filiz Nurhan ÖLMEZ Şirin GÖKMEN, Isparta İl Merkezi'nde Bulunan Türbeler

Şeremet Dede'nin türbesinin olduğunu, yol geçmesi sebebiyle yıkıldığını, fakat Dede'nin, kabrinin kaldırılmasına müsaade etmediğini, bu nedenle kabrin yerinden kaldırılamadığını belirtmektedir. Kabir, çişini haber vermekte geciken çocuklar için ziyaret edilir. Yasin Erdenk¹ ve Haşim Keskin² çalışmalarında, mahalle sakinlerinden hayırsever biri tarafından yol kenarına adına küçük bir çeşme yaptırılmış olduğundan ve ziyaretçilerin çeşme yanındaki taş arasına mum yaktıklarından söz ederler.

Şehit Osman Dede'nin Isparta'nın Selçuklular tarafından fethinde başarı gösteren yedi kardeşten bir diğeri olduğu rivayet edilir. Geçmişte buraya sütü az olan ya da olmayan kadınların geldiği, günümüzde ise gelenlerin sayısının azaldığı anlatılır. Gelenler genellikle yaşlı kadınlar olup, Dede'nin mezar taşının üzerine bir gün ya da birkaç saatliğine, bir kase su bırakıp dua etmektedirler. Bu kaseyi Dedenin kabrine bırakmalarının sebebi sofralarındaki bolluk ve bereketin çoğalmasını istemeleridir. Eski türbedar, ziyaretçilerin geçmişte bez bağlayarak, adakta veya dilekte bulunduğunu, dilekleri gerçekleşenlerin adaklarını yerine getirdiklerini söyler. Erdenk³ ve Keskin⁴ ise, Vanlı Camii'nin yanında büyük bir ceviz ağacının altındaki mezarın zamanla kaybolduğunu ve yerini bir taş yığını aldığını belirtir. Ağaç zamanla

¹ ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

² KESKİN Haşim, Isparta ve Civarında Yaşayan Halk İnançları, Yüksek Lisans Tezi, 1998

³ age

⁴ age

yaşlanıp kuruyunca mezar adeta ortadan kalkar. Fakat burayı bilen ve dua için gelen kadınlar çaput bağlayıp adak adayarak ziyaretlerine devam etmektedirler. Mezar Vanlı Camii hocası merhum Fevzi Böke tarafından 1970’te köfeki taşından yaptırılır.

Böcüzade’nin eserinden¹ öğrendiğimize göre, Isparta’da Piri Mehmet Halife’nin Darüşşifası civarında sokak içinde türbesi bulunan ve **Sıtma Dedesi** lakabıyla anılan zatın kimliği bilinmiyorsa da onun Piri Mehmet Efendi zamanında veya daha sonra yaşadığı sanılmaktadır. Sıtma Dedesi’nin, sıtma tutanları, ısıtılmış söğüt yaprakları üzerine yatırarak terlettiği, sonra söğüt ağacı yapraklarını ve kabuklarını kaynatarak hastalara içirdiği, ve böylece sıtmayı iyileştirdiği söylenir. Yazar eserini kaleme aldığı 1900’lerde bile bu kaynamış suları içip, mezarının üstüne yatan hastaların iyileştiğinin görüldüğünü kaydederek şunları ilave eder. “Sıtma Dede’nin Karasofu veya Karakadı adıyla Piri Mehmet Halife’nin dervişliğini yaptığı hicri 965 veya 970 yıllarında öldüğünde, şimdiki yerde bulunan evinin bahçesine gömüldüğü, buraya bitişik olan bir eve halen Sofu evi denildiği söylenmektedir.” Halbuki Erdenk, yüz yıl sonraki çalışmasında², Doğancı Mahallesi Değirmen yolu 2415 nolu sokak üzerinde bulunan ve "Hu Dede" diye de anılan Sıtma Dedesi’nin Isparta’nın fethinde kahramanlıkları görülen yedi şehitlerden birisi olarak anıldığını yazar. Yıllardır ziyaretçi akınına uğramış olan türbenin bugün kaldırılmış olduğunu ve sadece çevre halkının yerini bildiğini kaydeder.

¹ BÖCÜZADE Süleyman Sami, Kuruluşundan bu Güne Kadar Isparta Tarihi, I. Ve II. Cilt Isparta eski Mebusu (1851-1932) Bugünkü dile çeviren ve yayınlayan Dr. Suat Seren

² age

Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarından¹ ise, 30 Kasım 1925 tarihinde, 1341 Nolu "Tekke, Zaviyelerle Türbelerin Kapanmasına ve Türbedarlıklarla Bir Takım Ünvanların Yasaklanmasına Dair Kanun" çıktıktan sonra, Sıtma Dede'nin türbesi yıktırılmış ve sıtma hastalığına yönelik uygulamaların ortadan kalkmış olduğunu öğreniriz. Ölmez, Sıtma Dede'nin kabrinin Piri Mehmet Mahallesi'nde olduğuna inanıldığını ilave eder.

Erdenk², Isparta'nın güneyinde bulunan Sidre Tepesi'nin şehre bakan yamacında yer alan **Muharrem Dede**'ye ait türbenin 1955 yılında halktan birisinin rüyasında verdiği söz üzerine yaptırılmış olduğunu yazar. Yakın zamanda yine adak sahiplerince türbenin yanına güzel bir mescit ve mutfak yapılmıştır. Türbenin yanında tatlı ve hoş içimli bir kaynak suyu vardır. Türbe içindeki sandukanın üzeri yeşil bir örtü ile örtülmüştür. Türbe çevresi son yıllarda piknik alanı olarak da kullanılmaktadır. Muharrem Dede'ye her türlü ihtiyacı olan ziyaretçi gelmektedir. Ayrıca hacca niyet edenler yola çıkmadan önce, genç kızlar kismetlerinin açılması için, askere gidenler kazasız belasız dönmek için, bir kısım insan da ev sahibi olmak için buraya gelip iki rekat namaz kılarak dua etmekte ve dilek dilemektedirler. Günümüzde insanların burada özellikle Perşembeyi Cumaya bağlayan bazı gecelerde bir araya gelerek toplu halde zikrettikleri görülür. Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarından³ Muharrem Dede'nin Isparta'nın Selçuklular tarafından fethinde başarı gösteren yedi kardeşten biri olduğunun rivayet edildiği

¹ age

² age

³ age

anlaşıyor. Isparta'nın fethi esnasında nöbet başında burada şehit düştüğü veya diğer bir menkıbeye göre de, çoban iken erdiği ileri sürülmektedir. Onun aynı zamanda Mevlevi tarikatına mensup olduğu da kabul edilir. Mevlevi Tarikatı mensuplarının, özellikle Perşembeyi Cumaya bağlayan gecelerde toplu halde gelip, Muharrem Dede için dua ettikleri belirtilmektedir. Isparta'da Mevleviliğin kurucusu Teberdar Mehmet Dede'nin hayatında bu mekanın özel bir yeri vardır. Keskin çalışmasında¹, her türlü dilek ve istek için gidilen türbede, küçük ve büyük baş hayvan kurban etmek, ziyarete gelenlere yemek vermek, türbenin ya da bir fakirin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak gibi adaklarda bulunmakta olduğunu anlatır. Adak olarak koyun, keçi gibi kurbanların yanında horoz ve tavuğa da rastlanır.

Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarından², halk arasında **Kesikbaş Dede** veya **Şehit Fethi Bey** ismiyle anılan zatın Isparta çayı yakınında kendi adıyla anılan yerde yatmakta olduğunu öğreniyoruz. Köfke taşından yapılmış olan türbenin içi namaz kılınabilecek kadar geniştir. Yanında bir şadırvan ve caminin bulunduğu türbenin bakımıyla caminin imamı ve Cami Koruma Demeği ilgilenmektedir. Şehit Fethi Bey'in Isparta'nın Selçuklular tarafından fethinde rol oynayan yedi kardeşten biri olduğu anlatılır. Rivayete göre, Dede'nin başı Isparta'nın fethi için savaşırken kesilmiştir. Dede de başını koltuğunun altına alarak savaşı kazanana kadar cihat etmiş ve savaşın kazanılmasıyla başını türbesinin karşı tarafında bulunan tepeden yuvarlayıp, *“Başım nerde durursa beni oraya defnedin”*, demiştir. Başı üç yol ayrımında durmuş ve durduğu yere

¹ age

² age

gömülmüştür. Dede'nin türbesinin yol ayrımında olduğundan kaldırılmak istendiği, fakat kaldırmak için gelen işçilerin ellerinin, kollarının tutmaz olduğu, hatta çatıya çıkanların çatıdan düştüğü anlatılır. Kesikbaş Dede'nin halen dünyanın çeşitli bölgelerinde savaşılan Müslüman askerlere yardım ettiği kabul edilir. Son olarak Kore ve Kıbrıs savaşlarında görüldüğü halk arasında rivayet edilmektedir. Kesik Baş Dede Türbesi'ne her türlü dilek için gidilmekte olup, özellikle askere gidenler Dedeyi ziyaret etmektedir. Genellikle Cuma ve Çarşamba günleri ziyaret edilmekte olan türbeye, ziyaretçiler girmeden önce dua etmeye başlamakta ve buna halk arasında Dededen “destur almak” denilmektedir. Dilek ve isteği gerçekleşen ya da hayır yapmak isteyenler, türbe yanında kurban kesip yemek verdikleri gibi, türbeye ya da ihtiyacı olan kimselere ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli hediyeler de alınmaktadır. Kesik Baş Dede'nin ruhu için, mübarek gecelerde, esnaf aralarında para toplayıp, helva pişirmekte ve dağıtmaktadır.

Erdenk¹, türbenin 1951 yılında yeniden yapılmış olduğunu belirterek, Ömer Seyfettin'in Kesikbaş hikayesiyle Şehit Fethi Bey'in hikayesi arasında benzerlik bulur. Keskin ise², kitabede Şehit Fethi Bey yazılı olan türbenin yapımını Karakopça ismiyle bilinen Mehmet Atabakan'ın üstlenmiş olduğunu ve kapının üzerinde Atabakan adının Arapça harflerle yazılı olduğunu belirtir.

¹ age

² age

Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarından¹, Doğancı Mahallesi'nde Paşaoğlu Bahçesi'nde bulunan kabirde medfun bulunan zatın **İhlamur Dede** ismiyle anıldığını öğreniyoruz. Geçmişte mezarın kenarında ıhlamur ağacı olduğu ve zamanla kuruduğu için bahçe sahibinin kestği söylenmektedir. İsmi bu ağaçtan aldığı kabul edilen İhlamur Dede'nin Horasan erenlerinden olduğu rivayet edilir. Keskin ise çalışmasında², halkın, İhlamur Dede'nin Horasan'dan gelen yedi kardeşten biri olduğuna inandığını yazar. Bu kişiyi ziyarete gelenlerin, geçmişte ıhlamur ağacına çivi çakıp, bez bağladıkları, günümüzde ise; Dede'nin kabri demir pannaklıklarla çevrili olduğu için çaputları parmaklıklara bağladıkları belirlenmiştir. Ayrıca demirlere küçük mendillerle yapılmış salıncak, dallardan yapılmış bilezik ya da yüzük gibi nesnelerin asılmış olduğu görülmektedir. Her türlü dilek için bu türbeye gelinmekte olup, evlenmek isteyenlerin çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Dileği gerçekleşen kimseler, kabrin çevresinde bulunan evlere, yiyecek, tülbent ya da seccade gibi hediyeler dağıtmakta ya da Dede'nin kabri başında kurban kestirip etini ve derisini Huzur Evi, Çocuk Esirgeme Kurumu, Talebe Yurdu gibi çeşitli kuruluşlara göndermektedir. Erdenk ise çalışmasında³, mezarın yanında bir su arığı, biraz ilerisinden de Isparta Çayı geçmekte olduğundan bahisle, hastaların ziyaretlerinden sonra ıhlamur ağaçlarına çivi çaktıkları, çaput bağladıkları ve adak olarak akşam yanmak üzere mezarın başına mum koyduklarını yazar. İhlamur Dede'ye yürüyemeyen çocukların getirildiğinin mahalle sakinleri tarafından belirtildiğini kaydeder.

¹ age

² age

³ age

Hüseyin Baş Dede Türbesi, Yenice Mahallesi ile Dere Mahallesi'ni birleştiren köprüye yakın yerde bulunan ve bir süre öncesine kadar suyla çalışan, iki katlı eski bir un değirmeninin içerisinde, ikinci kata çıkan merdivenin altındadır. Mezar sanduka ile korunmaktadır. Değirmenin içi karanlık olduğundan ziyarete gelenler için dışarıda sandukaya yakın pencere ışıklandırılmıştır. Türbedar bu türbeye insanların çeşitli hastalıklardan ve büyüden kurtulmak için geldiğini belirtmektedir. Ziyarete gelen kişiler, değirmenin arka bahçesinde bulunan, büyük, demir su borusunun altından üç kez geçerek dua etmektedir. Bu geçişler esnasında bastıkları yere bir daha basmamak için özen göstermektedirler. Bu uygulama, üç gün ya da üç hafta boyunca devam eder. Hasta her evine gidişinde türbenin yanından, içine hiç su konulmamış testiye su doldurur ve bu sudan başka su içmez. Böcüzade Süleyman Sami¹, geçmişte yağmur yağması istendiği zaman bu değirmene gidildiğini yazmaktadır. Eskiden bakımıyla ilgilenen birinin olmasına rağmen, bu türbenin günümüzde türbedarı bulunmamaktadır. Keskin ise halk inançları üzerine yapmış olduğu çalışmasında², hayatı hakkında yeterli bilgiye sahip olamadığımız Hüseyin Baş Dede'nin Isparta fatihlerinden olduğunu kaydederek Böcüzade'den nakille bir yağmur duası törenini şöyle yazar. "Nisan ve Mayıs aylarında yağmur yağmadığı zaman Tabakhane yanındaki çaydan yetmiş bin tane küçük ve temiz taş toplanır. Bunlar yedi torbaya onar bin tane konularak yedi abdestli genç tarafından, yedi hocanın ve yedi okulun öğrencileri ile ilahi okuyarak Ulu Cami ve namazgaha getirilir. Burada ulema, eşraf ve esnafın katılımıyla torbaların ağzı dikili olarak Yenice Mahallesi Kaya

¹ age

² age

Çeşme Namazgahına götürülür. Sonra Hüseyin Baş Dede Değirmeninin su boruları başına bırakılır. Okul öğrencilerinin işi burada bitmektedir. Yedi gün sonra şölen yapılır. Yedi okulun öğrencileri ve halk, eski elbiselerini giyerek şölene katılırlar. Kaya Çeşme Namazgahında dua başlar, eller aşağıya doğru çevrilir. Dua sonunda değirmen olukları altından geçerler. Çoğu zaman yemekler yenirken veya dualar sırasında yağmur yağmaya başlar. Bugün bu törenler kalmamıştır.”

Erdenk¹, türbenin genellikle Çarşamba ve Cuma günleri sabah namazından sonra ya da Cuma sela vaktinde ziyaret edilmekte olduğunu kaydeder. Ziyaretçiler, ziyaret sonrası değirmenin arka bahçe duvarına çivi çakıp, bez bağlar. Bazen bulgur serpildiği de görülmektedir.

Ebubekir Dede’nin türbesi, Isparta’da Hisar Mahallesi Gülcü Sokak’ta bir evin bahçesi içerisinde kapısı sokağa bakan ve içinde bir sanduka bulunan bir türbedir. İçi dar olan türbede Yasin-i Şerif ve dua kitapçıkları bulunmaktadır. Ebubekir Dede’nin, XV. yüzyılda yaşamış olan Hacı-i Sultan Abdulkadir Geylani’nin talebesi olduğu söylendiği gibi, 13. yüzyılın başında Isparta’nın fethi sırasında yaşadıkları kabul edilen yedi şehitlerden birisi olduğuna da inanılır. Türbeye gelen ziyaretçiler bir Fatiha üç İhlas suresi okuyarak her türlü dilekte bulunurlar. Adak olarak çocukların sevindirildiği söylenmektedir.

1900’lerde Böcüzade’nin yazdığına göre², Harabizade veya Çubukçuzade Medresesi diye anılan ve Abdipaşa (Kavaklı) Camii bitişiğindeki medrese içinde medfun bulunan **Gökveli Sultan** veya diğer

¹ age

² age

adıyla **Şeyh Recep Efendi**, İslamlığın Isparta'ya yayılmaya başlaması sıralarında Horasan'dan gelmiştir. Şimdiki gömülü olduğu yer o zamanlar bağlık, bahçelik ve şehir dışı olduğundan zaviyesini burada kurmuş, birçok vakıflar elde ederek, gelen gidenleri misafir etmeye başlamıştır. Kendisinin birçok kerametleri olduğu söylenirse de, en önemlisi, 3-4 yaşına geldiği halde yürümeyen çocukların bu türbe çevresinde üç defa yürütmek suretiyle yürür olmalarıdır. Gökveli Sultan'ın ne zaman yaşadığı ve öldüğü bilinmiyor. Ancak, türbedarları elindeki bir tapu kaydından, 1563'te Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan vakıflar sayımında bu türbe ve arazisinin deftere geçirildiği anlaşıyor. O tarihte adı geçen zaviyenin Isparta Medresesi müderrisi Mevlana Şemsettin Efendi'nin tasarrufunda bulunduğu ve onun adına deftere yazıldığı, vakıfnamesine göre tekkeye bitişik evlerde Şeyhlerin oturduğu, avlu ve bahçesinin bulunduğu görülüyor. 1728 tarihinde kayıtların yenilendiği anlaşılmaktadır. Ancak 1900'lerde, artık bahçe ve evlerin bulunmadığı, etrafında birkaç yüz yıllık mezarlarla yeniden yapılmış birkaç odanın yer aldığı görülecektir. O günlerde, bu odalarda gelen gidenler ağırlandıkları gibi, haftanın belirli günlerinde de dini törenler yapılmaktadır.

Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarında¹, bugün Çelebiler Mahallesi'nde Çinili, diğer adıyla Kavaklı Camii ile Tuhafileeciler Sitesi arasındaki cami bahçesinde yer alan türbedeki zatın Horasan'dan Anadolu'ya akın eden Türk bilginlerinden olduğu ileri sürülür.

¹ age

Erdenk ise alışmasında¹, etrafı demir parmaklıklarla çevrili kabrin hemen üstünde bir ağaçtan söz eder. Mezar taşında, ‘Gök Veli Sultan Hazretleri (Ayak Dedesi) 1175-1260 yıllarında Isparta’ımızda yaşamış büyük alim ve evliyalardan Şeyh Recep Efendi’, yazısı bulunmaktadır. Gök Veli Sultan Hazretleri’nin adı kaynaklarda Şeyh Recep ve Abdi Paşa olarak geçmektedir. Horasan’dan geldiğı ve Isparta’nın en eski erenlerinden olduğı rivayet edilmektedir. Şu anda mezarın olduğı yerin o zamanlar ormanlık ve fundalık olduğı, şeyhin burada tekke ve zaviye yaptırdığı ve ayrıca keramet sahibi olduğı ifade edilmektedir.

Burası genellikle yürümekte geciken ve yürüyemeyen çocukların götürüldüğü bir yerdir. Adı da bu yüzden Ayak Dedesi’dir. Yürüyemeyen çocuk Çarşamba, Cuma ve Cumartesi günleri mezarın etrafında üç defa dolaştırıldıktan sonra etrafa çaput bağlanır ve adakları için mum yakılmış. Yine hasta çocuklar mezarın yanına getirilip mezarın etrafında yedi defa döndürölür ve bu hareket üç defa tekrarlanırmış. Daha sonra adak olarak camiye süpürge ve benzeri ihtiyaçları hediye edilmiş. Bugün bu uygulamaların kaybolduğı söylenmektedir.

14.asır

Yüzyılın başlannda Isparta’nın küçük bir kale durumunda olduğı tahmin edilebilir. Bu dönemde Moğol valileri ile Hamidoğulları arasındaki mücadelelerden şehir de muhtemelen etkilenir.

¹ age

Eşrefoğulları'nın 1326'dan sonra parçalanması sonucu Hamidoğullarının idaresine giren yerlerin Karamanoğulları ile ihtilaf oluşumması neticesinde Hüseyin Bey bu toprakları Osmanlılara vererek bir bakıma Osmanlılarla Karamanoğullarını karşı karşıya getirir. Hüseyin Beyin 1391'de vefatından sonra Isparta'nın Osmanlı idaresine girdiği görülür.¹ İbn Bibi'nin kaydettiğine göre Selçukluların fethi sırasında son derece müstahkem bir kale durumunda olan Isparta, İbn Battuta'nın tasvirine göre ise, kalesi yüksek bir dağın üzerinde yer alan ve güzel çarşıları bulunan bir kasabadır.

15. asır

Timur'un Anadolu harekatı Isparta bölgesini de etkiler. Daha sonra Çelebi Mehmet'in Karamanlılarla mücadeleleri sırasında burasının Osmanlılara geçtiği düşünülürse de kesin hakimiyetin II. Murat döneminde gerçekleştiği muhakkaktır. Bu devirde Isparta'nın ilk Osmanlı idarecisi olarak Kutlu Bey görülür. Selçuklular döneminde inşa edilmiş olan Ulu Camii yeniden yaptıran Kutlu Bey'in Kosova Savaşı sırasında I. Murat tarafından Anadolu muhafazasında bırakılan beş emirden biri olduğu kaydedilir. Böcüzade Ulu Camiden söz ederken², “kerestelerinin Sidre dağından kesilmesi konusundaki rivayet ve hikayeler dahi bu caminin eskiliğini kanıtlamaktadır”, der. Zira o devirlerde Sidre dağının,

¹ EMECEN Feridun, Isparta, TDV İslam Ansiklopedisi

² Kuruluşundan bu Güne Kadar Isparta Tarihi, I. Ve II. Cilt Böcüzade Süleyman Sami Isparta eski Mebusu (1851-1932) Bugünkü dile çeviren ve yayınlayan Dr. Suat Seren

ormanlık olması muhakkak gibidir. Zira caminin bulunduğu mahalleye, ilk kuruluşunda Cami-i atik Mahallesi denildiği, 1900'lerde Sıdre dağının eteğinden Dere mahallesine kadar uzanan alanda hala birkaç çam (sedir ağacı) bulunduğu, bu alanda tarla açanların yerden çam kütükleri, çırallı ağaç kalıntıları çıkardıkları görülmektedir. Bu eskiliğine göre, bu cami, halk arasında pek kutsal ve uğurlu sayılır. Ve hatta her yıl Kadir Gecesinde ve diğer kutsal günlerde Caminin Hicaza gidip, sabah döndüğüne inanılır. Bazılan, camideki büyük Vav harfinin altında Yediler, Kırklar ve büyük evliyaların toplandıklarını, camiyle birlikte Hicaza gittiklerini sanarak, sabaha kadar vav harfi altında oturur, dua eder, hicaza gitmiş sayılacaklarına inanırlardı. Hatta, bu camii biraz yükseltmek ve onarmak isteyenlere karşı çıkar, dokundurmazlardı. 1899 yılında, mihrap tarafındaki birkaç çürük direğin yenilenmesi için damı açıldığında, direklerden çoğunun çürümüş olduğu görülerek, o sırada Isparta Mutasarrıfı bulunan İzmit'li Hüseyin Hüsnü Bey, doğruluk ve çalışmaları ile halkın güvenini ve sevgisini kazanmış bir kişi olarak, hurafelere inananları aydınlatmak ve ikna etmek suretiyle, camii tamamen yıktırıp, Padişah II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yılı anısına, Ayasofya'ya benzer kargir ve çok kubbeli olarak, yeniden yapılmasına karar vermiş, halk, esnaf ve eşraftan yüzden fazla kişiyi toplayarak, ilk hamlede 500 kûsur lira toplayarak, adının Hamidiye Camii olması için izin almış ve hemen yıktırarak yenisinin yapımına başlamıştı. Yerli, doğal olarak çıkan ve Ottaş denilen taştan sütunlar, köfke taşından beden duvarları ile iki yılda cami yapılmış, bu yapımda, o eski hurafelere inananlar bile arabalarla, sırtlarında taş ve toprak taşıyarak, birçokları para yardımı yaparak, Barutçuzade hanımı Hacı Vesile Hanım, üç dört yüz liralık emlak ve arazisini, birçok kadınlar altın ve ziynetlerini hediye

etmek suretiyle yardımında bulunmuşlardır. Böylece bir iki bin liralık malzeme giderleri sağlanmış ve cami 1904 yılında bitirilerek Ramazan başında ibadete açılmıştır. İlk Cuma namazı kılındığı gün, büyük bağışta bulunan Hacı Vesile Hanım'ın cenaze namazı kılınmıştır. Sultan adına yapılan camilerin çifte minareli olması gerektiğinden, padişahça bağış yapıp ikinci minare inşa edilinceye kadar, cami adının Ulu Cami olarak anılması, ileride de, ilk kurucu Kutlubey'in adını yaşatmak için cami adının Kutlu-Hamid olması kararlaştırılmıştır. Bu yapımda emeği geçen Bayındırlık Müdürü Mühendis Kalfa oğlu Yanko Efendiye 25 lira değerinde bir saat, bir kat elbise, diğer usta ve kalfalara da birer kat elbise hediye edilmiştir. Mihrap ve minberin kenarlarına ve başlarına dini yazıları yazarak memere işleyen Şafakzade, Bektaşî Hacı Hafız Mustafa Tevfik Efendinin oğlu ünlü hattat Hafız Mehmet Hilmi Efendiye de para ve armağanlar verilmiştir. Cami içindeki yüzlerce halı, 200 lira değerinde kristal avizeler, eşraf ve ileri gelenler tarafından camiye hediye edilmiştir. Velhasıl, küçük büyük herkes, gücü yettiğince camiye yardım ve hibelerde bulunmuşlar, bu camide cenaze namazı kılınanların halı bağışları da cami bağış defterine yazılmıştır. Bu caminin yapımında yapı kurulu olarak çalışanlar, Mutasarrıf Hüsnü bey Başkanlığında Müftü Şakirzade Şakir Efendi, Belediye Başkanı Böcüzade Süleyman Sami, Evkaf Müdürü Atabeyli Kaputluzade Mehmet Nuri, İdare meclisi üyelerinden Çallızade Mustafa Necip, Handanzade Hacı Hasan, memleket eşrafından Dere Mahallesi imamı Hacı Ali ve Hacı Emin, Kaçkınızade Hacı Ahmet, Ciğerezade Hacı Mustafa Ağa ve katiplik yapan Evkaf Katibi Kavukçuzade Hüseyin Atıf Efendilerden müteşekkildi. Açılış töreninde, manzum olarak Belediye Başkanı Böcüzade Süleyman Sami'nin yazıp

okuduğu nutuk, her satırı ‘Amin’ sesleriyle karşılanarak, büyük bir cemaat tarafından dinlenmiştir.

Bu nutuk, mutasarrıf tarafından, bir levha yaptırılarak, cami içine asılır. Bu konudaki gayretlerinden ötürü Mutasarrıf Hüsnü Beye III. Osmani ve II. Mecidi nişanları verildi. Böcüzade’ye IV. Osmani, Müftü Şakir Efendiye, Handanzade ve Çallızadelere Salise, diğerlerine IV. Mecidi, kereste bağışında bulunan Arapzadelere Salise nişan ve rütbeleri verildi. Camideki Din görevlilerine Kutlubey Aşar Vakfı’ndan bol ödenek tahsis edilir. Ne var ki, tam bir dayanışma timsali teşkil ederek adeta şehrin ruhunu yansıtan Cami, sadece on yıl sonra 1914 depreminde yıkılır.

Sadık Akdemir çalışmasında¹, 1926 yılında tekrar inşa edilen caminin içindeki ağaç sütunların Sütçüler ilçesinin meşhur Tota ormanlarından Müftüzade Tevfık Hoca tarafından getirildiğini yazar. Kutlubey Camiinin minaresi ise köfke taşından tek şerefeli olarak 1931 yılında Vakıflar idaresi tarafından yaptırılır. 1992’de restorasyon geçiren caminin çevre düzenlemesi ile ışıklandırması da 1993’te VGM tarafından gerçekleştirilir.

XIV. yüzyıldan itibaren giderek büyüyen Isparta’nın, 1478 tarihli bir tahrir defterinde timar hisselerine göre bölünmüş bir tarzda toplu

¹ AKDEMİR M. Sadık, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Isparta’da Vakıf Hizmetleri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 1997

şekilde kaydedilmiş olduğu görülür. Hepsi Müslüman olan nüfusun dışında 47 kadar da hristiyan bulunmaktadır.¹

Halk arasındaki söylenişle **Aldan Efendi**'nin türbesi, Isparta'nın Gülcü Mahallesindeki Binti Emir Mezarlığı veya diğer deyişle Alaeddin Efendi Mezarlığı'nın kuzeybatı köşesinde yer alır. Üstü çatılı türbenin içinde Alaeddin Efendi'nin yeşil örtülü sandukası mevcuttur. Namaz kılınabilecek derecede geniş olan türbe, 1946 yılında hayır sahipleriince yaptırılmıştır. Alaeddin Efendi Erdebiliyye tarikatının Isparta'daki temsilcilerindendir. Halife Sultan ile aynı dönemde yaşamış ve ona damat olmuştur.

Erdenk çalışmasında², türbenin zorda kalanların uğrak ve umut yeri olduğunu belirtir. Genellikle Cuma günleri kadınlar tarafından ziyaret edilen türbede ziyaretçiler tarafından namaz kılınır, mevlit okunur, çeşitli dileklerde bulunulduktan sonra türbenin yanına mum dikilir ve çaput bağlanır ve fakirlere dağıtılmak üzere adak kurbanları kesilmiştir. Bugün mum yakma ve çaput bağlama adetlerinin yok denecek kadar azalmış olduğu kaydedilir.

Isparta Tarihi yazarı Böcüzade'ye göre³, Timurlenk'in Hamideli yöresine geldiğinde, Erdebiliyye tarikatına özel bir sevgisi bulunduğu cihetle, Şeyh Alaaddin'in bu tarikata mensup olmasından ötürü, diğer yerlerde yaptığı kötülükleri Ispartalılara yapmadığı, rivayet edilir.

¹ EMECEN Feridun, Isparta, TDV İslam Ansiklopedisi

² ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

³ age

Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarından¹ türbenin geçmişte en çok ziyaret edilen mekanlardan biri olduğunu öğreniyoruz. Bugün geçmişteki önemini kaybetmesinin sebebi olarak anlatılan rivayet şöyledir. "Aldan Dede, türbedarının rüyasına girip, ziyarete gelenlerin Allah'a şirk koştuğunu, kendisini Allah yerine koyup dilekte bulunduklarını ve bundan rahatsız olduğunu, bu yüzden kimsenin ziyaretine gelmemesini istediğini söyler. Türbedar, bu rüyayı birkaç kez gördüğünü, gelen ziyaretçileri uyardığını, fakat sonuç alamadığını anlatır. Aldan Dede tekrar türbedarın rüyasına girmiş, dinlemeyip gelen olursa türbedarını felç edeceğini söylemiş ve birkaç hafta sonra türbedar felç olmuştur. Bunu duyan halk Aldan Dede'ye ziyareti azaltmış ve gittikleri zaman yaptıkları dualarda dikkatli olmuşlardır."

Böcüzade, Isparta tarihini kaleme aldığı eserinde² **Halife Sultan**'ın 'Feraiz Şarihi' olarak şöhret bulduğunu ve sağlığında nice kerametler ve harikalar gösterdiğini yazar. Halfa Sultan denilen yerdeki türbesi 1900'lerde şehrin dışındadır. 'Miras payları açıklayıcısı' olarak ün yapmış olan bu zatın şerhlerin ruhu anlamına gelen Ruh'al şuruh adlı eserin yazarı olduğu görülmekte ise de, adı geçen eserin Önsöz'ünde ve başka yerlerinde adına ve yaşadığı zamana dair herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Eserin Isparta'da bulunan yazma nüshalarından birinin baş tarafına düşülen notta, "Bu eserin Beyşehir kazasının Kuşaklı (veya Kışaklı) bucağından ve Erdebili Tanıkati³ halifelerinden Şeyh Alaaddin Efendi'ye

¹ age

² age

³ İmam Musa Kazım soyuna mensup Safiyüddin Erdebili (ö. 1334) Şeyh Muhammed Geylani'den inabe alır. Timur'un Safiyüddin Erdebili

ait olduğu” yazıldıktan sonra, nazım halindeki ibarelerden, “eserin Hicri 930 (M/1524) yılında sona erdiği ve Alaaddin Efendi’nin Isparta’da öldüğü”, kaydedilmektedir.

Halk arasında, Şeydi Halife’nin Şeyh Alaaddin Efendi’nin Isparta’da Şeyhi ve Feraizde Hocası olduğu anlatılır. Şeydi halifenin ölümünden sonra, Alaeddin Efendi’nin feraizde şüphe ve tereddüde düştüğü hallerde, Halife Sultanın türbesine giderek, ona teveccühle zorluklarını giderdiği rivayet olunur. Bu eserin, Halife Sultan tarafından, Alaaddin Efendi’ye bırakıldığı anlaşıyor.

Ölmez ve Gökmen’in çalışmalarından¹, Halife Sultan Türbesi’nin bugün Isparta’da kendi adıyla anılan mahallenin, yine kendi adıyla anılan mezarlığında yer aldığını, etrafının demir parmaklıklarla çevrilmiş ve üzerinin kubbeyle örtülmüş olduğunu öğreniyoruz. Türbenin birkaç metre ilerisinde çeşme ve namaz kılınabilecek bir oda bulunmaktadır. Evlenmek, iş bulmak, sınav kazanmak, zengin olmak, eşiyle arasının düzelmesini istemek gibi çeşitli dilekler, Yasin, Mevlid okutmak, oruç tutmak, salat-ı tefriciye okumak, namaz kılmak gibi ibadetler ve adaklarda bulunulduğu belirlenmiştir.

hakkında hürmeti o derecede büyüktür ki, Anadolu’dan almış olduğu birçok esiri onun iltimasıyla salıverir. Çocukları Erdebil’de postnişin olur ve giderek Uzun Hasan ile sıhri akrabalık kurar. Şah İsmail meşihati saltanata dönüştürür ve Safevi Devletini kurar.

¹ age

Erdenk¹ çalışmasında, bugünkü türbenin 1959 yılında hayır sahiplerince yaptırılmış olduğunu belirtir. Vaktiyle ziyaretçiler türbenin etrafında üç defa dolandıktan sonra çaput bağlar ve mezarı başında mum yakarlar, adak kurbanları keserlermiş. Ziyaret için belirli bir gün olmamakla beraber Perşembe ve Cuma günleri gidilip iki rekat namaz kılınarak dilekte ve duada bulunulurmuş.

Keskin ise alışmasında², Kandillerde, Perşembe ve Cuma günleri ziyaret edilen türbede iki rekat namaz kıldığını ve bazen de grup halinde zikir çekildiğini yazar ve müftülüklerin batıl inançlar konusunda sık sık uyamaları ile Halife Sultan mezarlığında artık adakların adandığı, mevlitlerin okunduğu bir yer olarak mum yakma, çaput bağlama gibi adetlerin bugün yok denecek seviyeye gelmiş olduğunu belirtir.

Yüzyılın önemli isimlerinden Hace-i Sultan Abdülkadir Efendi'ye mensup olduğu tarikat sebebiyle 'İsparta'da Kadirilik' bölümünde yer verildi.

16. asır

Yüzyılın ortalarında meydana gelen depremten etkilenen İsparta, asrın ikinci yarısında medreseli olaylarına sahne olur. Eşkırıya olayları da giderek artar. Yüzyılın sonlarına doğru Celali isyanları bölgeyi iyice etkisi altına alır. Uluborlu, Yalvaç, Beyşehir büyük Celali reislerinin ve gruplarının dolaştığı ve üslendiğı yerler olur. XV. yüzyılın ikinci

¹ age

² age

yansından itibaren iki üç bin dolaylarında bir nüfusa sahip bir kasaba hüviyetinde olan şehir XVI. asrın başlarından itibaren fiziki yönden esaslı bir gelişme gösterir. Hristiyanlar toplu olarak bir mahallede oturmaktadırlar. 1567 yılına ait kayıtlar mahalle sayısındaki artışı gösterir. Tahrir defterlerine göre şehirde boyahane, bozahane, balhane gibi her Osmanlı şehrinde bulunan bazı işletmeler bulunmaktadır. Vakfı bulunan ve kayıtlı olan eserler arasında Kutlu Bey Camii, Hisar Efendi Mescidi, Hüsameddin Zaviyesi, Şeyh Recep Zaviyesi, Sadeddin b. Süleyman Bey Medresesi, Veled-i Evren Mescidi, Sülü Bey Mescidi, Abdurrahman Çelebi Mescidi, Debbağ Mahallesi Mescidi, Yayla Mescidi ve Firdevs Bey Camii yer alır.¹

Şehir merkezinde çarşı civarında, tek kubbeli ve üzeri kurşun kaplı, kargir caminin adı, ilk yaptıranın ismi dolayısıyla Hacı Abdi ismini almıştır². Hacı Abdi merhum, gayet zengin, fakat çok cimri olduğundan ötürü herkes kendini ayıplarmış. Halkın dilinden usanan Hacı Abdi, bir gün zamanın valisi Firdevs Paşa'ya başvurarak, bir cami yaptırmak istediğini söylediğinde, Paşa, “Hacı Baba, seni gayet cimri ve parayı çok sever derler. Nasıl oldu da paraları kıyıp cami yaptıracaksın?” dediğinde, “Belli Paşam, paralarım gayet değerli ve kendim cimriyim. Böyle değerli bir parayı Dünya'da bırakmaya gönlüm razı olmadı. Ahrete götürmek için çare aradım, bunu buldum. Himmet ve yardımınızı rica ederim.”, diyerek binanın yapımına başlamış ve 1562 yılında bitirerek, ibadete açmış olduğu halk arasında söylenir. Böcüzade Hacı Abdi'nin, caminin son cemaat yerinde ve minarenin dibinde gömülü olduğunu ilave eder.

¹ EMECEN Feridun, Isparta, TDV İslam Ansiklopedisi

² Böcüzade Isparta Tarihi

Daha sonra Halil Hamit Paşa, 1782’de bu caminin doğu ve batı yanlarına birer kanat ekleterek, doğu yanına bir minare ve bir kitaplık ilavesiyle, avlusuna da bir şadırvan ve ahşaptan iki katlı bir Son Cemaat Yeri, bir Muvakkithane ve kargir helalar, Cami avlusunun kapısı üstüne bir Çırak Okulu yaptırmış, cami ve kitaplığı Gördes halılarıyla döşetmiştir.

Bu caminin kubbesinde depremde ve yıldırım düşmesinden meydana gelen yank ve çatlaklar tehlike arz ettiğinden, onarımına lüzum hasıl olmuş, fakat Halil Hamit Paşa torunlarından, müteveli olan, Harem-i Şerif Müdürü Cemal Paşa'ya ve Evkaf İdaresine başvurulduğu halde, 15-20 yıl ne paşadan, ne de Evkaftan bir cevap alınamadığından, 1890 tarihinde, halkın bağış ve yardımlarıyla, çatlaklar onartılmış, harap olan kurşunlar yeniden eritilerek plakalar haline getirilip kubbeye döşenmiş, içi gayet güzel sıvıvı, altın yazılarla donatılarak ibadete açılmıştır.

Söylentiye göre, Hacı Abdi merhum, bir cami yaptırmak üzere Paşaya o sözleri söyledikten sonra, paşaya bir Cami yaptıma hevesi gelmiş. O da bir cami yaptırmaya başlamış. Ayrıca camiye vakıf olarak gelir sağlayacak bir Bedesten yaptırıp, onun üzerini de kurşunla kaplatmış. Bir süre sonra caminin kurşunları bozulduğunda, onarım için plak halinde kurşun bulunamadığından, Bedestenin kurşunları sökülerek, camiye aktarılmış, bedestenin üzerine kiremit döşenmiştir (1610). 1569’da Isparta mütesellimi Firdevs Bey tarafından yaptırılan cami, mimarından dolayı Mimar Sinan Camii diye de anılır¹. Firdevs Bey, bu

¹ Tezkiretü'l Bünyan,

‘فردوس بك جامع استانبول نام قصبه ده’

camii inşa edilirken yanına bir de zaviye yaptırmış. Günümüzde bu zaviye bulunmamakta, ancak bedesten hala mülkiyeti VGM'ne bağlı olmak üzere ayakta durmaktadır.

Sadık Akdemir Isparta'daki vakfiyeleri ele aldığı çalışmasında¹, Firdevs Bey Camiinden söz ederken, “Balın okkası beş akçeye çıksa da beher sene, Peygamberimizin doğum gününe izafeten camide mevlit okutulması ve cemaate bal şerbeti dağıtılması katiyen terk olunmayarak mutlaka yapılması şart koşulmuştur”, der ve sonra da ekler. Günümüzde de bu şart titizlikle yerine getirilmekte ve mevlit kandillerinde cemaate bal şerbeti dağıtılmaktadır.

1531 tarihinde vefat eden **Hızır Abdal Sultan**'a ve 1554 tarihinde vefat eden **Piri Halife**'ye mensup oldukları tarikat sebebiyle 'Isparta'da Nakşibendilik' bölümünde yer verildi.

17. asır

Cihannüma'da kalesi bulunmayan, “meyvedar” büyük bir şehir olduğu, ‘boğası’ denilen pamuklu bezinin çok meşhur olup pek çok boyahanein mevcut bulunduğu kayıtlıdır².

Isparta Yakaören Köyü Depbaşı Tepesinin güneye bakan yamacında bulunan türbenin içinde **Şeyh İsmail Efendi**'nin (ö.H.1026)

¹ AKDEMİR M. Sadık, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Isparta'da Vakıf Hizmetleri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 1997

² Cihannüma, sh. 639

بہاؤدین صاحب قرہ غیاچ باغچہ اوصاف اسرارہ جید شہانہ حق قندسز میوہ داؤ

mezarı bulunmaktadır. 1967 yılında yeniden yapılan türbe badem ve karaağaçların içindedir. Türbenin cam kenarında mumluklar bulunmakta ve yanında Aşure Gününde kullanılan bir mutfak yer almaktadır.

Sinop Tepesi mevkiinden çıkan su bu türbenin yanından geçer. Türbeyi genellikle hasta, çocuğu olmayanlar ve evlilik çağına girmiş genç kızlar ziyaret ederler.

Türbeye kurban adaklarının başında horoz, tavuk, koyun, keçi getirilmektedir. Adaklar ve ziyaretler genelde Cuma günleri ve aşure ayında yapılmaktadır

Keskin zekasının mahsulü olarak nükteli şakaları ile saraya giren ve Osmanlı tarihine mal olan evrensel bir şöhrete sahip **İncili Çavuş** Sav Kasabası'ndandır. Bugün adına filmler çevrilen İncili Çavuş'un hayatı nükte ve kahkahadır. Nurettin Albayrak'tan¹ öğrendiğimize göre, kimliği hakkında bilinenler çok sınırlı olup bunların bir kısmı yakıştırmadır. Asıl adının Mehmed veya Mustafa olduğu, XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı sanılmaktadır. İsmi ile ilgili çeşitli rivayetlerden bazıları şöyledir. Müjde getirici anlamında İncilli, yahut zamanın şeyhülislamına yazdığı biri Arapça diğeri Türkçe iki risalede Hz. Peygamber'in adının İncil'de zikredildiğini anlattığından veya bir ok yanışmasında başarsı üzerine padişah tarafından çavuşluk rütbesi verilmesi ve kavuğuna inci takılmasından ya da bıyıklarına inci takarak talime çıkmasından dolayı İncili lakabıyla anılır. Onu benzerlerinden ayıran önemli husus fıkralarında sosyal ve insani değerlerin yer almasıdır. Halk İncili Çavuş'u saray ve çevresini eleştirmek ve gülünç hale getirmek

¹ Nurettin Albayrak, İslam Ansiklopedisi TDV, İncili Çavuş

için iyi bir temsilci olarak benimsemiş, bu çevre hakkındaki duygu ve düşüncelerini dile getirmekte onu vasıta kılmıştır. Albayrak, muhtemel doğum yeri ile ilgili çeşitli yerler sayarsa da bunlar arasında Isparta yoktur.

Sav Kasabasındaki türbesi, Selçuklu mimari üslubunda Köfeki taşından yapılmış sekizgen gövdeli ve konik çatılıdır. Sekizgen gövdenin her kenarına yuvarlak sağır kemerler yapılmış ve bunların içerisine birer pencere açılmıştır.

İncili, Sav'a gelmiş kendisine bir mezar hazırlatmıştır. Padişah tarafından affa mazhar olması dolayısıyla İstanbul'a gitmiş ve orada ölmüştür. Sicill-i Osmani'de¹ mezarının Sultan Ahmet'te Firuzğa Camisi yakınlarında olduğu kaydedilmektedir. 1938'deki çevre düzenlemeleri sırasında Cami haziresinde bulunduğu söz edilen Firuz Ağa ve İsmail Ağa türbelerinden günümüze hiçbir iz kalmamış olduğunu belirtmek yerinde olur². Sav'daki boş olan mezarı bugün de dumakta ve ziyaret edilmektedir.

18. asır

Deprem, su baskınları gibi tabii afetlerle karşı karşıya kalan Isparta'da, yüzyılın ortalarından itibaren güçlü ayan aileleri şehrin ve çevresinin idaresinde söz sahibi olurlar. Çelik Mehmed Paşa zaman

¹ SÜREYYA Mehmed, Sicill-i Osmani, Tarih Vakfı Yurt

² Semavi Eyice, İslam Ansiklopedisi TDV, Firuz Ağa Camii

zaman Isparta’da oturarak buranın imarına çalışır. Asrın son çeyreğinde Gölcük boğazından gelen sel Tekke ve Yayla mahallelerinde tahribata yol açar. Said Paşa’nın idaresi esnasında annesi Taclı Hatun, Dere mahallesine bir kanal yaptırarak sel baskınlarına karşı burayı korumaya çalışır.¹ Ayşe Pul’un çalışmasından² öğrendiğimize göre, bu yüzyılda vakıfların beşte dördü askeri sınıfa, beşte biri ise reayaya mensup kişilere ait bulunmaktadır. Yarıdan fazlası kadınlara bağlı olan vakıfların büyük kısmında vakfeden kişilerin kendilerini mütevellî tayin ettikleri görülür. Aynı çalışmadan yine görürüz ki, toplumun düzeni bakımından, Ayanlık ile hükümete hizmet ederken ferman dinlemeyenlerden on bin kişilik kuvvetiyle Sanbeyoğlu adındaki şakinin yakalanıp yok edilmesi için Teke Sancağı Mutasarrıfı Çelik Mehmed Paşa’ya 1738 tarihinde ferman gönderilir.

Yüzyılın ilk yarısında Isparta’nın sosyo ekonomik ve kültürel hayatını şeriye sicillerine göre ele alan Akdemir’in çalışmasından³, sancağın çoğunlukla mutasarrıflar adına mütesellimler tarafından idare edilmiş olduğunu anlıyoruz. Isparta ve çevresinde bu yüzyıl boyunca Yılanlıoğulları, Çelik Paşalar, Nasuhzadeler, Bereketzadeler, Kürt Hasanazadeler ve Vanlıoğulları gibi şahıs ve sülalelerin, eşraf ve ayan

¹ EMECEN Feridun, Isparta, TDV İslam Ansiklopedisi

² PUL Ayşe, H. 1151-1154 Tarihli Isparta Şeriye Siciline Göre 18. Yüzyılda Isparta’nın Sosyo-Ekonomik ve İdari Yapısına Dair Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üni., Ankara, 1994

³ AKDEMİR Sadık, XVIII. Yüzyılın ilk yarısında Isparta’da Sosyo-Ekonomik ve kültürel hayat (170 ve 171 numaralı Şeriye Sicillerine göre), SDÜ, Isparta, 2004

olarak memlekete hayırlı işler yaptıkları gibi bir takım yolsuzluk ve zulüm içersinde bulunmuş oldukları da görülür. Devlet ile reaya arasındaki ilişkileri düzenleyen eşraf ve ayan içersinde imamlar ve şeyhlerin de yer almış olduğu bu dönemde, görev süreleri ortalama beş ile sekiz ay gibi çok kısa olan kadıların sık sık değiştirilmiş olmaları dikkat çekicidir.

Isparta'nın askeri bakımdan bağlı olduğu Kütahya'da Vali ve Serasker olarak bulunan Abdi Paşa'nın o zamanki kanuna göre askeri giderler için, her yılın Mayıs ve Kasım aylarında ahaliden topladığı vergileri, Isparta ileri gelenleri halktan toplayıp, Kütahya'da bulunan Paşa'ya sunarlar. Halka vergi salındıktan sonra, kendilerinin maaş ve giderlerinin, padişah emri ile, hazinece verileceği bildirilip, gerekli ödenekler gönderildiğinden, Abdi Paşa getirilen paranın, halka geri verilmesini, kendisinin bu parayı alamayacağını bildirir. Bunun üzerine, parayı getirmiş olanlar, halka geri vermenin çok zor olduğunu, bununla halk için hayırlı bir yatırım yapılmasına izin verilmesini istediklerinde, Paşa bu isteği kabul eder. Onlar da bugünkü caminin yerinde bulunan Kadı Mescidi denilen harap mescidin yıkılıp genişletilerek yeni bir cami yapılmasını teklif ederek «Olur!» cevabını aldıktan sonra, mescit çevresindeki evler kamulaştırılır ve inşaata başlanır. Caminin bitirilmesi için gereken paraları da paşa, kendi kesesinden ödemek sureti ile yardımda bulunur ve hatta bir kere de kendisi gelerek yapım işlerini yerinde görür. Cami bitirildikten sonra, kuzeydeki giriş kapısı üstündeki Tarih Taşı'na kendi eli ile ve Talik hattıyla 'Hayır ve iyilik sahipleri, Tanrı rızası için, bu camii yeniden yaparak, Peygamber Efendimize hediye etmişlerdir.' anlamına gelen kitabeyi yazdırıp, "Bu caminin adı Peygamber Camiidir", diyerek kendi adını koydurtmaz. Cami bittiğinde,

kendisi Rumeli Valiliği ve Seraskerliğine atanarak Edirne'ye gider. Isparta eşrafi, caminin anahtarını götürüp kendisine sundukları zaman, her birine süslü elbiseler ve hediyeler verir. Camie döşenmek üzere evvelce Uşak'a sipariş ettiği halıları ve cami giderlerini karşılamak üzere pek çok vakıf parayı vererek Isparta'ya gönderir. Asırlık Uşak halıları hala camidedir. Abdi Paşa'nın hal tercümesi, Cevdet Paşa Tarihinde, «Hotin'de gömülü Koca Abdi Paşa'nın oğlu olan ve I. Sultan Mahmut devrinde Belgrad seferlerinde çarhacıbaşı (ordu öncüsü) ve Diyarbekir'de gömülü bulunan Sarhoş Ali Paşa'nın oğlu olup, babası öldüğünde Enderun-u hümayun'a (saray okuluna) sonra Has Oda'ya girmiş gitgide silah biliminde yegane (tek kişi) ve kitabetde (Yazıcılıkta) vahid-i zaman (zamanın birincisi) olduğu cihetle, yükselerek, nihayet birtakım değişmelerden sonra Belgrad Nizamına (asayişine) memur edilmiş, Belgrad serkeşlerini (asilerini) izale ettiğinden (yok ettiğinden) hizmeti meşkûr olup (teşekküre layık görülüp) Vezirlik Rütbesi verilmiş ve birçok Eyaletlerle Han'lar (Hükümdarlar) maiyetlerinde Seraskerlik hizmetinde bulunmuş ve Belgrad vak'asının sonunda Silistire Muhafızı (Komutanı) tayin olunmuş iken, çend mah (birkaç ay) mürûriyle (geçtiğinde) ölmüştür.» diye anlatılmakta, Vasıf ve Enveri tarihlerine atfen bazı kötü hal ve başarısızlıklarından da söz etmektedir. Abdi Paşa, gerçekten, hattatlıkta zamanının tek üstadı imiş ki, kendi eli ile yazdığı ve hala camide asılı duran birkaç levhada, Sülüs, Nesih ve Talik olarak yazdığı yazılan şimdiki hattatların çok zor taklit edebilecekleri, erbabınca bilinmekte ve takdir edilmektedir. Halk arasında bu camie devam edenlerin daima mutlu ve sıkıntısız bir hayat geçireceklerine inanılır.

Paşa Kütahya'ya döndükten sonra caminin iç duvarlarına döşenmek üzere Kütahya çinisi ile caminin tabanına serilmek üzere halılar

göndemiştir. Bu sebeple camiye Çinili Cami, caminin önündeki yıllarca ömür sürmüş olan Kara Kavak Ağacına izafeten Kavaklı Cami de denilir.

19. asır

İngiltere'nin İzmir konsolosu Arundall'ın 1826 ve 1833 yıllarına ait gezilerinde görmüş olduğu şehrin tasviri oldukça ilgi çekicidir.¹ Konsolos katedrallerin kuleleri ile camilerin minarelerini karşılaştırır ve şehre asıl güzelliğini kazandıranın, belki de teraslı çatıların üzerinden yükselen işte bu minareler olduğunu düşünür. Ziyaret ettiğı kilisenin rahiplerinden öğrendiğine göre şehir merkezinde dört kilise, kırk cami bulunmaktadır. Kaldıkları hana dönüş yolunda dikkatini çeken otuzdan fazla çeşme sayar. Şehri bu yüzyıl içinde ziyaret eden Texier², Isparta'nın Hamid Paşalığının en büyük ve güzel şehri olduğunu, ticaretiyle ön plana çıktığını, fakat eski eser bulunmadığını, İstanbul camilerine benzer büyük bir camiyle otuz kadar mahalle mescidinin var olduğunu yazar. Seyyahların tahminine göre yüzyılın ikinci yarısında Isparta'nın otuz bin dolayında bir nüfusu vardır.³ Hatice Erdemir'in

¹ F. V. J. Arundall, Discoveries in Asia Minor I, sh. 349

(..İsbarta is magnificently situated at the foot of an enormous range of mountains..)

² Charles Texier, Asie Mineure,

“..İsbarta, chef-lieu du Pachalik de Hamid, est située au pied de l'Aglasoun..”

³ EMECEN Feridun, Isparta, TDV İslam Ansiklopedisi

alışmasından¹ 1827 tarihli fermanla Avrupa'dan her birinden iki yüz c yüz biner cilt olmak üzere Tevrat, Zebur, İncil alındığı belirtilerek Anadolu'ya getirildiğı, bu kitapların eklerinde de havarilerin hayatlarını anlatan açıklamaların yer aldığı ifade edilerek bu kitapların Anadolu ve İstanbul'da alınıp satılmasının engellenmesi istendiğini görürüz. Ayrıca, “..Hacı Bektaş-ı Veli ve Nakşibendi taifesinden gibi görünüp isyan eden Yeniçeriler, daha önce bu tarikatların tekke, zaviye ve diğerk ihtiyaçlarını için kendilerine verilmiş olan köyleri ve arazileri işgal etmişlerdir. Onların bu hareketleri Müslüman halkı tedirgin etmiş, Müslümanlar arasında fitne ve fesadın çıkmasına sebep olmuştur. Bu yerlerdeki hakim, mft, ve din görevlilerinin bu durumu takip ederek..fitne ve fesat çıkaranların yakalanması” istenmektedir. Halil Erdemir'in alışmasında² ise, devletin almış olduğu tedbirler doğrultusunda sosyal ve dini meseleler arasında Namazların kılınmasına dair çıkarılmış olan ferman şu şekilde yer alır. “...Ezan okunduğu zaman herkes uğraştığı meşgalelerini bırakarak camiye ya da en yakın mescide gitsin ve namazını eda etsin. Bunun yapılmasını sağlamak amacıyla adamlar grevlendirilsin. Bu kişiler Ezan okunduğu sırada, namaz vaktinde çevreyi dolaşarak namaza gitmemiş olanları tespitle niye gitmediğı sorularak affedilmeksizin gerekli olan şer'i ceza uygulansın..”

¹ ERDEMİR (PALAZ) Hatice, 1240-1244 (1824-1829) Tarihli 181 Numaralı Isparta şeriyve Sicili, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk ni., Konya, 1994

² ERDEMİR Halil, 1246-1254 (1831-1838) Tarihli 183 Numaralı Isparta şeriyve Sicili zerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk ni., Konya, 1995

“Kaymakam (Hasan Rüşdü Efendi), beş vakitte tellallar bağırtarak çarşı, esnafını camilere sevkeder, Hükümet mescidinde hazır bulunanlara cemaatle namaz kıldırır ve Hilafı Şeriat içki içenlerle, namazı terk edenleri ve yasaklanan şeyleri yapanları şiddetle döverek hapsedtirir ve herkese örnek olarak gösterirdi. Her hafta Cuma günleri bir camide Selamlık düzenleyerek bütün memurları ve subayları ile birlikte, askerleri camiye getirtir, kendisi Cuma namazından önce camiye giderek yerini alır, namazdan sonra İmam, Hatip, Müezzın ve diğer din görevlilerine bahşışler ve hediyeler dağıtırdı. Bu icraatı sırasında bir Şefaataçı (af dileyici) gelir, suçluyu kurtarmak ister düşüncesiyle, uzun süren bir namaza başlar, yahut — ihtiyarlığı — nedeniyle daima dizinin üstünde bulundurduğu, yorganı başına çekerek uykuya yatar. Bu nedenle halk arasında adı Yorganlı Kaymakam diye anılırdı. Hasan Rüşdü Efendi zamanında (1857-1860), Ulu Caminin yıkılan minaresi — çift şerefeli olarak — yapılmış, minarenin külâhına öğle ve ikindi vakitlerinde kırmızı bayrak asılarak ovada ve bağlarda, bahçelerde bulunanlara namaz vakti bildirilmeye çalışılmış, oralarda da namaz kılmayan veya oruç yiyenler bulunup bulunmadığı Süvari Askerler vasıtasıyla kontrol ettirilmiştir.”

Mümtaz’er Türköne bir yazısında¹, “..(1865’teki Gavur Dağı İsyanını) bastırmakla görevli Derviş Paşa’nın naklettiği fıkra gibi bir hikayeyle bağlayalım.”, der. “Derviş Paşa asayiş berkemal olduktan sonra atıyla tek başına dağlarda dolaşıyormuş. Bir pınanın başında yaşlı bir Yörük kadını abdest alırken görmüş. “Ne yapıyorsun Ana?” diye somuş. Yaşlı Yörük anasının verdiği cevap şöyle: “Ne yapayım ah oğul. Derviş Paşa diye zalim mi zalim bir adam zuhur etti. Beş çadırlık obaya

¹ Mümtaz’er Türköne, Osmanlı Paşaları, Zaman Gazetesi, 23 Ekim 2009

da, yüz çadırlık obaya da beş vakit namaz koydu. Ben de namaz kılmak için abdest alıyorum.”

Böcüzade eserinde dönemin Isparta’sındaki sosyal hayatı anlatırken işlenen suçlara verilen cezalar çerçevesinde şunları anlatır. “Dövülecekler Medrese öğrencisi veya Tekke mensuplarından iseler, bu gibiler hocalarına veya şeyhlerine götürülüp, dövme işi Medrese veya Tekkede bütün öğrenci ve dervişlerin önünde yapıldı. Şayet Hoca veya Şeyh o kimseyi kabul etmez kovarsa, üzerinden öğrenci veya derviş elbisesi çıkartılır dövme işi yine Hükümet önünde yapıldı. Bu şekilde dövülen öğrenci veya dervişin adını Nüfus Katibi alır, Askere alınmada, öğrenci ve dervişlere tanınan haklardan yoksun bırakılırdı.” “1860 yılında Abdi Paşa Medresesinde kumar oynayan iki öğrenci yakalanıp, Medreseye götürüldüğünde, Müderris Hamit Efendi bu iki öğrenciyi okuldan kovmak istemiş, öğrencilerin ve ailesinin ricaları üzerine, öğrenci elbiselerini soyup, ayaklarına falaka takılarak Medrese avlusunda otuzar değnek vurdurmuş olduğunu gördüm.”

“Kaymakam Çerkez Ali Necip Bey zamanında (1861-1863) Değnekle Dövülme cezası tamamen kaldırılmış, okullardaki falaka ve prangalar toplatılmış, çocukların dövülmesi ve ayaklarından tavana asılması yasaklanmış ise de ara sıra hocalar yine öğrencileri döverdi”.

1830’da çıkan veba salgını ilk günlerde Isparta ve çevresinde günde 200 - 300 kişinin ölümüne sebep olmuş ve 1837 tarihine kadar aralıklı olarak devam ettiğinden, bu süre içinde halkın başka işlerle uğraşmaya

vakti ve takati kalmamıştır.¹ 1850 yılında Karpuz çeşmesi yöresinden başlayan bir yangın sonunda çarşıda — Bedestene kadar — birkaç yüz dükkan, içindeki mallarla birlikte, yanmıştır.

1885 tarihli Konya Vilayeti salnamesine göre, Isparta'nın içinde yedisi minareli, yedisi minaresiz büyük küçük 14 cami, 64 mescit, sekiz medrese, 377 bağış kitabı bulunan bir kütüphane, sekizi Rum ve biri Ermenilere ait dokuz kilise, 30 İslam, altı Rum ve biri Ermeni olarak 37 sıbyan mektebi, 50 hamam, yedi han, üç şadırvan ve 364 çeşme bulunmaktadır.²

Böcüzade, saltanat döneminin marazi tekke zihniyetini şöyle tasvir eder³. “..zaviyelerde zaviye-dar ve abes-huvar olan kisve-i fazilet ve irşada gimmiş bulunan sahte vakarların masallarına, martavallarına, asılsız, mantıksız düzme keramet sözlerine inanıp bu tekkeye giren namaz kılmasa, oruç tutmasa da bir kere şeyhin teveccüh ve hüsn-i nazarını kazandıktan sonra ahirette, behemehal cennete gireceği şüphesizdir. Her işte şeyhin sözü Allah'ın emri gibidir. Beyhûde çalışarak gavur işlerine heves ve itba' ile mal ve menal ve evlad-i iyal peyda etmekte ne mana vardır. Bekarlık sultanlıktır, misi illü adeta kafirane sözlerle iman

¹ Kuruluşundan bu Güne Kadar Isparta Tarihi, I. Ve II. Cilt Böcüzade Süleyman Sami Isparta eski Mebusu (1851-1932) Bugünkü dile çeviren ve yayınlayan Dr. Suat Seren

² PUL Ayşe, H. 1151-1154 Tarihli Isparta Şerhiye Siciline Göre 18. Yüzyılda Isparta'nın Sosyo-Ekonomik ve İdari Yapısına Dair Bir Araştıma, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üni., Ankara, 1994

³ Böcüzade Süleyman Sami, Üç Devirde Gördüklerim, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2008

edivermeleri yüzünden erbab-ı hakikatin beyanat ve irşadatı hakkıyla ve tamamıyla galebe ve tesir gösteremiyordu.” Böküzade Belediye Başkanlığı döneminde softa düzenbazlarla yapmış olduğu mücadeleye şu örnekleri verir. “Mağribi dedikleri bir şeyh-i meçhul-ül-ahval Isparta’nın cebel-i hacatı itikat olunan “Sidre” dağında çocuğu olmayan kadınlara çocuk nüshası ve ilacı dağıttığını işittiğimde herifi celp ve harice tard ve sevk ettirirken;

-Ben çıkacağım fakat bu memleket batacak demesiyle

-Pekala sen içinde bulunmayasın sana iyilik ediyorum

cevabını verdim idi. Ve yine diğer birinin bir limon içinden üç altın çıkaracağını ve bu limonları birer liraya satacağını ilan ettiğinde herif hakikaten muvacehemize ortasından bana kestirdiği elindeki bir bütün limondan üç lira çıkmış idiyse de liraları evvelce nasıl ustalıkla yerleştirdiğini anlayarak bunu da memlekettten çıkarırken hacıdan, hocadan birçok muteberan ricada bulunduklarına ve daha pek çok emsaline tesadüf ettiğim olmuştur.”

Sümer Şenol eserinde¹,

“Gelendost’lu Sadrazam Hüseyin Avni Paşa

İki Yanlı İki Yönlü, Tarihte Ad Bıraktı

Bilmez, emre itaat; öğrenmemiş atadan

Kendinin ve kentinin canını bundan yaktı”

mısralarıyla şiirleştirdiği Hüseyin Avni Paşa için şunları yazar. 1876 yılında Abdülaziz katledildi. Katle, Ispartalı (Gelendostlu) Sadrazam Hüseyin Avni Paşa’nın adı karışır ve on bir gün sonra saray damadı tarafından öldürülür. Sultan Murat tahta geçirilir. Hemen sonra Sultan

¹ ŞENOL SÜMER, A’dan Z’ye Isparta’nın El Kitabı,

Abdülhamit tahta geçer. Ve o ünlü ferman yayınlanır. "Ol Isparta uşağı, ahalisi Kocaeli hudutlarından içeriye giremez. Asakiri, Albay rütbesinden yukarıya çıkamaz. Eratının tamamı Yemen'e yollana..."

Böcüzade'nin Isparta Tarihi'nden¹ öğrendiğimize göre, Tabakhane mahallesinde bulunan Yavruzade Tekkesi'nin kurucusu olan **Hacı Hüseyin Efendi**, Sav Köyü eşrafından ve Yeniçeri zümresinden Abdullah Emin Ağa'nın oğlu olup 1767 yılında doğmuş, babası 1769 Kırım Savaşında öldüğünde, annesi Yedigir Hanımın kendisini 'Yavru' diye çağırmasından dolayı, Sav köyünde adı **Yavru** kalmış.

O zamanlar Sav köyünde hafızlar çok olduğundan okuma yazma ve dini bilgiler öğrenmiş, dağa odun kesmeye gittiği zamanlar gecelerini Darıviran köyünde Mahmut Baba Tekkesinde yatarak geçirmiş orada tarikat ayinlerini öğrenmiş ve bu arada bazı hocalardan dersler almıştır. Yeniçeri çocuğu olması sebebiyle, babası gibi yeniçeriliğe girmiş, Arabistan'da bir süre askerlik yapıp hacı olduktan sonra Isparta'ya gelmiş, o sırada yeniçerilerin evlenmelerine Padişah İzni çıktığından, Ispartalı Süldürzade İsmail Efendi'nin, Gümüş Hoca'dan bir oğulla dul kalmış kızı Ümmühani Hanımla evlenmiş, oğulları İsmail ve Emin bu hanımdan doğmuştur. İkinci Mahmut zamanında Yeniçeriliğin kaldırılarak Nizamı Cedid' in kurulmasıyla, İstanbul'a kaçarak adını değiştirip bazı tekkelerde kaldığı sırada, bir gün Ayasofya'da namaz kılarken, Yahya Efendi Dergahı şeyhi Mehmet Nuri Şemsettin Efendi'yi düşünmüş, hiç görmediği bu zatın tekkesine gittiğinde, kendisini eski bir tanıdık gibi kabul etmesinden, kerametine inanmış ve ondan el almış,

¹ age

şeyh kendisine kılıç şeklinde bir taç giydirmiş bu nedenle adı Kılıcı yani, kılıç gibi taçlı olmuştur. Isparta'ya geldiğinde, Kışla Köyünün aşarından bir kısmı kendi tekkesine verildiğinden, Isparta'da tekkesini kumuştur. 1858'de Isparta'da ölmüş ve tekkesine gömülmüştür.

Yerine Yahya Efendi Tekkesi'nde yetiştirdiği oğlu **Mehmet Emin Efendi** geçmiştir. Böcüzade yakinen tanışmaları dolayısıyla şunları anlatır. “Yavruzade Kılıcı Hüseyin Efendi'nin eşi Ümmühani Hanımannemin halası olup, doğduğunda ona süt vermiştir. Kılıcı Hacı Hüseyin Efendi dedemin evine geldiğinde sık sık gördüğüm için şeklini ve kıyafetini iyi tarif edebilirim. Kendisi iri yapılı ve iri kemikli, uzunca boylu, ağır başlı ve heybetli bir zat idi. Başında kılıca benzer bir taç, sırtında vişne rengi softan yapılmış bol bir biniş (Cübbe), çakşır (dar şalvar) ve tacında yeşil bir destar (sarık) vardı. Sesi biraz kalınca, sözü vekarlı ve hakimane (Filozofça) idi. Dedeme beni sorduğunda, “Kızım Havva'nın oğludur.!” dedi. Dua edip sırtımı okşadı.”

Erdenk'in çalışmasından¹ öğrendiğimize göre, Isparta Aşevi'nin karşısında sarı boyalı bir evin bodrum katında Yavruların Tekke diye bilinen bir yerde yatmaktadır. Burada üç adet sanduka vardır. Sandukaların üzeri yeşil örtülü, yerler ise betondur. İçerisi aydınlık olmadığından loş bir ortamdır. Dışardan pek belli olmadığı için çevre halkı haricinde bilenlerin sayısı azdır. Yanında bulunan mezarlardan birinin oğlu Mehmet Emin Efendi'ye ait olduğu söylenmektedir. Burayı

¹ ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

bilenler yoldan geçerken küçük bodrum penceresi önünde dua edip bir Fatiha okumakta ve dilek dilemektedirler.

Böcüzade'den öğrendiğimize göre¹, Isparta Sipahilerinden Hacı Ateş Ağa'nın oğlu olup babası Kırım savaşında Silistre'de şehit olur, sipahilik ve şehitlik maaşı kız kardeşi ile kendisine verilir. **Şeyh Mehmet Efendi**, 1898'de Çelebiler Mahallesi'nde evi yanında bir tekke yapmaya başlar. 1899'da ölmesi ile oğlu Şeyh Bekir Efendi tarafından tekkenin yapımı bitirilerek Meşihat emri ile hizmete açılır. Şeyh Bekir efendi, İstanbul'dan dini kitaplar getirterek satar, halkı aydınlatmaya çalışırdı. Bugün kabrinin yeri bilinmemektedir.

Osman Zühdü Efendi ise, 1795 yılında Fethiye'nin Çaltılar köyünde doğmuş, 1875 de Isparta'da ölmüştür. Isparta'nın Yenice Mahallesi civarındaki mahalle mezarlığına gömülmüştür. 80 yaşına kadar, Yaylazade mahallesinde evinin altındaki hücrede öğrenci yetiştirmiştir.

Babası, Ömer Ağa Cezayir savaşında şehit düştüğü için, dayısının yanında öğrenim görmüş, 20 yaşına kadar köyünde çiftçilik yapmıştır. Daha sonra Elmalı kazasında 6 yıl medresede okumuş, o sırada kazaya gelen Ödemişli Hacı Hasan Efendi ile Konya'nın Hadim kazasına gitmiş, Hadimli Ahmet Efendi'den dersler alarak yetişmiş, Ahmet Efendi'nin öldürülmesi üzerine Konya'da bulunan, ve onu Hadim'e getiren Nakşibendi Şeyhi Hacı Hasan Efendi'nin yanına gitmiştir. On yıl da onun yanında kalarak el aldıktan sonra, hocası tarafından 1835'de Isparta'ya gönderilmiştir. Isparta'da evlenmiş, 6 çocuğu küçükken ölmüş, 1261'de oğlu Emin, 1267'de ikinci oğlu Ahmet, 1273'de üçüncü oğlu Mustafa

¹ age

doğmuştur. Gündüzleri Çinili cami (Kavaklı Cami) de Ruhul-beyan Tefsiri okutmuş, geceleri Abdi Paşa medresesindeki hücreinde ibadet ve taatla meşgul olmuştur. Sav'dan gelen ve Isparta'dan katılan müritleri pek çok olduğundan, o zamanki Hükümetçe göze batmış, bu sebeble memleketi olan Fethiye'ye sürülmesine karar verilmiş, sürmek isteyen Arap Kaymakamı Cezayirli Ahmet Nazif o sırada başka yere atanmış, yerine gelen Çerkes Ali Necip Bey sürme işine girdiğinde Hükümetin Harem dairesi yanmış, bunu Osman Efendi'nin küskünlüğüne yorumlayarak kendisini ululamış, hatta ona mürit olmuştur. Ali Necip Bey, 1284 yılında ikinci defa Paşa olarak Isparta mutasarrıflığına gelmiş, Isparta'dan Konya Merkez mutasarrıflığına gitmiş. Gözü müstakil mutasarrıflıkta olan paşa, saraya mensup bir hristiyan aracılığıyla - para yedirerek - mevki almak istemiş, bunu duyan Şeyhi Osman Efendi bir mektup yazarak, "Hak kapısını bırakıp bir nabekar'a mı yalvarıyorsun, bu kötü fikirden dönmezsen ve tövbe etmezsen mutlaka yok olursun!", demesi üzerine paşa girişiminden vaz geçmiş, bir süre sonra Beylerbeyi rütbesi ile Manisa müstakil mutasarrıflığına atanmış, ve Osman Efendi'ye 100 altın hediye yollamıştır. Şeyhin teşekkür mektubunu yazan Böcüzade'nin kendisinden müritlik istemesine karşılık, "Mürit olursan devlet işlerini hakkıyla göremezsin. Çalıştığın yerde halka daha faydalı olabilirsin. Bu iş senin yapacağın ibadetten yetmiş kat daha fazladır.", diyerek dileğini kabul etmez. Beşkazalının yerine geçen Nailizade Hacı Abidin ve Fakih Hüseyin Efendiler 1887'ye kadar hizmetlerini sürdürmüş, bir yıl ara ile ölmüşler ve her ikisi de Isparta'daki Büyük Mezarlığa gömülmüşlerdir.

Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarından¹, Osman Zühdü Efendi'nin bugün Isparta'da Yenice Mahalle mezarlığının kuzey batısında, yol kenarındaki aile kabristanlığında yatmakta olduğunu öğreniyoruz. Beşkazalı Osman Efendi'nin mezarını, günümüzde çok az insan ziyaret etmekte ve dilek ve adakta bulunulmamakta, sadece yerini bilen mahalle halkı, geçerken onun için dua etmektedir. Bir rivayete göre, gösterişli bir kabir istememiş, buna haram gözüyle baktığı için mezarı, çok sade ve basit olarak yapılmıştır. Günümüzde ise türbe sade ve mermerden aslına uygun olarak restore edilmiş olup, eskiden türbedarlığını yapan kadın artık bırakmış olduğundan mahalle halkı kabrin bakımı ve temizliğiyle ilgilenmektedir.

Böcüzade'den öğrendiğimize göre², Yavruzade'nin yerine geçen oğlu **Şeyh Mehmet Emin**, 1820 yılında Isparta'da doğmuş, bir süre dayısı Süldürzade Ömer Efendi'nin gözetimi altında okuyup yazmayı öğrendikten sonra babası gibi İstanbul'daki Yahya Efendi Dergahına girerek Şemseddin Efendi'ye 30 yıl müritlik etmiş, ondan taç ve hırka alarak şeyh olmuştur. Arapça ve Farsça bilir, biraz da siyasetle uğraşırdı. Tarihe ve evliyaların yaşayışlarına dair eserleri okur, bu eserleri kitaplığında toplar, dergaha gelen bilginlerle bu konularda sohbet ederdi. Siyasetle uğraşması yüzünden, bir ara kovuşturmaya uğrar, bir aralık hapisten kaçarak, İzmir'e ve Adalara gider, oralarda vaazlar verir. İzmir'de vaazlarını dinleyen bir ecnebinin kendisini kutlayarak 20 İngiliz lirası hibe ettiğini söylerdi. Şeyh Mehmet Emin Efendi, sağlam yapıltı,

¹Filiz Nurhan ÖLMEZ Şirin GÖKMEN, Isparta İl Merkezi'nde Bulunan Türbeler

² age

müspet düşünceli, açık fikirli, dini ve milli gayreti tam olduğu halde, hiç bir hastalığı olmadan ve yatağa düşmeden 1892’de ölmüş ve Isparta Aşevi’nin karşısında sarı boyalı bir evin bodrum katında ‘Yavruların Tekke’ diye bilinen bir yerde medfun bulunan babasının yanına gömülmüştür. 1900’lerde büyük oğlunun, kardeşi ile birlikte, evlerinin yanında bulunan tekkeye baktıklarını kaydeden Böcüzade, eskisi kadar dervişleri olduğunu, gelen gidenleri misafir ettiklerini ve Ramazanda ve dini günlerde tekkede ayinlerin yapıldığını ilave eder.

‘Davgana Şeyhi’ diye ün kazanmış olan yüzyılın önemli isimlerinden **Mehmet Nuri Efendi**’nin mensup olduğu tarikat sebebiyle kendisine, ‘Isparta’da Nakşibendilik’ bölümünde yer verildi.

20. asır

1907 yılına ait Konya Vilayet Salnamesine göre Isparta’da 18 cami, 64 mescit, altı tekke, 10 kilise, 4532 hane, sekiz han, beş hamam, 44 mağaza, ve 105 dükkân vardır. Isparta’ya bağlı 52 tane de köy mevcuttur.

Dört Ekim 1914 Pazar günü 18.30 civarında Isparta’da çok şiddetli bir deprem meydana gelir. Şehirdeki birçok ev, cami, han, hamam, mağaza, bir anda yerle bir olur. Beş yüze yakın insan yıkıntılar arasında can verir. Güz mevsimi olması ve halkın büyük kısmının evlerin dışında bulunmasından dolayı ölü sayısı daha fazla olmamıştır. Depremden sonra birçok yangın da çıkar. Deprem şiddetini azaltarak iki üç dakikada bir sabaha kadar devam etmiştir. Bu deprem üç gün süreyle Isparta’yı 467 defa sallamıştır. Deprem günü Burdur’da olan vali Azmi Bey üç gün

sonra Isparta'ya gelerek gerekli tedbirleri almıştır. Bu büyük zelzele Burdur'da da hayli can kaybı meydana getirmiştir.

O günlerde Ispartalı Amasya Sancağına gönderilen 'beceniksiz ve uğursuz' mutasarrıfın yerine depremin yıkamadıklarını yıkacak olan yeni Mutasarrıf Hakkı Behiç'le tanışır. Modern bir şehir kurma hayalleriyle yola çıkan Hakkı Behiç, müftünün yıkılmamasını istediği camilerle, evkaf binalarıyla büyük mezarlığı başlangıçta yıktırır. Depremin yıkamadığı sağlam binaları yıktırarak şehirde ikinci bir depremi yaşatır. Büyük mezarlığı yıkarken, depremden sonra gömülmüş taze ölüleri de çıkartmış, şehrin aç köpeklerine bırakmıştır. Bunu gören halk, Müslümanlar, hatta Hristiyanlar bile, feryad ve figan etmişlerdir. Bu arada, projede bulunmayan, Kütahya Valisi Abdi Paşa tarafından yaptırılmış, kıymetli yazılar ve çinilerle süslü Kavaklı Cami diye anılan Peygamber Camii de yıktırılır. Senirkentli Kamil Efendi, bu feci hal karşısında pek üzüler, pek

Ocağı kör kalası Hakkı Behiç,

Eyledin zulmü şeni'i terviç,

Yokmuş iman gibi iz'anın da,

Bunu kafir bile yapmaz!. Abe hiç!..

matla'lı bir destan yazıp, mutasarrıf Hakkı Behiç'i Allah'a havale eder.

1948 yılında bölgede yüzey araştırmaları yapan L. Robert'in Eğirdir'in kuzeybatısında Bedre Köyü yakınında Parlais ile Prostanna arasındaki sınıra işaret eden bir kitabe bulmasıyla bilimsel olarak

Barla'nın antik Parlais olduğu kesinleşir¹. 1204'te Selçuklu hakimiyetine geçen şehir Türk hakimiyetinden önceki önemini Selçuklu döneminde de korur. Eğirdir'den Uluborlu'ya uzanan kervan yolu Barla'dan geçmektedir. Günümüzde Barla kasabasının Cami Mahallesi'nde bulunan Çaşınır Paşa Camii Hamidoğulları'nın son döneminde yapılmış önemli eserlerden biridir. Çaşınır Paşa Camisinin hemen güneybatısında bulunan ve cami ile eşzamanlı olduğu düşünülen Çaşınır Hamamı ile Göçeri Mahallesi'nde bulunan Göçeri Hamamı (İbrahim Paşa Hamamı) vardır. Ayrıca Barla'da Hristiyanların vaktiyle oldukça mükemmel bir mektepleriyle 1805 tarihinde yapılmış bir kiliseleri de bulunmaktadır. XIX. yüzyıl sonlarına doğru Isparta'nın sancak (liva), Eğirdir'in kaza, Barla'nın da Eğirdir'e bağlı nahiye şeklindeki idari yapılanması Cumhuriyet dönemine kadar devam eder. Barla bucağında belediye teşkilatı 1953 yılında kurulmuş ve günümüzde de Eğirdir'e bağlı kasaba belediyelik statüsünü sürdürmektedir.

1926 baharında, Eğirdir gölünde, içinde jandarmaların da bulunduğu bir kayık, Barla yakınlarına yanaşır². Jandarma nezaretinde sürgün olarak Barla'ya getirilen kişi Said Nursi'dir. Burada Muhacir Hafız Ahmet'e misafir olur. Bir müddet sonra Hafız Ahmed evini tamamen misafirine bırakır. O ise bazen Eyrenli mevkiindeki büyük bir taşın yanına gider, onun dibinde kendi başına devamlı şekilde risaleleri yazar, bazan da Çam dağına gider çalışmalarını orada sürdürür. Kısa bir

¹ KAYHAN Mustafa Kazım, Temettüat Defterlerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Barla'nın Sosyo Ekonomik Yapısı, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2006

² SARGIN Süleyman, Kitap Zamanı

zaman içersinde Barla'da, Isparta'da, Sav'da, Kuleönünde pek çok insan, bu eserlerin kopyalarını yazıp çoğaltmak için sabahlara kadar çalışmaya başlar. Kendilerine 'Nur Postacıları' denen bu insanlar, yazılan kısımları elden ele ulaştırır. Bedre köyünde imamlık yapan Sabri Hoca Nur postacılarının başında adeta 'Nur İskele Memuru'dur. Yazılanları köylere ve çoğaltma merkezlerine, oradan gelenleri de tashih için Bedre köyünün iskelesinden Barla'ya Bediüzzaman'a getirip götürür. Barla Lahikaları, Risale-i Nur'un Barla'da yazılmaya başlandığı dönemden Said Nursi'nin Eskişehir hapsi zamanına kadar olan devrede Nur talebeleri ile Üstadın bazı mektuplarını ihtiva etmektedir¹.

Sav, menkıbeleşen hikayesiyle 'Bin Kalemli Köy' diye anılır. Zaman geçtikçe yazılan eserlerin çoğaltılıp yurdun dört bir yanına gönderilmesi işi adeta bu köyün varoluş meselesi haline gelir. Yediden yetmişe herkes, karşılık beklemeden Said Nursi'nin yardımına koşar. O günlerde eserlerin taşınması, yazılması yasaktır ve yakalananlara büyük ceza verildiği için çalışmalar gece yapılır. Bir kişi çırayı tutar, diğeri yazmaktadır. Baskınlar yapılır, kaçabilen kurtulur, yakalanan hapse gönderilir, kalanlar yazmaya devam eder. Yaklaşık 20 yıl içinde köylüler bir yandan baskınlarla, bir yandan fiziksel imkansızlıklarla boğuşur. Kağıt İstanbul'dan gelmektedir. Gelen kağıtlar boyacılık yapan Rüştü Çakın'da toplanır ve buradan Sav'a dağıtılır. Risale yazarları tek tek isimleriyle bilen boyacı Rüştü, bu isimlerin dışındakilere kağıt vermez. İsmet İnönü döneminde divit uçlarının piyasadan kaldırılıp yasaklanması üzerine malzeme Halep'ten tedarik edilir. Yusuf Dede, "Gündüz baskında

¹ NURSI Said, Barla Lahikası, Envar Neşriyat, İstanbul, 1995

yakalanmaması için gece bunları çuvala doldurup mezara gömerdik.", diye o günleri anlatır. Değerli bir mücevher gibi saklanan risaleler yine organize bir şekilde postalanarak yurdun dört bir yanına dağıtılmıştır. Matbaaların sonradan yaygınlaşıp risalelerin birçok dükkanda satılabildiği 60'lı yıllarda bile Sav önemini korur. Geçen yıllar 'derin zihinlerde' bu kasabaya bakışı değiştirmez. 27 Mayıs 1960 ihtilalinin akabinde yüzlerce kişi evlerinden alınır. 12 Mart 1971'de yine buradan 85 kişi tutuklanarak cezaevine atılır. 12 Eylül 1980'de de kasabadaki evler didik didik aranmıştır.

Barlalı Süleyman da sadakatle hizmet eder ve Üstad'ından "Sıddık" unvanını alır. O dönemde Bediüzzaman'ı Barla'da pek çok insan ziyaret etmiştir. Bunların arasında en dikkat çeken Eğırdır'da subay olan Hulûsi Bey'dir. Üstad, onu henüz kaybettiği yeğeni Abdurrahman'ın yerine birinci talebe olarak kabul etmiştir. Hulusi ağabey, sorduğu sorularla Mektubat'ın yazılmasına vesile olmuş, kendisinin Üstad'a yazdığı mektuplar da Barla Lahikası'na girmiştir. Yüzbaşı Refet Bey de Risaleleri okuyup yazmaya başlamıştır. Onun da yazdığı mektuplar Barla Lahikası'nda yer alır. Lemalar isimli risale de büyük ölçüde Refet Bey'in sorularıyla vücuda gelmiştir.

Said Nursi Isparta Cumhuriyet Savcılığına yazmış olduğu yazıda, “..Bu müddet zarfında siyasetle ve dünya ile alakam olmadığına, bu memleketteki dokuz senelik tarz-ı hayatımın şهادetiyle beraber, risalelerimde gerek emniyet dairesi ve gerekse hükûmet dairesi dai-i şübhe bir şey bulamadıklarıdır.. Dokuz senedir dünyevi hayatıma gelen her türlü işkencelere tahammül edip sabrettim, sükût ettim. Fakat dünyalarına karışmadığım halde, böyle hayat-ı uhreviyeme sû'-i kasd

suretindeki taarruz karşısında sabrım tükendi. Hakkımı aramak için ikame-i davaya mecbur oldum...”¹, dese de, onun Barla’daki sürgün hayatı, şartları ağırlaştırılarak tahammül sınırlarını zorlayan sonraki sürgün hayatının henüz ilk dönemidir. Ne garip tecellidir ki, ölümünden sonra bile rahat bırakılmayan¹ Said Nursi’nin toplumun manevi liderlerinden biri haline gelmesinde rejim bütün uygulamalarıyla asıl aktörlerden biri olur.

Ve diğerleri

Ölmez ve Gökmen’in çalışmalarına² göre **Tez Murat Dede**’nin türbesi, Isparta’da en çok ziyaret edilen türbedir. Yenice Mahalle Mezarlığındaki türbe üç kısımdan oluşmaktadır. İlk bölüm, türbeye girilen ve avlu diye nitelendirilip oturakları olan boş alandır. İkinci bölüm, Dede’nin kabrinin bulunduğu ve yaklaşık 35 kişinin oturup dua edebileceği genişlikte bir odadır. Burada büyük sandukası ile Tez Murat Dede’nin mezarı bulunmaktadır. Nakşibendî tarikatına mensup olduğu rivayet edilen Tez Murat Dede’nin sandukasının etrafı demir panmaklıklarla çevrilidir. Sandukasının başında iri taneli 99’luk tespihleri

¹ “23 Mart 1960 yılında Şanlıurfa’da ve fât eder. Cenazesi önce Şanlıurfa Halil-ür Rahman dergahına defnedilir. Daha sonra 1960 darbe yönetimince mezar yıktılarak, naaşı bilinmeyen bir yere taşınır. 2006 yılında halka açılan Yassıada arşivleri arasında Said Nursi’nin defin tutanağı da bulunur. Tutanağa göre Said Nursi’nin naaşı Isparta şehir mezarlığına nakledilmiştir.” –Evlîyalar Şehri Kastamonu’dan-

² Filiz Nurhan ÖLMEZ Şirin GÖKMEN, Isparta İl Merkezi’nde Bulunan Türbeler

vardır. Üçüncü bölüm ise adakların pişirilip dağıtıldığı, tencere, kaşık, bardak, vb. malzemelerin bulunduğu mutfaktır. Mezarın türbeye dönüşmesinin hikayesi şöyledir. Vaktiyle, bir dedeye türbedarlık yapmak için Dede arayan bir kadın, bu Dedenin yaşarken, ibadete olan düşkünlüğünü duymuş ve bu zata türbedar olmaya karar vermiştir. Önceleri çok basit olan Dede'nin mezarına sürekli gelip gitmeye ve etrafı düzenlemeye başlamış ve kısa sürede bayanın yaptıkları çevre halkının dikkatini çekmiştir. Böylece çevre halkı da bu Dede'yi ziyaret edip adaklarda bulunmaya başlamışlardır.

Erdenk¹ ve Keskin'in² çalışmalarından, türbenin hayır sahiplerince yaptırılmış ahşap bir yapı olduğunu anlıyoruz. Burası özellikle Cuma günleri çok fazla insan tarafından ziyaret edilmektedir. Cuma günü sabah ezanıyla başlayan ziyaret, ikindi ezanından sonra bitmektedir. Ziyaret sırasında türbedar, isteyenlere, asma kilitle 'kilit açmak' adı altında bir işlem uygulamakta ve nasip ve kısmetlerini açtığını ifade etmektedir. Kilit açma işlemine halktan çok büyük bir talep olduğu gözlemiştir. Özellikle evlenmek isteyenler, sınavlarını kazanmak isteyenler, mal mülk sahibi olmak isteyenler, çocuk sahibi olmak isteyenler buraya üç hafta üst üste gelip kilit açmaktadır. Ziyaretçiler, erken saatlerde gelip Dede'nin tabutunun üstüne iç çamaşırlarını bırakmaktadırlar. Bunun sebebi, Dede'ye dua edenlerin duasının bu

¹ ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

² KESKİN Haşim, Isparta ve Civarında Yaşayan Halk İnançları, Yüksek Lisans Tezi, 1998

çamaşırlara da geçeceği ve dileklerinin çabuk olacağına inanmalandır. Bu türbeye üç hafta boyunca gelenler, adakları gerçekleşmeden türbeye gelenlere genellikle yiyecek, yazma, tülbent, mendil dağıtmakta ya da türbenin o günkü ihtiyaçlarını alarak yardım etmektedirler. Dilekleri kabul olduktan sonra, tekrar gelerek hayır (yiyecek dağıtmak, fakirlere para vermek, horoz kesmek, tülbent, yazma vermek gibi) dağıtmaktadırlar. Geçmişte özellikle yaşlıların geldiği, gençlerin gelmesinin ayıp karşılandığı söylenmektedir. Bu türbeyi ziyarete sadece kadınların değil erkeklerin de geldiği, fakat kadınların çok fazla olması nedeniyle, dışarıdan dua edip türbeyi ziyaret etmeden geri döndükleri gözlenmiştir. Ziyaretçilerin dışında türbeye, burada dağıtılan yiyecekleri yiyecek, verilen hediyeleri toplayabilmek için gelen yardıma muhtaç, fakir insanların olduğu da gözlenmiştir. Yardım almak amacıyla gelen hiç kimse geri çevrilmemekte, türbedarın da iyi niyeti ve gayretleriyle, ziyaretçilerin adak olarak getirdikleri şeylerden ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmaktadır.

Buraya çeşitli hastalıklardan ıstırap çekenlerin yanı sıra çocuğu olmayanlar, evlenemeyenler, evi olmayanlar, son dönemlerde çocuklarının sınavda başarılı olmasını isteyenler gelmekte ve dilekte bulunmaktadır. Geçmiş zamanlarda sütü kesilen emzikli kadınların türbenin yanında boş bulunan dibeğe su doldurup içtiklerinde sütlerinin ineceğine inanılmıştır.

Türbede mevlit okutulmakta, kesilen horoz ve tavuk gibi adak hayvanları mutfakta pilav ile pişirilerek gelen ziyaretçilere verilmektedir.

Erdenk alışmasında¹, Isparta’da Bey Mahallesi’nde, Bey Cami Sokağı’nın Mercan Sokağı’na açıldığı yerde vaktiyle **Uyku Dede**’ye ait bir kabirden söz eder. Dede’nin yerine mezar olduğu söylenen bir taş yığını işaret etmektedir. Özellikle uyuyamayanlar ve vücudunda siğil bulunanlar burayı ziyaret eder ve mum dikerler.

Yakup Dede’nin türbesi Çünür Mahallesi’ndeki Yaka Mesireliğinde bulunmaktadır. Yakup Dede’nin geçmişte Çünür Mahallesi’nde bir zengin’in evinde köle olduğu anlatılır. Erdenk² ve Keskin³’in çalışmalarında Yakup Dede hakkındaki yer alan menkıbe şöyledir. Evin beyi hac görevini ifa etmek için kutsal topraklara gider. Evin hanımı da bir Cuma günü bulgur pilavı pişirir, kölesi Yakup’a verir. Yakup yemeğini bitirdikten sonra evin hanımından bir tabak daha pilav ister. Hanımı, canı çektiğini düşünerek bir tabak daha pilav verir. Yakup Dede pilav tabağını üstünde dumanıyla hac yolundaki beyine götürür. Efendisi buharı tütmede olan pilavı ve onu uzatan eli karanlık olmasına rağmen tanır ve nereden geldiğini anlar. Hacdən dönüşünde kendisini ziyarete gelip elini öpmek isteyenlere hizmetçisini göstererek esas eli öpülecek kimsenin o olduğunu anlatır. Ve Yakup Dede’yi azat eder. Yakup Dede ise ölünceye kadar efendisiyle birlikte yaşar. Ölmeden bir süre önce asasını havaya fırlatarak, öldüğü zaman asasının düştüğü yer olan Yaka tepesine gömülmeyi vasiyet eder. Ne var ki, bir süre sonra vasiyeti unutulur. Halk ve efendisi onu asri mezarlığa gömmek isterler.

¹ age

² age

³ age

Fakat Yakup Dede'nin naaşı o kadar ağırlaşmıştır ki, kaldırıp mezarlığa götüremezler. Bu sırada halktan biri Dede'nin vasiyetini hatırlar ve Dedeyi Yaka tepesine gömmeye karar verirler. Bundan sonra Dede'nin cansız bedeni o kadar hafifler ki, halk cenazeyi tepeye çıkarmakta hiç zorlanmaz. Halk arasında, cesedin ağırlaşıp, hafiflemesi Yakup Dedenin ermişliğine yorumlanmış ve onun kabri yüzlerce yıl birçok insanın dilek kapısı olmuştur. Bugün restore edilmiş olan türbesi her murat için ziyaret edilmektedir. Bazı ziyaretçiler isteklerinin olup olmayacağını anlamak için türbenin içinde rüyaya yatmaktadırlar. Özellikle Hacca gidecek olanlar yola çıkmadan önce Dede'ye uğrayıp dua ve adakta bulunmaktadır.

Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarından¹, Çünür Mahallesi'nde bulunan türbede yattığına inanılan **Kerim Dede** hakkında kaynaklarda her hangi bir bilgiye rastlanmamış olduğunu öğreniyoruz. Kısa aralıklarla yapılan Keskin² ve Erdenk³'in çalışmalarından, tuğladan yapılmış mezarda iki kabir bulunduğu ve bu kabirlerden ikincisinin **Eyüp Dede**'ye ait olduğu belirtilir. Onun hakkında anlatılan menkıbe Yakup Dede için anlatılana benzer. Hacca giden ağasının katmer istediğini söyleyerek ağanın hanımına katmer yaptıran Eyüp Dede katmeri Hacda namaz kılan ağasının önüne bırakır. Ağanın Hacdan dönüşüyle sırrı ortaya çıkan Eyüp Dede ortadan kaybolur. Günümüzde türbedarı olmayan türbenin civarında oturan kişilerin, Kerim Dede'yi sık sık rüyalarında gördüklerini ifade ettikleri kaydediliyor. Ev, araba sahibi olmak, sınav kazanmak, bir işe

¹ age

² age

³ age

girmek, evlenmek gibi çeşitli dilekler için, Dede'nin ruhuna 41 kez Yasin'i şerif okumak, Mevlid okutturmak, oruç tutmak, namaz kılmak gibi çeşitli adaklarda bulunmaktadır.

Isparta'da **Kan Dedesi** diye anılan ziyaretgah, Doğancı Mahallesi'nde Değirmen Sokağı'nda su anğı kenarındadır. Özellikle bumu kanayan çocuklar ziyaret ettirilir. Adak olarak mum dikilir. Günümüzde mezar yeri kaybolmuştur. Bugün yeri pek bilinmeyen Dede'nin varlığını eski mezar yerine konan küçük bir mum kulübeciği ve taş yığınları belirtmektedir.

Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarından¹ Yenice Mahallesi, çay boyuna yakın yerde bulunan türbenin **Kabakçı Dede**'ye ait olduğunu öğreniriz. Sınırları küçük taşlarla belirginleştirilmiş olan türbe hemen hemen her çeşit dilek için ziyaret edilir. Dede hakkında çok fazla bilgi olmamasına rağmen, kendisinin çok iyi bir hafız ve yardım sever bir kişi olduğu söylenmektedir. Dedenin kabrinin üzerinde bir asma ağacı bulunmaktadır. Geçmişte mum yakılıp, bez bağlanan bu ağaca günümüzde yalnızca bez bağlanmaktadır. Dede'nin sağduyulu insanların rüyasına girerek, onların sıkıntılarından kurtulmaları için yardım ettiği belirtilmektedir.

Ölmez ve Gökmen çalışmalarında², **İncirli Dede** türbesinin Karaağaç Mahallesi İncirli Sokakta bulunduğunu kaydederler. Dede'nin kabri bir incir ağacının altında olup, adını bu ağaçtan almıştır. Kabrin üstü kapalıdır ve kuzey cephesinde bir çeşme yer alır. Kabri çevreleyen

¹ age

² age

yapının güney bölümünde bulunan küçük pencerede mum yakılmaktadır. Eskiden öksürüğe yakalanan çocukların iyileşmesi için türbeye tavuk, horoz gibi küçük baş hayvan ciğeri getirildiği, çocuk için dua edildikten sonra, ciğerin incir ağacına asılarak çocuğun şifa bulacağına inanıldığı ifade edilir. Günümüzde ise türbe ziyaretinin bütün dilekleri yerine getirdiğine inanılmaktadır. Erdenk¹ ve Keskin'in² çalışmalarından da aynı isimle anılan ikinci türbenin, Çünür Mahallesi, Yaka Tepesi'nin batı yamacında bulunduğunu öğreniriz. Burada medfun bulunan zatın hayatı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Her dilek için gidilmekte ve ziyaret sonrası bez bağlanmaktadır. Türbenin bakımını ise ziyarete gelenler yapmakta olup türbedan bulunmamaktadır.

Cumhuriyet ilköğretim Okulu'nun bahçesinin güneyinde bulunan ağaçların altında, iki bahçe duvarı arasında yer alan mezarın üzerinde sadece **Ayirt Dede** ismi yazılıdır. Hakkında pek bilgi olmamakla beraber iki kardeş oldukları ve kardeşinin de onbeş yirmi metre aşağıda hemen yolun karşısında bulunan Nil Pide Salonun altında bulunan isimsiz bir mezarda yattığı rivayet edilmektedir. Geçmiş günlerde Ayirt Dede'nin mezarı başında mübarek günlerde mum yakıldığı ve adakların dağıtıldığı anlatılmaktadır.

Erdenk'in çalışmasından öğrendiğimize göre³, **Arap Beşir Dede**'ye ait türbe, Yayla Mahallesi'nde Devlet Hastanesi yolu üzerinde, ağaçlık bir mekanda yer almaktadır. Yeşil boyalı ve kubbeli olan türbenin

¹ age

² age

³ age

yanında bir çeşme vardır. Türbenin içinde bir sanduka, mum yakmak için bir mumluk, namaz kılmak için seccadeler ve duvarlarında Kur'an surelerinin asılı olduğu levhalar bulunmaktadır. Buradaki türbe, Beşir Dede'nin mezarından yol geçmesi sonucu 1960 yılında yapılmış olup, kemikleri mezarından alınarak buraya nakledilmiştir. Mezarın yerini değiştime esnasında hazır bulunanların anlattığına göre, kabir açıldığı zaman Beşir Dede'nin kefeni henüz bembeyaz bulunuyormuş. Ancak hava ile teması neticesinde kefen bir anda kül haline dönüşerek dokunulduğunda dökülürmüş ve bu durum halk arasında Arap Beşir Dede'nin ermişliğinin bir alameti olarak kabul edilmiştir.

Acemler Mahallesi'nde Nalçacı Oğlu evinin karşısındaki mezarlıkta bulunmaktayken, istimlak çalışmaları nedeniyle Yayla Mahallesine, Devlet hastanesi yolu üzerine taşınmış olan türbede, geçmişte adak olarak mum yakılırken, günümüzde türbedarın yönlendirmesi doğrultusunda bu uygulama terk edilmiştir. Sadece Arap Beşir Dede'nin ruhuna dualar okunmaktadır.

Keskin'in çalışmasından¹ öğrendiğimize göre, Arap Beşir Dede'nin türbesinin toprağından alınıp, ölmesi istenen yatalak hastalar üzerine elendikten birkaç gün sonra, hastanın öldüğü kanaati vardır. Bu türbeden alınan toprağın bir eve serpilmesi neticesinde o evde kavganın çıktığı, hanenin dağıldığı da yaygın bir inançtır.

Dilek sahipleri türbeyi ziyaret eder, içinde namaz kılar ve adakta bulunurlar. Hacca niyet edenler genellikle yola çıkmadan önce Arap Beşir

¹ age

Dede türbesini ziyaret ederler. Sarası tutanlar, saralı halde getirilerek mezar üzerine yatırılır, sarası geçince adaklarda bulunurlarmış.

Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarından öğrendiğimize göre¹, Dere mahallesindeki Andık Deresi'nin yanında bulunan ve aynı adla anılan türbe sahibi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Halk arasında, beyaz mermerden yapılmış türbenin yaklaşık 3-4 metre ötesinde bulunan iki büyük kaya parçasının (delikli taşın) ve çeşmenin bu kişiyle bir ilişkisi olduğuna inanılmaktadır. Yine burada küçük bir namazgah da bulunmaktadır. Türbeyi ziyarete gelenler **Andık Dede**'nin mezarına bulgur, para atmakta ve çevredeki ağaçlara bez bağlamaktadırlar. Ziyaretler, Çarşamba Perşembe ve Cuma günleri yapılmaktaysa da haftanın her günü ziyaret edilebilmektedir. Mezarın bulunduğu yerin mesirelik olmasından dolayı özellikle Pazar günleri ziyaret daha fazladır.

Erdenk çalışmasında², çeşitli hastalık sahipleri, felçliler, yürüyemeyenler ve cılız çocuk sahiplerinin, sabahleyin güneş doğmadan buraya gelerek iki kaya parçası arasına (Delikli Taş) köprü olacak şekilde bir taş koyduklarını anlatır. Vaktiyle Abdülkadir Geylani türbesinde uygulanmakta olan ritüelin benzeri burada da uygulanır. Batı-Doğu istikametinde olmak üzere kayanın arasından ve köprü olan taşın altından geçerler. Geçerken "Al çürüğümü ver sağımı" derler. Geçme işini üç defa tekrar ederler. Daha sonra civardaki kayaların üzerine, madeni para, bulgur atarlar, kayalara çivi çakıp çevredeki ağaçlara da çaput bağlarlar. Ziyaretçileri gören çevre halkı, hastalığın kendilerine geçmemesi için

¹ age

² age

ziyaretçilerin ardından yüzlerini dönmeden, bacakları arasından üç taş atarak hastalığın kendilerine geçmesini önlediklerine inanırlar. Aynı zamanda, burada bulunan çeşmenin suyunun sıtma hastalığına iyi geldiğine de inanılır. Bir tasın içine 40 tane temiz taş koyup çeşmeden su ile doldurup, vücudu bu su ile yıkadıktan sonra dua ile kalın elbise giyilirse sıtma hastalığından kurtulacağı ileri sürülür. Erdenk, türbenin Isparta halkının önemli ziyaret yerlerinden biri olduğunu belirtir ve burada adak kurbanları kesilmekte ve Delik Taş'tan şifa beklenmekte olduğunu kaydeder. Günümüzde bu türbenin türbedarı bulunmamakta, ziyarete gelen halk türbenin bakımıyla bizzat ilgilenmektedir.

Isparta'ya bağlı Aliköy'de **Şeyh Mehmet Dede**'nin türbesi köfke taşından yapılmış altıgen bir türbedir. Üstü çatılıdır. Yanında Şeyh Arap Pir diye birisi ile Medine'den buraya geldiği söylenir. Şeyh Mehmet Dede'ye her türlü dilek için ziyaretçiler gelmektedir. Buraya evlenecek genç çiftler gelerek evliliklerin mutlu olmasını dilerler. Muharrem ayının onunda aşure ve yemekler yapılarak civar köylerden davetlilere ikram edilir.

Şeyh Mehmet Dede ile ilgili şöyle bir menkıbe anlatılmaktadır. Dede'nin hanımı ve kızı komşu köyün hamamına giderler, üzerlerindeki kıyafetler yeni olmadığı için diğer köyün kadınları bunlarla alay ederler. Kızı bu olaya çok üzülür ve gelince babasına anlatır. Dede hemen o gece evin kenarına bir hamam yapmaya başlar ve gece hamamı tamamlar. Kuyusunu kazar ve tam su çıkacağı zaman sabah olur ve suyu çıkaramaz. Hamamın suyu bu yüzden taşına su ile doldurulur. Bu hamam Selçuklu tarzında yapılmış olup bugün hala ayakta durmaktadır.

Yine Aliköy'de orman içinde kimliği ve hayatı hakkında her hangi bir bilgiye ulaşamamış olan **Şems-ü Kamer** isminde bir yatır daha bulunmaktadır.

Erdenk'in çalışmasından¹ **Sinop Dede**'nin kabrinin Isparta'nın Sav Kasabası'nda Ayvacı Deresi'nde bulunduğunu öğreniyoruz. Sinop şehrinden geldiği rivayet edilen bu zatın mezarı belli değildir. Eski türbeyi yenilemek için yapılan çalışmalarda hiçbir iskelete rastlanmamıştır. Bol su kaynaklarının ve bahçelerin bulunduğu mevkidedir. Yine bu mevkide haklarında bilgi olmayan **İlyas ve Destab Baba**'ların mezarları da bulunmaktadır. Kuduz, sıtma ve diğer hastalık sahipleri bu yeri ziyaret edip sularında yıkanır. Ayrıca etraftaki ağaçlara çaput bağlama geleneği de devam etmektedir.

Isparta Antalya yolu üzerindeki Geyran Köyü'nü geçtikten sonra 4-5 km ileride yol üzerindeki koruluğun içinde Horasan'dan geldiği rivayet edilen **Sağ Aşık Dede** yatar. Dede'nin mezarının bulunduğu yer küçük bir mezarlığa dönüşmüştür. Mezarı hemen girişte sağ tarafta etrafı demir korkulukla çevrilidir. Kabrin üst tarafında çeşme, yanında da bir mescit bulunmaktadır. Burayı özellikle çocuğu yaşamayan veya olmayan kadınlar ziyaret ederler. Mezarın etrafında üç defa dolaştıktan sonra bir Fatiha okuyup Dede'den çocuklarının olmasını ve yaşamasını isterler. Çocuğu olmayanlar ise genellikle rüyaya yatarlar. Rüyada mushaf, yiyecek, içecek görmek ihtiyaç sahipleri tarafından hayra alamet sayılır. Bektaşilerce de hasattan sonra, türbe ziyaret edilir ve burada topluca

¹ age

yemek yenilir. Ziyaretin belli bir günü yoktur. Ziyaretçiler mezarın başında mum yakar ve etrafa çaput bağlarlar.

Kurt Dede'nin kabri Isparta'nın Yazısöğüt (Diyadin) köyü yolu üzerindedir. Mezarı çalılıklar arasında olup etrafı briket ile örülmüştür. Erdenk çalışmasında¹, **Kurt Dede**'yi öksürükten rahatsız olanların ziyaret ettiklerini kaydeder. Öksürüğü olanlar buraya gelerek dua ederler ve dilekte bulunurlar. Şifa bulunca da mezarın yanına gelerek buraya bir ciğer asarlar.

Isparta'nın Yakaören Köyü'nde Yukarı Cami'yle bitişik etrafı evlerle çevrili ufak bir türbeden söz edilir. Türbenin içinde **Ümmi Nine**'ye ait olduğu sanılan bir mezar vardır. Mezarın üstünde küçük bir sanduka olup, üzerinde eşarplar bulunmaktadır. Ümmi Nine'nin hayatı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Türbeyi çocuk sahibi olmak isteyen bayanlar ve çocukların okumasını isteyen anne ve babalar ziyaret etmektedir. Adak olarak pişi dağıtılmaktadır.

Erdenk'in çalışmasından² Yakaören Köyü'nde Yukan Mahalle'de ağaçlıklar arasında bulunan türbenin **Elyaz Tekke** adıyla anıldığını öğreniyoruz. İçinde yatan şahıs hakkında herhangi bir bilgi yoktur. İnsanlar her türlü dilek için burayı ziyaret edip adakta bulunurlarsa da, özellikle gelin olacak kızların uğradığı bir yerdir.

Yakaören köyünde Gök Derenin güneye bakan yamacında çayın kenarında yer alan türbe köyün aşağısında kaldığı için **Aşağı Tekke**

¹ age

² age

adıyla anılır. Türbe içinde çam ağaçları olan güzel ve bakımlı bir bahçeye sahiptir. Yanında bir mutfak ve bir semah odası mevcut olan türbenin içinde Aslan Baba'nın sandukası bulunmakta, duvarlarda Hz. Ali'nin resimleri ve Kur'an'ı Kerim sureleri yer almaktadır. Türbenin içinin geniş olması sebebiyle bazen ziyaretçilerin burada yattıkları da nakledilmektedir.

Buraya ziyaretçi olarak hastalar, çocuğu olmayanlar gelirler. Hasta olanlar türbeye gelir, burada yatar ve rüyalarında iyileşebileceğini görürse şifaya ulaşırlarmış. Çocuğu olmayanlar ise türbe içine salıncak kurar içine oyuncak bebek yatırarak dua ve dilekte bulunurlar ve adaklar adarlarmış. Adak olarak her türlü küçükbaş hayvan adanmış. Bunlar çevredeki insanlara dağıtılmış. Burada asıl adak günü, "Aşure Günü" diye adlandırılan Muharrem ayının 10. günüdür. Çevre köylerden ve Isparta'dan ziyaretçilerin gelmesiyle adak sahiplerinin adakları toplu halde pişirilerek yenilmiş. İnanaşa göre, türbenin yakınlarında çalgı çalınmaz ve gelin geçirilmezmiş. Çalgı çalınırsa çalgı çalanların felç olacağı inancı hakimmiş.

Aslan Baba'nın Horasan erenlerinden olduğu ve ailesiyle birlikte buraya yerleştiği rivayet edilir. Türbe içerisinde bulunan geyik boynuzları ve bir kılıç ilgi çekicidir. Boynuzların şifa için kullanıldığı söylense de bugün pek kullanılmadığı ifade edilmektedir. Kılıç hakkındaki rivayet ise şöyledir. Kılıç ortadan kaynak yapılmış bir kılıçtır. Vaktiyle bu kılıcı türbeden bir kişi çalar ve ortadan ikiye böldürerek iki ayn bıçak (satır) yapar fakat rüyasında sürekli Aslan Baba tarafından korkutulunca o kişi bu parçaları tekrar birleştirerek kılıcı yaptırır ve getirip türbeye tekrar

birakır. Aslan Baba türbesi bölge halkı tarafından kutsal sayılan sürekli ziyaret edilen bir mekandır.

Bunlardan başka, Nuri Katırcıoğlu eserinde¹ bugün kaybolmuş ziyaret yerlerinden olan **Miski Dede**'nin türbesini “Eski Pamuk Hanı ve Efe Sineması'nın bulunduğu yerde idi”, diye tarif etmektedir.

Aksu Evliyalari

Cumhuriyet döneminde Aksu, yöredeki 15 köyün bağılı olduğı Eğırdır İlçesinin Yenice Bucağı iken, 1953 yılında Yenice, Bucak, Mirehor ve Akçaşar köylerinin birleşmesi ile belde teşkilatı kurulur, 1987’de ise ilçe statüsüne kavuşur.

İlçeye bağılı Karaçayır Köyü mezarlığında medfun bulunan **Karaağır Dede**'nin türbesi köy halkı tarafından adaklar adanıp dilekler tutulan mukaddes bir mekandır.

Yasin Erdenk’in çalışmasından² öğrendiğimize göre, ilçenin Yaka Köyü mezarlığında bulunan Hüseyin Dede’nin mezarı çevre halkının adaklarını adadığı ve sıkıntılardan kurtulmak için gittiğı bir yerdir. Onun hakkında anlatılan bir menkıbe şöyledir. Dede her akşam belli bir saatte ortada görünmez ve ibadet etmek için kaybolmuş. Hanımı bu durumdan

¹ KATIRCIOĞLU Nuri, Bütün Isparta

² ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

şüphelenmiş ve Dedenin peşine hizmetçisini takmış. Hüseyin Dede bunun farkına varmış ve sevdiği yiyeceklerle hizmetçisini oyalayarak birinci gün ondan kurtulmuş. Aradan bir süre geçtikten sonra hanımı hizmetçiyi tekrar peşine takmış, ama bu sefer her ne pahasına olursa olsun ayrılmamasını tembihlemiş. Dede önde hizmetçi arkada gitmişler. Dede hizmetçiden kurtulamayacağını anlayınca hizmetçiye hiç arkaya bakmamasını söylemiş ve yürümeye devam etmişler. Dağdan kısa sürede inip göle gelince hizmetçi şaşırmış. Dede suyun üzerinde yürürken, dedenin kıymeti ortaya çıkmış ve bu dağ da Dede Göl Dağı olarak anılmaya başlamış. Bugün bu dağ da çevre halkı tarafından mukaddes kabul edilen bir adak yeridir.

Dedegöl yörede anlatılan bir efsane olarak şu versiyona da sahiptir. Horasandan üç evliya, bugünkü Yaka Köyünün olduğu yere gelerek yerleşirler. Her gün dağın zirvesinde bulunan hocalarının kabri başında sabah namazı kılmaya giderler. Bu evliyalardan birinin adı **Hüseyin Dede**, diğerinin adı **Musa Dede**, bir diğerinin ise bilinmemektedir. Hüseyin Dedenin eşi, her gün kocasının kaybolmasından şüphelenerek hizmetçiye kocasını takip ettirmeye başlar. Bir gün Hüseyin evliya dede hocasının kabri başına namaz kılmak için uçtuğu yer olan aşağı hamana gider. Hizmetçi de Hüseyin Dedeyi takip ederek gözetlemeye başlar. Hüseyin Dede hizmetçiyi görerek yanına çağırır. “Oğlum sen niye buraya geldin?”, diye sorar. Hizmetçi de, “bu gün erkenden uyandım, şöyle bir dolaşayım dedim”, der. Evliya elindeki asayı orada bulunan bir ağaca değdirir ve ağacın başı çok lezzetli armut meyveleri ile donanır. Hizmetçi de burada armut yerken Hüseyin Dede asası ile birlikte uçup hocasının kabri başında namazını kılar, daha sonra eve döner. Hüseyin Dedenin eşi hizmetçiye beyinin nereye gittiğini sorar. “Ben armut yerken anında

kayboldu”, der. Eşinin durumundan iyice şüphelenen Hatun hizmetçiye sıkı sıkı tembih eder, “yarın sabah sakın aldanma, nereye gittiğini kesin olarak bana öğren”, der. Ertesi günü sabah yine Hüseyin Evliya Dede aşığı harmana doğru yol alır. Hizmetçi de peşine düşer. Hüseyin Dede bir bakar ki yine hizmetçi arkada, hemen yanına çağırarak gözlerini yummasını söyler ve birlikte dağın zirvesine uçup namaz kılar ve geri dönerler. Hüseyin Dede de hizmetçiye bu sırrını hiç kimseye söylememesini ister. Fakat, hizmetçi olayları olduğu gibi Hüseyin Dedenin eşine anlatır. Hüseyin Dede bunun üzerine bir daha uçamaz. Halk arasında Evliyalara Dede dendiğinden ve dağın zirvesinde olan evliyanın kabrinin de göl kenarında olmasından dolayı bu dağa Dedegöl dağı denilmektedir. İşte Isparta’nın en yüksek dağı olan Dedegöl Dağı adını bu şekilde almış olup, şu anda yaz aylarında dağcılar tarafından tırmanılan ve dini ziyaret amaçlı gidilen bir yer haline gelmiştir. Bir gün Hüseyin Dede’nin bu dağın zirvesinden fırlattığı asasının düştüğü yer bu günkü Yaka Köyünde mezarlık olarak kullanılmakta olup, burada Musa Dede ile Hüseyin Dede’nin mezarları vardır. Bu mezarlar halk tarafından ziyaret edilmektedir. Nuri Güngör¹, Dedegöl dağının zirvesine yakın güney kesiminde iki bin metrede bir obruk gölü bulunduğunu ve çevresinde kutsal makamların yer aldığını yazar. Eskiden Eğirdir’den 15 Hazirandan sonra kabileler halinde buraya giderler, on beş gün orda kalır ibadet ederler, yer içer gelirlermiş. Oradaki rüya taşında istiareye yatılır, gelecek öğrenilmiştir. Adakları olanlar adaklarını keserlermiş. Şeyh Mehmet Çelebi Sultan’ın bir şiirinde bu dağdan bahsedildiğine göre

¹ GÜNGÖR Nuri, Eğirdir Ansiklopedisi

tarikat erlerinin daha önceden bu geleneği başlatmış olabileceği ileri sürülür.

Atabey Evliyaları

Böcüzade eserinde, Atabey'den bahisle, “ilk kuruluşunda oldukça güzel ve münasebetli yapılmış bir şehir olduğunu, bağlık, bahçelik, mamur, çarşısı ve pazarı mevcut, bilginleri ve esnafı çok bir kasaba olduğu halde köy haline getirilmiş, Meşrutiyetten sonra tekrar bucak yapılmış olduğunu” yazar. (Atabey'in eski adıyla) Agros'un ilk kuruluşunda çok büyük, mamur ve muntazam bir şehir olduğu, fakat zamanla yıkılıp haraplaştığı anlaşılmaktadır. Evlerin ve diğer binaların duvarlarında Rumca yazılı taşlar, insan, kuş, kalkan ve bazı hayvan kabartmaları ile süslü mermerler bulunmaktadır. Ancak, Hicri 11 ve 12. yüzyıllarda zuhur eden kıtlık, veba ve Celali eşkıyasının tahribatından ahalisi dağılıp, mahalleler harap olur.

Güliden Songun'un çalışması¹, temettuat verilerine göre, 1844–1845 yıllarında kaza merkezi ve köylerinde yaşayanların hepsinin Müslüman olup gayr-ı Müslim nüfusa rastlanmadığını gösterir. Oysa daha önceki yüzyıllarda burada gayr-ı Müslimlerin yaşadığı tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır. Atabey kazası Osmanlı Devleti döneminde eski önemini kaybetmiş, nüfusu azalmış ve Hamid Sancağı merkezinin gölgesinde kalmıştır. Sosyal gelişimi sağlayan en önemli unsur eğitim

¹ SONGUN Güliden, 10120 Numaralı Temettüat Defterine Göre Atabey Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu (1844-1845), Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2006

olmuştur. Kazada bulunan Ertokuş Medresesi ve burada yürütülen eğitim faaliyetleri kazanın bölgesinde önemini arttırmıştır. Ertokuş Medresesi Osmanlı Tarihi'nin önemli eğitim kurumlarından biri olup birçok önemli bilim adamı bu medresede müderrislik yapmış ve önemli alimler yetişmiştir. Medresede sosyal bilimlerin yanında özellikle Osmanlı döneminde fen bilimleri ve tıp eğitimi de verilmeye başlanmıştır.

Aynur Durukan'ın yazmış olduğu makaleden¹ anlaşıldığına göre, sekizgen prizma gövdeli türbe içten kubbe dıştan piramidal külahla örtülüdür. Kuzey, doğu ve güney cepheleri ekseninde yuvarlak kemerli birer fevkani pencere bulunur. İçinde **Mübarizeddin Ertokuş**'a ait olduğu öne sürülen bir sanduka vardır. Yapıda kesme taş, tuğla, çini ve sıva kullanılmıştır. Duvar örgüsünde sarımtırak ve kırmızı taşların oldukça düzgün bir teknikte bir arada uygulanmasıyla renk alması sağlanmıştır. Cephelerin köşelerindeki plasterler şaşırtmalı teknikte tuğlalarla örülmüş, içte döşeme kare tuğlalarla kaplanmıştır. Sandukanın firuze renkli çini kaplaması kısmen görülebilmektedir. Duvarlar ve örtü sistemi beyaz sıvalıdır. Türbenin eyvana asimetrik yerleştirilmiş kapılar aracılığıyla açılması, kapıların üstündeki ikiz pencereyi kapatarak işlevsiz hale getimesi, medreseye kuzeydoğu ve güneydoğu cephelerindeki duvarlarla dıştan bağlanmış olması ve ondan oldukça farklı bir teknik ve malzeme ile inşa edilmesi türbenin medreseye sonradan birleştirildiğini göstermektedir.

¹ DURUKAN Aynur, Ertokuş Külliyesi, İslam Ansiklopedisi TDV

Aydın Taneri yazısında¹ Mübarizeddin Ertokuş'un Anadolu Selçuklularının önde gelen devlet adamlarından biri olduğunu kaydeder. Antalya ve civarının Selçuklu topraklarına katılmasında önemli rol oynayan Ertokuş, Antalya subaşılığına tayin edilir. Uzun süre bu görevde kalan Ertokuş Alaeddin Keykubad tarafından Keyhusrev'e atabeg olarak görevlendirilir. Gelendost ilçesindeki Kudret Hanı ile Isparta'daki Atabeg Ertokuş Medresesi onun tarafından yaptırılır. Vakıflarının tevliyetini Armağanşah'a vermesi Ertokuş'un oğlu olmadığını gösterir.

Erdenk'in çalışmasından² türbeye özellikle çevre illerden birçok ziyaretçi geldiğini öğreniyoruz. Ziyaretçiler, çocuk sahibi olmak, kızlarının kısmetini açmak, hastalık ve sıkıntılardan kurtulmak, askere gidenlerin sağ salım dönmesi için türbeyi ziyaret ederler ve çeşitli adaklar dağıtırlar. Ziyaret esnasında yapılan uygulamalarda da farklılıklar görülür. En çok uygulanan iki rekat namaz kılıp dua etmektir. Burada Yasin-i Şerif, üç İhlas bir Fatıha okunur, türbe içinde sandukanın etrafında dua edilir, üç veya yedi defa dönerek ziyaret tamamlanır. "Allah'ım burada yatan sevgili kulunun yüzü suyu hürmetine sıkıntılarımı gider", gibi dualar da yapılmaktadır. Dualar kabul olursa mevlit okutulur, pişi dağıtılır, pilav veya yemek yapılarak ihtiyaç sahiplerine yedirilir, fakat yapılan yemeklerden adak sahipleri yemez.

Mübarizeddin Emir Ertokuş bin Abdullah ile ilgili anlatılan birçok menkıbe vardır. Bu menkıbeler arasında en çok anlatılan 74 Kıbrıs Harbi

¹ TANERİ Aydın, Ertokuş, İslam Ansiklopedisi TDV

² ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

ile ilgili olanıdır. Her gün sabah namazını medresenin yanındaki camide kılmayı adet edinen bir ihtiyar harbin en hızlı olduğu zamanlarda sabah namazında türbede tıkırtılar duyar. Dikkatle baktığında sandukanın içinden zırlı ve kılıcı elinde ak sakallı bir şahsın kendisine doğru geldiğini görür. Bu zat ihtiyara, “ben Kıbrıs'a gidiyorum ama tekrar döneceğim”, der ve bunu kimseye söylememesini ister. Kıbrıs Savaşı'nın bittiği günlerde yine ihtiyar sabah namazına giderken kılıcında kanlar damlayan aynı zatın türbeye girdiğini görür. Sabah bunu çevresindekilere söylediğinde, türbenin bazı yerlerinde kan lekesi olduğu ve sandukanın örtülerinin bozulduğu görülür. Bu olay Ertokuş Gazi'nin bir kerameti olarak kabul edilmiştir.

İlçe merkezinde Ertokuş Medresesi'nin kuzeybatı köşesinde bugün olmayan **Halil Bin Ahmet**'in kabrinin büyük bir sandukası varmış. Bu sandukanın lahinde bulunan delikten, gelişmeyen halk arasında aydeş denen çocuklar geçirilmiş. Delikten geçirilirken "Al çürüğümü ver sağımı" denir ve dua edilmiş. Getirilen baklava, çerez ve diğer hediyeler çocuklara dağıtılmış.

İlçenin Altunbağ Mahallesi'nde bulunan **Çayırılı Mescit** yağmur dualarının yapıldığı ve dualar esnasında adak kurbanlarını kesildiği ve yendiği bir mekandır. Buranın çevresi ağaçlık ve yeşilliktir. Tam ortasında büyük bir havuz bulunmaktadır. Bu mekanda daha önce havuz yokmuş ve ilçe halkı bayram namazlarını kılmaya buraya gidermiş ve yine burada bayram aşıları adı verilen yemekler yenilmiş. Bugün yağmur dualarında gidilen bir yerdir. Atabey İlçesi'ndeki ihtiyarlar Çayırılı Mescit'te bir dedenin mezarı olabileceğini inanırlar.

Atabey ilçesindeki yağmur duası üç gün süremiş. Yağmur duası için çarşamba günü Hıdırlık Dede denilen yerde toplanılır ve dualar edilir. İkinci günde Karaardıç denilen bir tepede ve üçüncü gün olan cuma günü Çayırılı Mescit'te bütün cami imamaları ve halk toplanır. Yağmur duası yapılır. Kur'an'dan sûreler okunur. Günahların affı için istiğfar edilir. Küskünler banştırılır. Namaz kılınır. Bütün bunlardan sonra yemekler yapıp yenir. Çayırılı Mescit'te eskiden bir tek ağaç varmış. Vaktiyle yağmur duasına çıkıldığında bir değirmenci orada göstermelik olarak öldürölüp, suyun aktığı anğa yatırır yıkarlarmış. Sanki değirmenciği kurban ediyommuş gibi yaparlarmış. Günümüzde bu uygulamanın yapılmadığı anlatılır.

Hıdırlık Dede'nin kabri, ilçenin Hıdırlık Tepesi'nde bulunmaktadır. Özellikle yağmur duası için gidilen dedelerden biridir. Anlatılanlara göre, burada yapılan yağmur duasından sonra, genelde dua eden halk evine gelmeden yağmur yağmaya başlamış. Ayrıca buraya insanlar yağmur duası dışında her türlü dilek için de gelmektedir.

Erdenk'in çalışmasından¹ **Kocabıyık Eren Dede** adıyla anılan Mehmet Dede'nin kabrinin ilçede Tekke Camii'nin karşısında değirmencilerin arada bulunan bir evin bahçe duvarının altında olduğunu öğreniyoruz. Buranın bir mezar olduğu mezarın içine yapılan bir mumluktan belli olmaktadır. Onun 13. yüzyılda yaşamış olduğu ileri sürölür. Kocabıyık Eren Dede'yi özellikle küçük çocukların vücutlarının herhangi bir yerinde çıkan çıkan aileler tarafından ziyaret edildiği anlatılır. Ziyaretçiler önce burada dua ederler ve sonra yanlarında

¹ age

getirdikleri çivileri çocukların vücudunda bulunan çıbanın üstüne sürterek bunu birkaç kez tekrar ederler. Ondan sonra bu çiviye duvara çaktıkları zaman yaranın duvara geçerek, hastanın iyileşeceğine inanılır. Mezarın yol üstünde olmasına rağmen yanına hiçbir hayvanın yaklaşmadığı, bağlanan hayvanların sahiplerinin de korkutulduğu nakledilir.

Osman Efendi Dede'nin kabri, ilçede Kızılay Sokak'ta Tedaş'ın arkasında yolun kenarında bulunan bir dut ağacının altındaki mermer mezardır. Eskiden burası çocukların hastalıkları için ziyaret edilen önemli bir ziyaret merkeziymiş. Bugün sadece yoldan gelip geçenlerin dua ettiği bir mekandır. Adak olarak çocuklara şeker ve tatlı verildiği söylenir. Evliyalara Ansiklopedisinde Osman Efendi Dede'nin iki asır önce yaşamış olduğu kaydedilir.

Taşlı Dede'nin kabri ilçe merkezinde, Çeşme Mahallesi'nde yol ortasında bulunan bir mermer mezardır. Yol yapım çalışmalarında yıkılmamış ve yolun ortasında kalarak yolu ikiye ayırmıştır. Ziyaretçiler burada Fatiha okuyup dualarını etmektedirler. Buraya daha çok çişini haber vermeyen çocuklar için adaklar adanmaktadır. Adağı kabul olanlar çevredeki çocuklara ve evlere incir dağıtırlarmış.

Uzun Musa Dede'nin kabri ilçe merkezinde Sökmen Mahallesi'ndeki Sökmen Camii'nin bahçe duvarları arasına sıkışmış bir mezardır. Uzun Musa Dede'nin Atabey'in fethi sırasında büyük kerametler göstererek şehit olan bir asker olduğu inancı hakimdir. Bu yüzden askere gidenlerin aileleri tarafından çocuklarının sağ salim dönmesi için ziyaret edilen bir mezardır. Belli bir adağı ve ziyaret günü yoktur.

ziyaret mekânı iken bugün ziyaretçilerinin oldukça azalmış olduğu anlatılır. Gökmen Dede'nin bölgeye bir çoban olarak geldiği ve halkın sevgisini kazanarak buraya yerleştittiği rivayet edilir. Ziyarete gelenler üç İhlas ile bir Fatiha okuyarak dileklerini diler ve dua ederler.

Erenler Dede'nin türbesi ilçeye bağlı Harmanören Köyü'nde bulunmaktadır. Türbenin içinde bir sanduka, sandukanın başında beton bir direk vardır. Onun Allah'ın sevgili kullarından biri olduğu inancı hakimdir. Daha çok pazar ve perşembe günleri ziyaret edilen türbeye insanlar sıkıntılardan, hastalıklardan kurtulmak, çocuklarının sınavlarını kazanması ve çocuk sahibi olmak için gelmektedir. Ziyaret sırasında Yasin-i Şerif, ihlas ve Fatiha suresi okunur. Türbeye gelenler yanlarına getirdikleri havlu, mendil, yeşil tülbent gibi eşyaları beton direğe asarlarmış. Erkek çocuğu olmasını isteyenler havlu ve mendil, kız çocuğu olmasını isteyenler ise tülbent getirip bırakırlarmış. Ayrıca bazı adak sahipleri de üç ile yedi mum adağında bulunurlar ve bunu da belli günlerde yakarlarmış.

Eğirdir Evliyaları

İbni Batutta 1333 yılında Eğirdir'e uğradığında burada gördüklerini ve yaşadıklarını şöyle anlatır. "Nüfusu çok, sokakları temiz ve güzeldir. Nehir, orman, bağ ve bahçeleri pek çok büyük ve mamur bir şehirdir. Suyu tatlı, çok güzel bir gölü vardır. Bu göl yoluyla gemiler Akşehir, Beyşehir taraflarına yolcu taşırlar. Eğirdir'de büyük bir cami karşındaki medreseye indim. Müderris, alim Hacı Musluhiddin karşıladı beni.

Fevkalade ikram ve misafırperverlik gösterdi. Eğirdir hükümdarı Dünder oğlu İshak Beydir. O memleketler hükümdarlarının büyüklerindendir. Güzel vasıflarla bezenmiş biridir. Her gün ikindi namazını Ulu Camide kılar. Namazdan sonra güney duvarına dayanır, oturur. Huzurunda hafızlar tahtadan yapılmış yüksek bir kürsüye oturarak Kur'an'dan öyle güzel sesle sureler okurlar ki, ruhlar müteessir olur, kalpler huzur bulur, bedenler titrer, gözler yaşarır. Sonra Sultan sarayına döner. Ramazan ayını İshak Sultanın yanında geçirdim. Sultan her Ramazan gecesi halıyla donatılmış tahtına oturur, yüksek yastığına dayanır, din alimi Musluhiddin de yanına otururdu. Ben de alim müderrisin yanına otururdum. Bizden sonra da devlet adamları ve saltanat emirleri otururdu. İçinde mercimek bulunan yağlı ve şekerli bir tiritle iftar edilirdi. İshak Sultan, "Allah'ın sevgilisi peygamberimiz yemeğe tiritle başladığı için biz de tiritle başlarız.", derdi. Ardından diğer yemekler gelirdi. Bütün Ramazan geceleri böyle geçti. Bu sırada İshak Sultanın bir oğlu öldü. Cenaze gömüldükten sonra Sultan ile medresedeki öğrenciler üç gün sabah namazından sonra sultanzadenin mezarını ziyaret ettiler. İkinci günü halk ile ben de gittim. Sultan beni yaya görünce at göndererek özür diledi. Medreseye döndüğümde atı geri verdim. Sultan, "Ben atı geçici değil, armağan olarak verdim.", demiş. Sultan atı geri gönderdikten başka bana bir kat elbise ile para da ihsan etti."

Bundan birkaç yıl önce, 1328 yılında, şehrin Ulu Camisi olan yapı Hızır Bey tarafından yeniden yapılrçasına onarılması ile Hızır Bey camisi adıyla anılmaya başlar. Cami Hüsametdin İlyas Bey zamanında Karamanoğlu Alaaddin tarafından Eğirdir'in yakıp yıkıldığı esnada bir

yangın görür¹. Şikari bu olayı şöyle anlatır. "İnsanları davar kırar gibi kırdılar. Hülâsa Hamid diyarını şöyle harap eylediler ki, dünya dünya olalı böyle zulüm olmamıştır. Faruk-ul Azam namında yanan Cami-i Şerifin dünyada benzeri yoktu." 1814'te de büyük bir yangın geçiren cami, neredeyse tamamıyla harap olur. Vakıf gelirleri, halktan toplanan paralar, Burdurlu bir hayırseverin serveti onanma yetmez. Ancak Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa'nın desteğiyle 1820 tarihinde tekrar ibadete açılır. Baba Sultan Zaviyesine ait sedir koruluğundan müftüden fetva alınarak yeteri kadar ağaç kestirilmiştir. 1884 tarihinde de Ağalardan Hacı Murat öncülüğünde yeniden bir onarımından geçer. Daha önce üstü dam olduğu için karı kürümele amacıyla ortası açık, altında kar kuyusu olan toprak çatı, kiremit çatı haline getirilmiştir. 1914'teki Isparta depreminde de iki metre çapında, otuz iki metre yüksekliğinde olan minarenin alemleri düşmüş ve onarılmıştır. 3000 kişi alacak büyüklükte olan caminin bir kitaplığı olduğu, fakat akıbeti, antik halılarının ne olduğu konusunda bilgi edinilemez. 1480'den sonraki kayıtlarda Ulu Cami'nin gelirlerinin dükkan kiralari ve Bağ, Sevinçbey, Dadıl (Ertokuş hanı yöresi) gibi köylerdeki yerlerden sağlanan gelirler olduğu yazılıdır. Caminin Medreseye bakan bir ana kapısı, bir de batıya açılan ikinci kapısı vardır.

Dündar Bey Medresesi'nin ana eyvan üzerindeki kitabesinden 1301 yılında Hamidoğlu Dündar Bey tarafından inşa ettirildiği, kapısının 1236 tarihli taçkapı kitabesinden Eğridir Denizli yolunun üçüncü km.sinde yer alan han kalıntısından getirilmiş olduğu anlaşıyor². Çok uzun süre hizmet vermiş olmasına rağmen Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa Medresesi

¹ age

² AKALIN Şebnem, Dündar Bey Medresesi, TDV İslam Ansiklopedisi

açıldıktan sonra Dündar Bey Medresesinin öneminin azaldığı, eğitimin zayıfladığı ve yapının harap vaziyete düştüğü görülür. Muhtemelen, mali kaynaklarının zayıflaması, Şeyh Ali Ağa Medresesinin vakıflarının yüksek gelirli olması böyle bir sonuç doğurmuş olmalıdır. 1929-1934 yılları arasında hapishane olarak kullanılmıştır. 1950'lere kadar da kapının sol tarafı 6-7 bölümlü çarşı helası idi. 1970'lerde onanım gördükten sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü medreseyi turistik çarşı haline getirmiştir¹.

Medresenin inşasından yüz yıl sonra Timur 1403'de Eğirdir'i almaya geldiğinde, daha önce sadece Hristiyanların oturduğu Nis adasına Eğirdir'deki Müslüman halk da sığınır. Timur Eğirdir'i aldıktan sonra ada'ya yönelince halk adadan kaçır. Timur da adadaki kiliseleri tahrip eder. Timur'dan sonra adaya dönen Müslüman ve Hristiyan halk birlikte oturmaya başlar. Hristiyanlar yıkılan kiliselerden Kız Kilisesi'ni, Müslümanların cami yapmasına izin verirler. Zamanın yöneticileri buna izin vermeyince ada Müslümanları mescitle yetinirler. Cuma ve Bayramlarda adadan şehir merkezine geçmekte zorluk çeken halk Atabey Medresesi Müderrisi Şeyh Mehmet Efendi'nin, "Gayrimüslim ahaliye zarar vermemek kaydıyla camiye çevrilmesine", cevaz vermesi üzerine Sultan Genç Osman tarafından ferman verilmesiyle adadaki mescit 1618'de cami olarak ibadete açılır.

Katip Çelebi'nin Cihannüma'sında Eğirdir şöyle anlatılır; "Eğirdir gölün batı kenarındadır. Gölün içine girmiş bir küçük hisarı ve sağlam kalesi, tatlı su ile çevrilidir. Mamur çarşıları, camileri ve birçok

¹ GÜNGÖR Nuri, Eğirdir Ansiklopedisi

hamamları vardır. Burada Nakşibendi tarikatının ulu evliyalrı ve bazı şeyhlerinin mübarek mezarları olup, üzerlerinde camii şerif ve imareti yapılmıştır. Bu şehirde medrese vardır.”

Seyyahların gözünde Eğridir cazibesini hep muhafaza etmiştir. 1833’te gelen İngiliz konsolos Arundell, şehrin üzerinde bıraktığı tesiri şu sözlerle dile getirir. “.. hiçbir kelimeyle tarif edilemeyecek güzellikte ve huzur verici bir manzarayla karşılaştık. Sağımızda kalan göle doğru uzanmış üzüm bağları, her türden meyve ağaçları, orman ve önümüzdeki yüksek zirveli dağlar, hiçbir ressamın çizemeyeceğı ve hiçbir yazarın anlatamayacağı güzellikteydi. Bu manzaranın tadını doyasıya çıkartabilmek için burada uzun süre oyalandık. Ben de yapabildiğim kadarıyla bu manzarayı resmetmeye çalıştım..”

1896’da yayınlanan eserinde Sarre, Eğridir’de misafir kaldığı ev ile ilgili hatırasını şöyle yazar. “Türlü et yemekleri, sebze ve tatlılar yeniyor, her defasında son yemek geldiğı zaman derin bir nefes alıyorduk. Ardından hizmetçi ibrikle geliyor, ellerimizi yıkayarak nakışlı peşkirlerle kuruluyorduk.”

Gertrude Bell, 1907’de Nisan ayı içinde gelmiş olduğı Eğridir’in etkileyici görünüşü hakkında uzun tasvirler yapmasa da, “İki buçuk saatlik bir yolculuktan sonra Eğirdir’i gördüm. Çok güzeldi. Dağların aksi gölün içine düşmüştü.”, diyerek şehrin farklılığını tasdik eder.

Nancy Lindisfame 1984’ten önce bir süre bulunmuş olduğı Eğridir’de yaptığı saha çalışmasını “Thank God We’re Secular!” ismiyle yayınlar. Türkçeye de çevrilmiş olan bu kitabında, İslam’ın sıradan insanlar için ne anlama geldiğini, yaş, cinsiyet ve toplumsal sınıf

farklarının insanların dinle olan ilişkilerini nasıl etkilediğini bulmaya çalışır. Yüzyıl başında yapılan düğünlerle bugünküleri, kadın mevlitleri ile erkek mevlitlerini karşılaştırarak Eğridirlielerin, kültürel dönüşümü ve sınıf farklılıklarını nasıl yaşadıklarını ortaya koymaya çalıştığı araştırmasının temel tezleri, dini ve siyasi uygulamaların cinsiyetten bağımsız düşünölemeyeceğı, kurumlaşmış İslami uygulamaların devlet tarafındanTürk İslam'ının doğru biçimi olarak dayatıldığı ve laik milliyetçiliğın, tıpkı İslam gibi, fundamentalist bir potansiyel taşıdığı şeklindedir.

Böcüzade yüz yıl önceki çalışmasında¹ Eğridir'deki mübarek zatlara ayırmış olduğı bölümde Yazla mevkiinde, bir kümbet içinde **Baba Sultan**, Baba, Palaz Baba adındaki zatlara, ayrı ayrı türbeler içinde Şeyh Murad, Şeyhülislam Elberdai ve damadı Pir Mehmet Höyi ve torunlarından Mehmet Çelebi ve Şeyh Burhaneddin efendilerin yatmakta olduğunu yazar. Bunlardan Şeyhülislam Elberdai Türkistan'da, Semerkand ülkesindeki Berda vilayeti ahalisinden olup 1364 yılında Hicaz'a gider. Orada Hamidoğullarından Hızırbeyle karşılaşması ve onun tarafından davet edilmesi üzerine, Eğridir'e gelmiş olduğı söylenir. Bu husus 1810 yılında Yılanlıoğlu Şeyh Ali tarafından, Ispartalı hattat Yunuszade Hacı Halil Efendiye yazdırılan ve ağanın Eğridir'de yaptırdığı medresenin kütüphanesine hediye edilen (şimdi Isparta Halil Hamid Paşa kitaplığında bulunan) **Menakıp** isimli kitapta yazılıdır². Şeyhülislam'ın,

¹ Böcüzade Süleyman Sami, Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Serenler Yayını, İstanbul, 1983

² Bu eserin, Eğridirli Şerif Mehmet Efendinin kaleme almış olduğı 'Menakıp-ı Burhaneddin Eğridiri' adlı eserin istinsah edilmiş kopyası

Hicaz'dan memleketine giderek 16 oğlu, bir kızı ve dört hanımı ile 30 kadar dervişini alarak Eğridir'e geldiği bu kitapta yer alır. Pir Mehmet Höyi ise, Türkistan'daki Hoy kasabasından olup Şeyhülislam Elberdai'ye intisap etmiş ve damadı olmuştur. Şeyhülislamın ölümünde yerine damadı Pir Mehmet geçmiş ve Halife unvanını almıştır.

Pir Mehmet Halife'nin, Berdai'nin kızı Zeynep hanım'dan doğma oğlu Şeyh Mehmet Çelebi kimyaya merak salmış ve sonra diğer bilimlerde tahsilini ikmal etmiştir. Şeyh Mehmet Çelebi'den sonra tekke bir süre şeyhler tarafından yönetilir, nihayet Mehmet Çelebi'nin torunu Burhaneddin küçük yaşta bu tekkenin şeyhliğine getirilir.

Baba Sultan denilen zatın Eğridir kalesinin ilk fethinde kale bekçisi olan gazilerin başı ve babası olduğu ve 900 yıl kadar önce öldüğü söylenir. Eğridir'deki türbesinin kitabesinde türbenin 1358'de

olduğu muhakkaktır. Şerif Mehmet Efendi Şeyh Burhanettin Efendi'nin torunu olup Şerifi Mehmet Çelebi'nin oğludur. 1552 yılında doğmuş, 1630 yılında ölmüştür. Mezarı İstanbul Eyüp'te, Hazreti Halit civarındadır. Müderris olmuş, Galata, Halep, Şam, Mekke, Edirne, Mısır Kadılkırlarında bulunmuştur. 1619 tarihinde Anadolu Kazaskeri, 1624 tarihinde Rumeli Kazaskeri oldu. Hacca da gitti. Dönüşünden az sonra öldü.

Aynı zamanda şairdi. Şiirlerinde Şerifi Mahlasını kullanırdı. Arapçayı, Farsçayı çok iyi bilirdi. Babası Şerif Mehmet Çelebi'nin ailesiyle ilgili toplayıp yazdığı eserden, Dedesi Şeyh Burhanettin'in kendi el yazısıyla yazdığı eserden faydalanarak bunlara kendi işittiklerini de katarak 1597 yılında "Menakıb" adlı bir eser yazmıştır. Son dönem Osmanlı Maliye Nazırlarından Eğirdirli kitap meraklısı Nafiz Paşa bu kitabı çoğaltarak İstanbul Süleymaniye kütüphanesine vakfetmiştir.

Muzaferiddin Mustafa beyin oğlu Hüsameddin İlyas bey adına yapılmış olduğu yazılıdır. 1450'lerden sonraki vergi kayıtlarında vakıfları olduğu görülmektedir. Cumhuriyet döneminde Tekke ve türbelerle ilgili kanun çıkmadan önce de tutulan balıkların çoğunun Baba Sultan zaviyesine gönderildiği anlatılır.

Isparta'nın Eğirdir ilçesi Yazla Mahallesi'nde bulunan Baba Sultan Türbesi'nin beyaz mermer üzerine sülüs hatlı kitabesinden türbenin, Hamidoğlu İlyas Bey tarafından İsa bin Musa adına 1358'de yaptırıldığı öğrenilmektedir. Eğirdir Caddesi'nin üzerinde bulunan türbe sekizgen planlı olup, üzeri konik bir çatı ile örtülmüştür. Selçuklu mimari üslubunda köfeki taşından yapılmış olan türbenin her yüzünde yuvarlak kemerler ve bunların içerisinde de birer pencere bulunmaktadır. Türbenin girişi güney yönündedir. Vaktiyle türbe içerisinde Baba Sultan'dan başka Zorti Baba (Sureti Baba) ve Palaz Baba isimli kişiler de gömülü idi. Türbe çeşitli dönemlerde birkaç kez onarım geçirmesine rağmen özgünlüğünü korumuştur. Baba Sultan'ın Eğirdir Kalesi'nin ilk fethinde kale bekçisi olan gazilerin başı olduğu ve ölüm tarihinin 900 yıl önce olduğunu söyleyenler varsa da bu konuda resmi bir kayıt ve vesika bulunmamaktadır. Sultan Baba'ya evlenemeyen kızlar, yürüyemeyenler gelerek dua ederler. Ayrıca etek, pantolon gibi kıyafetlerini yatının üstüne bırakarak dualarının kabul olmasını isterler. Adak olarak da fakirler giydirilir, mevlit okutulur ve çevredeki insanlara pilav yedirilmiştir. Türbenin restorasyon çalışmaları sırasında Baba Sultan'ın kabri dışındaki diğer mezarlar kaldırılır.

Baba Sultan hakkında, onun Hacı Bektaş Veli'nin torunu olduğu da ileri sürülür. Babasının Lale Sultan ve isminin Mürsel olduğu ve Mürsel

Sultan diye anıldığı ve eğitimini tamamladıktan sonra Baba ünvanını kazandığı anlatılır. Baba Sultan'ın tarikatın dördüncü halifesi olarak 1357-1369 yılları arasında tarikatın postunda oturduğu, halifeligi sırasında güvenilir adamlarından Ebu Musa oğlu Şeyh İsa Deduki'yi Eğridir'e gönderip bir zaviye yaptırdığı ve buraya kendi adını verdirdiği nakledilir. Baba Sultan yaşlandığı vakit buradaki zaviyesine gelir ve bir müddet sonra da ahirete intikal eder. Vasiyeti üzerine bugünkü türbesinin bulunduğu yere defnedilir.

Menkıbeye göre, "oradaki bir kadın çıkırıka ip eğirirken Barla'ya gitmek isteyen bir Rum soğuktan Baba Sultan zaviyesinde kalmak, kamını doyurmak istemiş. İp eğiren kadın 'gavur' diye Rumu kovmuş, içeri almamış. Rum biraz uzaklaşınca Erenler kadının çıkırığını aldığı gibi göle atmış. Kadın kusurunu anlamış. Ardından koşup yalvar yakar, Rumu almış gelmiş. Yemeğini yedirip, hizmet etmiş. İş bittikten sonra bir de bakmış, çıkırığı yerine konmuş..."

Şeyh İsa Deduki Eğridir'de zaviyeyi açmak için geldiğinde Hamidoğlu İlyas Beyle görüşüp 1357 yılında zaviyeyi tamamlar. Zaviyeye de tarikatın başı Baba Sultan'ın adı verilir. İlyas Bey zaviyenin yerini ve kataranlık bölgesini bağışlar. Timur'dan sonra bu yöreler Karamanoğullarının eline geçince Karamanoğlu Ali Bey 1407 yılında zaviyeye hayli arazi vakfeder. 1413 tarihinde Eğirdir tekrar Osmanlıların eline geçince bir komutan olan Pir Hüseyin Bey de 1420 yılında büyük çapta bir arazi tahsisinde bulunur. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında bile tekke ve türbeler kapatılınca kadar burada vakıf paralarıyla yoksullara yemek verildiği anlatılır. Nuri Güngör Baba Sultan küplerinden bahsederken, bunların türbenin dağ tarafında olduğunu

kaydeder. Dağın kıyısındaki sakahane denilen barakalar içinde bulunan bu on onbeş kadar küp hayırseverler tarafından sabahın erken saatlerinde gölden doldurulmuş. Ve küplerde soğuyan sulardan, türbeyi ziyaret edenler, “Şifalıdır”, diyerek içermiş. Günümüzde bu zaviyeden hiçbir iz kalmamıştır.

Vaktiyle Baba Sultan türbesi içinde medfun bulunan **Zorti Baba** isimli zatın 1403 tarihinde Timur'un Eğridir kalesini fethettiği sırada Nis'e kaçan halkın katledilmesini önlediği anlatılır. Rivayete göre, Timur Eğridir'e gelip halka zulmetmeye başlayınca, adı geçen zat Timur'a giderek insanlara eziyet etmemesi ricasında bulunur. Timur bu ricayı kabul etmeyince, “Senin gibi Emir'e zort!”, der. O da öfkelenip boynuna taş bağlatarak göle attırır, fakat gölde batmayan ve askerlere taş atan şeyh gölden çıkar ve her rastladığı yerde Timur'a, “Zorttt...”, demeye devam eder. Bu sebeple adı **Zorti Baba** kalmıştır. Hükümetçede tekkesine bazı Aşar gelirleri tahsis edilmiştir. Nuri Güngör ise çalışmasında¹ Zorti Baba hakkında şu menkıbeyi nakleder. Rivayete göre Zorti Baba, Baba Sultan türbesi civarında değirmen taşı yaparken Timur da oradan geçiyormuş. Zorti Babanın selamını Timur almamış. Bunun üzerine Zorti Baba, “Zort”, diye ses çıkarmış. Timur buna çok kızmış ve değirmen taşını Zorti Baba'nın boynuna geçirerek onu göle attırmış. Timur Köprübaşına geldiğinde Zorti Baba boynunda değirmen taşı, köprüyü eline almış açıkta duruyormuş. Timur'a, “dön...mezarımı yaptır...Öyle git!..”, demiş. Köprüyü yerine koymuş ve ölmüş. Timur da Zorti Baba'yı değirmen taşı yaptığı yere defnettirmiş.

¹ GÜNGÖR Nuri, Eğirdir Ansiklopedisi

Baba Sultan'ın göl tarafında Zorti Baba'nın bir türbesi olduğu ve 1880'lerde bu türbenin civarında hala değirmen taşları bulunduğu söylenir. Ayrıca onun bir Bektaşî babası olduğu da ileri sürülür.

Vaktiyle Baba Sultan türbesinde medfun bulunan Palaz Baba'nın ise bu türbede türbedarlık edenlerden birisi olduğu ve ölümünden sonra buraya defnedildiği söylenir.

Eğridir'de türbesi ve tekkesi bulunan şeyhlerden **Şeyh Murad** veya Tez Murad denilen zatın, Şeyhülislam Elberdai zamanında yaşadığı ve bütün varlığını tekkesine bağışladığı, ticaretle uğraştığı, ölümünden sonra buraya defnedilmiş olduğu anlatılır. Nuri Güngör'ün eserinde yazdığına göre, Tez Murat kervanın katırcıbaşılığını yapmaktadır. Katırcıbaşı Murat bir gün kırk katırı ile Yazla'dan geçerken Şeyh Mehmet Çelebi Sultan'ın tekkede müritleriyle zikrettiklerini işitir. Duymuş olduğu seslere hayran olarak katırları arkadaşlarına bırakıp yanına altınları alarak, Şeyh Mehmet Sultan'ın huzuruna girer. "Şeyhim... Beni halkana kabul et..." diye yalvarır. Şeyh, "Sende dünyalık var.", diyerek kabul etmez. Katırcıbaşı dışarı çıkar, altınları bırakır, yalnız bir elmas parçasını kavuğuna saklayarak tekrar Şeyhin huzuruna girer. Şeyh, "Sende dünyalık var.", der ve yine kabul etmez. Katırcıbaşı tekrar dışarı çıkıp sakladığı elması başkasına verir ve içeri girer. Bu defa Şeyh Katırcıbaşını halkasına kabul eder. Zikir bittikten sonra Şeyh Katırcıbaşının eline bir ibrik verip dışarıdaki şadırvandan su doldurup getirmesini ister. Katırcıbaşı dışarı çıkıp şadırvandan su doldurmaya başladığında görür ki, çeşmeden su yerine altın akıyor. Kerameti anlayıp tam bir teslimiyetle Şeyhin müridi olur. Ondan sonra canla başla erenlere katılıp onlarla olur. Her işi hemen yaptığından kendisine Tez Murat denilir. Şeyh Murat olarak da adı geçer.

Böcüzade ölümünün 1470 tarihinden önce olduğunu, bunun da Pir Mehmet Hoyi'nin damadı Tosyalı Muhyiddin Efendi'nin bir beytinden anlaşıldığını yazar. Fakat, türbesinin inşa tarzı Atabey'deki ve Konya'daki Selçuklu eserlerine benzemekte, öşrü tahsis edilen arazinin Atabey Medresesi vakıflarıyla hemhudut olduğu Evkaf kayıtlarından anlaşılmış olması sebebiyle, kendisinin Selçuklu devri devlet adamlarından birisi olduğu kanaatindedir. Bu türbenin etrafında da şeyhlere ve türbedarlara mahsus evler ve misafir hücreleri ve mutfak bulunmakta imiş. Bu tekkenin yerinin Yazla'nın en üst başında ve şimdiki tren istasyonunun ve askeri kışlanın civarında olduğu anlatılır. Etrafında tekkeye bağlı, bağ ve bahçe harabesi, çeşme ve kaynak suyu bulunan türbe, tekkenin kuzeyine bitişik iken, 1930'larda tekkeyle beraber yıkılır.

Bu türbeler civarındaki mezarlardan birinde **Burcu** bey namında bir zat yatmakta olup Evkaf idaresince kayıtlı vakıf gelirleri varsa da hal tercümesi bilinmemektedir. Nuri Güngör eserinde ona ayırmış olduğu maddede, Yazla'daki hangahın altında bir evin bahçesinde basit bir türbesi olduğunu yazar. Evin de Burcu Beyin zaviyesinin kalıntısı olabileceğini ekler. Burcu Beyin Eğridir'deki yaptırmış olduğu hamamın gelirleri ile çevredeki bazı köylerde bulunan bahçelerin gelirlerini zaviyeye vakfetmiş olduğu ileri sürülür. Kayıtlarda bir de Burcu Mescidinin adı geçer. Burcu Bey türbesinin 1970'lerde kaldırılarak Belediye yanına evleri yapılmıştır.

Göl içindeki Nis Adası'nda medfun bulunan **Şeyh Muslihiddin**, Pavlu'daki (Sütçüler ilçesindeki) **Hoca İlyas**, Barla nahiyesindeki **Karaca Ahmet**, **Mehter**, **Seyyid**, **Peyk** ve **Çırak Gaziler** ve Bedre çiftliğindeki **Süt Dedesi** adlarındaki zatların hayatları hakkında da bir bilgi yoktur.

Böcüzade, “bunlardan yalnız Nis adasındaki Şeyh Muslihiddin’in azizlerden olduğu Katıp Çelebi'nin Cihannüma'sında kayıtlıdır”, der. Nis adasına müslümanların yerleşmeleri 1403'deki Timur istilasından sonra olduğuna göre, Şeyh Muslihiddin'in IX. veya X. hicri asırda yaşadığı tahmin olunabilir. Böcüzade bu zatın türbesinde dikişsiz bir gömlek bulunduğunu ve bunun Konya Maarif Müdürü Azmi Bey tarafından müzeye gönderildiğini yazar. Erdenk ise çalışmasında¹, türbenin adanın kuzey doğusunda yolun kenarında olduğunu ve yanında çeşmesi ve mescidin bulunduğunu kaydeder. Türbenin yoldan tarafta olan kısmında etrafı tahtalarla çevrili durumda Şeyhin mezarı vardır. Şeyhin sandukası büyükçe yapılmış olup üzerine yeşil örtü ve namazlıklar örtülmüştür. Türbeye her türlü istek için gelinmektedir. Ziyaretçiler arasında çocuğu olmayanlar hastalıklardan kurtulmak isteyenler ve evlenmek için kismetlerinin kapalı olduğuna inananlar daha çok bulunmaktadır. Burada dua edilir, Yasin-i Şerif okunur, mevlit okutulur. Bazı zamanlarda Kur'an-ı Kerim'in hatmedildiği söylenmektedir. Eskiden burada keten ipliğinden örülmüş bir gömlek varmış. Bu gömlek zayıf ve sıska çocuklara giydirilmek suretiyle onların şifa bulacağına ve şişmanlayacağına inanılmış. Bu maksatla oraya götürülen çocuklar önce Eğridir Gölü'nde yıkanır ve türbede gömleği giyer ve dua edildikten sonra adak kurbanları kesilirmiş. Güngör, Musluhiddin Dede'nin batısında yer alan Eflatun Dede için 1980'lerden sonra bir türbe yapılmış olduğunu kaydeder.

Böcüzade eserinde, “Bedre köyündeki Süt Dedesi'nin adı ve tarikatı malûm olmayıp ancak civarındaki dağda bulunan bir mağaranın tavanında

¹ ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

memeye benzeyen iki taştan süt gibi bir su damlar ve sütü kesilen veya gelmeyen emzikli kadınlar bu sudan içerlerse sütleri geleceğine inanırlar”, der. “Bu meme biçimi taşlara Hristiyanlar ‘Meryem Ana memesi’ derler. Bu inanış Hristiyanlarda da vardır. Yalnız Hristiyanlar bu mağarayı Pazar günleri ziyaret eder, mum vesair adaklar yaparlar. Barla nahiyesinde bulunan Karaca Ahmet’in ise İstanbul’daki Karacaahmet Mezarlığına adı verilen zat olmadığı, Kamus’ul-alam’da XI. Hicri yüzyıl bilginlerinden olup, Hamideli’nde doğmuş ve İstanbul’a gelerek medreselerde hocalık etmiş ve 1615 tarihinde Kudüs’te vefat etmiş olduğu yazılıdır. Bursalı Tahir Beyin eserlerinde ise, Naima’ya atfen Hamidli Karaca Ahmet’in 1615’de vefat ettiği ve pek çok eseri olduğu yazılmaktadır. Barla’daki Karaca Ahmet’in babasının veya dedesinin hicri 1024’de öldüğü bildirilen Karaca Ahmet olması ve cedlerinin adını almış bulunması muhtemeldir.”

İkinci defa Ulu Bey olarak idareyi ele aldığında daha çok imar faaliyetlerine önem veren Hamideli Valisi Hızır Bey, Isparta’da Hızır Bey Camiinin yanı sıra aynı semtte bir hamam ve bir de medrese yaptırır. Eğridirli Şeyh Mehmed Çelebi’nin Menakıb-ı Burhaneddin Eğridiri adlı eserinde verdiği bilgiye göre Hızır Bey 1364 yılında hacca gider¹. O sene evliyanın meşhurlarından Berdei Sultan da hac ibadetini yapmak için Mekke’de bulunmaktadır. Bu zat Kabe’yi tavaf ederken, Hızır Bey onun büyük bir veli olduğunu anlayıp kendisiyle tanışır. Sohbet sırasında kendisinin bir vali olduğunu söyler. Sonra da idaresindeki yeri tanıtır, davet eder. "Valisi bulunduğum diyarın havası, suyu pek güzeldir.

¹ KOFOĞLU Sait, Hamidoğulları, TDV İslam Ansiklopedisi

Beldeleri, köyleri bağık, bahçelik bir memlekettir. Fakat halkına İslamiyeti anlatıp rehberlik edecek bir mürşid-i kamil, yetişmiş ve yetiştirebilen bir rehber yoktur. Bu sebeple halk, nefislerine uymuş ve bozuk bir haldedir. Acaba siz lutfedip o diyarın halkını irşad için oraya hicret buyursanız olmaz mı? Büyük ve hesapsız sevaba kavuşacağınız şüphesizdir. Eğer lutfedip bu arzumuzu kabul buyursanız, ben köleniz, sultanım için (sizin için) Eğridir kasabası civarında havası ve suyu güzel bir yerde size bir dergah, makam yapıp, hayır duanızı almak istiyorum.", diyerek büyük bir arzu ve edeb içinde, gayet nazik ifadelerle şeyhi Eğridir'e davet eder. Berdei Sultan Hazretleri valinin bu samimi ve halis niyetle yaptığı davet üzerine, "İstihare edelim.", diye buyurarak, eğer gitmelerine manen bir izin ve işaret verilirse gitmeyi kabûl edeceğini açıklar. Birkaç gün sonra tekrar bir araya geldiklerinde valiye, "Rûm diyarına, Anadolu'ya yapılan daveti kabûl etmem için işaret olundu. İnşallah bu sene memleketimize dönelim. Gelecek sene Allahü tealanın izniyle Anadolu'ya gideriz.", diye buyurur. Vali Hızır Bey, bu sözleri üzerine son derece sevinip memnun olur. Sonra Şeyhülislam Berdei ile vedalaşıp Eğridir'e döner. O sene Eğridir'de göl kıyısında Mezar-ı Şerif denilen yerde bir dergah yaptırarak, Berde-i hazretlerinin gelmesini beklemeye başlar. Şeyhülislam Berdei Hazretleri ise vakti gelince memleketi Berde'den Anadolu'ya hicret etmek üzere ailesi, on altı oğlu ve kırk talebesiyle yola çıkar. İran'ın Hoy şehrine geldikleri sırada sonradan talebelerinin en meşhûru ve damadı olan Piri Halife Muhammed ile görüşüp tanışır. Piri Halife de görmüş olduğu bir rüya üzerine kendilerine katılır. Yolculuğun sonunda Eğridir'e yaklaşıncı, gölün kenarından karşı tarafa bakıp, "Bizim toprağımız şu makamdan alınmış.", diyerek tam hazırlanan dergahın bulunduğu yeri işaret eder. Geldiklerini haber alan

vali Hızır Bey onları büyük bir memnuniyetle karşılayıp yaptırdığı dergaha yerleştirir. Şeyhülislam Berdei hazretleri bir işaret üzerine yanına alıp getirdiği Piri Halife'yi altı ay kadar kısa bir zaman içinde tasavvufta yetiştirip kemal derecelerine ulaştırır. Ayrıca kızıyla evlendirip damat edinir ve yerine halife bırakır. Bu evlilikten evliyanın meşhurlarından olan Muhammed Çelebi Sultan dünyaya gelir. Şeyhülislam Berdei hazretleri Eğridir'e geldikten sonra tesirli sohbetleriyle, ders ve vaazlarıyla halka doğru yolu anlatır. Ehl-i sünnet itikadının yayılmasını ve insanların İslamiyet'i öğrenmelerini ve öğrendikleri doğru din bilgilerine göre yaşamalarını sağlar. Böylece onların dünya ve ahiret saadetine vesile olur.

Bazı menkıbeleri şöyle nakledilmiştir.

Eğridir'de camiye giderken pek çok kimseyle karşılaştığı halde, sadece iki üç kişiye selam verir, başkalarına selam vemezdi. Talebelerinden biri, "Acaba neden birkaç kişiden başka kimseye selam vermiyor?", diye merak edip kendisine sordu. Şeyhülislam Berdei Hazretleri eliyle bu talebenin gözlerini sıvazladı. Sonra da dergahtan dışarıya gönderdi. Talebe çarşıya çıkınca, insanlardan kimini maymun sûretinde, kimini hınzır, kimini tilki, kimini çakal, kimini kurt, bir kısmını da köpek sûretinde gördü. Hocasının selam verdiği kimselerden başkasının her birini çeşitli hayvan sûretinde görüyordu. Sonra hocasının yanına dönüp, "Efendim bu işin hikmetini anladım.", dedi. Hocası yine gözlerini sıvazlayarak talebesini eski haline çevirdi.

Şeyhülislam Berdei hazretleri bir gün talebelerini toplayıp, "Bu gece rüyamda Peygamber efendimizi gördüm! Bana, "Oğul bu dünyanın sıkıntısını çektiğin yeter. Artık bana gel.", buyurdular. Ben de, "Ya Resûlallah! Sana ne ile geleyim! Sana layık armağanım yok.", deyince,

"Oğullarından birkaçıyla gel. Armağan olarak bu yeter.", buyurdular." Der. Bunun üzerine talebeleri feryad edip ağlaşmaya başlar. Oğullarına, "Benimle hanginiz gider?", diye sorduğunda, hepsi can-u gönülden ahiret yolculuğunu isterler. O gün hepsinin tabutlarını hazırlatır. Akşama doğru kendisi ve bütün oğulları vefat eder.

Erdenk çalışmasında¹, Berdei'nin türbesinin kare planlı olup, üzeri Türk üçgenlerinin yardımıyla bir kubbe ile örtülmüş olduğunu yazar. Daha sonra bu türbenin kubbesi yıkılmış ve çatı ile örtülmüş olup Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından da 1993 yılında onanılmıştır. Hazirede bulunan birkaç mezarın Horasan erleri adıyla bilindiğini kaydeden Nuri Güngör², bu zatlann Eğridir'e gelip yerleşmiş ilk din büyükleri olduğunu kaydeder.

İran'ın Hoy şehrinde dünyaya gelen **Piri Halife Sultan**'ın asıl ismi Muhammed olup, seyyiddir. Soyu yirmi ikinci batında Hazret-i Zeynelabidin'den, Hazret-i Hüseyin'e ulaşır. Rüyasında Peygamber efendimizden aldığı bir işaret üzerine hocası Şeyhülislam Berdei ile Anadolu'ya hicret etmiştir. Şeyhülislam Berdei ve Şeyh Abdüllatif Kudsi'den³ feyz almış, Fatih Sultan Mehmed'in saltanatının ilk devirlerinde vefat etmiş olup kabri, Eğridir'de Yazla Camii yanındaki türbededir.

¹ age

² age

³ Zeyniyye tarikatını Anadolu'ya getiren alim ve sufi (öl.1452). Tarikatı günümüze gelememiş olsa da, Osmanlı Devletinin temelinde bulunan dini, fikri yapının mimarlarından biri sayılabileceği ileri sürülür.

Menakıb-ı Burhaneddin Eğridiri'yi esas alan Evliyalar Ansiklopedisi'nden öğrendiğimize göre, Hoy şehrinde iken bir gece Peygamber Efendimizi rüyasında görür. Peygamber Efendimiz ona rüyasında, "Benim yolumda ve benim evladımdan, şeyh-i kamil ve müşid-i mükemmil, yetişmiş ve yetiştirebilen rehber Şeyhülislam Berdei gelmek üzeredir. Gafil olma. Onunla Rum diyarına, Anadolu'ya git!", diye emir buyurur. Bu rüya üzerine işaret edilen zatın gelmesini beklemeye başlar. Şeyhülislam Berdei Hazretleri de Hamideli emiri Hızır Bey'e¹ Hacc esnasında vaad ettikleri zaman gelince, on altı oğlu ve kırk talebesi ile Anadolu'ya göçmek üzere yola çıkar. İran'ın Hoy şehrine geldikleri sırada Şeyhülislam Berdei Hazretleri onun bulunduğu beldeye uğrayıp onunla görüşerek, "Oğlum Pir Muhammed! Emre itaat eder misin?", diye sorar. Sonra da herhangi bir cevap beklemeden geçip gider. Piri Halife Sultan hemen gitmek üzere evinden ayrılır. Şeyhülislam Berdei'nin Anadolu'ya göçmek için şehir dışında konakladıkları yere gider. Ancak annesi, babası ve akrabaları gitmesine razı olmayıp karşı çıkarlar. Onu Şeyhülislam Berdei Hazretlerinin yanında bulunca, bir eve hapsederler. Boğazına zincir, ayaklarına bukağı bağlayıp evin kapısını da kilitlerler. Fakat o yine bir yolunu bulup Şeyhülislam Berdei Hazretlerinin yanına gelir. Tekrar alıp götürmek istediklerinde Şeyhülislam Berdei hazretleri onlara, "Onu diyar-ı Rum'a, Anadolu'ya alıp götürmem ve

¹ Ulu Bey olarak ikinci defa Eğridir'de idareyi ele aldıktan sonra daha çok imar faaliyetlerine önem veren Hızır Bey ömrünün kalan kısmını ilmi ve dini faaliyetlerle geçirmiş, beyliğin idaresini Baba Sultan Türbesinin 1358 tarihli kitabesine göre Hüsameddin İlyas Bey'e bırakmıştır. Menakıb'a göre Şeyh Berdei ile karşılaşmış olduğu Hacc ziyareti 1364 yılına aittir.

terbiye ve irşad etmem emrolundu!", der. Bu sözleri işitince gitmesine razı olup bırakırlar. Böylece Piri Halife ailesinden, yurdundan ayrılıp Şeyhülislam Berdei'nin kafiləsi ile birlikte Anadolu'ya doğru yola çıkar.

O sıralarda Ankara'da Hacı Bayram Veli Hazretleri insanlara rehberlik yapmaktadır. Kafiye Anadolu'ya doğru gelmekte iken bir gün Hacı Bayram Veli'ye talebeleri, "Sultanım! Takkeniz eskimiş. Hediye gelen güzel bir keçe var. Müsaade ederseniz ince keçelerden bir taç diktirelim.", dediklerinde, "Sabredin takkeci gelsin.", diye buyurarak Piri Halife Muhammed'in hocası ile Anadolu'ya gelmekte olduğunu işaret eder. Şeyhülislam Berdei, Piri Halife Muhammed ve yanlarında bulunanlar altı ayda Ankara'ya ulaşırlar. Yaklaştıkları sırada Hacı Bayram Veli'ye malum olup, "Takkeci geliyor! Karşılayalım." diyerek talebeleri ile birlikte karşılamaya çıkarlar. Hacı Bayram Veli Şeyhülislam Berdei Hazretleri ile buluşur, hal hatır sorup, dergahına götürür. Birkaç gün misafir edip, ziyafetler verir. Çok kıymetli sohbetler yaparlar. Bir gün Hacı Bayram Veli talebelerinden, hediye gelen keçeleri getirmelerini ister. Sonra bunları Piri Halife Muhammed'in önüne koyarak; "Oğlum Pir Muhammed! Bunlardan bize bir takke dikiver." der. O da keçeleri alıp güzel bir takke diker. Getirip önlerine koyar. Hacı Bayram Veli, "Oğlum Pir Muhammed! Bu tacı bana hocandan gördüğün gibi giydir." der. O da alıp telkin ve tekbir getirerek Hacı Bayram Veli hazretlerine takkeyi giydirir. Bunun üzerine Hacı Bayram Veli, Şeyhülislam Berdei hazretlerine, "Hoş Şeyhülislamın! Altı ayda terbiye ettiğin biriyle seksen yaşındaki bir ihtiyara taç giydirirsin.", diye latife yapar. Gerçekten de Şeyhülislam Berdei Hazretleri, Piri Halife Muhammed'i yol boyunca altı ayda irşad ve terbiye ederek tasavvufta kemal derecelerine ulaştırmıştır.

Bu misafirlikten sonra Hacı Bayram Veli ile vedalaşıp Ankara'dan ayrılır ve Isparta'ya doğru yola çıkarlar.

Şeyhinin vefatından sonra dergahın şeyhi olan Piri Halife uzun yıllar hizmette bulunur.

Piri Halife Sultan'ın Ali Fakih adında bir talebesi vardır. Hizmetinde bulunduğu sırada bir gece rüyasında Osmanlı alimlerinin meşhurlarından ve evliyanın büyüklerinden Akşemseddin Hazretlerini görür. Rüya da, talebe Akşemseddin Hazretlerine görmüş olduğu bir rüyasının tabirini sorar. Uyanınca tabire hayret edip hocası Piri Halife Sultan'ın huzuruna gider. Hocası onu görür görmez, o daha bir şey söylemeden, "Ali Fakih! Akşemseddin rüyanın tabirinde isabet edemedi. Senin makamın, derecen o tabirdeki gibi değildir. Şimdi sen falan makamdasın. Rüyanın tabiri de şöyledir.", diyerek kendi tabirini bildirir. Aradan bir müddet geçer. Piri Halife Sultan bir gün talebesi Ali Fakih'e İstanbul'a gitmesini emreder. O da başüstüne deyip yola çıkmak üzere hazırlanır. Bir ara, "İstanbul'a ne hizmet için gideceğim! Bunu sormadım", diye düşünürse de, "bir hikmeti vardır", diyerek emre uyup İstanbul'a gider. İstanbul'a vardığı gün Cuma'dır. Cuma namazını kılmak için Ayasofya Camii'ne gider. Namazını bir direğin dibinde kılar. Sonra Akşemseddin Hazretleri vaaz eder. O da cemaatle birlikte bu vaazı dinler. Vaazdan sonra Akşemseddin Hazretleri kürsüden iner. Cemaatle musafaha eder. Ali Fakih de elini öpmek için yaklaşır. Bu sırada Akşemseddin hazretleri etrafını koklayarak bakışlarıyla birini aramaktadır. Ali Fakih elini öpünce Akşemseddin bu eli tutup bırakmaz. Piri Halife Sultan'ı kastederek, "Dost kokusunu aldım!", der. Cemaat dağılınca onu yanına alıp odasına götürür. Piri Halife Sultan'ın halini

sonup ondan haber alır. Bir müddet sohbetten sonra, "Mevlana Ali Fakih! Biz senin makamını, ulaştığın dereceyi bilememişiz. Rüyanın tabirinde yanılmışız. Tabiri, hocan Piri Halife Sultan'ın buyurduğu gibidir.", der. Ali Fakih, Akşemseddin Hazretlerinden bunları dinleyince hocasının kendisini İstanbul'a göndermesinin hikmetini anlar.

Piri Halife Sultan'ın kıymetli oğlu ve meşhur veli Mehmet Çelebi Sultan gençliğinde kimya ilmini öğrenmeye heves etmiştir. Bir gün ona, "Oğul! Kimya ilmini tahsil ettin mi?", diye sorar. Çelebi, "Baba biraz daha zaman ister.", diye cevap verir. Evde bulunan boş bir sandık vardır. Piri Halife o sandığı gösterip, "Oğul şu sandığı kilitle ve bir müddet ona bak ve devamlı Kelime-i tevhid söyle, sonra aç! Allahü tealanın kudretini gör.", der. Bu sözleri üzerine Çelebi boş sandığı kilitler. Başında durup bir müddet devamlı olarak Kelime-i tevhidi getirir. Sonra da sandığı açar ve sandığın altınla dolu olduğunu görür.

Piri Halife Sultan bir defasında Edime'ye gider. Orada bulunan bir Hristiyan papazı açlık içinde, riyazetler çekerek keramet gibi gözüken bazı hallere kavuşmuştur. İstidrac denilen bu hali, havada uçmaktır. Papazın havada uçması halkın dikkatini çekmiştir. Piri Halife Sultan bir Hristiyan papazın halkı aldatmasına mani olmak için pek çok kimsenin bulunduğu bir mecliste rahibi çağırıp, "Hadi uç da görelim.", der. Bunun üzerine papaz, bir sihirbaz gibi harekete geçip uçmaya başlar. Papaz havada yükselince, Piri Halife ayağından ayakkabılarını çıkarıp rahibin peşinden atar. Ayakkabılar rahibin üstüne gelip başına vura vura onu yere indirirler. Papaz kendinden geçmiş bir halde yere inince başı ve yüzü kuşlar tarafından gagalanmış gibi yara bere içindedir. Mahcup ve perişan bir halde Piri Halife Sultan'ın yanında durur. Piri Halife ona, "Ey papaz!

Aç durarak ve nefisini riyazete sokarak bazı sahte haller kazandın. Müslümanların inancıyla oynamak istedin. Sonunda ayakkabıların seni ne hale soktuğunu gördün. Onların vurnasından kurtulamadın, yere indin. Şimdi kendinin sapık ve batıl bir yolda bulunduğunu, İslamiyetin hak din olduğunu anladın mı?", der. Papaz cevap vermeyip şaşkın bir vaziyette susmaktadır. Bu sırada Piri Halife Sultan, "Bu kadarıyla ikna olmadın, sen batıl dinde olduğun halde keramet davasında bulundun. Ben Allahü tealanın aciz bir kuluyum. Şimdi gör uçmak nasıl olur!", der. Ve Sonra havada uçup gözden kaybolur. Herkes şaşkın bir halde bir müddet bekler. Daha sonra Piri Halife dönüp gelir. Kabe'ye gidip döndüğünü bildirir ve bunu belirten alametler gösterir. Bu hale şahid olan papaz, tam bir sadakatle müslüman olur. Bunun üzerine altı papaz, kıyafet değiştirip Piri Halife Sultan'ın yanına giderler. Onu imtihan maksadıyla konuşmaya başlarlar. Piri Halife Sultan söze başlayıp, kerametiyle onların hallerini, yerlerini, isimlerini ve kim olduklarını, maksatlarını birer birer söyleyip açıklar. Bu keramet karşısında aciz ve şaşkın kalan papazlar, yanlış ve batıl bir yolda olduklarını anlayıp onlar da müslüman olurlar. Bu hadiseler padişah tarafından duyulur ve onu huzûruna davet eder. Piri Halife, Padişahın huzûruna varınca, "Buraya padişahla buluşmaya veya ona tanınmaya ve bir şey talep etmeye gelmedim. Lakin İslam padişahı adildir. Emrine uyup davetini kabûl ettik. Padişahımızın malumu olsun ki, bu duacılarının buraya geliş sebebi, o papazın halini işitip müslümanların itikadlarına zarar vermesine mani olmak içindir. Hamdolsun o fitneyi söndürdük. Allahü teala papazlara müslüman olmalarını nasib eyledi.", der. Bu görüşmelerinden sonra padişah bir veziri vasıtasıyla yedi yüz altın gönderir. Para takdim edilince tebessüm ederek, "Bizim yedi yüz değil yedi altına dahi hakkımız yoktur. Biz fakir bir dervişiz. Bunu İslam askeri

için ve devlet işlerine sarf eylesinler. Padişaha dua etmek bizim vazifemizdir. Padişahımız adildir. Ona daima dua ederiz. Bu durum padişaha bildirilince, padişah, "Mutlaka bir arzuları vardır, beyan etsinler." diye haber yollar. Bunun üzerine, "Bir muradımız yoktur. Lakin padişaha itaat etmek ve hatırı-ı şeriflerini hoş tutmak için öyle bir şey teklif edelim ki, Allahü teala indinde biz ve zat-ı şahaneleri mesûl olmayalım. Zira şimdi bir şey arzu eylesek onlar dahi esirgemeyecekler. Lakin devlet hazinesinden bize verilecek hardal danesi kadar istihkakımız yoktur. Eğer lutfederlerse, merhum kaynatam ve şeyhimiz Şeyhülislam Berdei'ye Hamidoğlu Hızır Bey merhum bir miktar arazi ve mülk vermişti. Şeyh merhum da bunları evlada vakfeylemişlerdi. Temlik ve vakfi sahih olmak için bir ferman ihsan buyursunlar.", der. Bu arzusu padişaha iletilince, bir menşur-u hümayun gönderilir ve arzusu yerine getirilir.

Eğridir'de dünyaya gelen **Mehmet Çelebi Sultan** 1494'te yine Eğridir'de vefat eder¹. Babası, Piri Halife Sultan olup nesebi yirmi üçüncü batında Hazreti Hüseyin'e ulaşır. Daha küçük yaşta iken, babasının ziyaretine gelenler içerde iken, ıslahı mümkün olmayan kimselerin ayakkabılarını ters çevirir, iyi kimselerinkini ise düzgünce koyardı. Küçük yaşında günahkar ve salih insanı ayırır ve bunu da söylerdi. Melekleri görür ve gördüğü şeyleri anlatırdı. Babası çarşıdan alınan çörekten yedirince bu hali kırk gün kaybolur, kırk gün sonra yine ortaya çıkardı. "Niçin gördüklerini söylüyorsun?", dediklerinde, "Gördüklerini söyle sana zararı yoktur, diyorlar." derdi. Onun bu hali on yaşına kadar devam eder. Artık bundan sonra ise gaybın sırlarını gizler.

¹ Evliyyalar Ansiklopedisi

Babasından ve babasının hocası Şeyhülislam Berdei'den ilim öğrenir, onların bereketli sohbetlerinde ve derslerinde yetişir ve icazet alır. Tasavvufta kemale ulaşır. Dergahta babasının vefatından sonra Mehmet Çelebi Sultan, çevresindekilere rehberlik vazifesi yaparak aynen babası gibi çevresine ilim ve feyiz saçır, nice salih ve veli zatlar yetiştirir. Pek çok insanın saadete kavuşmasına vesile olur. Vefatından sonra yerine torunu Şeyh Burhaneddin Hazretleri geçer. Mehmet Çelebi Sultan hazretlerinin pek çok kerameti ve menkıbeleri olup bunlardan bir kısmı şöyledir.

Daha yedi yaşındayken rüyasında bütün alem bir derya, büyük bir deniz olmuştur. Doğudan batıya bütün insanlar şaşkın bir vaziyettedir. Mehmet Çelebi Sultan derya üzerinde uzanıp köprü olur. Bütün mahlûkat üzerinden geçer. Bu rüyasını babasına anlattığında, babası, "Şeyhimiz Abdüllatîf Kudsi Hazretleri birazdan geliyor. Ona soralım.", der. O gelince, oğlunu huzûruna çıkarıp rüyasını anlattırdığında, Şeyh Abdüllatîf Kudsi Hazretleri, Mehmet Sultan Çelebi'yi kastederek, "Bu benim oğlum zamanın kutbudur.", der. Bu sözü söyleyip üç defa yırtınırcasına haykırır.

Mehmet Çelebi Sultan'ın meşhur hallerinden biri de, Hızır Aleyhisselam'la sıkça görüşüp, sohbet etmesidir. Bazan evinde otururken karşıda bulunan Eğridir Gölüne dikkatle bakar ve birini bekler. Hızır Aleyhisselam göl üzerinden yürüyerek yanına gelmektedir. Görüşüp sohbet ederler, sonra Hızır Aleyhisselam yine geldiği gibi su üzerinden gider. Bu hali çokça görülmüştür. Halifelerinden alim-i Rabbani Davûd Efendi, "Hızır Aleyhisselam'la böyle görüştüklerine defalarca şahid oldum.", diye anlatmıştır.

Osmanlı paşalarından Mesih Paşa¹, o dönemde bir ara Hamideli'nin beyi idi. Mehmet Çelebi Sultanın ziyaretine gider, hümet gösterirdi. Dua ve himmetleriyle vezir olması için yalvarıp yakanrdı. Birgün, "Eğer vezir olursam, sizi ve talebelerinizi gazaya götürürüm.", diye söz verir. Mehmet Çelebi'nin Hayreddin Halife adında bir talebesi vardır. Ona, "Var rüyaya yatıp istihare eyle. Bakalım Mesih Paşa vezir olur mu?", der. Hayreddin Halife istihareye yatıp görür ki, Hocası Şeyh Muhammed Çelebi Sultan bir kuşak getirir. Onu Mesih Paşa'nın başına sarması için kendisine verir. Fakat Hayreddin Halife onu bir türlü saramaz. Bunun üzerine şeyh hazretleri kendisi alıp sarar. Sabahleyin Hayreddin Halife gördüğü rüyayı anlatmak üzere huzuruna gider. Huzûruna varınca daha rüyasını anlatmadan, "Hayreddin! Mesih Paşa kuşağı sardı. İnşaaallah vezir olur.", der. Kısa bir müddet sonra Mesih Paşa vezir olur. Rodos seferine çıkar. Fakat Muhammed Çelebi Sultan hazretlerine verdiği sözü yerine getirmmez. Sefere çıkarken onlardan hiç bahsetmez. Bunun üzerine Mehmet Çelebi Sultan halifesi Hayreddin'e der ki, "O Mesih Paşa bizim sakalımıza güldü. Muradı hasıl olup, vezirliği

¹ Rum asıllı olup Paleologos hanedanına mensup Osmanlı sadrazamı (ö. 1501). Fatihin saltanatının son yıllarında vezaret makamına ulaşan Mesih Paşa 1480'de Saint Jean şövalyelerinin elinde bulunan Rodos adasına seferle görevlendirilir. Kuşatmanın başarısızlığı sebebiyle Gelibolu'ya sancak beyi olarak tayin edilir. Burada bir cami, bir kervansaray, bir başhane, bir bozahane ve tamamlanmamış bir medrese yaptırır. 1491 tarihli Arapça vakfiyesine göre, Eğridir'in Kapalı Mescid mahallesinde bulunan, ancak bugün izi dahi kalmayan bir zaviyeli cami vakfetmiş olması bu tarihlerde Hamid sancağında görevli olduğunu düşündürür. Nuri Güngör, Mesih Paşa'nın Eğridir'de Kubbeli Mahallede yaptırmış olduğu okulun 1920'lere kadar devam ettiğini yazar.

kavuştu. Bizi ihmal edip, ismimizi bile anmadı. Yine istihare eyle bakalım ka'f'ayı alıyor mu?". Hayreddin Halife istihare edip görür ki, Rodos kalesini asker kuşatmış. Kalenin içinde Şeyh Mehmet Çelebi Sultan oturmuş. Bir yanında dedesi Şeyhülislam Berdei bir yanında da Bursa'daki Emir Sultan¹ hazretleri bulunmakta. Hızır Aleyhisselam da oradadır. Bunlar ona, "Oğul kerem eyle hisarı ver!", derler. Mehmet Çelebi Sultan ise, "Bu sefer olmaz! Vezir bizi maskaralığa aldı.", diye karşılık verir. Hızır Aleyhisselam'a, "Merdiveni komayın.", der. Hızır Aleyhisselam Mesih Paşa'nın hisara kurduğu merdivene bir kamçı vurup parçalar. Rodoslular çiftlerini sürmek için sahraya dağılırlar. Hayreddin Halife bu istiharesinde gördüğü rüyayı anlatmak üzere Mehmet Çelebi Sultan'ın huzûruna gider. Varır varmaz daha o anlatmadan, "Kafirler kurtuldu gibi. Birkaç gün daha yürüsünler. Ahde muhalefet, sözünde durmamak nasıl olur! Mesih Paşa da görsün.", der. Gerçekten Mesih Paşa bu seferinde Rodos Kalesini fethedemez. Kaleyi fethetmek için kurulan merdiven kırılmıştır.

Mehmet Çelebi Sultan bir defasında Kûnan yakınında Gökse köyüne gider. Orada halka sohbet ve nasihat eder. Orada bulundukları sırada talebeleri söz arasında, "Efendim! Bize bir halife bulup, reis yapmanız.", derler. Bunun üzerine halleriyle çevresinde seilmeyen birisi olan Alaeddin adındaki kimseyi kasederek, "Size Alaeddin'i reis edelim.", der. Talebeler, "Efendim! O şahıs tarikat ehline kafir der.

¹ Yıldırım Bayezid'in damadı olan Bursalı meşhur sufi (1369-1429). Osmanlı ordusunun bazı seferlerine katıldığı gibi müridlerini de gazaya teşvik eden Emir Sultan'ın öldükten sonra da asırlarca Osmanlı ordusundan himmetini esirgemediğine inanılır.

Tarikat ehline çok karşıdır. Ondan başka ilim ehli bir kimse vardır. alim ve ilmiyle amel eden birisidir. Onu bize reis yapınız.", derler. Talebelerine, "Allahü teala inayet eyleye!" diye cevap verir. Başka bir şey söylemez. O gece Alaeddin rüyasında kendini gayr-i müslim kıyafeti içinde, belinde de kafirlere mahsus bir kuşak olan zünnarla görür. Bunları üzerinden çıkarıp atmak için çok uğraşır, fakat bir türlü atamaz. Huzursuz bir halde uğraşırken karşısına Mehmet Çelebi Sultan'ın babası Piri Halife Sultan çıkar. "Ey Alaeddin! Senden bu elbiseyi oğlum Şeyh Mehmet'den başkasının çıkarmaya gücü yetmez.", der. Bu sözleri işitince uyanır. Bu rüyanın tesiriyle gece yarısı kalkıp Mehmet Çelebi Sultan'ın evine koşar, ağlayıp yalvararak kapıyı çalar. Şeyh Hazretleri kapıyı açıp içeri almalarını söyler. Alaeddin huzûruna girer girmez daha o bir şey söylemeden, "Ey Alaeddin! Ben sana babam gibi bir şahidi her zaman nasıl bulayım!", der. Alaeddin, daha rüyasını anlatmadan şeyhin haber verdiğini görerek şaşar. Bu kerametini de görünce artık tasavvuf ehline düşmanlık yapmaktan vazgeçer. Büyük bir muhabbetle Mehmet Çelebi Sultan'ın hizmetine girer, talebesi olur.

Şeyh Hazretleri tarifi mümkün olmayacak derecede ihtiyaç hali üzere geçinmektedir. Çok az yer ve yaptığı riyazetlerini ev halkına asla duyurmaz, belli etmez. Yemek vakti gelince evinden dışarı çıkar, dergaha gider. Dergahdakiler yemeği evde yedi zanneder. Dergahda ve dışardan yiyecek getirseler eve gider. Bu defa evdekiler de dergahda yedi zannederler. Manevi aleme öyle dalmıştır ki, meleklerle cinler onun dediklerini yerine getirir. Hızır Aleyhisselam'la da çok görüşür. Ne kadar altın ve akçe lazım olsa seccadesinin altında bulunur. Masraflara ve harcama işlerine bakan talebesi onun seccadesi altında altınlar görür, emri

üzere lazım olduğu kadar alıp harcar. Fakat altınlar hiç eksilmez, aynen yerinde durur.

Acem diyarında, bir belde Turabi adında ilim ehli ve müderris bir kimseye rüyasında Mehmet Çelebi Sultan gösterilir ve senin şeyhin bu zattır denir. Bu rüya üzerine Turabi, müderrisliği ve medreseyi bırakıp kendisine rüyasında gösterilen mübarek zatı bulup ona talebe olmak için yollara düşer. Yemeden içmeden kesilir, sade kuru ekmek gibi bazı şeyler yer. Kabe'ye varır orada arar. Rüyasında, "Senin mürşidin Rum diyarında, oraya git.", diye işaret olunur. Günlerce yolculuk yaparak ulaştığı Mekke'den ayrılıp Medine'ye doğru yola çıkar. Medine'de bir müddet kalır. Orada da, "Rum diyarına git!", diye işaret olunur. Oradan da ayrılıp yollara düşer. Kudüs yakınlarında Halilürrahman denilen beldeye ulaşır. Orada da Rum diyarına gitmesi işaret olunur. Senelerce bir diyardan bir diyara gezer durur. Kalbi yanık ve mahzun bir halde hep kendisine işaret edilen zatı arar. Bu hal üzere otuz sene dolaşır. Nihayet Anadolu'ya ulaşır Burdur yakınlarında bir köye gelir. Bu sırada Mehmet Çelebi Sultan da o köyde davetlidir. Artık aradığına kavuşmuş ve işaret edilen mürşidini bulmuş olmanın sevinciyle huzuruna gidip elini öper. Halini anlatır ve talebeliğe kabul edilir. Şeyh hazretleri Eğridir'e dergahına dönerken, o da peşlerinden gelir. Dergaha varınca talebeler hocalarını karşılarlar. Sonra da sofraya hazırlayıp yemeğe otururlar. Turabi de sofraya davet edilir. Mehmet Çelebi Sultan ona iltifat edip kendi sofrasına alır. Fakat Turabi yemeklerden yemez. Şeyh Hazretleri niçin yemediğini sorunca, "Efendim! Sizi rüyamda göreliden beri otuz senedir hayvani gıda yemedim. Bu perhizimi bozmamak için yemiyorum.", der. Bunun üzerine Şeyh hazretleri, "Şimdi kalbinde bu kadar zaman riyazet çektim diye düşünürsün. Nefsini put edinmişsin. Allahü teala katında makbul olmaz.",

der. Bunun üzerine Turabi tövbe istiğfar edip, kamı doyuncaya kadar yemeklerden yer. Gece vakti olunca, Mehmet Çelebi Sultan, seccadesini Turabi'ye gönderir. "Bu gece seccademiz üzerinde otursun! Allahü tealanın kudretini görsün.", diye buyurur. Turabi o gece Şeyh hazretlerinin seccadesi üzerinde oturur. Bir ara uyuya kalır ve rüyasında Peygamber efendimizi ve Rical-i gayb denilen evliyaı görür. Pek çok keramete şahid olup manevi ikramlara kavuşur.

Barla'dan Hacı Dede anlatır. "Bir gün Mehmet Çelebi Sultana yalvarıp, bana hazret-i Hızır'ı göster.", dedim. Bu konuşmamızdan sonra bir gün dağdan çıra kesip merkebime yükledim. Hayrat sahibi merhum Rüstem Paşanın tamir ettirdiği sarı bir yol vardı. Bu yoldan Barla'ya gidiyordum. Sarı bir yerden geçerken merkebim yüküyle birlikte yardan aşağıya uçtu. Ben merkebinden ümidi kestim. Yaşlı idim. Yürümeye de takatim yoktu. Ne yapacağım diye düşünürken, karşıma atlı biri çıka geldi. Merkebimi düştüğü yardan tutup yüküyle birlikte çıkardı ve yola bıraktı. Beni de yükün arasına indirdi. Merkebim hayret edilecek derecede kuvvetlendi ve hızlı yürüdü. Bu hadiseden sonra bir gün yine Şeyh hazretlerinin ziyaretine gitmişim. Bu sefer de, "Sultanım! Hazret-i Hızır'ı bana göster." dedim. Bana, "Merkebini kurtarıp, seni ona bindiren Hızır'dı. Ben sana onu gösterdim. Fakat sen tanımadın.", dedi. Ben bu sözleri işitince hayret ve şaşkınlık içinde ağlamaya başladım ve ayaklarına kapandım. Sonra bir müddet daha beraber oturduk. Bir de baktım ki birisi bize doğru geliyordu. Bu gelenin hazret-i Hızır olduğunu anladım. Hemen çıkıp karşıladım ve onun da ayaklarına kapanıp himmet istedim. Bana bakıp buyurdu ki, "Bizi istersen tuttuğun elden gafil olma! Beni Şeyh Mehmet Çelebi'de bulasın.", deyip gözden kayboldu.

Emir Ali Çelebi, bir dervişten naklen şöyle anlatmıştır. "Bir gece hocam Mehmet Çelebi Sultan hacca gitmek üzere yola çıktı. Yanında Hızır aleyhisselam da vardı. Hazret-i Hızır'ın önünde bir lamba asılıydı. Bana, "Bir balta al." dediler, aldım. Beni de yanlarına aldı ve virane bir yere gittik. Viranede bir yeri kazmamı emrettiklerinde, kazdım. Bir altın hazinesi çıktı. Bana da verseler, diye düşünürken hocam bana bir akik taşı verdi ve, "Derviş! Bunu İstanbul'da sat! Başka yerde satma.", dedi. Sonra benden ayrılıp, hacca gittiler. Bu hadiseden sonra bir işim sebebiyle İstanbul'a gittim. İstanbul'dayken param kalmadı. Aklıma Şeyh hazretlerinin verdiği akik taşı geldi. Bunu beş on akçeye satabilsem, diye düşündüm. Bir yahûdinin dükkanına girip, "Satılık bir şeyim var." dedim. Beni yalnız bir köşeye çekip, "Ne satıyorsun? Çıkar göreyim." deyince, çıkarıp gösterdim. Akik taşını görünce; "Ne vereyim?" diye sordu. Beş akçe mi, on akçe mi desem diye düşünmeye başladım. Bir türlü fiyat söyleyemedim. Hocamın himmetiyle, "Sen söyle." deyiverdim. Önce elli bin akçe verdi. Alay ediyor zannederek akik taşını geri istedim. Hemen yüz elli bine çıktı ve satmam için ısrar etti. Ben de kabûl ettim. Beni evine götürüp parayı keseler içinde verdi. Bu taşın çok kıymetli olduğunu söyleyip, "Şimdi ben bunu iki yüz elli bin akçeye bile satmam." dedi. Mehmed Çelebi Sultan'ın bu talebesi, aldığı paralarla köyünde bir hamam yaptırdı ve zengin oldu."

Mehmed Çelebi Sultan'ın vefatından sonra talebelerinden biri onu rüyasında sıkça görür, rûhaniyetiyle irtibat kurardı. Bu talebesi bir defasında üç meselede tereddüde düşer. Bunlardan biri o sene Ramazanın başlangıcı ile ilgiliydi. Şehrin kadısı Pazar günü diyor, onlarsa Cumartesi olduğunu söylüyorlardı. İkinci mesele, camilerinin kiblesinin doğru olup olmadığı husûsunda bir ihtilaf çıkmıştı. Bir husus da kendisine düşmanlık

yapan huzursuz eden bir kimseye beddua etmesi istendiği halde o etmiyordu. Bu hususlarda tereddüdü vardı. Bir gece rüyasında kendisini hocası Muhammed Çelebi Sultan'ın türbesinde gördü. Buraya nasıl geldim diye şaşarken hocası kabrinden çıkıp, "Allahü tealanın izniyle biz getirdik." buyurdu. Bunun üzerine, "Efendim size birkaç سوالım var." deyince, soruları sormadan سوالının birisi mescidin kıblesi meselesi değil mi? Kıblesi doğrudur. Kabe'ye karşıdır. Şüphe etme." dedi. "Bir سوالım daha var." Deyince, "Ramazanın başlangıcı değil mi? Cumartesi günüdür. Kadı ilim sahibi fakat keşif sahibi olmadığından kalp gözü açık değil." dedi. "Efendim o kadı sizin tarikatınızı seviyor, muhabbeti var." deyince; "Evet muhabbeti var. Fakat riya ve gösterişten geçip meydana gelmeye kadir değildir." buyurdu. "Sultanım bir سوالım daha kaldı." deyince, daha o anlatmadan, "Evet o bize mensup olan şahıs değil mi? Bizim hatırımızı gözeterek ona beddua etmediğin için memnun kaldık. Allahü tealanın izniyle onu bir terbiye edelim. Islah olmazsa hakkından geliriz.", buyurdu.

Mehmet Çelebi Sultan bir gün Eğridir Gölünün kenarında otururken bir ulak gelip Afşar yolunu sorar. Şeyh ona, "Afşar, gölün öte yakasındadır. Dolaşıp neylersin. Hemen göl üzerinden yürüyüver." der. Ulak böyle bir zatın sözüne inanarak kabûl edip yürür. Suyun üzerinde batmadan gider. Afşar halkı onun gölün suyu üzerinde yürüyerek geldiğini görerek, "Hızır mısın?" diye etrafına toplanırlar. Ulak, "Bende bir şey yoktur. Karşı yakada bir sultan var onun nefesine uğradım (kavuştum) ve su üstünden yürüyüp geldim!" der. Bu hadiseye şahit olan, ulağın sözlerini duyan Afşar halkı, Mehmet Çelebi Sultan hazretlerinin büyük bir veli olduğunu anlayıp muhabbetle severler.

Mehmet Çelebi Sultan hazretleri, bir defasında Uluborlu'ya davet edilince, halkı irşad için bu daveti kabûl edip gider. Uzun sohbetler ve vaazlarla halka öğüt verir ve vaazı son derece istifadeli olur. Dönecekleri sırada birisi evine yemeğe davet eder. Daveti kabul edip o gece orada kalır. Ertesi gün vedalaşıp ayrılır. Belli bir yere varınca atını durdurup bir talebesini yanına çağırır, "Git şu evinde kaldığımız kimsenin kapısını çal! Bir kap iste! Kabin ağzını aç o zaman Allahü tealanın kudretini göresin. Ev sahibine de, şeyh harcadıklarına pişman olmasın. Dünyada hakkını alsın ahirete kalmasın dedi, diyesin." der. Talebesi emir üzere, kendilerini davet eden kimsenin evine varıp bir kap ister. Kapı eline alınca davet eden kimse davet için ne kadar akçe, para harcadıysa, o kadar akçe kabin içine gaybden dökülür. Ev sahibi çok şaşırır. Meğer şeyh hazretleri evinden ayrılınca, ona ziyafet vermek için harcadığı parayı hesaplayıp ziyafet verdiğine pişman olmuş.

Mehmet Çelebi Sultan hazretleri Uluborlu ovasında bulunan Yassıviran köyüne zaman zaman gidip halka vaaz ve nasihat etmektedir. O köyden Bedevi Dede denilen bir zat şunları anlatır. "Köyümüzün bir değirmeni vardı. Bu değirmeni çalıştıran akarsu ve içecek sularımız kesildi. Dağdaki menbaı kurudu, akamaz oldu. Halk içecek suya muhtaç hale geldi. Şeyh Sultan köyümüze gelmişti. Toplanıp susuz kaldığımızı, perişan halimizi arzedip, "Sultanım siz kutb-i alemsiniz. Resûlullah efendimizin hümetine yaptığınız dua makbuldür." dedik. Bunun üzerine başını eğip sessizce oturdu, murakabeye daldı. O hale geldi ki teri sakalı üzerine damla damla aktı. Bir müddet adeta kendinden geçmiş bir halde kaldı. Mana alemine dalıp gitti. Sonra başını kaldırdı. Gözleri iyice kızarmıştı. Merakla bekliyorduk. Bize bakıp, "Sizin suyunuz Ağras Suyu ile birmiş. Zelzele olunca bir taş sizin suyun önünü kapatmış. O taş

omuz vurup kaldırdım. Suyunuz yine sizden tarafa döndü. Vann görün." dedi. Köy halkı gidip baktıklarında suyun yine dağdan aşağıya doğru çağlayarak akıp geldiğini görürler. Böylece o zatın himmetiyle susuzluktan ve sıkıntıdan kurtulurlar.

Uluborlu'dan Emir Halife anlatır. "Mehmet Çelebi Sultanın vefatından kırk sene sonra kabrinin bir tarafı çökmüştü. Tamir etmek için kabrini açmamız icab etti. Kabrini açınca nûra gark olmuş bir halde yattığını gördük. Mübarek yüzü hiç solmamış, aynen hayattaki gibiydi. Yanında sevenlerinden biri vardı. Bu kişi, "Benim bir oğlum var, bir seneden beri sıtma tutuyor, hastadır. Bu zatın sakalından bir kıl alayım, şifa olarak götürüyüm." dedi. Biz, "şimdi durum başka, gafil olma, alınca bir belaya düşebilirsin.", dedik. Fakat adam dinlemedi yanaşıp sakalından bir kılı tutarak çekti. Koparamadı. Şeyh hazretleri sanki canlanmış gibi başını öbür tarafa çevirdi. O kişi yine aldınmayıp sakalından bir kıl koparmak için tutup çekti. Bu sırada Şeyh hazretleri o kişiye öyle bir tokat vurdu ki, adam düşüp öldü. Ben de korkumdan kaçıp bir kenara çekildim ve şaşkın bir halde yığılıp kaldım. Sonra başkaları gelip Şeyh hazretlerinin kabrini kapattı. Bu hadisenin tesiriyle altı ay hasta yattım.

Şeyh Mehmet Sultan için halk arasında anlatılan bir hikaye de şöyledir. Onun bir katırı varmış. İbadet etmek için Olukluca'ya çıkarken Şeyhin rahat gitmesi için katırın arka ayakları uzarmış. Şeyh inerken rahat inmesi için katırın ön ayakları uzarmış.

Şeyh Mehmet Çelebi Sultan'ın 1475'de biten divanı Hızımame'sinde Palas Abdal (**Palaz Baba**) olarak adı geçen kişinin muhtemelen Baba Sultan türbedarlarından olduğu ve Göl tarafında türbesi

bulunduğu fakat bu türbenin yüz yıl kadar önce yıkılıp yola gitmiş olduğu anlatılır.

Baba ve anne tarafından alim ve fazilet sahibi bir aileye mensup olan **Şeyh Burhaneddin**'in nesebi baba tarafından Seyyid Hakim Ali Timizi'ye¹ ulaşır. Babası, Tokatlı Mehmet Muhyiddin Efendi'dir. Annesi Seyyid Mehmet Çelebi Sultan'ın kızı Şehribanû Hatundur. Mehmet Muhittin Efendi Dünder Bey Medresesinde müderris iken² buradan ayrılıp ailesiyle birlikte Tosya'ya gider. Burhaneddin 1494 senesinde Tosya'da dünyaya gelir.

Bu sıralarda Şeyh Mehmet Çelebi Sultan 1495 yılında vefat edince Eğridir'deki Berdai Zaviyesi bir süre boş kalır. Şeyhin yerine geçecek erkek evladı olmadığından açık kalan makama Halvetiye tarikatından Yunus adında bir şeyh gelir ve bu şeyh Zeyniye tarikatına mahsus ayini kaldırır. Bu durum Dervişler arasında hoşnutsuzluğa yol açar. Nihayet bir gün Şeyh Yunus yatağında ölü bulunur. Bundan sonra Zeyniye tarikatından Şeyh İbrahim adında biri İstanbul'dan beratla gönderilir. O da bir süre sonra atıyla uçurumdan düşerek ölür. Dergahtakiler, "Berdai soyundan gelen birisi bu makamı doldumadıkça felaketlerden kurtulamayız", diyerek aynı soydan birilerini aramaya

¹ Hakim et-Timizi (ö.932). Velilik konusundaki görüşleriyle tanınır. Attar, annesini yalnız bırakmadığı için tahsil yapmak üzere arkadaşlarına katılmadığına çok üzülen Hakim'in Hızır'la karşılaştığını ve ondan tahsil gördüğünü yazar. Gazali, Bahaeddin Nakşibendi, İbnü'l Arabi başta olmak üzere birçok İslam büyüğünü etkileyen Hakim'in türbesi Tirmiz halkı tarafından bugün de ziyaret edilmektedir.

² <http://www.haber37.gen.tr/>

başlarlar. Şeyh Mehmet Çelebi Sultan'ın torunu Burhanettin'den başka yakını olmadığı görülünce Burhanettin'in gelmesi ve makamı doldurması konusunda karar kılınır. Tosya'ya adam göndererek Burhanettin'i Eğirdir'e davet ederler. Burhanettin dedesinin postuna oturduğu zaman 14-15 yaşlarındadır. Dedesinin talebeleri, "Bu iş böyle olmaz, kişi kendiliğinden şeyh olamaz. Bir müşid-i kamilin terbiyesinde yetişip, bu hususta icazet alması lazımdır.", derler. Burhaneddin Efendi de bu sırada kendisini yetiştirecek bir müşid-i kamil aramaya başlar. Bursa'da Şeyh Taceddin zaviyesinde bulunan Tosyalı Şeyh Nasûh Efendi'nin¹ büyük alim, yetişmiş ve yetiştirebilen bir rehber olduğu haber verilir. Annesi istihare edip, evliyanın meşhurlarından olan babası Muhammed Çelebi Sultanın rûhaniyetinden istimdad, Allahü tealanın izniyle yardım ister.

¹ Oğlu Abdülmecid tarafından kaleme alınan *Menakıbü'l-evliya* 'da çeşitli tarikat büyüklерinin ve babası Şeyh Nasûh'un menkıbelerine yer verilir. Tosya'ya ait bir köyde ikamet etmekte iken, babası İsrail'in vefatından sonra ilim tahsili için küçük yaşta Tosya'ya gelmiş olan Şeyh Nasuh Efendi, burada Piri Halife'den Kur'an öğrenip hafızlığını tamamlar. Hat ve meani ilminde mahir, *Risaletü'l-Edviyye fi tarikati's-sûfiyye* ve *Risaletü'l-Edebiyye* sahibi, Zeyniyye tarikatının büyüklerinden Şeyh Nasûh Efendi Amasya'ya giderek hat ilmine vakıf olduktan sonra Tokat'a geçmiş orada Şeyh Tacüddin İbrahim Karamani'nin (ö. 872/1467/68) yanında eğitimini tamamladıktan sonra tarikate girmiş ve halife olmuş, Şeyh Safiyyüddin vefat edince de tarikatta en üst mertebe olan postnişlik makamına oturmuştur. Burada *Ümmi Sinan Tekkesi*' ni yaptırmıştır. Bursa'daki Zeyniyye tekkesinde üç yıl (1513-1516) postnişlik makamında oturur. Ve hayatın bir cilvesi olarak, vaktiyle kendisine hafızlığı kazandıran Piri Halife Sultanın torununa şeyhlik icazeti verir. Kabri Tosya'dadır.

Ođlunu Tosyalı Őeyh Nasůh Efendiye gůndermesi, kalp gůzůnůn o zatın rehberliđi ile açılacađı iřaret edilir.

Bůylece tasavvufta yetiřmek ۆzere Zeyniyye tarikatı řeyhi Tosyalı Őeyh Nasůh Efendinin, derslerine ve sohbetlerine devam eder. Bu hocasının rehberliđi ile kemale erip, kendisine icazet verilir. Eđridir'de dedesi Mehmet elebi'nin vefatı ile bořalan zaviyede insanlara rehberlik yapmak, dođru yolu anlatıp, ilim ۆđretmekle vazifelendirilir. Ehl-i sůnnet itikadının kalplere iyice yerleřmesi, din bilgilerinin ۆđrenilmesi ve ۆđrenilen bu bilgilere gůre amel edilmesi, yařanması, İslam ahlakının yayılması husůsunda bۆyűk hizmetler yapar.

Menakıbdan anlatılan kerametlerinden bir kısmı şoyledir. Osmanlı devlet adamlarından Růstem Pařa¹ vezir olmayı arzu edip bunun için uğraşırdı. Fakat bazı kimselerin aleyhinde çalışması sebebiyle Teke sancacağına tayin edilip, merkezden uzaklaştırılır. Teke'ye vazifeli olarak gidince Isparta'ya da uğrar. Orada zamanın meşhur velisi, bۆyűk mürşid Őeyh Burhaneddin hazretlerinin řůhretini duyar. Bu zatı tanımak ve sohbetinde bulunmak için Eđridir'e ziyaretine gider. Sohbetinde

¹ Osmanlı veziriazamı Růstem Pařa (ő.1561). 1535 tarihli bir kayıttan Teke sancakbeyi olduđu gůrűlen Růstem Pařa'nın Saraybosna yakınlarında kűűk bir kůyde yařayan bir Sırıp kůylűsűne domuz çobanlıđı yapan bir kiřinin ođlu olduđu ileri sűrűlűr. Zeyniyye tarikatı řeyhlerinden Őeyh Burhaneddin, Nakři řeyhlerinden Piri Halife ile Hekim Çelebi, Őeyh İbrahim Gűlřeni ve Ali Baba gibi devrin ۆnde gelen řeyhleriyle yakın iliřki içinde bulunan Růstem Pařa, yaptırdıđı yűzlerce hayır eseri ve bađıřladıđı gelirlerle de műstesna bir yere sahiptir. Tűrbesi İstanbul'da řehzade Camii haziresindedir.

bulunup duasını alır. Şeyh hazretleri kendisine iltifat gösterir. Bu tanışmadan sonra dergahına sık sık gidip sohbetinde bulunur. Yine bir gece dergaha misafir olmuştur. Bu ziyaretinde Şeyh Burhaneddin Rüstem Paşa'ya vezir olacağını iki defa müjdelir. Rüstem Paşa çok arzu ettiği vezirlik için ümit kesilmişken böyle bir müjdeye çok sevinir. O zatın duasını ve himmetini aldıktan sonra günden güne devlet kademelerinde yükselmeye başlar. Sonunda veziriazam olur. Burhaneddin hazretlerinin verdiği müjde gerçekleşince ona muhabbeti ve bağlılığı iyice artar. Burhaneddin hazretleri bir ara oğullarını görmek için İstanbul'a gider¹. Rüstem Paşa veziriazam sıfatıyla ona çok alaka, hümet gösterip, hizmet eder. Ayrıca Küçük Ayasofya Zaviyesini verip burada insanlara hak ve hakikati anlatması için ısrarla ricada bulunur. Şeyh Burhaneddin ricayı kabûl edip bir sene kadar bu zaviyede kalır. Sonra evliya olan ecdadının rûhaniyetinin işareti ile Eğridir'de Mezar-ı Şerif denilen yerdeki dergahlara dönmeye karar verir. Veziriazam Rüstem Paşaya, "Oğul! Biz dağ civarında büyüyüp uzlete, yalnızlığa alışmışız. Hayır duamızı istersen bizi mekanımıza gönder. Sağ olursak üç dört senede bir İstanbul'a gelip sizi ve burada bulunan kadı, müderris olan evladımızı ziyaret ederiz." der. Paşa bu durumu padişah Sultan Süleyman Hana arz eder. Gerekli müsaade çıkar. Eğridir'de bir vazife verip maaş bağlamak istenince, "Bize otuz akçe kafidir." der. Otuz akçe maaş ile Eğridir'e döner. Dönmeden önce Rüstem Paşa onu padişahla görüştürmeyi arzu ederse de şeyh

¹ Sadık Yazar, 'Seyyid Şerifi Mehmed Efendi; Hayatı, Divanı, ve Hilyesi', isimli Yüksek Lisans Tezinde Şeyh Burhaneddin'in iki oğlu bir de kızı olduğunu yazar. Oğullarından birinin adı Seyyid Mehmed, diğerinin ise Şerifi Mehmed Çelebi'dir.

hazretleri, "Sultanlarla görüşmek dervişlere zarar verir.", diyerek görüşmez. Burhaneddin hazretleri Eğridir'e döndükten sonra Baba Çelebi adında biri hasedinden dolayı Rüstem Paşaya onun hakkında uygun olmayan sözler sarf ederek kötüler. Rüstem Paşanın itimadının ve muhabbetinin sarsılmasına sebep olur. Şeyh hazretleri bu durumun farkına varıp Rüstem Paşaya kınılır. Bundan sonra Rüstem Paşa, Sultan Mustafa vak'asında vezirlikten uzaklaştırılır. Ummadığı bir anda bu işin başına gelmesi onu şaşkın bir hale sokar. Sonra bu işin, Burhaneddin hazretlerini kılması sebebiyle başına geldiğinin farkına vararak ziyaretine gidip özür diler. Daha sonra bir adamını gönderip, "kusurumuza bakmasın, bizi bir kenara bırakıp himmetlerini çekmesinler", diye haber yollar. Ayrıca bu halini arz eden bir de mektup yazar.Şeyh Burhaneddin mektubu alıp okuyunca, "Evvelki sözümüz doğru çıktı ise sonraki sözümüz de doğru çıkar.", diye buyurarak paşanın yeniden veziriazam olacağına işaret eder. Gelen haberci dönüp durumu Rüstem Paşaya anlatır. Rüstem Paşa onun teveccühleri ile yine veziriazam olur.

Şeyh Burhaneddin hazretlerinin sevenlerinden olan Ispartalı Abdülkadir Efendi şöyle anlatmıştır. "Bir defasında Karadeniz'de gemi ile sefere çıkacaktım. Yanımda bir de arkadaşım vardı. Gideceğimiz gemiye eşyalarımızı koyduk. Bu arada arkadaşım bir iş için yanımdan uzaklaşmıştı. Onu beklerken Şeyh Burhaneddin hazretleri aniden gözüme göründü; "Bre Abdülkadir! Bu gemiye binme, Allahü tealanın izniyle bu gemi batır! Ötede bir gemi var ona bin!" buyurdu. Ben hemen eşyaları alıp o gemiye geçmek için hareket ettim. Şeyh hazretleri bana yardım edip eşyaları öbür gemiye taşıdı. Sonra birdenbire gözden kayboldu. Oracıkta donup kaldım. Bu arada arkadaşım da geldi. Benim gemi değiştirdiğimi görüp; "Niçin o gemiyi bırakıp bu gemiye bindin?" diye

çok sıkıştırdı. Fakat sonunda razı olup bindiğim gemiye geldi. Binmeyip ayrıldığımız gemi denizde bir mil kadar yol aldıktan sonra battı. Arkadaşım geminin battığını görünce o gemiye binmediğimiz için çok sevinip Allahü tealaya şükretti. Bana da çok minnettar kaldı. Bunun üzerine ben o arkadaşa; "Benim bir şeyhim var, Şeyh Burhaneddin hazretleridir. O sultan gözüme gözükp o gemiye binme diye beni uyardı. Yoksa halimiz harabdt." dedim."

Uluborlu'dan Hasan Dede şöyle anlatmıştır. "Şeyh Burhaneddin Efendi ile hacca gitmiştik. Medine-i münevvereye vardığımızda Şeyh Muhammed Çelebi Sultanın halifelerinden bir zatın oğlunun orada mücavir olarak ikamet ettiğini gördük. Salih ve alim bir kimse idi. Hocamızın Şeyh Muhammed Çelebi'nin kızının oğlu, torunu olduğunu öğrenince huzûruna gelip elini öptü. "Hakk'ın talibiyim. Fakat Muhammed Çelebi Sultanın hallerini, üstünlüğünü gördüğümüzden beri her şeyhe bağlanamadım. Siz ne yapıyorsunuz?" Şeyh Burhaneddin hazretleri, "Ben de Hakk'a talibim, arıyorum." diye cevap verdi. O kimse, "Acem diyarında bir aziz varmış sizinle ona gidelim." dedi. Bir ara konuşma sırasında Şeyh Burhaneddin hazretleri, "Bütün dünyanın mürşidi, Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellemidir. Burada yatmaktadır. Mübarek rûh-u şerifinin tasarrufta bulunduğunda hiç şüphe yoktur. İstihare edelim ümid ederiz ki, bir mürşid-i kamil işaret buyururlar." dedi. Bunun üzerine o zat, Resûlullah'ın mübarek Ravzasında on gün kadar uzlet üzere, bir tarafa çekilerek ibadet ve taatle meşgûl olmaya başladı. Kendisine bir mürşid-i kamil işaret olunması için yalvarıp dualar etti. Bir gün ağlayarak Şeyh Burhaneddin hazretlerinin yanına geldi. Ayaklarına kapanıp, "Beni başkasına gönderirsin, kendini gizlersin." diyerek, teslimiyetini bildirdi. Onu kabûl edip tasavvufta yetiştirmek üzere irşad

ve terbiye eyledi. Ravda-i mutahharada halvete soktu. Sonra da ona icazet verdi. Bir gün ona Resûlullah'ın huzûrunda istihare edince ne gördün diye sordum. Dedi ki, "Sultan-ı Enbiya sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz bana gözüküp, Şeyh Burhaneddin hazretleri için, "O, benim evladımdandır ve mürşid-i kamildir. Tevazu ve edebinden sana kendini bildirmedi. Gafil olma!" buyurdu." dedi. Daha sonra Mekke-i mükerreremeye gittik.

Hasan Dede şöyle anlatmıştır. "Uluborlu'dan dervişleri alıp Şeyh Burhaneddin hazretlerinin sohbetine gittik ve bağıni belledik. Biz bağda çalışırken gelip beni bir kenara çekti. Hızır aleyhisselamdan ve onun bazı vasıflarından bahsetti. Bu sırada içimden, "Sizin dedeniz Şeyh Muhammed Çelebi Sultan, hazret-i Hızır'ı görmek isteyen sadık talebelerine gösterirmiş. Niçin siz göstermezsiniz?" diye düşündüm. Hemen o anda hepimize seslenip, "Mescide doğru geliniz. Yemek yiyiniz." dedi. Toplanıp hazırlanan yemekleri yedik. Yemekten sonra Şeyh Burhaneddin hazretleri acelece yanımıza gelip, "Çabuk olun göl kenarında (Eğridir Gölü) cemaatle namaz kılın." dedi. Ben kendi kendime, "Bu acele dervişler içindir. Ben kalıp mescidde kendileri ile kılarım." diye düşündüm. Ben bu düşünce ile beklerken bana, "Sen de git." buyurdu. Ben de gittim. Göl kenarında abdestler alındı. Bu sırada nûr yüzlü ihtiyar bir zat yanında bir derviş ile yoldan geçer gibi bir halde namaz kılınacak yere geldi. Namaza durdu. Yüzü nûrlu ak sakallı olup üzerinde yünden beyaz bir hırka ve ak yünden bir aba vardı. Yanındaki dervişin üzerinde de yünden bir aba vardı. Arkadaşları onları Şeyh Burhaneddin hazretlerinin dostlarından, halifelerinden birisi zannettiler. Cemaatle namaza dururken imamlığı o zata teklif ettik. Bize imam olup namaz kıldırıldı. Namazdan sonra dua ederken göğsünde, kalbinin sesinden

öyle bir hale girdik ki, sanki aklımız başımızdan gitti. Onun Hızır aleyhisselam olduğunu anlamıştım. Ayaklarına kapanmak istedim. Ancak kalbime hocamın buna izin vermediği geldi. Diğer talebelere o zatın Hızır aleyhisselam olduğu açıklanmadı. Sonra Mezar-ı Şerif denilen yere doğru yürüdük. Yolda yürürken Hızır aleyhisselam yanındaki dervişle birlikte aniden yanımızdan kayboldu. Durumu hocam Şeyh Burhaneddin hazretlerine anlatıp bu hali sordum. Verdiği cevapta babasının ve dedesinin de Hızır aleyhisselamla görüşüp feyz aldığını ifade etti."

Halifezade diye tanınan bir zat şöyle anlatmıştır. Bir defasında İstanbul'a gitmek için yola çıkmıştım. Nasıl olduysa yolum Bursa'ya düştü. Bursa'da birkaç gün kalmam icab etti. Hatırıma Bursa'da yatan meşhur evliya Emir Sultan hazretlerinin kabri şerifini ziyaret etmek geldi. Yanımda birkaç arkadaşla türbesine gittik. Rûhuna Kur'an-ı kerim okudum. Ziyaret ve duadan sonra türbedarla biraz sohbet ettik. Nereli olduğumu sorunca, Isparta'nın Kûnan denilen bir kasabasından olduğumu söyledim. Sonra, "Sizin vilayetinizde, Eğridir'de Burhaneddin Efendi denilen bir aziz zat var onu bilir misin?" dedi. Burhaneddin Efendi o sırada vefat etmişti. Onun hasreti ve muhabbetiyle kalbim yanıp elimde olmadan ağlamaya başladım. "Vefat edip ahirete göçtü." dedim. Türbedar da ağlamaya başladı. Sonra onun pek çok menkıbesini ve kerametlerini anlattı. "Siz o zatı nereden bilirsiniz?" diye merak edip sordum. Bunun üzerine bana şöyle anlattı. "Merhum, Şeyh Nasûh Efendiye talebe olmak için gelip erbaine (çilehaneye girip kırk gün kalmak) oturduklarında ben de onlarla beraberdim. İstanbul'dan memleketi Eğridir'e dönerken Bursa'ya uğradı. Halka birkaç gün vaaz ve sohbet etti. Halk sohbetini dinlemekle mübarek yüzünü görmekte şereflendi. Gidecekleri zaman yanında bulunan talebelerinden birine bir altın verdi. İhtiyaçları olan bazı

şeyleri alması için çarşıya gönderdi. O da bir dükkandan alacağını alıp, altını verip oradan ayrıldı. Dükkan sahibi talebenin verdiği altını hemen sahte bir altın ile değiştirip, yanına gelerek, “sizin altınız sahte imiş”, dedi. Talebe her ne kadar verdiği altının sahte olmadığını söylediye de adam diretti. Talebeyle münakaşa etti. Nihayet durum Şeyh Burhaneddin hazretlerine anlatıldı. Şeyh hazretleri, dükkan sahibine, "Hey kişi bu sahte altın bizim değildir. Bizim verdiğimiz altın sahte değildir.", dedi. Adam bile bile ve ınatla direterek, "Altın sizindir! Ya değiştirin veya aldığınız şeyleri geri verin.", diyerek çok edepsizlik etti. Şeyh Burhaneddin hazretleri, "Verin şu bedbahtın eşyasını yıkılsın gitsin.", diyerek alınanları geri verdirdi. Daha sonra da Bursa'dan ayrılmak üzere kalktılar. Henüz atına binmeden, altınız sahtedir deyip haksızlık yapan dükkan sahibinin hanımı feryad ederek, şeyh hazretlerinin huzûruna geldi. "Sultanım! Sizi üzen o zalim kimse benim kocamdır. Tamahkarlığından sizin verdiğiniz altını değiştirip, size sahte altın verdiniz demiş. Eve gelince birdenbire ağn ve sancılara tutuldu. Kıvrınmaya başladı. Bu dayanılmaz sancılar içinde feryad ediyor! Beni size gönderdi, sizden aldığı altını da verdi, getirdim. Bu hale, size karşı yaptığı edepsizlik ve sahtekarlık sebebiyle düştüğünü söylüyor.", diyerek affedin diye yalvardı. Şeyh Burhaneddin hazretleri, "Atılan ok geri dönmez.", buyurdu ve yoluna devam etti. Kadın evine dönünce kocasının hastalığının şiddetlendiğini gördü. Adam birkaç saat sonra da öldü." Türbedar, “bu hadiseyi bizzat gördüm, şahid oldum. Burhaneddin hazretleri büyük bir veli idi”, dedi."

“Bir gün yine Kûnan'e geldiler. Birini gönderip beni huzûruna çağırdı. Huzûra varıp edeple oturdum. Bana; "Muhammed Halife! Artık ömrümüzün sonuna geldik. Bir daha Kûnan'e gelmeyiz! Ahirete göçeriz! Talebelerimi, dervişleri sana bırakıyorum. Mümkün olduğu kadar bütün

işlerini göresin. Sen bizim oğlumuzsun. Dervişler rüyalarını sana anlatsınlar. Sen dahi Zeynüddin Hafî'nin¹ **Risale-i Kudsiye**'lerinde bulunan tabirlere göre tabir edersin. Sana bunları söylemek için çağırdım." buyurdu. Sonra bana dua etti. Eğridir'e dönüp aradan çok geçmeden hastalandı ve vefat etti."

Kınalızade Ali Çelebi² şöyle anlatmıştır. Bursa'dan İstanbul'a gitmeye niyetlenmişim. Gitmeden önce bir gece akraba ve bazı arkadaşlarımla, müderris ve medrese mensupları ile sohbet ettik. Söz şeyhlerden açıldı. Bu arada hayatta olanlardan Şeyh Burhaneddin Efendiden de söz edildi. Ben onun hakkında bazı uygunsuz sözler söyledim. Ertesi gün Mudanya'dan gemiye binip yola çıktım. Rüzgar ters yönden esiyordu. Bozburun denilen yere geldiğimizde bindiğimiz gemi batma derecesine geldi. Artık gemide bulunan herkes geminin batmakta olduğuna kanaat getirdi. Ben de geminin kaptan odasında oturup, hayatımdan ümidimi kesmiş ve şaşkın bir halde ölümü bekliyordum. O sırada birdenbire deniz üzerinde Şeyh Burhaneddin hazretleri görüldü. Batmak üzere olan geminin sereninden kucaklayıp doğrulttu. Gemi batmaktan kurtuldu. Bu hadiseyi görünce biraz kendime gelip ayağa kalktım. Şeyh hazretlerine doğru yürüdüm. Yanına yaklaşıncı gözden kayboldu. Gemideki yolcuların hepsini deniz tuttuğundan, adeta baygın

¹ Suhreverdîyye'nin kolu Zeyniye tarikatının kurucusu Zeynüddin Ebubekir Hafî (ö.1435). Tarikatın Anadolu'da yayılıp şöhret bulması Şeyh Abdüllatif Kudsi (ö.1452) sayesinde olmuştur. İleri gelen halifeleri Taceddin İbrahim Karamani, Şeyh Vefa, Aşıkpaşazade, ve Piri Halife Hamidi'dir.

² Isparta doğumlu Kınalızade Ali Efendi (ö.1572) Ahlak-ı Alai adlı eseriyle tanınır.

gibi yatıyorlardı. Geminin serendibine yakın bir yerde bir gayr-i müslim yolcu da vardı. O müslüman olmayan yolcuya yaklaşıp, "Az önce bir zat serendibinde gözüktü! Sen de gördün mü?" diye sordum. "Evet gördüm! Gelip batmak üzere olan gemimizi doğrulttu. Sonra da deniz üzerinde yürüyüp sahile doğru gitti!" dedi. Daha sonra bu gayr-i müslim kimse gördüğü bu hadise üzerine müslüman oldu. Allahü tealanın izni ile gemimiz batmadan İstanbul'a ulaştık. İstanbul'a varınca, bir de öğrendim ki Şeyh Burhaneddin hazretleri İstanbul'a gelmiş. Ona çok minnetdar idik. Mübarek elini öpmek için ziyaretine gittim. Huzûruna varınca ayaklarına kapanıp, "Sultanım! Bizim kurtulmamıza sebep oldunuz. Denizde batmak üzere iken yardımlarınız yetiştı. Sizi deniz ortasında bize yardım ederken gözümle gördüm!" dedim. Ben böyle deyince, "Hey Ali Çelebi! O gördüğün senin hayalindir. Bizim gibilerden hiç böyle bir keramet görülür mü?" diyerek, Bursa'da onun hakkında konuştuğum uygunsuz sözlerimize işaret etti. O sırada öyle mahcûb oldum ki anlatılamaz. Hemen mübarek elini öpüp suçumdan dolayı özür dileyip, affetmesini istedim."

Eğridirli Hacı Dede şöyle anlatmıştır. "Şeyh Burhaneddin Efendi bir gün bana; "Hacı Dede, var Eğridir'e git. Taze balık varsa bize aliver. Evden isterler." dedi. Ben de hemen Eğridir'e gidip, çarşıda sordum. Halk bana gülüşüp, sûfi deli mi oldun. Bu soğukta balık mı çıkar. Şeyh bu zamanda taze balık olmadığını bilmez mi, dediler. Dönüp huzûruna geldim. "Efendim, balık yok halk bana gülüştü." dedim. Bana öyle heybetli baktı ki, neredeyse rûhum çıkacaktı. "Git çabuk getir." dedi. Emre uyup Eğridir Gölünün kenarına gittim. Bir de baktım ki küçük çakıllar arasında, iri iri balıklar su içinde canlı olarak duruyor. Pek de çoktu. Hemen bir kaba doldurup, huzûruna tekrar gittim. Balıkları

görünce; "Ha şöyle!" buyurdu. Hayatta oldukları müddetçe bu kerametini kimseye anlatmadım."

Elmalı'dan Hacı Muslihiddin anlatmıştır. "Şeyh Burhaneddin Efendi Elmalı'ya davet edilmişti. Bu daveti kabûl edip Elmalı'ya geldi. Geldiği gün Elmalı'nın pazarı idi. Halk pazarı bırakıp onu karşılamaya çıkmıştı. Bu sebeple pazar yeri tamamen boşalmıştı. Pazarda yalnız üç pazarcı hristiyan kalmıştı. Bunlar kendi aralarında, "Türk'ün papazı geldi, herkes onu karşılamaya çıktı." diyerek ileri geri konuşup hem Burhaneddin Efendi ile hem de müslümanlarla alay etmişlerdi. Bu üç hristiyanın üçü de o gece rüyalarında Peygamber efendimizi görmüşler. Huzurlarında müslüman olmuşlar. Peygamber efendimiz her birine birer de müslüman ismi vermiş ve onlara, "O Şeyh gerçekten benim evladımdandır. Huzûruna gidin size iman telkin etsin, müslüman olun." buyurmuşlar. Sabahleyin uyandıklarında üçü de Şeyh Burhaneddin hazretlerinin bulunduğu eve gittiler. Kendisiyle görüşmek istediklerini söylediler. Bu sırada Şeyh hazretleri odasında kendi halinde zikir ve ibadetle meşgûldü. Durum bildirildi. Onları içeri kabûl etti. İmanı telkin etti. Onlar da müslüman oldular. Sonra her birine bir müslüman ismi verdi. İsimleri konulunca her üçü de hayretle ve muhabbetle elini öptüler. Çünkü üçüne de rüyalarında Peygamber efendimizin verdiği isimleri vermişti. Aynı isimleri bize verdi diyerek kerametini söylediler. Büyük bir sadakatla ona bağlanıp, sevenlerinden oldular.

Talebelerinden biri şöyle anlatmıştır. "Hocam Burhaneddin hazretlerinin huzûrunda bulunurdum. Bizi zahiren ve batınen terbiye ederken bir gün halvette, baş başa oturuyorduk. Birdenbire gözden kayboldu. Orada yalnız kaldım. Şaşırıp huzursuz oldum. Bu arada

hocamın dedesi Seyyid Şeyh Muhammed Çelebi Sultan hazretleri gözüme göründü. "Huzursuz olma. Şeyh Burhaneddin İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da nice müslümanı irşad etmektedir. Biz kendisine himmet göndermekteyiz." Meşgûliyetle takatım kalmadı deyince de, buyurdu ki, "Resûl aleyhisselam bildirmiştir ki, Bir kimse ilm-i zahir veya ilm-i batın taleb ederken (öğrenirken) vefat etse, Allahü teala o kimseye melek gönderip, o kimsenin rûhunu talim ve terbiye eder. Kıyamette kemale ermiş olanlarla haşrolunur, buyurdu."

Hasan Dede şöyle anlatmıştır. Şeyh Burhaneddin zamanında Karahisar'dan Hacı Bayram Sultanın halifesi Şeyh Abdurrahim'in evladından bir yiğit genç vardı. O genç dedi ki, "Ben de senin gibi Hacı Bayram ocağındanım. Hatta bir gece Karahisar yolunda, yol kesmeye, eşkıyalık yapmaya çıktım. Bu kötü işe niyet ettiğim sırada Hızır aleyhisselam gelip bana nasihat etti. Hemen tövbe ettim. Bir ara alaybeyinin oğlu ile arkadaş olup ona sağdıçlık da yaptım. Ancak bu samimiyetimizi çekemeyenler hakkımda alaybeyine olmadık şeyler anlatıp iftira etmişler. Alaybeyi de inanıp beni öldümleri için iki kişiyi vazifelendirmiş. "Afyonkarahisar'a giderken onu öldürün!" demiş. Yola çıkarken gaipten bir ses işittim. "Bre Abdurrahim! O yola gitme! O yoldan gitmene izin yoktur. Seni öldümler için peşinden geliyorlar!" diyordu. "Sen kimsin?" dedim. "Deden Abdurrahim'in rûhuyum.", dedi. Bunun üzerine yolumu değiştirip, başka yoldan devam ettim. Bu yolda da yürürken yine bir ses, "Sağ tarafına bak! Evliyanın rûhaniyetleri geliyor! Önden gelen zat sana mürşid, rehber olacaktır.", diyordu. Sağ tarafıma bakışımında evliyanın ruhlarını kendi şekillerinde gördüm. Elllerinde bir alem, bayrak, önlerinde ise heybetli bir zat vardı. Yaklaşıp o zatın ayaklarına kapandım. Kendimden geçmiştim. Biraz sonra irkilip kendime

geldim. Ancak bu sefer o zatı hiçbir yerde göremedim. Bir gün sonra Sandıklı kasabasına gittim. Orada bana mürşid olacak zatın Burhaneddin Efendi olduğunu gördüm. Sandıklı'ya davet edilmiş, bu sebeple gelmiş. Varıp ayağına yüz sürdüm. Elinde tövbe etmek istedim. Ancak izin vermedi. "Senin bağlı olduğun zat Hacı Bayram Sultan'ın ocağıdır." dedi. Ağlayarak evime döndüm. O gece rüyamda Hacı Bayram Sultan'ı gördüm. Bana, "Oğul! Fetih, senin kalp gözünün açılması, bu zat vasıtası iledir. Şu anda benim oğullarım arasında onun gibisi yoktur. Fakat kisve ve icazet zahiren bizden olsun.", dedi. Sabah olunca Burhaneddin Efendinin huzûruna vardım. Bu defa huzûrunda tövbe etmeme, talebesi olmama izin verdi. Sonra hizmetine girip, halvete girdim. Yedi gün sonra yanıma geldi. Elinde bir mektup vardı. Bana, "Çabuk Ankara'ya var. Ethem Baba hazretlerinin vefatı yakındır. Ondan icazet al. Halvetini sonra tamamlarsın.", dedi. Mektubu alıp yola çıktım. Mektuba, "Ethem Baba! Artık ahirete teveccüh etmeniz yakındır! Mektubu getirene icazetname veresiniz.", yazmış. Ethem Baba huzûruna varınca beni görür gömez ağladı. Bana bir icazetname yazdı. Aradan çok geçmeden vefat etti."

Şeyh Burhaneddin hazretleri, talebelerinden Şeyh Muhammed Efendiye şöyle vasiyet etmişti. "Benden sonra kadılık yaparsan buna rızam yoktur. Zarar görürsün, hemen benim yerime otur." Talebesi hocasının vefâtından sonra bir defa daha kadı olmuştu. Borçlarından tamamen kurtuluncaya kadar kadılığa devam etmeyi düşünüyordu. Kadılık yaptığı yerden gelirken bir köye uğramıştı. Bu köyde bütün eşyası yandı. Büyük zarara uğradı. Bir defasında da Lofça'da bulunuyordu. Abdest aldığı sırada birdenbire gözüne hocası Burhaneddin Efendi'nin Eğridir'deki kabri, sonra da hocası gözüktü. Hocasını mihrapta gördü, oradan şöyle seslendi. "Oğul! Hani seninle ahd ü peymanımız,

anlaşmamız vardı. Niçin dünyadan vazgeçip seccadeye, dergaha gelip oturmazsın.", buyurdu. O talebe bu işareten sonra kadılığı bırakıp, hocasının emrine uydu. Beş altı sene dergahta irşadla meşgul oldu. İnsanlara dinin emir ve yasaklarını anlattı. Rehberlik yaptı.

Eğridirli Şeyh Burhaneddin'in 1562 veya 1573 tarihinde vefat ettiği ileri sürülür. Kabri, Eğridir Yazla'daki caminin yanında bulunan kabristanda dedelerinin kabirleri yanındadır. Evlenememiş kızlar iki kadın tarafından türbeye götürülüp başına bir al duvak konduktan sonra, birinin elinde kilit diğer kadının elinde anahtar olduğu halde, elinde kilit bulunan anahtar bulunana, "Ne açacaksın?", dediğinde diğeri, "Şu bahtı bağlanmış kızın bahtını açacağım!", diyerek kilidi kızın başı üstünde açarlar ve kız evlendiği zaman türbenin üstüne yeşil bir bez ve kıymetli bir örtü örter ve kurban keserler. Aynı şekilde çocukları yaramaz olanlar, kocaları sarhoş ve ahlaksız olanlar da bu türbeye gelerek adakta bulunurlar.

Nuri Güngör'ün çalışmasında¹, torunu öğretmen Etem Kartal'ın vermiş olduğu bilgilere dayanarak Berdai zaviyesinin şeyhi **Ömer Efendi** hakkında şu bilgilere ulaşılır. Eğridir'de dünyaya gelen Ömer Efendi'nin babası Şeyhülislam Berdai Zaviyesinin şeyhi Ahmet Efendidir. Şeyh Ahmet Efendi'nin İstanbul'da Nakşibendi tarikatı mütevelliliğine tayin edilmesi üzerine Ömer Efendi medrese tahsilini İstanbul'da yapar. Sonra Eğridir'e dönerek Isparta çevresinde kadılık hizmetinde bulunur. Bir süre sonra kadılığı bırakarak Berdai Zaviyesine şeyh olur. İlk defa olarak Eğirdir ve çevresinin tarihini kaleme alır. Fakat ne yazık ki, 1910'larda

¹ GÜNGÖR Nuri, Eğirdir Ansiklopedisi

Şeyh Sadettin zamanında mütevellî evinin ve Vakfın kütüphanesinin yanması neticesinde pek çok el yazması eserle birlikte bu kitap da yanar. Alim ve şair bir zat olan Ömer Efendinin tasavvufa dair eserlerinin bir kısmı bu yangında yanmış, bir kısmı da kaybolmuştur. 1856 senesinde Eğirdir’de vefat eden Şeyh Ömer Efendi’nin mezarı Şeyhülislam Berdai’nin türbesinin kuzeyindedir. Oğulları Şeyh Ahmet ile zaviyenin son şeyhi Sadettin Efendi’dir.

Nuri Güngör çalışmasında¹ Karçınzade Süleyman Şükrü’nün Seyahat-i Kübra isimli eserine atfen Eğirdir’de Beltaş civarında kabri bulunan **Kara Dede**’den söz eder. Eski Isparta yoluyla Yazla yolunun ayrıldığı yerde Yazla yönünde sol taraftaki yüksek kayalıkların dibinde medfun bulunan Kara Dede’nin adı Şeyh Mehmet Çelebi Sultan’ın Hızımame isimli eserinde geçtiğine göre 1475’lerden önce yaşamış olmalıdır.

Erdenk, **Eli Kepçeli Dede**’den söz ederken onun kabrinin 1960’lara kadar Eğirdir Kemik Hastahanesi acil girişinin yanından geçen yolun üzerinde bulunduğunu yazar. Bugün yol yapım çalışmaları sebebiyle yolun altında kaldığı anlatılır. Güngör ise, Karçınzade’den nakille Eli Kepçeli Dede’nin Eğirdir’deki velilerin en eskisi olduğunu, Emeviler dönemindeki fetih hareketlerinde yer almış olduğunu kaydeder. Eli Kepçeli Dede’yi düğünü olanlar ziyaret ederler ve önce düğüne Eli Kepçeli Dedeyi davet ederlermiş. Daveti de "Eli Kepçeli Dede düğünümüze buyur gel ve bereketini artır", diyerek yaparlarmış. Onun beylikler döneminde ordunun aşçılığını yapan askerlerden biri olduğu da

¹ age

rivayet edilir. Bir gün yakınlarda yapılacak bir savaşa gitmeyi çok ister ama aşçı olduğundan dolayı ona gerekli silah ve malzemeyi vermezler. O da savaşa elinde kepçesi ile katılır ve savaşta büyük yararlıklar gösterir. Fakat savaşın sonuna doğru şehit olur. Savaşta yaptıklarından dolayı Allah'ın sevgili bir kulu olduğu inancı hakim olmuştur. Bu bölgede ayda üç dört tane trafik kazası olurmuş. Halk bu kazaların, mezarının üzerinden yol geçen Eli Kepçeli Dede'yle bağlantısı olduğuna inanır.

Erdenk çalışmasında¹, Eğirdir Merkez Sağlık Ocağı'nın arkasındaki yolun elli metre ilerisinde bulunan dışı fayansla kaplı türbenin **Gül Baba**'ya ait olduğunu yazar. Türbenin içinde bir sanduka, sandukanın üstünde yeşil kadife bir örtü eşarplar ve namazlıklar bulunmaktadır. Türbenin yanında bir çeşme ve duvar diplerinde yanmış mum izleri göze çarpar. Güngör ise çalışmasında², eski bağ yolu, demirciler çarşısı sonu Tersikbaşı'nda diye yerini tarif ettiği ahşap türbenin 1950 başlarında kaldırılmış olduğunu yazar. Bugün türbeyi ziyarete gelenler tarafından her türlü sıkıntı için dilek dilenmekte ve adaklar yapılmaktadır. Türbeye değişik adak olarak gül getirilmesi dikkati çeker.

Türbe daha önce yolun karşısında bulunan viranelikteymiş. Daha sonra orası yıkılarak Gül Baba'nın mezarı bu günkü türbesinin olduğu yere yapılmıştır. Gül Baba'nın Eğirdir Kalesi'nde bulunan Devran Dede ile kardeş oldukları inancı halk arasında yaygındır.

¹ age

² age

Erdenk alışmasında¹ **Devran Dede**'nin türbesinin, Eğirdir Kalesi'nin hemen yanında bulunan dışı fayanslarla kaplı, pencereleri renkli camlı bir türbe olduğunu yazar. Türbenin içinde Devran Dede'ye ait bir sanduka bulunmaktadır. Türbenin içi dardır. İçinde uzun zamandır kullanılmadığı anlaşılan iki şamdan vardır. Nuri Güngör ise çalışmasında, 1970'lerde yenilenmeden önce türbenin ahşap olduğunu, Karçınzade Süleyman şükrü Efendi'nin ondan 'Arap Dede' diye söz ettiğini yazar. Hatta Dünder'in Devran'a dönüşmüş olabileceği ileri s r l r. Mahalle sakinleri tarafından Kalenin duvarını delerek arna denilen yerden girip fetihle büyük rolü olduğu kabul edilir.

Devran Dede'nin kaleyi korumakla görevli erlerden biri olduğu ve kardeşleriyle kalenin düşman işgaline geçmemesi için çok çaba sarf ettiği de rivayet edilmektedir. Bunun için öldükten sonra hemen kalenin giriş kapısının soluna, su kaynağının yanına defnedilerek türbesi yaptırılır. Maddi ve manevi her türlü sıkıntısı olanların ziyaret ettiği bir mekandır. Ziyaret günü Perşembe olup insanlar dileklerine göre değişik adaklarda bulunur.

Yılanlıoğlu şeyh Ali Ağa, Eğridir'in Yılanlı Köyü'nden Musa'nın oğludur. Kardeşlerinden K r Hasan ve Deli İsmail'in, "eşkıyalık, katl ve ırza geçme gibi suçlar işlemeleri sebebiyle, Karaman Valisi Mikdat Paşa ile Kütahya ve Hamid m tesellimleri tarafından ortadan kaldırılması padişah tarafından emr-  ferman buyurulmasıyla icabı yapıldığı cihetle", bu olaydan bir kat daha ibret ve intibahla, aileleri üzerinden bu lekeyi kaldırmak için, Bektaşilik tarikatına girer ve bu tarikatta şeyhlik

¹ age

mertebesine çıkar. O sırada Antalya'da isyan ederek eşkıyalığa başlayan Tekelioğlu İbrahim Ağa üzerine sevk edilen sipahilerle birlikte giderek yararlık göstermiş olduğundan kendisine Eğridir Kaymakamlığı, daha sonra da Dergah-ı alî Kapucubaşılığı verilir. Zaman zaman Isparta ve sair livalarda Mütesellimlik ve Eğridir Muhafızlığı görevleri de verilmiş olan Ali Ağa cami ve medreselerden başka şehir içinde ve dışında çeşmeler yaptırarak su getirtir. Birkaç cami ve mescitle, yolların ve köprülerin onanılmasında gayret sarf eder ve bunlar için vakfiyesinde yazılı (Esedî Kuruş) itibarından 100.000 Kuruşluk kadar emlak, bina ve akar tahsis eder. Nihayet 1833 tarihinde 60 yaşını geçmiş olduğu halde vefat eder ve Yazla'daki mezarlığa defnedilir.

Eğridir Müsellimi Yılanlıoğlu Şeyh Ali tarafından 1803 tarihinde, kale meydanında yaptırılan medresenin zemin katında 20 hücre ve bir mescit, üst katında bir dersane olduğu anlatılır. Yapısı ahşap ve üzeri toprak damlı idi. Yılanlıoğlu, medresenin yanında müderrislere mahsus bir ev ve bir de bahçe yaptırarak medreseye vakfetmiştir. Ayrıca, yazın Eğridir halkının bağlara göçtüğü mevsimde, öğrencilerin okumaktan geri kalmamaları için, Pınarbaşı mevkiinde 15 hücreli ve bir dershaneli, ahşap bir medrese daha yaptırır. 1809 yılında, kale meydanındaki medresenin ortasına, kubbeli bir kütüphane yaptırarak yazma ve basma 218 cilt kitap koyar ve bunların hepsi için ayrı ayrı vakfiyeler tanzim ettirir. Yılanlıoğlu, kendi köyü olan Yılanlı Köyü'ne de bir cami ile bir medrese yaptırmıştır. Bu medreseler uzun müddet tedris hayatına devam etmiştir. 1908'de bu medrese de Kuşcuzade Mustafa Efendi ve yetiştirdiği

öğrencilerden Tıǧlıoǧlu Hüseyin Efendi'nin öğretim yapmakta olduǧu nakledilir¹.

Yılanlıoǧlu'nun Eğridir'de yaptırmış olduǧu handan Güngör eserinde bahsederken, şehirdeki üç handan biridir der. Hayriye Hanı olarak bilinen yapı 23 oda bir dükkandan meydana gelmekte olup Kaleönündeki medresesine vakfedilmişti. 1800'lerde yapılmış 1950'lerde yıkılmıştır.

Yusuf İlgar çalışmasında² Germiyanlı Çaǧşadan Mehmet Bey'in küçük kardeşi Musa Bey komutasında 1364 yılında bir grup Germiyanlı askerinin Eğridir'de bulunduǧu sırada, önceden kurulmuş olan Mevlevi zaviyesi fakirleri için Musa Bey tarafından birçok dükkân satın alınarak vakfedildiğini yazar. Bu vakfiyede şahit olarak isimleri geçen ve bu yıllarda Germiyan ülkesinde zeamet ve has sahibi kimseler ise Hacı Şücaüddin Yakut, Sarı müddin Sadve, Alışiroǧlu Sadreddin, İsa oǧlu Hüsameddin gibi beylerdir. Musa Beyin Eğirdir Mevlevihanesi için vakıflar tahsis etmesi, kendisinin Mevlevilikten uzak olmadığını göstermektedir. İsmail Çiftçi oǧlu'nun çalışmasında³ aynı vakfiye hakkında şu bilgileri öğreniriz. Afyon Kadı sicillerinde kayıtlı bulunan vakfiyeye göre; Musa Bey, Antalya'ya baǧlı Eğirdir Mevlevihanesi'nde meskûn bulunan ve evlenemeyen Mevlevi fukarası için Eğirdir Kazası'na baǧlı; Peynir Pazarı, Bedesten, Kemer Kapu ve Kale duvarı içindeki emlakla ait gelirlerin tamamını vakfetmektedir. Buna ilaveten

¹ Böküzade

² İLGAR Yusuf, Afyonkarahisar Mevlevihanesi

³ ÇİFTÇİOǧLU İsmail, Germiyan Beyliği Döneminde Kütahya'da Mevlevilik

mevlevihanenin mütevellisine iki dirhem gümüş verilmesi, ayrıca mevlevihanedeki fukaraya günde 18 akçe tahsis edilmesi şart kılınmıştır. İlgar'ın çalışmasından muhtemelen onaltıncı yüzyılın başlarında Divane Mehmet Çelebi'nin **Nurullah Dede**'yi Eğridir Mevlevihanesine göndermiş olduğunu görürüz. Nuri Güngör ansiklopedisine¹ yazmış olduğu Mevlevihane maddesinde, 1480'lerden sonraki evkaf kayıtlarında 'Zaviye-i Mevlevihane' olarak geçen yapının 1310'larda inşa edilmiş olabileceğini kaydeder. Çomaklar köyünün tamamı, Gönen'deki Akmescit köyünün yarısı Eğridir Mevlevihanesinin vakfı idi. Diğer yarısı da Yazla'daki Hangahın vakıfları arasındaydı. Bunlardan başka değirmen, ev, ve dükkan kiralari vakıf gelirleri arasında yer almaktaydı. Seyfullah Dede ismiyle bilinen zatın türbesi de Mevlevihane'de bulunmaktaydı. Güngör'ün Seyfullah Dede için yazmış olduğu maddede onun muhtemelen Mevlevi tarikatının Eğridir'deki ilk temsilcisi olabileceği ileri sürülür. Türbesinin Hamam Mahallesinde tarihi bir evin içinde olduğu ve halk arasında Mevlana Celaleddin Rumi'nin kardeş çocuğu olduğu söylentisinden söz edilir. Şeyh Osman Nuri 1912 yılındaki mevlevihaneler, şeyhleri, banileri yahut türbelerinde yatan zatlar başlıklı listede Eğridir Mevlevihanesi şeyhi olarak yer alır. I.Dünya Savaşı Mücahiddin-i Mevleviyye alayına Şeyh Osman Nuri de iki dervişiyile katılmıştır. 1917'de diğer dervişlerle birlikte Halep'te çekilmiş bir fotoğrafı vardır. Edirneli Kadir Dede'nin, Mevlevi Taburu ile ilgili olarak tuttuğu notlarında "Seferberliğin bidayetinden nihayetine kadar" vefat eden 14 şeyhin isimleri arasında Osman Nuri Efendi'nin ismi de yer alır. Cemaleddin Çelebi'nin Abdülhalim Çelebi Efendi'nin ikinci meşihati

¹ age

zamanında baş tarikatçı olarak Konya'da Mevlana Dergahı'nda bir sene vazife görmüş, ondan sonra Eğridir Mevlevihanesi'ne şeyh tayin olunarak 1925 yılına kadar bu vazifede kalmış olduğunu Yakup Şafak'ın yazısından anlıyoruz. Tekkelerin hükümet tarafından kapatılmasından sonra geri dönmüş ve Konya'da ailesi ve çocukları yanında ölmüştür. Mezarı Mevlana Türbesi'nin güneyindeki Üçler Mezarlığı içindedir. Mevlevi sikkesi kabartmasını taşıyan mezar taşında şu kitabeyi okuyoruz. *"Sülale-i Mevlana"dan Konya Mevlevihanesi Ser-tarikatçısı ve Eğridir Mevlevihanesi Postnişin-i sabıkı Arif Çelebizade Cemaleddin Efendi ruhuna fatiha 11 Ekim 1928."*

Güngör, Bereket Dede ismiyle anılan fakat kabrinin nerede olduğu bilinmeyen bir mevleviden söz eder.

Karçınzade Süleyman Şükrü Seyahat-ı Kübra adlı eserinde 1875'lerde gördüğü Eğridir'deki Hankahı şöyle anlatır¹. "Yarım metre eninde, bir metre boyunda kesme taşlar ile Mevlevi dergahları tarzında ve büyük bir camii şerif heybetinde bina olunmuştur. Bir dağ misali Hankahın geniş semahanesi karşısında neyzenlere mahsus yüksek bir mahvel ve etrafında çilekeşler için yapılmış müteahhit hücreler, gayet geniş olan meydanın ortasında yuvarlak bir şadırvan olup yükseldikçe tedricen darlaşan kubbesi, takriben elli metre yüksekliğinde, hava ve ışık almak üzere bırakılan tepesindeki delik on metrekare kadardır." Etem Kartal da Hankah hakkında şu bilgileri verir. "Hankaha bitişik Tez Murat türbesi vardı. Binanın batısında bir müderris, bir de mütevellî evi bulunuyordu. Ayrıca yine batı tarafındaki aşevinden her perşembe fakirlere yemek dağıtılırdı. Hankahın tabanı tamamen mermer döşeli idi. Dağ talimghayının

¹ age

kışla binası yapımında taşları kullanılmak üzere yıktırılmıştır. Sağlamlığı dolayısıyla yıkmak çok zor oldu." Bazı kimseler de Hankahın taşlarının Camiliyayla'daki erat hamamı yapımında kullanıldığını söylerler. Hankahın olduğu yere Kale mahallesi yangınından sonra evi yananlar için ev yaptırılmıştır. O yöre şimdi "Yangın evleri" diye anılır.

Isparta yolu üzerindeki Sevinçbey köyünde pınarın yakınında çocuk hastalara şifa verdiğiğine inanılan bir ziyaret yeri vardır.

Gelendost Evliyaları

1182 yıllarında Gelendost ve havalisi kesin olarak Selçuklu egemenliğine geçer ve adı "Gelende" veya "Gelindi" olarak değiştirilir¹. Bölgeye çok sayıda Türkmen aşireti yerleştirilir. İbn-i Bibi Gelende'yi Anadolu Selçuklu Sultanının yazlık taht ve eğlence şehri olarak belirtir. Gelendost ilçesi toprakları Ortaçağ Avrupa tarihçileri tarafından Miryokefalon Savaşının yapıldığı yer olarak anılır ve bu zaferin kutlamaları her yıl Gelendost Belediyesi tarafından gerçekleştirilmektedir. 1301 yılında Hamitoğulları Beyliği hakimiyetine giren bölge 1324 yılında İlhanlıların eline geçmesine rağmen kısa bir süre sonra Hızırbey zamanında tekrar Hamitoğullarına bağlanır. Gelendost, Isparta ve havalisi ile birlikte 1380 yılında Kemaleddin Hüseyin Bey döneminde Osmanlı Padişahı I. Murat ile yapılan anlaşma sonucunda Osmanlı egemenliğine girer. 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra bölge 1415 yıllarında Konya

¹ www.isparta.gov.tr/

vilayetine bağlanır. Fatih Sultan Mehmet zamanında Gelende ismi Gelendost'a dönüşür. Daha sonraki dönemlerde Afşar köyü gelişerek nahiye olur ve Gelendost Afşar'a bağlanır. 1877 yılı Konya Vilayeti Salnamesine göre Afşar'da 1011 hane bulunmakta, ayrıca Afşar'a bağlı 14 köyle birlikte toplam nüfusun 3528 kişi olduğu belirtilmektedir. Gelendost Afşar nahiyesine bağlı bir köy durumunda iken 1930 yılında nahiye olur. Afşar da Gelendost nahiyesine bağlı bir köy durumuna gelir. Bu dönemde kaza merkezi ise Şarkikarağaç'tır. 1954'te Gelendost Şarkikarağaç'tan ayrılarak kaza merkezi olmuştur.

Aziz Dede'nin türbesi Gelendost'ta Hüseyin Avni Paşa Sokağı'nın 30 metre iç tarafında bulunan yeşil boyalı, yanında mescidi olan bir türbedir. **Aziz Dede**'nin mezarı yoldan taraftadır. Sandukasının üstünde yeşil bir örtü, namazlık ve eşarplar bulunmaktadır. Aziz Dede Gelendost'un en çok ziyaret edilen türbesidir. Çocuk sahibi olmak isteyenler, ev sahibi olmak isteyenler, çocuğunu okutmak isteyenler ve diğer dilek sahipleri burada dua eder ve adak adarlar. Türbeyi ziyaretçilerin daha çok perşembe ve cuma günleri ziyaret ettikleri ve vaktiyle önemli günlerde burada mum da yakıldığı söylenir. İlçede yapılan düğünlerde gelin damat ile birlikte düğün konvoyları bu türbenin önünden geçerler ve mutluluk dolu bir yuva kurmayı dilerlermiş. Halk arasında Gelendost çevresindeki yedi türbenin içinde yatan zatların kardeş olduğuna inanılır. Aziz Dede de bu kardeşlerden birisidir.

Kirli Dede'nin türbesi Aziz Dede'nin türbesinin çaprazında bulunur. Buradaki bir kara dut ağacının altında bir dedenin yattığına inanılır. Bu ağaca ip ve çaput bağlanırmış. Ağaç Kirli Sülalesi'ne ait bir bahçedeymiş. Anlatıldığına göre, sülalenin ileri gelenlerinden birisi, gece

rüyasında bir dede görür. Bu dede mezarının bu ağacın altında olduğunu söyler. Bunun üzerine bu şahıs buraya türbeyi yaptırır. İsmi tam belli olmayan bu yere sülalenin isminden dolayı Kirli Dede adı verilir.

Erdenk'in çalışmasından¹ **Çimili Dede**'nin ilçede Çay Mahallesi'nde halı sahanın bahçesi içindeki dut ağacının altında yattığına inanıldığını öğreniriz. Çevresi yeşillik olduğundan Çimili Dede denmiştir. Bugün ağacın yanına bir türbe yapılmıştır ama türbenin içinde sanduka ve mezar yoktur. Buraya her türlü dilek ve adak için gelinirmiş. Önceleri bu ağaca ip ve çaput bağlanılır, altında kurban kesilir ve pilav dökülürmüş.

Erdenk çalışmasında² **Kadı Dede**'nin kabrinin ilçede Kadı Sokak'taki Kadı Mezarlığında bulunduğunu yazar. Sandukaların üzeri seccade ve eşarpla örtülü olduğu türbede iki tane mezar vardır. Buraya çocuğu olmayanlar gelir ve etli pilav dağıtırlarmış. Son yıllara kadar mum yakma adağı varken, bugün yoktur. Kadı Dede ile ilgili birçok rivayet anlatılır. Kadı Dede, Kadılar Sülalesi'nde hizmetçi imiş. Sülalenin hanımının kışın ortasında canı armut çekmiş. Kadı Dede'nin bahçede bulunan kuru bir ağaca çıkarak hanıma armut topladığı söylenir. Yine Kadı Dede'nin hizmet ettiği evin beyi hacca gider. Aradan bir süre geçince Kadı Dede evin hanımından helva yapmasını ister. Evin hanımı hizmetçisinin, “canı helva istemiş herhalde”, diyerek yapıverir. Kadı Dede bir tabak helva yer. Bir tabak daha ister. Hanım itiraz etmeden helvayı verir. Kadı Dede helvayı alınca bir süre kaybolur. Bu sırada

¹ ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

² age

helvayı hacda canı helva isteyen efendisine götürür. Efendisi itiraz etmeden helvayı alır. Arkasına dönünce Kadı Dede'yi göremez ama tabağı saklar. Hacdən dönünce herkes beyi karşılar ama bey Kadı Dede'yi arar ve elini öper ve onun veli bir zat olduğuna inandığını herkesin de böyle görmesini ister. Kadı Dede ile ilgili yazılı bir kaynak bulunmazken ikinci mezarın kime ait olduğu bilinmemektedir.

Kara Dede'nin türbesi ilçenin Pazar Mahallesi, Pazar Camii yanında beyaz boyalı üstü kiremitli yanında kara dut ağacı bulunan türbedir. Çevre halkı bu türbede Karalıların Dede adını verdikleri Kara Dede'nin yattığına inanır. Yedi kardeşten biri olduğu söylenen Kara Dede'nin hakkında başka bir bilgi yoktur. Her türlü sıkıntı için gidilen bir dua mekanıdır. Bugün pek fazla adak yapılmamaktadır.

Koru Dede'nin kabri ilçeye bağlı Balcı Köyü yolu üzerindedir. Yol ayrımından elli metre içeride yolun kenarında bir mezar olup kime ait olduğu ve içinde kimin yattığı hakkında bilgi yoktur. Korulukta olduğu için halk Koru Dede demiştir. Yoldan geçenlerin Fatiha okudukları bazen de etrafında kurban kestikleri bir ziyaret yeridir.

Erdenk'in çalışmasından¹ **Pehlivan Dede**'nin kabrinin ilçeye bağlı Bağlılı Kasabası'nda Eski Mahalledeki belediye kahvesinin karşısında dere kenarında olduğunu öğreniriz. Bu dedenin Miryokefalon Savaşı'nda şehit olan pehlivan erlerden biri olduğuna inanılır. Halk arasında bu yüzden Pehlivan Dede de denir. Çevrede geçmiş yıllarda güreş müsabakaları çok yapılmış. Bu güreş müsabakalarına katılacak

¹ age

Erdenk'in çalışmasından¹, **Sülüklü Dede**'nin kabrinin ilçenin girişinde Sülüklü Çeşme denilen kaynak suyunun arkasındaki çam ağaçları arasında bulunduğunu öğreniriz. İlçen insanların boğazlarında hastalık olacağına inanıldığından, çeşmenin suyu içilmemektedir. Eskiden hasta olanlar, yeni evlenenler, gelinler ve muradı olanlar buraya gelip mezarın yanına yatarak dilek tutarlarmış. Eğer rüyalarında istediklerini görürlerse dileklerin kabul olacağına inanırlarmış. Dilekleri kabul olanlar çevredeki çocuklara değişik hediyeler verirlermiş. Ayrıca Sülüklü Tekke'nin suyunun sarılık olanlar ile hasta hayvanlara iyi geldiği rivayet edilmektedir.

İlçenin kuzeybatısında 3-4 km uzaklıktaki Tarlapınarı Mesireliği'nin sonunda tepe yamacında bulunan mezar **Tarlapınarı Dedesi**'ne aittir. Altında bir kaynak suyu bulunan mezarın iki yanında da memmerden birer lahit olmakla beraber kabrin kime ait olduğu belli değildir. Buraya insanlar her türlü dilek ve adak için gelmektedir. Ziyaretçiler dualarını ettikten sonra, kumbaraya para atıp mezarın yanındaki ağaca bez ve çaput bağlarlarmış. Bez bağlama işi günümüzde hayli azalmıştır.

Türkiye'de birçok yerde mezarı bulunan **Yunus Emre**'nin bir kabri de ilçededir. Türbe Gönen sulama göletinin üst kısmındaki manastır mevkiinde, çevresinde birçok mezar bulunan çam ağaçları arasında, üzerinde kiremit çatısı bulunan bir türbedir. Erdenk'in çalışmasından²,

¹ ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

² age

türbenin yeni restore edilmiş olduğu anlaşıyor. Türbe çevresinde yapılan değişikliklerle, her yıl Haziran ayının son haftasında düzenlenen Yunus Emre Anma Günü'nde halkın oturabileceği alanlar açılmıştır. Türbeye gelenlerin abdest alabilmeleri için çeşme de vardır.

Türbe içinde dört tane mezar olup, sandukalarının üzeri yeşil örtü ile örtülüdür. Bazı sandukaların üstünde havlu, seccade ve eşarp bulunmaktadır. Geleneğe göre, türbeye girince sağda bulunan ilk mezar Yunus Emre'nin diğerleri sırasıyla Tabduk Emre, Tabduk Emre'nin Hocası Buharalı Sinan Efendi ve vakfiyenin kurucusu Şeyh Saadettin Efendi'nindir. Türbenin içi geniş ve namaz kılmaya elverişli olup duvarlarında Yunus Emre'nin sözleri vardır.

Yunus Emre'nin gerçek türbesinin burada olduğu halk tarafından ifade edilmektedir. Türbeye daha çok çocuğu olmayanlar ile evlenme çağına girmiş gençlerin giderek ziyaret ve adakta bulundukları söylenir. Adak sahipleri türbeye seccade, eşarp, havlu koymakta ve pilav gününe katkı sağlamaktadır. Belli bir ziyaret günü olmamakla beraber cuma günü ve hafta sonları ziyaretçiler fazlalaşmaktadır.

Keçiörlü Evliyalari

İlyas Beyin oğlu Kemaleddin Hüseyin Bey döneminde, 1380 yılında Osmanlı Padişahı I. Murad ile yapılan anlaşma ile Keçiörlü

Osmanlılara bırakılır. Böcüzade eserinde¹ Keçiborlu'dan bahisle, Hamido ullarından İlyas Bey zamanında bu kasabanın Gönen'e bağlı olduğunun, Gönen kadısı İsa Bin Hamza tarafından 1472 tarihinde Keçiborlu'da bulunan  eyh  ikem Zaviyesi'ne, Agros (Atabey) m derrisinin tasdi iyle verilmiş bir vakfiyeden anlaşılmakta olduğunu yazar. Keçiborlu'nun 1478-1501 tarihli tahrir kayıtlarında nahiye, 1522 ve 1568 tarihlerinde kaza, aynı şekilde Katip  elebi'nin "Cihannüma"sında da kaza olduğu belirtilmiştir.

Erdenk'in çalışmasından **Kaya Dede**'ye ait yatırın, ilçenin Kayalık Mevkiinde kükürt işletmelerinin üst tarafında bulunduğunu ve ziyaret edilip adak adandı ını öğreniyoruz. Kayalıklar arasında olduğu için Kaya Dede diye anılan mezar, işletmenin genişleme çalışmaları sırasında kaldırılmıştır.

Çalı Dede'nin türbesi G m    n (Baladı ) Köyü Sa ırkaya mevkindedir. Adını etrafındaki çalılardan almış olup Uzun  mer diye de bilinmekle beraber hakkında bir bilgi yoktur. Eskiden yanındaki çalı ağaçlarına özellikle evlenmek isteyen genç kız ve erkekler çaput ba layarak adakta bulunurmu . Günümüzde pek ziyaret edilmediği söylenmektedir.

Hüseyin Dede aynı köydeki Yukarı Mahallede, mahallenin ortasında üstü beton kubbe ile örtülü küçük bir türbede medfun bulunmaktadır. Türbede  st  yeşil örtülü beyaz   arparlarla kaplı bir

¹ Böcüzade Süleyman Sami, Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Serenler Yayını, İstanbul, 1983

sanduka vardır. İnsanlar buraya her türlü dilekleri için gelerek dua etmekte adak olarak da türbedeki mumlukta mum yakmaktadırlar.

Sinan Baba'nın türbesi de Gümüşgün Köyü'nde, Yukarı Mahallede, köye ve ovaya hakim olan kuzey tepesinde bulunur. Türbenin geniş bahçesinde çam ve söğüt ağaçları, mutfak ve bir su tulumbası vardır. İçi geniş olan türbede, içinde sadece halkın Seyyid Sinan Baba dediği zatın sandukası bulunur. Sandukanın üstünde halkın adak için getirdiği seccadeler, yazmalar ve değişik renklerde basmalarla Hz. Ali'nin resimleri ve kılıcı Zülfikar'a ait duvara işlenmiş motifler vardır. Türbenin içinin geniş olmasından dolayı türbenin mescit olarak kullanıldığı görülür. Sandukanın iki yanında adak mumları yakmak için şamdanlar bulunur. Buraya gelen ziyaretçiler genellikle, hasta olanlar, evlenmek isteyenler, çocuğu olmayanlar ve çocuğunun okumasını isteyenlerdir. Ziyaretçiler dualarını yaptıktan sonra sandukanın etrafında üç defa dolaşıp adaklarını adarlar. Bazıları sandukanın yanında uyuyup rüyalarında isteklerini görürlerse adaklarını adamaktadırlar. Çocuğu olmayanlar adaklarını türbe içine bir salıncak kurarak yapmaktadır. Sinan Baba'ya adak olarak küçükbaş hayvanlar, aşure, pişi adağı adanmaktadır. Ayrıca Muharrem ayının 10. gününde burada bir adak günü düzenlenmektedir. Bu adak gününde 15-20 tane küçük baş hayvan kesilerek gelen ziyaretçilere yemek verildiği anlatılır. Sinan Baba ile ilgili birçok rivayet anlatılmaktadır. Sinan Baba bir savaştan sonra buraya gelerek yerleşmiş ve burada çobanlık yapmıştır. Bir çobandan beklenmeyen hal ve tavırlarıyla halkın dikkatini çekmiştir. Bir kış günü kalabalık bir ortamda küçük bir çocuğun elma istemesi üzerine söğüt ağacına çıkmış ve ağaçtan elma silkelemiştir. Bunu gören halk Sinan Baba'yı büyücü olarak nitelendirmiş ve ceza olarak köyde bulunan fırında yakılmasına karar vermişler. Bunun üzerine

Sinan Baba fırına atılmış bir gün boyunca fırında ateşin içinde kalmış, fırının kapağı açıldığında onun alevler yerine çimenler içinde oturduğu görülmüştür. Bundan sonra halkın sevgisini kazanmıştır. Türbesini de ölmesine yakın bir zamanda bir gece içinde, nereden ve nasıl getirdiği anlaşılamayan büyük taşlarla kendisinin yaptığı rivayet edilir. Türbe Selçuklu mimarisi tarzında olup restorasyonlar geçirmiştir. Türbenin içinde bugün olmayan eşi ve çocuğuna ait iki mezar daha olduğu söylenmektedir

Hasan Dede'nin türbesi ilçeye bağlı Gümüşgün köyündeki Yukarı Mahalle'de Sinan Baba'nın türbesinin on metre ilerisinde çatılı küçük bir türbedir. Türbenin içi beyaz badanalı olup duvarlarında seccade ve Kur'an sûrelerinin yer aldığı levhalar asılıdır. Türbe içinde dikkati çeken en önemli unsur Hasan Dede'nin sandukasının bir bebek beşiğinin büyüklüğünde olmasıdır. Buraya insanların ruhsal ve bedensel hastalıklardan dolayı ziyarette bulundukları, adak olarak türbede mum yakıldığı, horoz ve tavuk gibi hayvanların kesildiği anlatılır.

Şirin Baba'nın türbesi Gümüşgün Köyü'nde, köyün üst kısmında üstü çatılı yeşil boyalı olan bir türbedir ve yanında bir mutfağı sohbet ve dua edecek bir odası mevcuttur. Ayrıca türbenin yanında çeşme de bulunmaktadır. Şirin Baba'nın erenlerden olduğu söylenir. Türbenin içinde bir sanduka, mumluk, adak olarak konulan seccade, para ve yazmalar bulunmaktadır. Türbeye her türlü dilek için insanlar gelmekte ve adaklar adamaktadır. Adanan adakların en önemlisi bütün köy halkının davetli olduğu aşure günü yapılan aşuredir. Bu aşurenin malzemeleri adak sahipleri tarafından sağlanmaktadır.

Tez Mehmet Dede'nin türbesi Gümüşgön Köyü'nün kuzey doğusunda köyün 500 m. dışında bir tepenin yamacında yer alır. Geniş bir bahçesi olan türbe çınar ve çam ağaçlarının arasındadır. Yanında mutfak ve semah odası bulunan türbenin bahçesi içinde dedenin yakını sanılan dört mezar daha bulunmaktadır. Mavi seramikten yapılmış olan türbeyi dileği kabul olan İstanbullu bir işadaminin yaptırdığı söylenmektedir. İçinde bir sanduka, seccadeler ve mumluk vardır. Sandukanın üstünde yazma bağlıdır. Tez Mehmet Dede'nin Horasan erlerinden olduğu ve adanan adakların çabuk gerçekleşmesinden dolayı, adına Tez eklendiği rivayet olunur. Ziyaretçiler buraya genellikle çocuklarının okulda başarılı olmaları için, sınavları kazanmak için, evlilik muradı için, bereket için, ev ve araba sahibi olmak için, iş bulmak için ziyaret etmektedirler. Ziyaretler sırasında dileklerin kabulü için farklı uygulamalar yapılmaktadır. Bunlardan en çok yapılanları şunlardır. Türbenin etrafında dua ederek üç veya yedi kere dönüp türbenin içinde mum yakarak dilek tutmak, türbenin duvarına dileğin kabul olup olmayacağını öğrenmek için 7 veya 40 tane taş atmak, eğer yapılan dilek kabul olacaksa bu taşlardan birisi türbenin duvarına yapışmış. Duvara taş yapışırsa kişi adağını adanmış. Ev veya araba istiyorsa dua ettikten sonra türbenin bahçesinde bunların şekilleri çizilir veya taştan maketi yapılmış. Diğer bir uygulama ise, ziyaretçilerin dualarını ettikten sonra türbenin bahçesinde ağaçlara veya türbenin parmaklıklarına kurdele, çaput veya tespih bağlamaları imiş. Evlerin bereketlenmesi için de türbenin kenarına buğday konurmuş. Adak olarak seccade, eşarp, mum, kurban aşure adanmış. Tez Mehmet Dede'nin türbesinde ağaçların çokluğunun sebebi ile ilgili olarak, bu ağaçlardan herhangi bir dal veya odun kesenler bunları evlerine götürürlerse bunları türbeye getirmeleri için, dedenin bu kişileri

rüyalarında korkuttuğu ve bu şekilde bunları geri getirttiği rivayet edilir. Bu yüzden kimse ağaçlara zarar vermezmiş.

Şikem Dede'nin türbesi ilçenin kuzeydoğusundaki bir tepede bulunur. Şeyh Şikem Hicri 9. asırda yaşamış olup karın ağrısı olanların, yürüyerek türbesine gidip gelince, ağrıları geçtiğine inanılır. H.876 tarihli vakfiyesinde adı şeyh Şikem olarak geçmektedir.

Birçok yerde türbesi olan **Yunus Emre**'nin Isparta'nın Keçiborlu ilçesinde Aşağı Mahalle'de Değirmen Sokak'ta da bir türbesi bulunmaktadır. Erdenk'in çalışmasından¹ türbenin üstünün çatı ile örtülü olduğunu, yola bakan bir penceresi ve kapısı bulunduğunu anlıyoruz. Türbenin içindeki büyük sanduka yeşil kadife örtü ile kaplıdır. Duvarlarında seccade ve Yunus'un sözlerinin yer aldığı levhalar asılıdır. Burası daha önceleri Garip Tekke adı ile anılan bir türbeymiş. Fakat kükürt işletmelerinde mühendis olan bir bayan, rüyasında Yunus Emre'nin kendisine, türbesinin burası olduğunu söylemiş. Bu bayan türbeyi restore ettirdikten sonra Garip Tekke olan türbe kitabesini Yunus Emre türbesi olarak değiştirmiş. Türbeye her türlü dilek için gelinir, dua edilir ve adak adanır. Adak olarak da küçükbaş hayvan, para, mum yakma ile tekke aşısı denen bir aş adanır. Tekke aşısı çevredeki çocuklara ve yoldan geçenlere ikram edilmiştir. Türbenin çevresinin temiz olması hakkında bir rivayet de şudur. Eskiden türbenin karşısında bir çeşme varmış. Bu çeşmeden mübarek gecelerde türbeden çıkan bir dede abdest alır ve türbeye girmiş. Bu çeşmenin yanına bir hayvan bağlandığında veya

¹ age

pislik atıldığında bunları yapanlar zarar görmüş. Bu yüzden çevre halkının temizliğe önem verdikleri anlatılır.

Aydoğmuş kasabasında bulunan ve Akdağ olarak da bilinen Cebeli Sultan Dağında medfun bulunan **Cebeli Sultan**'ın Anadolu'nun fethinde düşmana karşı kahramanca çarpışan komutanın barsakları eteklerinde yaralı halde Akdağ'ın zirvesine kadar geldiğine inanılır. Anlatıldığına göre, göçerlerden bir kadının onu bu halde görerek çığlık atmasıyla Sultan'ın sırrı açığa çıkar ve olduğu yerde ölür. Mayıs ayında halkın mezarın bulunduğu doruğa çıkarak dua ve niyazlarda bulunduğu anlatılır¹.

Senirkent Evliyalari

Hamitoğulları döneminde Senirkent ovasına yerleşen aşiretler, rivayete göre 9-14 oba teşkil ediyordu². Bu sıralarda Hacıbektaş Veli halifelerinden Şeyh Ahmet Veli, bugünkü Şeyhler Tekkesinin bulunduğu yere dergahını kurarak, ovada yerleşmiş olan aşiretlere İslam dininin esaslarını telkin etmeye başlar. Buradaki halk Müslüman olmakla beraber devamlı göç halinde oldukları için mektep ve medrese göremediklerinden İslamiyet hakkında esaslı bilgilere sahip değillerdir. Tekke'nin etrafında önce tekke hizmetlilerinin evleri yer almış, daha sonra bu Veli'nin manevi cazibesine kapılarak, havasının da iyi olması sebebiyle ovadan gelip

¹ GÖDE Halil Altay, Isparta Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Selçuk Üni., Konya, 2002

² www.kenthaber.com

buraya yerleşenlerle altmış haneli Şeyhler Mahallesi teşekkül etmiştir. Bölgenin Osmanlılara katılmasından sonra (1383) I. Murad Karaman seferini müteakip 1387’de yeni ilhak edilen toprakları teftiş ederken Senirkent’ten de geçer. Bu arada kendisini karşılayan ahali arasında bulunan Şeyh Ahmet Veli’ye, tekkenin koyun sürüsü ile yine tekkeye ait ışıklar mevkiindeki 400 dönüm araziye öşürden muaf olmak üzere tekkeye vakfedilmesini kabul eder. Daha sonra Bursa’ya dönüşünde bu hususa dair bir ferman gönderir. Beyazıt (1389-1403) Konya’dan Antalya’ya giderken Senirkent’in iki km. doğusundaki Elperek bölgesine yerleşen Elperek Mustafa Dede’nin Senirkent’e gelip inşa ettiği Orta Cami’ye (Elperekzade Camii’ne) 170 dönüm tarla, 10 dönüm bağ ve bugünkü garajın olduğu yerdeki Harman yerinin vakfedilmesini irade buyurur. Bu suretle I. Murad’ın son yıllarında (1387) Şeyh Ahmet Veli Sultan tarafından Şeyhler Mahallesi ve birkaç yıl sonra da Yıldırım Bayezit Han’ın ilk saltanat yıllarında (1390) Elperek Mustafa Dede tarafından Orta Mahalle kurulmuş olur. Yine civardaki aşiretlerden Hıdır Çelebi Dede 16. yüzyılda Akkeçili tarafından gelerek Pazar ve Hıdır Çelebi Mahallelerinin olduğu mıntıkaya yerleşir. Üstü toprak dam ile örtülü Hıdır Çelebi Camii (Pazar Camii) onun tarafından inşa ettirilmiştir. Toprak damlı bu eski caminin yerine yapılan bugünkü cami ise eskisi yıkılarak 1900-1911 yılları arasında bütün kasaba halkının seferber olması ile yeniden yapılır. Önceleri Karaaslan taraflarına yerleşmiş olan Turgut Dede ise, 17. nci yüzyıl ortalarında Turgutlar Mahallesini kurmuştur. Senirkent’in çekirdeğini bu dört ana mahalle teşkil etmektedir. Bugün sayısı 16’yı bulan diğer mahalleler ise bu eski mahallelerin büyüyerek bölünmesinden meydana gelir. 1901 yılında yayınlanan Konya Vilayet Salnamesinde kayıtlı Hamidabad Sancağı Uluborlu Kazasına

bağlı bir nahiye olan Senirkent'te 5.430 olan nüfus 2000 yılında 13.680 olmuştur¹. 1901 yılında 16 mektepte 600 erkek talebe 315 kız talebe ile 7 medresede 21 müderris ve 298 talebe mevcuttur. Senirkent,16 Haziran 1952 tarihinde ilçe olmuştur.

Yasin Erdenk çalışmasında² **Ah Ali Dede**'nin türbesinin ilçenin Şeyhler Mahallesinde evler arasında yer alan bakımsız bir türbe olduğunu yazar. Eskiden bir evin altında bulunan mezara bu evin yıkılmasıyla mahalle sakinlerinin imkanlarıyla halihazırdaki türbe yapılmıştır. Türbenin içinde bir sanduka, sandukanın üstünde yeşil bir örtü bulunmaktadır. Türbenin üzeri betondur. Ah Ali Dede'ye gelen ziyaretçiler dua ederlermiş. Günümüzde pek adak yapılmamaktaymış. 'Ah Ali Dede' adının, bir ananın şehit oğlunu dedeye sorduğu zaman dedenin cevap verememesinin üzüntüsü ile ağlayarak derin bir 'Ah' çekip niyaz etmesinden dolayı konduğu rivayet edilir.

Belde girişinin doğusundaki Ürkebek olarak bilinen tepede yatan erenlere '**Ahdıbek Erenler**' ismi verilmiştir. Bu yatırlarda Veli Baba'nın oğlu Hüseyin Çelebi ve müridi Sarı Kamber yatmaktadır. Hüseyin Çelebi, Veli Baba'dan sonra vakfını devralmış, tekkede ibadetle meşgul olarak hayatını tamamlamıştır. Ölünce dedelerini yukarıdan görebilmek için bu tepeye gömülmek ister. Vasiyeti icabı ölünce Ürkebek tepesine defnedilir. Ahdıbek Erenler'e Hıdırellez günü ziyaret yapılmakta olup, kabir bu yönüyle farklı uygulamalara sahiptir.

¹ KARAER İbrahim , Senirkent'in 100 Yıllık Tarihi (1900-2000)

² ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

Ayazmana Dede olarak bilinen Zekeriya Sultan'ın türbesi ilçenin Yassıören yolu üzerinde Ayazmana adı verilen mesirelikte yer alır. Türbeye çevre köylerden birçok ziyaretçi gelir. Özellikle iş arayanlar ve hastalarına şifa arayanların başvurduğu türbede adak olarak mevlit okutur ve yemek verilir. Yemekler genelde pilav ve imik helvası olur.

Erdenk **Beşir Dede**'nin türbesinin ilçenin Şeyhler Mahallesinde çevreye hakim bir tepede bulunduğunu kaydeder. Geniş avlulu türbenin yanında bir mutfak, dua edilmesi, hatim indirilmesi, mevlit okunması ve namaz kılınması için geniş bir mescit vardır. Ayrıca türbenin yanında ziyaretçilerin abdest alabilmesi için bir çeşme mevcuttur. Türbenin üstü beton kubbelerle kapalıdır. Türbenin içersinde bir sanduka ve onun üzerinde de yeşil bir örtü ile Beşir Dede'nin başucuna asılmış olan bir Türk Bayrağı dikkat çekmektedir. Beşir Dede'nin 14.yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Halk arasında Beşir Dede'nin bir savaş sırasında şehit olduğu rivayeti yaygındır. Çevre sakinleri onu rüyalarında Battal Gazi'nin ordusunda bir nefer olarak gördüklerini anlatır. Beşir Dede'yi gelin olacak kızlar, hacca gitmek isteyenler, evlerinde bolluk ve bereket isteyenlerle her türlü sıkıntısı olanlar ziyaret eder. Ziyaretten sonra üç İhlas ve bir Fatiha okunarak dua edilir. Adak olarak da küçükbaş hayvanlar, seccade, mutfak eşyası adanır. Her yıl aşure ayında adağı olanlar adaklarını belli bir günde kesmektedir. 20-30 küçükbaş hayvan kesildiği söylenir. Ayrıca düzenlenen pilav gününde Beşir Dede adına mevlit okutulur. Mevlit sonunda dinleyicilere tatlı ikram edilir.

Beşir Dede'ye ait birçok keramet anlatılmaktadır. Özellikle türbenin çevresinde evlerin içinde gezdiği ve evlerin bereketlerinin sebebi olduğu çevre sakinlerinin ortak görüşüdür. Vaktiyle Beşir Dede'nin

türbesinin yanına bir ev yapılır. Ev sahibi dikkatsizlik sonucu evin temelini türbeye kaydırır. Bunun üzerine Beşir Dede Senirkent'te görevli bir tapu görevlisinin rüyasına üst üste birkaç gün girerek kabrinin üstündeki temelin kaldırılmasını ister. Bunun üzerine yapılan ölçümlerde gerçekten de evin temelinin türbe arazisine girdiği görülür. Temel türbe arazisinden kaldırılır. Bu olayın anlatıldığı ev bugün yıkılmıştır.

Erdenk çalışmasında¹ **Şeyh Dağıstanlı Hacı Mustafa Dede**'nin türbesinin ilçenin girişinde yer alan İstiklal Mahallesindeki Dağıstanlı Camii'ne bitişik olduğunu kaydeder. Şeyh Dağıstanlı'nın buraya Dağıstan'dan göç ederek geldiği ve burada bir tekke kurarak talebeler yetiştirdiği anlatılır. Türbesinin çevresinde bugün tonunları meskundur. Türbede Şeyh Dağıstanlı Hacı Mustafa Efendi'nin kabrinden başka aile üyelerine ait dört tane daha kabir bulunmaktadır. Türbedeki sandukaların üzeri yeşil kadife örtülerle örtülmüştür. Buraya ziyaretçilerin genelde cuma günleri geldiği, dualar yaptıkları belirtilmektedir. Ziyaretçiler adak olarak hatim, Yasin-i Şerif, mevlit, küçükbaş hayvan ve aş adı verilen pilav adarlarmış.

Mahalle muhtarları ve ileri gelenleri tarafından Muharrem ayı içerisinde geleneksel olarak düzenlenen Aşure Günleri kapsamında Beşir Dede ve Dağıstanlı Dede türbelerinde aş dökülür. Açık havada verilen yemeğe ilçe halkının rağbet ettiği görülür.

Erdenk çalışmasında² **Erenler Dede**'nin türbesinin Yukarı Mahallede ilçenin bitip ağaçlık alanın başladığı ve ilçeye hakim olan

¹ age

² age

Erenler Dağının yamacında olduğunu yazar. Üzeri çatılı olan türbenin içinde bir sanduka bulunmaktadır. Sandukanın üzerinde onlarca yazma, havlu, seccade ve adak paraları vardır. Türbenin önünde diğer türbelerden farklı olarak kuşların su içmesi için suluk bulunur. Türbe özellikle kadınların ziyaret ettiği bir yerdir. Evlenme çağına giren genç kızlar bahıllannın açık olması için türbeye gelir ve adak adarlar. Adaklar genelde sanduka üstünde konulan tül bent ve yazmadır. Türbeye genç kızların yanında askere gidecek gençler dua edip sağ salim dönmeleri için türbedeki sandukaların üstüne havlu koymaktadırlar. Çevre halkı bu türbenin çok eski olduğuna ve içinde Allah'ın sevgili bir kulu yattığına inanır.

Mehmet Ersal çalışmasında¹, Veli Baba Menakıbnamesi'ndeki şecereye göre **Gelincik Ana** ismiyle bilinen Fatma Bacı'nın, Veli Baba'nın ninesi olduğunu yazar. Veli Baba'nın dedesi, Yalıncağ Baba'dan izin alarak Horasan iline gider. Abdülvahit'in kızı Fatma ile evlenir. Gelincik Ana dağı olarak bilinen, Senirkent'e bağlı Garip köyünün üzerinde Barla Dağı'nın tepesindeki yaylaya her yıl çıkmaktadır. Gelincik Ana, her yıl yayladan inerken yaktığı ateşin közlerini gömer, ertesi yıl geldiğinde gömdüğü yeri eşeleyerek ateşini yakamış. Bir defasında yaylaya yanlarında misafirle çıkarlar. Misafir, yaylaya çıkınca ateş yakmaya çalışır. Gelincik Ana, 'ben geçen sene ateşi gömmüştüm. Git oraya eşele ateşi yak', der. Misafir bu sözlerle inanmaz, hatta güler. Gelincik Ana, kızarak geçen sene gömdüğü yeri eşeleyerek közü çıkarır. Hatta ucu yanmakta olan bir dalı dağdan aşağıya fırlatır. Dal, Güreme

¹ ERSAL Mehmet, Isparta İli Senirkent İlçesi Uluğbey Beldesinde Alevilik, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üni., Manisa, 2005

köyünde bulunan bir palamut ağacının tepesine düşerek yakar. Bunu gören misafir Gelincik Ana'nın elini öperek af diler. Gelincik Ana, öldüğünde bu yaylaya defnedilmek ister. Vasiyeti gereği ölünce buraya gömerler. Dağın ismi de Gelincik Dağı kalır. Burada bir yatrır bulunmaktadır. Yaylaya çıkanlar tarafından ziyaret edilip kurbanlar kesilir.

Ersal çalışmasında¹ ilçeye bağlı Uluğbey kasabasındaki **Hasan Dede**'nin kabrinin Eski Senirkent yolu olarak kullanılan Çay yolu isimli yolda bulunduğunu kaydeder. Halk tarafından bu kabir de Gözcü olarak bilinir. Hasan Dede'nin kabir yeri köy halkı tarafından bilinmekle birlikte, çay kenarında olduğu için mezar bir taş yığını halindedir. Anlatıldığına göre, köy çobanlarından biri koyunlarını otlatmak için köyden gece aynılır. Hasan Dede'nin kabrinin yanından geçerken, “bu nasıl mezar, bildiğin taş yığını, böyle tort mort mezar olur mu?”, diye söylenir. Biraz dolanır. Köye geri dönerken önüne uzun boylu, yakışıklı, sakallı bir adam çıkıp, “Bak bakalım. Benim nerem tort mort”, der. Çoban, korkudan orada bayılır. Sabah koyunlar eve gelir. Ama çoban yoktur. Yakınları hemen aramaya giderler. Çobanı bulunca ayılıp sorarlar. O da, olanları anlatır.

Geçmiş yıllarda mezarın çevresinde bulunan ağaçlara çaput ve bez asılırken bugün bu adet kaybolmuştur. Hasan Dede'nin kötülöklere karşı koruyuculuğunu, halk şöyle anlatır. Hasan Dede'nin evi ilçenin dışındaymış. Evinin yakınında da yalnız yaşayan bir dul kadın vammış. Bazı kötü niyetliler bu kadına zarar vermek istemişler. Gündüz evin

¹ age

etrafını incelemişler. Gece gelir kadına kötülük yaparız diye düşünmüşler. Gündüz harabe şeklinde olan ev gece geldiklerinde sanki bir kale şekline bürünmüş. Ne kadar uğraşmışlarsa da kapıyı açamamışlar. Ertesi gün tekrar geldiklerinde Hasan Dede bunları bir güzel dövmüş. Fakat erkeklerin gözüne o dul kadın olarak gözükmüş. Bunun üzerine bir daha o kadına yaklaşmamışlar. Hasan Dede'nin kabri bugün bir dua yeri olarak halkın ziyaret ettiği bir yerdir.

Ersal çalışmasında¹ Uluğbey kasabasındaki **Hıdır Baba** ve oğlu **Mürsel Pehlivan**'ın Veli Baba'nın müridleri olduğunu yazar. Kabirleri Erenler Mevkii olarak bilinen Koru Dağına çıkan yolda Sümbül Arab'ın kabrinin yukarisındadır. Veli Baba'nın menkıbeleri arasında Mürsel Pehlivan'ı iyileştirme hadisesi yaygın olarak bilinir. Halk tarafından bu iki kabir de “Gözcü” olarak kabul edilir. Koru Yaylası'na çıkanlar tarafından ziyaret edilirler.

Erdenk çalışmasında² **İbrahim Dorum Dede**'nin kabrinin ilçede Orta Mahalle Kolaylar Sokak'ta Ali İhsan Topaloğlu'nun evinin altında ve sadece çevre sakinlerinin bildiği bir mezar olduğunu yazar. Mezar evin temel hizasında yapılmış, mahzen bir yerededir. Üzerinde kerpiçten bir sanduka bulunur. Bu mezarın ev yapılmadan önce burada bulunduğu, içinde erenlerden bir kimse olduğu inancıyla kaldırılmayıp evin altında bırakıldığı söylenir. Ev sahibi ve mahalle sakinlerinin Dorum Dede için yılda birkaç defa mevlit okuttukları, mevlit yemeğinde de İbrahim Dorum Dede'yi, “Keçeni al da yemeğimize buyur gel!”, diye davet ettikleri ve

¹ age

² age

yemeklerin bu şekilde bereketinin arttığı anlatılır. Dedenin en büyük kerametini 13 Temmuz 1995 yılındaki sel felaketinde gösterdiğini ev sahibi belirtmektedir. Evin kerpiçten yapılmış olduğu halde sel felaketinde üstlerindeki, yanlarındaki ve altlarındaki evlerin hepsinin yıkıldığı veya zarar gördüğünü kendi evlerinin hasar görmediğini ifade ederler. Hatta sel suları ile evlerinin kapısı sökülür, çamur içeri girecekken bir güç tarafından kapı avluda set vazifesi görmüştür. Ev yıkım ekipleri tarafından yıkılmak istenince de makinelerin çalışmadığı ev sahibi tarafından anlatılır.

Kara Dede'nin kabri ilçede Devlet Hastanesinin bahçe duvarının dibinde bulunmaktadır. Mezarın hemen yanında büyük bir çınar ağacı vardır. İki ucunda mermerden mezar taşları bulunan mezarın yola bakan kısmı oyularak bir müluk yapılmıştır. Mezar yol kenarında olduğu için gelip geçen insanlar birer Fatiha okuyarak dua etmektedirler. Ziyaretçiler buraya çocuk sahibi olmak için ve hasta yakınları hastalarının iyi olması için dua ederler ve adak adarlanmış. Eskiden mezarın başında adak sahibi horoz ve tavuğunu keser ve bununla yaptığı pilavı yoldan geçenlere dağıtmış. Bugün bu uygulamanın kalkmış olduğu görülür.

Erdenk¹ Senirkent'e bağlı Uluğbey Kasabasının girişinde sağ tarafa bulunan üstü kubbeli etrafı açık, kenarları demir parmaklıklarla kaplı olan türbenin **Karacaahmet** ve **Akşemseddin**'e ait olduğunu yazar. Mermerden yapılmış olan mezarların başındaki mezar taşlarında eşarplar ve renkli kumaşlar bağlıdır. Türbenin belli bir adak günü yoktur. Ama Kurban Bayramı içinde halk tarafından mutlaka ziyaret edildiği söylenir.

¹ age

Dilekte bulunanlar türbenin etrafındaki parmaklıklara çaput bağlarlarmış. Ersal ise bölge halkı tarafından İğdecik Erenleri diye adlandırılan bu zatların ‘gözcü’ olarak bilindiklerini ve Veli Baba’nın müridleri olduğunu yazar¹.

Mustafa Dede’nin türbesi ilçedeki Pazar Mahallesinde yol seviyesinden bir metre aşağıda üstü beton bir damla kapatılmış bir türbedir. İçinde üzeri seccadelerle örtülmüş bir sanduka ve yanında bir kişinin namaz kılabilceği kadar bir boşluk bulunmaktadır. İnsanlar burayı her türlü dilek ve dua için ziyaret etmektedir. Pişi, pilav, şeker adakları çevre halkına dağıtılmış. Mustafa Dede’nin kim olduğu hakkında bir kaynak veya bilgi yoktur. Mustafa Dede’nin en büyük kerametinin 1995 yılında meydana gelen sel felaketinde görüldüğü ve o günden sonra ziyaretçi sayısının artmış olduğu kabul edilir. Sel önüne gelen evleri yıkıp geçerken büyük bir kaya parçası (bugün hala türbenin yanındadır) üst taraftaki birçok eve zarar verdikten sonra Mustafa Dede’nin türbesinin yanında türbeye zarar vermeden durmuştur. Birçok moloz, kayanın dumasıyla aşağılara inememiş ve çevreye zarar verememiştir. Bu kayanın durmasını türbe çevresindeki insanlar Mustafa Dede’nin bir kerameti olarak görmektedir.

Erdenk çalışmasında² **Polat Dede**’nin türbesinin ilçeye bağlı Gencali köyünde bulunduğunu yazar. Türbe çevre halkının ve dışarıdan gelen birçok ziyaretçinin özellikle çocuğu olmayanlar ve erkek çocuk sahibi olmak isteyenlerin uğrak yeridir. Ziyaret edenler dualarını ettikten

¹ age

² age

sonra, adak olarak da bir ile yedi arasında küçükbaş hayvan adağı yaparlar. Erkek çocuğu olup da Polat ismini koymayanların çocuklarının yaşamayacağı inancı hakimdir.

Ersal çalışmasında¹, Veli Baba Menakıbnamesi'ndeki **Sümbül Arap**'ın Veli Baba'nın Dedesi Veliyiddin Gazi'nin müridi olduğunu yazar. Kabri ilçeye bağlı Uluğbey beldesinin kuzeyindeki Kuru dağı olarak bilinen tepededir. “Sümbül Arap, tekkenin odun ihtiyacını gidermek için her gün eskiden orman olan Kuru tepesine çıkarak odun kesip sırtına bağlar ve tekkeye getirir. Bir gün yine oduna çıkar. Odunları kesip sırtına yükleyerek tekkeye inmeye başlar. Yorulur dinlenmek için biraz oturur. Veliyiddin Gazi de, bu sırada dervişlerine ders vermektedir. O anda, Allah'ın emriyle Azrail gelerek Veliyiddin Gazi'ye dervişlerinden birinin canını feda etmesini söyler. Veliyiddin Gazi de, “burada olanların canını alma dışarda varsa onun canını al”, diyerek Azrail'i gönderir. Azrail, dinlenmekte olan Sümbül Arap'ı bulur ve durumu anlatır. O da, Allah'ın emri başımın üstüne diyerek kabul eder. Elindeki nacağı yere vurarak palamuttan yapılmış sapını köyün üstünden savurur. Bir taraftan da Veliyiddin Gazi'ye beni buraya defnet, diye bağırır. Veliyiddin Gazi ve tekkedekiler hemen durumu fark edip gelirler vasiyeti üzerine olduğu yere defnedirler. Savurduğu palamut sapı ise beldenin altında yere saplanır ve palamut ağacı olur. Bu ağaç bugün de varlığını sürdürmektedir. Bu mevkie halk tarafından “Palamut dibi” denmektedir. Veliyiddin Gazi'nin, bu olaydan dolayı büyük üzüntü duyarak şu şiiri yazdığı söylenir.

¹ age

Yemen ellerinden seni getirdim
Kah elimde kah kolumda götürdüm
On iki ayın birisinde yitirdim
Yas edem ağlayam sümbülüm sana
Evvel bahar beş aylarında geldim
Dedelerin senin ne olcan bildin
Oniki ayın birisinde ne oldun
Yas edem ağlayam sümbülüm sana
Dedelerin seni koydu hakile
Ansızın uğrattı ecel okuna
Anan yoktur kız kardeşin çekine
Yas edem ağlayam sümbülüm sana
Dedelerin seni severdi candan
Acıların çıkmaz oldu ya benden
Hayallerin gelmez oldu yabandan
Nedeyim ağlayayım sümbülüm sana
Dedelerin sana kıya baktılar
Gözlerinden kanlı yaşlar döktüler
Kudretinden sana mumlar yaktilar
Nedeyimde ağlayayım sümbülüm sana
Sersemmiydin ne gezerdin orada
İsmi okunurdu her dem burada
Cennet mekancığın olsun orada
Nedeyim de ağlayayım sümbülüm sana
Garip Abdal бүкүлдүмү belimiz
Hep oraya varır yolumuz
Horasanlı deden kaldı yalnız

Nedeyeyim de ağlayayım sümbülüm sana

Erdenk çalışmasında¹ **Şeyh Ahmet Sultan**’ın türbesinin ilçedeki Şeyh Ahmet Turan Camii altında bulunduğunu yazar. Türbenin içinde Balı Sultan isminde birine ait bir mezar daha vardır. Türbenin bütün duvarları yazı ile kaplı olup Latin harfleri ile yazılmış 12 imam, Kerbela şehitlerinin isimleri ve bazı dua levhaları asılıdır. Türbenin içinde belli günlerde yakılan şamdanlar bulunur. Türbe kitabesinde Şeyh Ahmet Sultan’ın Hacı Bektaşî Veli’nin 17. Halifesi olduğu ve Murat Hüdavendigâr zamanında yaşadığı belirtilmektedir. Türbeye çocuğu olmayanlar gelir ve dünyaya gelecek çocukları erkek olursa adını Ahmet koyarlar. Ayrıca dua edenler türbenin kapısından içeriye para atarak da adaklarını yapmaktadır. Şeyh Ahmet Sultan’la ilgili anlatılan bir rivayet şöyledir. Sultan Murad Hüdavendigâr Senirkent’e geldiği zaman bütün halk onu karşılar. Ama Şeyh Ahmet Sultan onu karşılamaya gitmez ve karşıdaki bayırda hayvanlarını otlatmaya devam eder. Bunu gören Sultan öfkelenerek,

-Sen niye gelmedin!, diye sorar.

Şeyh Ahmet, “Sen buraya gel” diye karşılık verir. Bu karşılıklı konuşma üç kere devam eder. Sonunda Şeyh Ahmet Sultan, “Geliyorum Sultanım”, diyerek kalkar, yürümeye başlar. Yürümesiyle birlikte dağ taş da hareketlenir ve onlar da gelmeye başlar. Sultan bakar, olacak gibi değil. “Dur ben geliyorum”, der. Onun büyük bir zat olduğunu anlayarak mezarın olduğu araziye vakıf arazisi olarak ona verir.

Türbenin beş m. yukarısında **Kutup İbrahim Dede** ve **Sefer Dede** isimleri verilen Şeyh Ahmet Sultan’ın iki öğrencisinin mezarı bulunan bir

¹ age

türbe daha bulunmaktadır. Bu türbe de Şeyh Ahmet Sultan için gelenler tarafından ziyaret edilmektedir.

Ersal çalışmasında¹, Veli Baba Menakıbnamesindeki şecereye göre **Uzun Er**'in Veli Baba'nın 6. göbek dedesi olduğunu yazar. İsmi Ali Seyyit'tir. Menakıbnamede Hacı Bektaş Veli'yi irşad ettiği belirtilen şahsiyettir. Bedri Noyan'ın tespitine göre ise Hacı Bektaş'ta irşad olup gelir ve Bektaşî tekkesini kurarak irşada başlar. Kabri, Uluğbey'in batısında bulunan Küçük Kabaca'ya giden eski toprak yoldadır. Belde halkı tarafında Kuruçay olarak bilinen mevkide medfundur. Menkıbeye göre boyu çok uzun olduğu için Uzun Er ismi verilmiştir. Bugünkü kabri 1985 yılında Mustafa Karatürk'ün Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanlığı zamanında yapılan kabirdir. Kabrin uzunluğu 10 metreye yakındır. Yoldan geçen belde halkı tarafından ziyaret edilir ve dua okunur. Menkıbevi hayatı şöyledir. “Oğulları Gül Battal ve Hüseyin Gazi ile Orhan Gazi devrinde savaşlara iştirak eder. Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Şah ile Gelibolu'nun fethine katılır. Oğulları savaşta şehit düşerler. Süleyman Şah, Gelibolu'da boğazın nasıl geçileceğini keşfedemez. Uzun Er'e fikir sorar. O da, “Sal yapalım geçelim”, diye cevap verir. Süleyman Şah, salın ne olduğunu bilmediği için izah ettirir. Sallar yapılarak 1354 yılının 10 Mart günü boğaz sallarla geçilir. Süleyman Şah, sal üzerinde boğazı geçerken keyfe gelerek Uzun Er'e bir şiir okumasını söyler. O da şu şiiri okur .

Akdenizi geçmişiz bir bir iki Sal ile
Himmet Şahı Merdan gayıptan irsal eyle

¹ age

Oldu bizim salımız taht-ı Süleymanımız
Gözlerimiz açmışız Ahsen-i amel ile

Süleyman Şah şiiiri çok beğenir. Hediyeler vererek Uzun Er'i memleketine gönderir. Bir gün Uluborlu'dan köyüne dönerken bugünkü gömülü olduğu yerde hastalanarak vefat eder. Vasiyeti üzerine buraya defnedilir.”

Erdenk çalışmasında¹, Uzun Er'in mezarını Battal Gazi'nin Eskişehir'deki mezarının devasa boyutlarıyla karşılaştırarak yol tarafında 1,5 m. kadar yüksekte olduğunu yazar. Bugün köyün önemli ziyaret yerlerindendir. İnsanlar burada dua ederler. Bazı adak sahiplerinin mezarın duvarına taş koyarak adak adadıkları anlatılır. Bir rivayete göre de kasabanın dört tarafında Uzun Er'in silah arkadaşlarının mezarı bulunmaktadır.

XVI.-XVII.yüzyıllarda yaşamış olan **Veli Baba Sultan**'a ait olan türbe ilçenin 3 km. kuzeyindeki Uluğbey'de bulunur. Sultan IV.Murad'ın komutanlarından Mustafa Zor Paşa Bağdat seferi için asker toplamaya çıktığında Uluğbey'den de geçer. Veli Baba, Mustafa Paşa ve askerlerine yardım eder, ikramlarda bulunur. Bunun üzerine Mustafa Zor Paşa, Veli Baba ile görüştüğü yere bir cami ve yanına da bir mezarlık yapılmasını ister. Türbenin yapımı, Mustafa Zor Paşa'nın 1622'de Bağdat Kalesi önünde ölmesi üzerine yarıda kalır. 1858 yılında Ramazan bin Halil isimli bir kişi tarafından tamamlanan türbeye Veli Baba Türbesi ismi verilir. Türbe içerisinde Veli Baba'nın ailesi gömülüdür. Mehmet Ersal'ın

¹ age

çalışmasından¹ öğrendiğimize göre, hakkında kaleme alınmış olan Menakıbname’de² Veli Baba’nın atalarının Abbasi halifesi tarafından bölgenin fethi için gönderildiği yazılıdır. 1223’te Seyyid Hasan Gazi o günkü adıyla İtkara isimli Uluğbey’i fethedip Çanlı kiliseyi yıkar ve burada dergah ve camisini yapar. Veli Baba’nın ataları Malatya’dan buraya göç etmişlerdir. Kol olarak Hz. Hüseyin’e bağlanmış olsa da Malatya taraflarından bu bölgelere göç etmiş, Anadolu’ya ilk gelen Arap gazilerinden ya da Türk göçleri ile Anadolu’ya taşınmış Yesevi tarikatine mensup bir aileden olmaları muhtemeldir.

Menakıbnameye göre, Veli Baba’nın amcazadesi olan Cafer, Budapeşte’de medfun olan ve türbesi bulunan “Gül Baba”dır. Şecere Veli Baba Sultan ile Eskişehir Seyitgazi ilçesinde medfun ve külliyesi bulunan Seyyid Battal Gazi’nin atalarının kardeş olduğunu gösterir. Babası vefat ettiği için dedesi Veliyyiddin Gazi tarafından yetiştirilen Veli Baba 1542-1550 yılları arasında dünyaya gelir. Dedesinin yerine dergahın başına geçer. Tekkede müridleri ve çocukları ile hayatını sürdürür. Menakıba göre hayatının bir kısmını ibadetle meşgul olarak bugün hala mevcut olan çilehanesinde geçirmiştir. Veli Baba 1647 tarihinde vefat eder. Veli Baba’nın dedelerinden Uzun Er Hacı Bektaş’tan hilafet alarak Uluğbey’e dönüp Bektaşî tarikatı icabınca irşada soyunur. Veli Baba Sultan Ocağı, Uzun Er’den itibaren bir Bektaşî zaviyesi olarak görev yapar.

¹ age

² Muhtemelen Menakıb Veli Baba’nın dedesi Seyyid Veliyyüd’din Gazi’ye ait olup, Arapça olarak yazılmış fakat Veli Baba tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Erdenk alışmasında¹, Veli Baba Sultan'ın türbesinin kasabanın ortasında bulunduğunu ve kasaba halkı ile çevreden gelenlerin önemli ziyaretgahlarından biri olduğunu yazar. Burası özellikle Alevi inancına bağlı halkımızın ziyaret ettiği bir merkezdir. Türkiye'nin birçok yerinden ziyaretçilerin geldiği anlatılır. Türbe, cami ve vakfiyesi kasabanın merkezindedir. Türbe çok büyüktür. Türbenin içinde 8 tane mezar ve bunların üzerinde 8 sanduka vardır. Sandukaların üzerine yeşil örtüler, eşarplar, seccadeler örtülmüştür. Sandukanın baş kısımlarında kırmızı ve yeşil yazmalar dikkat çekmektedir. Türbede mezan bulunanların isimleri güneyden kuzeye şöyle sıralanmıştır. Hasan Gazi, Hüseyin Gazi, Veli Babanın annesi Hatice Ana, Veli Baba, Eşi Fatıma, Veliyiddin Gazi, Mustafa Gazi ve Ali Gazi. Ayrıca Macaristan da türbesi bulunan Gül Baba'nın makamı da bu türbede mevcuttur.

Mehmet Ersal alışmasında², **Yalıncağ Baba**'nın Isparta'nın Senirkent ilçesine bağlı Uluğbey'in batısındaki Araplar mezarlığı olarak bilinen mezarlıkta medfun bulunduğunu yazar. Veli Baba'nın 3. göbek dedesi olduğu kabul edilen Yalıncağ Baba halk tarafından “Gözcü” olarak bilinir.

Bunlardan başka, Senirkent'te Zekeriya Sultan isimli bir evliyadan sözedilir.

¹ age

² age

Sütçüler Evliyaları

1300 yıllarında Hamitoğulları Beyliği Eğirdir'de kurulana kadar Sütçüler Selçuklulara bağlıdır. Bu 70-80 yıllık dönemden günümüze Selçuklu eseri olarak Sefer Ağa Camisi kalmıştır. Daha sonra Hamitoğlu Beyliğinin bütün toprakları ile birlikte Osmanlı egemenliğine girer. Osmanlılar zamanında bir süre Kara Bavlu olarak da anılır. Konar göçerlerden bir bölümü, ormanları, otlakları ve serin sularıya beğendikleri yöreye sürekli yerleşirler. Yıva (Bavlu), 1478-1501 tahrir kayıtlarında nahiye (zeamet), 1522 ve 1568 tahrir kayıtlarında kaza, Katip Çelebi'nin Cihannümasında ise yine kaza olarak görülmektedir. Ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında, 1867'de tekrar nahiye statüsüne indirilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise Bavullu olarak adlandırılan nahiye merkezi, bulunduğu yerin dağlık ve engebeli olması nedeniyle dağ anlamına gelen Cebel adını almış, 1938 yılında ise ilçe yapılmıştır. Sütçülere bağlı üç kasaba ve 27 köy vardır. İlçenin başta bağlı olduğu il olan Isparta'ya ve diğer önemli merkezlerle uzak olmasının, gelişmesini engellemiş olduğu kabul edilir.

Erdenk'in çalışmasından¹ **Şeyh Muslahattin Dede**'nin türbesinin ilçeye bağlı Şeyhler Köyü girişindeki onman deposundan 2 km. içeride bulunduğunu öğreniriz. Türbenin yanında cami, çeşme ve misafirhane vardır. Türbenin içinde Şeyh Muslahattin Efendi ile birlikte akrabalarından olan 7 kişinin mezarı bulunur. Hz.Peygamber'in amcası Hz. Abbas'ın soyundan geldiği ve Kanuni döneminde yaşamış olduğu

¹ ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

kabul edilen şeyhin türbesine her gün onlarca ziyaretçi gelmektedir. Sağlık rahatsızlıkları olan, iş problemleri olan ve her türlü istekleri için, insanlar türbeye gelip dualar etmekte, Yasin-i Şerif okumakta ve küçükbaş hayvanlar adamaktadır. Şeyhin türbesinde bir kılıç bulunmaktadır. Bir rivayete göre bu kılıç Kıbrıs Harbinde kaybolmuştur. Savaş bittikten sonra kılıç üzerinde kanlar olduğu halde tekrar yerine gelmiştir. Bunu görenler Şeyh Muslahattin Efendi'nin savaşa katıldığına inanmışlardır. Bugün türbeyle ilgili bütün hizmetleri yerine getiren bir türbedarı vardır.

Erdenk'in çalışmasından¹ ilçeye bağlı Belence Köyü mezarlığında bulunan türbenin **Tekke** adıyla anıldığını öğreniriz. Türbeye her türlü dilek ve kazalardan korunmak için gidilir. Tekke adı verilen türbenin içinde bulunan şahıs hakkında hiçbir bilgi yoktur. Türbeyi ziyaret edenler dileklerini tutup, hiç arkalarına bakmadan türbeden uzaklaşırlar. Yeni kamyon ve araba alanlar kazalardan korunmak için türbenin etrafından üç tur atıp kurban kesip, etini kendileri yemeden fakirlere dağıtırlar.

Şarkikaraağaç Evliyalrı

Böcüzade eserinde², “Şarkikaraağaç'ın kuruluşuna ve eski haline delil olabilecek eserlerden yalnız Cami-i kebir ittihaz edilen Fatih Sultan Mehmet Camii'nin duvarındaki taşa kazılı yazıdan, bunun da Selçuklular

¹ age

² Böcüzade Süleyman Sami, Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Serenler Yayını, İstanbul, 1983

zamanında H. 680 (M. 1282) yılında Gıyasettin Keyhüsrev III. namına yapıldığı anlaşılmaktadır”, der. “Bir harap mescitte dahi (Emir-i Kebir Yusuf) tarafından yapıldığı, Hicri 759 Receb ayının başında (M. 1358) inşaatın sona erdiği yazılmaktadır. Hamam kapısının üstünde de Hicri 766 (M. 1365) senesi vardır. Daha sonraları tutulan adli sicillerde ve bazı fermanlarla beratlarda kah (Karaağaç Karyesi), kah (Karaağaç Nahiyesi) cümleleri olduğuna göre, Karaağaç'ın ilk kuruluşunda köy veya nahiye olduğu, sonradan kaza yapıldığı veyahut Selçuklulardan önce mamur ve büyük bir mahal olduğu halde sonradan harap olduğu, Selçuklular zamanında yeniden köy halinde kurulduğu düşünülebilir.”

1182 yılında Uluborlu'nun fethinden kısa süre önce Karaağaç ve havalisi Selçuklu egemenliğine girer. Bölgeye Türk Boylarından Saçıkara aşiretinin yoğun olarak yerleştiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, Moğol istilasından kaçan bir kısım Harezmi Türklerinin de bölgeye yerleştiği bilinmektedir. Hamitoğulları Beyliği hakimiyetine giren Şarkıkaraağaç, İlyas Bey zamanında Karamanoğulları tarafından ele geçirilir. İlyas Beyin oğlu Kemaleddin Hüseyin Bey, 1380 yılında Osmanlı Padişahı I. Murad ile yaptığı anlaşma sonucunda 80.000 altın karşılığında Karaağaç bölgesini, Isparta ve havalisi ile birlikte Osmanlı egemenliğine bırakır. Beylikler 1402 yılındaki Ankara Savaşından sonra Osmanlı Devletinin içine düştüğü bunalımdan faydalanarak eski topraklarını ele geçirmişler, fakat, Hamidoğlu toprakları içinde kalan Karaağaç ve çevresi Timur tarafından Karamanoğullarına verilmiştir. Çelebi Mehmed'in 1414 yılında Karamanoğulları üzerine tertip ettiği seferle bölge tekrar geri alınır. Osmanlı idari taksimatına göre Yalvaç kazasına tabi bir kasaba hüviyetindeki Karaağaç, 1864 tarihinde müstakil kaza olur. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin Isparta'da duyulmasının ardından kurulan

Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri sayesinde Şarkikaraağaç'ta da tepkiler başlar. Müftü Hacı Ahmet Efendi, oldukça yaşlı olmasına rağmen, silaha sarılıp, ilçe halkını bilinçlendirmeye ve düşmana karşı birleştirmeye çalışır. İlçe halkı Milli Mücadele boyunca Isparta ili ile birlikte hareket ederek, asker para ve malzeme yardımlarıyla düşmana karşı tek vücut olmuşlardır.

Yüz yıl öncesinin Şarkikaraağaç'ından söz ederken kasaba yakınındaki bir su kaynağından, halkın burayı bir mesire yeri olarak kullanmasından bahseden Böcüzade, bu suyun getirilmesi için yapılan teşebbüslerin sonuç vermediğini kaydeder. "Halk burada yetişen ağaçları kutsal sayarak kesmezler, kestirmezler. Ancak köprü, cami, mescit yapımında kullanılmak üzere bazen ağaç kesilebilir. Bunun için müftüden fetva alındığı görülmüştür. Halkın bu kutsallık anlayışı bir kısım ağaçların kurtulmasını sağlamış ve ormanların tahribini kısmen önlemiştir."

Erdenk çalışmasında¹ **Çalık Dede**'nin türbesinin ilçenin Çarık Saray Kasabası'nda Pınarbaşı Mesireliği'nin yanında bulunduğunu yazar. Çalık Dede'ye ziyaretçilerin her türlü dilek için gittikleri fakat daha çok çocukları olmayanların ziyaret ettiği söylenir. Ziyaretçiler burada önce iki rekât namaz kılar, adaklarını adarlar ve Çalık Dede'nin yanındaki ağaca çaput bağlarlarmış. Mübarek günlerde bazı adak sahipleri tarafından burada mum yakıldığı da görülmekteymiş.

Çalık Dede'nin oğullarıyla beraber bu mevkie yerleştiği, zamanla burada kendine ve oğullarına saray niteliğinde evler yaptırdığı, çevre köy ve kasabaların insanların da bu mevkii Çalık Sarayları diye tarif

¹ age

ettiği, zamanla bu kullanımın, kasabanın ismi olan Çankırsaray'a dönüştüğü anlatılır.

Erdenk çalışmasında¹ **Didecik Dede**'nin kabrinin ilçeye bağlı Çankırsaray'da Mehmet Ali Ergün'ün evinin yanındaki mezar olduğunu yazar. Özellikle düğün sahiplerinin düğünden iki üç gün önce buraya yemek getirdikleri bir yerdir. Anlatıldığına göre, bir kişinin rüyasına giren dede, kendisinin iki kardeşi daha olduğunu söylemiş ve kardeşlerden birinin Çankırsaray'ın girişindeki Suvar Mahallesi'nde olduğu (bugün burası da bir ziyaret yeri olup adı Suvar Dede olarak geçmektedir) ve diğer kardeşinin de Çankırsaray'ın sırtını verdiği dağda bulunan Cennet Taşı'nda bulunduğunu söyler.

Pürçüklü Dede'nin kabrinin ilçede Toprak Mahsulleri Ofisi'nin yanındaki mezarlıkta olduğu söylenir. Bir rivayete göre, bu yatır bir zenginin rüyasına girip ona "Sen hala nasıl rahat uyuyorsun. Benim mezarım harap yıkılmak üzere, sen niye bana bakmıyorsun? Eğer bakmazsan seni helak ederim", demiş. O zengin kişi de buraya bir türbe yaptırmış. Fakat bu türbe sonradan yıkılmıştır. Ayrıca bu mezarın yanında bir söğüt ağacı varmış. Bugün kesilmiş durumda, sadece kökü bulunan bu ağaca eskiden çaput bağlanırmış. Ziyaretçiler bugün ise mezarın etrafını çevreleyen dikenli tellere çaput bağlamaktadır. Ayrıca bazı ziyaretçilerin söğüdün köküne çivi çakarak adak adadıkları da görülmektedir.

Erdenk², **Sıtma Dede**'nin türbesinin ilçedeki Orta Mahalle'de bulunduğunu yazar. Bugün kapatılmış olan türbe yanındaki kuyunun

¹ age

² age

suyundan içenler ya da bu kuyuya girip çıkanların sıtma hastalığından kurtuldukları anlatılır. Mübarek gün ve gecelerde türbede mum yakılmış. Günümüzde mum yakma ortadan kalkmıştır. Mezarın 300 veya 400 yıllık olabileceği ileri sürülür.

Bu ziyaret yerlerinden başka bugün kaybolmuş veya az kişinin bildiği ziyaret yerleri de vardır.

Şarkikaraağaç'a 5 km. uzaklıktaki Kızıldağ Milli Parkında **Kızıldağ Yatırı** adı verilen bir mezar bulunmaktadır. Bu mezarın dua ve dilek yeri olarak bugün de kullanıldığı söylenmektedir.

İlçede şehir içi mezarlığının kaldırılmasıyla mezarları kaybolmuş, iki yatırdan daha söz edilmektedir. Bu yatırlar **Menteş Dede** ve **Erzade**'dir. Rivayete göre Mentesh Dede'nin mezarını kaldıran birçok işçi hastalanarak çalışamaz hale gelmişlerdir.

İsmail Özgümüş 'Şarkikaraağaç Değerleri' başlığı ile kaleme almış olduğu yazıda¹ ilçedeki, Ağa Kabristanı'nın esasen şimdiki halinden daha büyük olduğunu kaydederek zaman içindeki değişimleri şöyle anlatır. "En eski kısımlarına 1940'lı yıllardan önce zahire ve hayvan pazarı (aynı yer halen İlçe Tarım Müdürlüğü), bir kısmına da Otobüs Terminali yapılmış olup buralar mevcut kabristan kadar bir alana sahiptir. Bundan başka Şeyh Mentesh Mezarlığı'nın şehre yakın bölümüne gene 1930'lu yıllarda Sebze Pazarı devamında 1950'li yıllarda hastane daha sonra Lise, Sağlık Meslek Lisesi ve Sağlık Ocağı yapılmıştır. Mezarlık

¹ www.sakader.com

kaldırılmış iken sebze pazarının Kuzey Batı köşesinde bugünkü pideci fırınının bulunduğu yerde üzeri ahşap örtülü Şeyh Menteş Hz. 'nin Türbesi kendi başına durmakta idi. O türbe de 1940'lı yıllarda kaldırıldı. Ayrıca Alıcıklar Mezarlığı'nın da çok büyük bir kısmı kaldırılmış ve yerine TMO ile İlçe Jandarma Komutanlığı yapılmıştır. TMO nun Kuzey Batı köşesinde halen Pürçüklü Dede Türbesi durmaktadır. Bir küçük mezarlık da, bugünkü kütüphanenin bulunduğu yerde imiş ve yanında küçük fakat, bir ahşap işçiliği harikası olduğu söylenen Zekeriya Paşa Camii varmış. Cami ve mezarlık kaldırılarak yerine 1930'lu yıllarda halkevi olarak bugünkü kütüphane yapılmış. Mezarlık bölümünün bir kısmı halkevi binası altında, bir kısmı da bu binanın doğusunda halen boş olan alandır.”

Uluborlu Evliyalrı

Böcüzade eserinde¹, “Uluborlu'da eski eserden Doğu cihetinde harabe halinde bir kale bulunmakta olup, kalenin içinde Hristiyanların evleri, okul ve kiliseleri vardır. Kale içi kuruluşundan beri Hristiyan mahallesidir”, diye yazar. Yüz yıl öncesinin kalesinden, “fakat, lüzum görüldükçe kale yıkılıp taşları alına alına kapısı, burçları ve duvarları kalmamıştır. Bu kalenin ne zaman ve kimler tarafından yapıldığı malûm değilse de, Cenevizler (Bizanslılar) zamanından kalma olduğu ve

¹ Böcüzade Süleyman Sami, Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Serenler Yayını, İstanbul, 1983

Selçuklular tarafından zaptından sonra tamir ve tevsi edildiği rivayet edilmektedir. Halk arasında, bu kalenin Seyid Battal Gazi tarafından zaptolunduğu, daha evvel Hz. Ali'nin sahabelerle birlikte buraya gelip İslamı yaymaya çalıştığı söylenir.”, diye bahseder. “Hatta Büyük Kabaca köyünden Tatarlı'ya giden yol üzerinde, Hz. Ali'nin iki elinin izleri bulunduğu iddia edilen bir taş vardır. Güya, Hz. Ali, yollar önünde bulunan bu taşı alarak yolun yanına atmış ve ellerinin izi taşta kalmıştır. Keza, Kapıdağı'ndaki ‘Dipsiz Obruk’ denilen kuyuya Battal Gazi'nin hapsedildiği de rivayet olunur.”

Anlatıldığına göre, Konya'da hüküm süren I. Alaaddin Keykubad zamanında Selçuklu askerlerinin Senirkent cihetinden gelerek, şehri istila etmek istedikleri, fakat dağlık olduğundan başaramadıkları bir sırada, bir komutanın, kaybolan şahinini aramak maksadıyla dolaşırken bugün Arap Hatice Pınarı adıyla anılan semtinde Halkalı'ya doğru çaydan giden bir yol görmesiyle, askerler o yoldan hareketle Kale içindeki Hristiyan mahallesine bakan Hıdırlık mevkiini bulmuş, burayı karargah yaparak, buradan hücumla şehri zapt etmişlerdir. Adı geçen yere halen Topyatağı denilmektedir.

Ankara Savaşından sonra Uluborlu kalesinin alınması esnasında İclal adlı komutan'ın göğsünden bir ok darbesiyle vurulup ölmesi üzerine Timur kaledeki bütün erkekleri katlettirir, çocuk ve kadınların da esir alınmasını emreder.

Uluborlu'da Ahilerin varlığına ait deliller içinde, adına sık rastlanan Ahi Bahaeddin Mahallesi, Mescid-i Ahi Şemseddin adındaki mahalle, bunlara ait türbeler ve günümüze kadar gelen Arpacık adıyla

bilinen çeşme yer alır. Muhtemelen Ahilerin Uluborlu'ya gelip yerleşmeleri Kırşehir dolaylarında başlayan Babai İsyanından dolaydır. Bugünkü Emrem adıyla anılan mahalle Yunus Emre'ye izafetendir. Yine bu adla bir cami ve bir de kemerli bir çeşme olduğu gibi, Kabal Mahallesinde Büyükçeşme yamacında kendisine ait olan bir türbe vardır. Bu türbe hükümetin vergi kaleminde evkafa ait binalar içinde Yunus Emre zat Hazretleri", diye kayıtlıdır.

İlçenin 1881-1893 dönemindeki nüfus yapısından Rum Ortodoksların Müslüman nüfusa oranının yüzde onsekizlerde olduğu görülür. Bu dönemde Uluborlu kazasında kayıtlı altı cami, 18 mescit, sekiz türbe, 11 medrese, iki kütüphane ve bir tane de Rum Ortodoks kilisesi bulunmaktadır. Isparta Sancağı'nda geneldeki 35 medrese göz önüne alındığında, Uluborlu'daki medrese sayısı, kazada ilme verilen önemi açığa çıkarmaktadır. Yirminci yüzyılın başlarında Ramazan günlerinde Rum dükkanlarında aleni gündüz yemek yenmezdi. Bazı Rum büyükleri, papazları Alaeddin Camiine namazı müteakip girer, Coşkunzade Müderris Hacı İbrahim Nedim Efendi'nin dini vaazlarını dinlerlerdi.

Askeri evlerin bağlar cihetine yapılmasından sonra halk da yavaş yavaş tepelerden inerek bağların Musluk denilen mevkiinde, yaz kış oturulacak şekilde evler yapmaya başlamışlardır. Yeni Uluborlu'da evlerin hepsi, çarşı ve dükkanlar, hükümet ve diğer Devlet binaları bağların olduğu yerlere yapılmış ve halk tamamiyle bu kısma taşınmıştır. Dağdaki binaların çoğu yıkılmış veya terk edilmiştir. Ercan Özyürek

çalışmasında¹, 1914 ve 1945 yıllarındaki büyük yangınların ve sel felaketlerinin şehrin yukarıdan aşağıya indirilmesi gerektiği fikrini kuvvetlendirmiş olduğunu yazar. Bu felaketlerde yüzlerce ev ile dört cami ve pazar yerinin bütün dükkanları mahvolur. 1950 yılından itibaren artık ovaya taşınma gerçekleşmiştir.

Fatma Hilal Uzel'in çalışmasından², Uluborlu'nun Anadolu Selçuklular döneminde bir şehzadeler şehri olduğunu anlıyoruz. Bazı şehzadeler buradaki kaleye zorunlu olarak gönderilmiştir. Uluborlu, II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında, kardeşleri İzzeddin Kılıçarslan ile Rükneddin Süleymanşah'ın buradaki kalede boğdurulmasına, II. İzzeddin Keykavus'un yine kardeşi IV. Rükneddin Kılıçarslan'ı burada hapsedtirmesine sahne olur. Daha sonra Hamidoğulları Beyliği'ne en az 45 yıl başkentlik yapan Uluborlu, Osmanlılar döneminde de önemini korumaya devam eder. Ne var ki, Uluborlu'da bugün tarihi yapıların bakımsızlıktan yıkıldıkları ve mazinin izlerinin silindiği gözler önündedir.

Erdenk çalışmasında **Ahi Şemseddin**'in türbesinin ilçenin Eski Uluborlu mevkiinde Alaaddin Camii'nden kaleye doğru giden yolun yanında bulunan türbe olduğunu yazar³. Yanındaki cami yıkılmış, türbe

¹ ÖZYÜREK Ercan, 158 Numaralı Uluborlu Şerhiye Sicil Defteri ve Bu Sicilin Uluborlu Kent Tarihindeki Yeri H. 1311-1313 (1890-1892), Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2002

² UZAL Fatma Hilal, Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler Döneminde Uluborlu, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2006

³ ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

de bakımsızlıktan yıkılmak üzeredir. Duvarları taş ve üstü beton olan türbenin içinde yedi tane betondan mezar sandukası vardır. Halk arasında yedi kardeşler diye anılan türbedeki mezarların üstü toz toprak içinde kalmış olup uzun yeşil bir örtü ile örtülmüştür. Erdenk,Sait Demirdal'a atfen bu türbede yatanların isimlerini şöyle sıralar. 1.Hacı Halife, 2.Hüsamettin Efendi, 3.Hacı Mustafa oğlu Mehmet, 4.Uluborlu'dan Hasan Dede, 5.Uluborlu'dan Hasan dedenin kardeşi Seyyid Dede, 6.Uluborlu'dan Abdullah Dede, 7. Uluborlu'dan Molla Mehmet. Böcüzade, Uluborlu'daki kutsal kişiler hakkında bilgi verirken, Hacı Halife'nin Eğridir'deki Şeyh Mehmet Çelebi zamanında yaşamış olduğunu, bunun da Menakıb'da yer alan bazı kayıtlardan anlaşıldığını kaydeder. Ahi Bahaeddin Camii içinde medfun bulunan kişilerin camii yapturanın evlat ve ahfadı oldukları söylenir ve bu kişilerin yine Eğridir'de Ahilerden Mehmed Çelebi'nin kızı Cihanbaht Hatun'un çocukları olduğu, aynı Menakıbdan kaydedilmiştir. Bu şahsiyetlerin Uluborlu'nun Türkleşmesinde ve Müslümanlaştırılmasında en fazla rol oynayan eski alperen ahi dervişlerinden olduğu tahmin edilmektedir.

Erdenk çalışmasında¹ **Bulla Hatun**'un ilçede Eski Uluborlu'da bulunan dışı teneke kaplı bir türbe olduğunu yazar. Bakımsızlıktan etrafı yıkılmak üzere olan türbenin içinde sadece beton bir sanduka şeklinde mezar bulunmaktadır. İçine girilmesi zor olup türbenin neredeyse mezarın büyüklüğü kadar olduğunu belirtir. Bulla Hatun'un II. Selim döneminde yaşamış bir zat olduğu söylenmektedir.

¹ age

Efendi Sultan'ın türbesinin ilçede Uluborlu Kalesi içinde bulunduğu söylenir. Bu türbe de bugün bakımsızlıktan yıkılmak üzeredir. Kapı ve penceresinin camı yoktur. Bu yüzden türbenin içinde bulunan sandukanın üzerindeki örtü toz, toprak içindedir. Türbe içinde adak olarak bağlanan çaputlar, önceden yakıldığı belli olan mum parçacıkları ve ziyaretçilerin adak için attıkları bozuk paralar mevcuttur. Erdenk, Sait Demirdal'ın kitabına atfen şunları iktibas eder. Bu tekke içinde bir türbe mevcut olup türbenin baş ucunda miğfer şeklinde bir taç vardı. Madeni olan bu miğferin kenarında bazı ayetler ve bilhassa (Veyansûrekallahü nasran aziza) yazılı idi. Yemekli düğün yapan aileler bir okuyucuyu göndererek en önce buradaki zatı düğüne davet eder. "Şeyh Efendi kaşınızı, kepeğinizi alıp düğünümüze buyur." denirdi. Burada yatan zatın tarikat şeyhi olduğu anlatılmaktadır. Bugün düğün sahiplerinin bu adetini birçok Uluborlulu ailenin devam ettirdiğı söylenmektedir. Fatma Hilal Uzel¹, tekke ve türbenin Hamidoğulları dönemine ait olduğunu kaydeder.

Erdenk çalışmasında **Şeyh Kılıçaslan**'ın kabrinin eski Uluborlu'da kale girişine 200 m. yakınlıkta bulunduğunu yazar. Burasının Selçuklu Şeyhlerinden birine ait olduğu söylenir. Mezann üstünde Kılıçaslan yazmakta ve başka bir bilgi bulunmamaktadır. Çevre halkı mübarek günlerde gelerek bir Fatiha üç İhlas okumaktadırlar.

Seyyid Şerif Ali'nin türbesinin ilçenin Eski Uluborlu mevkiinde Alaaddin Cami'sinin Uluborlu Kalesi'ne bakan tarafında caminin duvarları içinde cam çerçevesi bir bölmede bulunan bir mezar olduğu

¹ age

kaydedilir. Burada son yıllarda bulunan bir Arapça belge şöyledir. "Isparta Vilayeti, Uluborlu Kazasında Şerif Receb'in oğlu Mevlana Şerif Ali'nin Peygamber Efendimizin pak soyundan olduğuna dair 1617 yılında bir belge yazılmıştır".

Anadolu'da birçok mezarı olan **Yunus Emre**'nin Isparta'da olduğuna inanılan üçüncü mezarı Uluborlu'dadır. Bu mezar Uluborlu'da Kabal Mahallesi'nde bağlar ve bahçelere bakan bir yamaçta betondan dört köşeli bir tak şeklindedir. Erdenk, Sait Demirdal'a atfen şunları iktibas eder. "Buraya en çok Buhara, Semerkant taraflarından uzun kollu, tüylü kalpaklı, hırkalı dervişler gelir, burada günlerce kalırlardı. Bina ve türbenin Uluborlu'da bulunması dikkatle üzerinde durulması gereken bir husustur. Çünkü Uluborlu'da Emre Mahallesi, Emrem Camii, Kemerli Emrem Çeşmesi bulunması bunların emlak kaydının maliyede bu adlarla yer alması türbenin içinde de bir kabir görünmesi Yunus Emre'nin Uluborlu'da medfun bulunduğunu göstermektedir. Fuat Köprülü'nün kanaatine göre Isparta civarında Keçiözü'nün şarkında bir yerde olması ile Uluborlu ilçesini tarif etmektedir. Toprak damlı olan bu türbe ve tekke 1914 Savaşı sonuna kadar sağlamdı. Damının yuğrulup kanının atıldığını hepimiz gördük. Mahallenin adı, çeşmesi ve camisi bulunması Yunus Emre'nin Uluborlu'da medfun olmasını kuvvetlendirir. Eski kayıt ve şerri ilanların tetkikinden anlaşılıyor ki emren kaydı hicri 900 senelerinden sonradır. Daha evvel ki kayıtlar Yunus Emre Hazretleri şeklindedir." Bugün de Yunus Emre'nin mezarı her türlü sıkıntı için bir ziyaret kapısıdır.

Yalvaç Evliyalari

Böcüzade eserinde¹, Konya valisi İngiliz Sait Paşa'nın, Yalvaç kazasını teşrifleri sırasında, eşraftan Yusuf Beyin evinin duvarında gördüğü bir taştaki yazılardan, “Yalvaç'ın bundan 2.700 sene evvel Romalılar tarafından kurulduğunun anlaşıldığını” hikaye etmiştir, der. Devamla, “binaların duvarlarında ve mezarlıklarda Rumca yazılı ve kabartma resimli taşlar hala görölmektedir”, diye ilave eder.

Asırlarca idari merkezlere uzak ve sapa yerde olması sebebiyle gelişmelerden mahrum kaldığı kabul edilen Yalvaç'ta Ulu Cami niteliğindeki Devlet Han Camii'nin Selçuklular dönemine ait olduğu kanaati yaygındır. XVI. yüzyıla ait vakıf kayıtlarından, daha önceki dönemlerde inşa edilmiş olduğu anlaşılan yapının beş yüz metre kare üzerine bin kişilik bir cemaat kapasitesi vardır. Hamamlar, dükkanlar ve bahçelerden vakıf gelirleri olduğu anlaşılan caminin yapı taşları tarihi Antiochia şehrinden getirilmiştir. 1771 tarihli Kaş Camii, 1816 tarihli Kaşşağı Camii, 1880 tarihli Eski Mahalle Camii, 1892 tarihli Saray Mahalle Camii, 1905 tarihli Sofular Şeyh Hasan Efendi Camii, 1908 tarihli Yeni Cami ve 1910 tarihli Leblebiciler Camii ile 1911 tarihli Kızılca Cami Yalvaç'ın inşa tarihleri bilinen ibadethanelerinden bazılarıdır. 1892 senesine ait Konya Salnamesinden 5161 hane, 36 mahalle ve 32 köyü bulunduğunu gördüğümüz Yalvaç'ın nüfusu Isparta Merkezden sonra gelmektedir. Dükkan, cami, kahvehane sayıları bakımından da aynı yeri koruyan Yalvaç, çeşme sayısı bakımından

¹ Böcüzade Süleyman Sami, Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Serenler Yayını, İstanbul, 1983

Eğridir'i, medrese sayısı bakımından Uluborlu'yu tahrip etmekte olup türbe, han, değirmen sayıları bakımından da diğer ilçelerden daha az sayıya maliktir.

Yüzyıl önce Böcüzade¹ Isparta Tarihi'nde Yalvaç'daki 'Kutsal kişiler'den söz ederken Emir Sultan, Doğan Baba, Mehmet Celalettin ve Aşık Sultan'ın isimlerini sayar. Höyükli köyündeki Işıklı Dede türbesi'nin üç dört yüz yıllık bir tekke olduğunu ve buraya gelen halkın, türbenin toprağını biraz su ile karıştırıp ağrıyan yerlerine sürdüklerinde şifa bulduklarını ilave eder. Koyungözü Baba'nın muhtemelen Genceli Köyündeki Hamidoğulları zamanında Hamid Beyden 1303 tarihinde 4000 kûsur florine satın aldığı ve vakfiyesinde sınırları gösterilen araziyi tekkesine vakfettiği ve gelen geçen kimselerin bu tekkede kalarak yiyip içtikleri, daha sonra bu tekkenin gelirlerinin İstanbul'da bazı şeyhlerin eline geçmiş ve tekkenin zamanla harap olarak kapanmış olduğunu kaydeder.

Durmuş Karaman 1991'deki çalışmasında² Yalvaç'ta emir ve alimlere ait sanat değeri olan türbe bulunmadığını yazarak bir kısmı evlerin içinde bir kısmı da bahçe ve yol kenarlarında basit mezarlar halindeki türbelerin genellikle yatır veya dede diye adlandırıldığından söz eder. Burada halkın zaman zaman görüldüğüne inandığı türbe sahiplerinden en tanınmışının Çınaraltı'ndaki türbede medfun bulunan

¹ age

² KARAMAN Durmuş, Dünden Bugüne Yalvaç Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 1991

Emir Ahmet olduğu ileri sürölür. Fakat Naci Kum'un¹ verdiği bilgilere atfen, yerlerini belirtmemiş olduğu **Doğan Baba**, Mehmet Celaleddin ve Aşık Sultan türbeleri Karaman'ın tespit etmiş olduğu türbeler arasında yer almaz. Sadece Hüyükli kasabasında bugün var olan Aşık Baba veya Kendirli Baba ile Sağır Köyündeki korunun manevi koruyucusu olarak kabul edilen Çomaklı Baba, Selman Baba ve Sağır Aşık türbeleri zikredilir.

Karaman'ın Yalvaç'ta tespit etmiş olduğu türbeler ise şunlardır. Görgü Bayram Mahallesinde türbede ceset bulunmamakla birlikte ruhunun bulunduğuna inanılan **İbrahim Ethem** türbesi, Tabaklar Mahallesinde **Yusuf Yunus** türbesi, Kaşyukarı Mahallesindeki eski şirketin civarında **Nuhtu Dede**, **Aydınlı Dede**, **Köse Ahmet Dede** türbeleri. Üç kardeş olduklarına inanılan bu türbelerden Nuhtu türbesi yol yapımı sırasında kaldırılmak istenir. Dozeri kullanan kişinin evine giderken kazaya uğramasının sebebi Yalvaç halkınca bu olaya bağlanır. Aynı söylenti Emir Ahmet türbesinin kaldırılmasına sebep olanlar için de vardır.

Hisarardı yolu üzerinde eski şirketin karşısında çay kenarında bulunan Al Işık türbesinde yatan zatın hakkında bilgi yoktur. Etrafı betonla çevrili olduğu halde üzerine taş atılması adettir. Bu yüzden betonun üzeri taşla doludur. Yağmur duaları önceleri burada yapılmış.

¹ 1898'de Seydişehir'de dünyaya gelen Naci Kum, 1917'de evlenmiş, müzeci ve öğretmen olarak çeşitli yerlerde görev yapmış 1952 yılında Adana'da vefat etmiştir. Ispartalı Seyrani Baba, Everekli Seyrani Baba, Kayseri Kitabeleri, Şifa Destanı gibi kitaplarının yanı sıra Yalvaç ile ilgili birçok makaleleri de vardır.

Bu türbenin karşısındaki tepelerde **Nohutlu Baba** türbesi, Kaş Mahallesi fırınının bitişiğinde **Ali Baba** türbesi (burada yatan kişinin Arap olduğuna inanılır), Saray Mahallesinde bir apartmanın bitişiğinde **Şeyh Hacı Hasan** türbesi bulunur. Sofular Mahallaesinde eski adı Kavaklı Medrese olup bugün kendi adıyla anılan caminin haziresinde medfun bulunan **Şeyh Hasan Efendi**'nin 20. Yüzyılın başlarında yaşamış olduğu tahmin edilir. Aynı yerde medfun bir de **Hacı Osman Dede** türbesi vardır. Bilhassa bu son üçü yakın zamanlarda yaşamış, halkın saygı gösterdiği, hatıralarını yaşattığı kişilere aittir. Benzer bir şahsiyetin mezarı da Hisarardı köyünde bulunmaktadır. Gerçi bu şahsiyetin mezarı bir evliya mezarı gibi görülmemektedir. **İhbar Billezi**¹ olarak tanınan ve Osmanlı ulemasından olan **Hacı İbrahim Efendi** 1876 tarihinde vefat etmiştir. Çevresi ağaçlarla kaplı olan kabrin ziyaretine her türlü dilek ve murat için gelinirmiştir. Genelde küçükbaş hayvan, horoz, tavuk adanmıştır.

Karaman'dan on yıl sonra yapmış olduğu çalışmasında Yasin Erdenk², Isparta'nın Yalvaç ilçesindeki adak yerlerini sıralarken bunlardan bir kısmının günümüzde fonksiyonlarını kaybetmek üzere olduğunu yazar. Kızılca Mahallesiindeki **Çamdibi Dede**'nin kabrinin,

¹ Mezar kitabesi N. Kum tarafından okunmuştur. İhbar Billezi Hacı İbrahim Efendi, Abdülaziz'in huzurunda bulunmuş, hemşehrisi Hüseyin Avni Paşa ile arası açılmış olduğundan, Harem-i şerif'in tamire muhtaç mahallelerini imar bahanesiyle oraya gönderilmiştir. Burada bulunduğu süre içinde kesilen kurbanların açıkta kalıp bozulmalarından çevreyi rahatsız etmemeleri için kuyular kazdırmıştır. İhbar Billezi Bursalı M. Tahir'in Osmanlı Müellifleri adlı eserinde de yer almıştır.

² ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret Ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2001

halk arasında dua edilen bir yer olduğu gör÷lür. Görgü Bayram Mahallesiinde İbrahim Ethem türbesi, Tabaklar Mahallesiinde Yunus Yusuf türbesi, Kaş Mahallesiinde eski hamamın bitişiğinde Katran Baba, mahalle fırınının bitişiğinde Ali Baba, Yukarı Mahallede Nuhtu Dede, Aydınli Dede, Köse Ahmet Dede, Sofular Mahallesiinde **Cemal Efendi**, ve köylerden *Köstük* köyünde kahramanca bir harpte şehit düştüğü söylenen **Torusoğlu Dede**, *Terziler* Köyü'nde bir aşiret başkanı iken şehit edildiğı rivayet edilen **Kavak Dede**, *Ayvalı* köyünde Müslüman Türk aşiretlerinin bu köye yerleşmelerinde hizmeti geçtiğı ifade edilen **Ulu Mehmet Dede**, *Bağkonak* Kasabası Değirmenler mevkiinde yeşil türbe içinde olup, sıtmaya yakalananlara iyi geldiğı söylenen **Yeşil Dede**, *Hüyüklü* Kasabası'nda **Aşık Baba** ve **Kendirli Baba**, *Sağır* Köyü'nde olup bu köydeki korunun manevi koruyucuları olduklarına inanılan **Çomaklı Baba** ve **Selman Baba** ile bugün mezarı kaybolmuş olan Doğan Aşık Baba ve Mehmet Cemalettin türbeleri sayılır.

Erdenk, **Çizik Dede**'nin kabrinin Salur Mahallesi'nde Aşağı Mahalle mevkiinde etrafı duvarla çevrili ufak bir avlu içerisinde bir mezar olduğunu kaydeder. Aşağı Mahalle camisinin karşısında bulunan mezarın içinde yatan dedenin geceleri etrafta dolaştığı rivayet edilir. Burada belli bir adak türü olmadığı, her türlü şeyin adak olarak adanabileceğı civar halkı tarafından söylenir.

Çizik Dede'nin Leblebiciler Mahallesi mezarlığında bulunan Kuşku Dede ile geceleyin ellerinde fenerlerle birbirlerini ziyarete gittikleri, bu ışıkları görenlerin ışıkları takip ettikleri halde hiç kimseye ve hiçbir ayak izine rastlamadıkları söylenir. Esasen dedelerin ellerindeki fenerlerden çıktığı sanılan ışıkların aslında onların nuru olduğu iddia edilir.

Erdenk çalışmasında¹ **Derviş Şükrü**'nün kabrinin Kızılca Mahallenin yukarısında bir ağaç dibinde etrafı çevrili bir mezar olduğunu yazar. Burası yola bitişik olması sebebiyle halkın dua ettiği ve dilek dilediği bir mekan olmuştur. Çevre sakinlerinin ilgilenmeleri ile mezar çevresi temiz ve bakımlıdır. İnanişe göre buraya gelen geçen herkesin dua etmesi ve dilek dilemesine rağmen sadece gerçek ihtiyaç sahiplerinin dualarının kabul edildiği söylenir.

Didecik Dedesi'nin kabri Sofular Mahallesi ile Hüyükü Kasabası yolu üzerindeki Çaylak Mevkiinde bulunan beton bir mezardır. Buraya mahalle halkının ilgisi fazladır. Yürüyemeyen çocukların getirilerek, mezar üzerine yatırıldığı ve böylece çocukların yürümeye başladığı anlatılır. Gelen ziyaretçiler önce dua eder sonra da iki rekat namaz kılarak dileklerini söylerlermiş.

Bir rivayete göre, eskiden mezar yanında bulunan iğde ağacından dal kesenler cezalandırılırlarmış. Bu ağaçtan dal kesenlerin rüyalarında korkutulduktan sonra bu dalları geri getirmiş oldukları anlatılır. Ağacın ancak mahalle imamının mezarın yanına gelerek, "Dedeciğim izin verirsen bu ağacı kesip kuran kursu inşaatında kullanacağım", demesiyle kesilebildiği söylenir.

Erdenk çalışmasında² **Emir Ahmet**'in kabrinin Çınaraltı mevkiinde Emir Ahmet Sokağı'nda dükkanlar arasında bulunduğunu yazar. Bu türbenin çatısı sonradan yapılmış ahşap bir çatıdır. Dar bir sokakta bulunan türbe Yalvaç halkının çok hümet gösterdiği bir yerdir.

¹ age

² age

Türbenin içinde namaz kılmak için bir bölüm mevcuttur. Eski türbeden geriye sadece hicri 1013 tarihli bir kitabe kalmıştır. Yalvaç Belediyesinin web sitesinde türbenin bugünkü hali hakkında şu bilgilere rastlanır. Türbe, Çınaraltı'nda Yalvaç Bey (Demirciler) Bedesteninde bulunmaktadır. Selçuklular Dönemi'nde, türbenin bulunduğu yerde, adını taşıyan büyük bir Medrese vardır. Emir Ahmet burada birçok öğrenci yetiştirdikten sonra, 1325 yılında ölmüştür. Sonraki yıllarda, Sultan IV. Murat, Nazır Osman Bey'e, öğretisi devam eden bu bilge kişi adına, bir türbe yapılması talimatı verir. Bu talimat üzerine 1624 yılında ilk türbesi inşa edilir. Geçen zaman içinde yıpranarak günümüze gelen türbe, en son hayırsever bir vatandaş tarafından onarılarak yeniden ziyarete açılmıştır. Bulunduğu yer dikdörtgen biçimli bir oda haline getirilmiş, ön kısmı da alüminyum çerçeve ve pencerelerle kapatılmıştır. Türbe'ye, Çınaraltı'na bakan bir kapıdan girilir. Girişin hemen önünde güneybatı-kuzeydoğu uzanımlı mezarı bulunur. 110 cm eninde, 210 cm. boyunda ve 80 cm. yüksekliğindeki mezarının dışı yeşil renk kadife kumaşla kaplıdır. Mezarın başucunda, bir yükselti üzerinde bulunan beyaz sarığı bulunur. Hemen güney yanında ise ahşap bir ayaklık üzerinde adının yazılı olduğu, Osmanlıca harflerden oluşan kireç taşı kitabe konumlanır. Ayrıca türbenin içi birkaç kişinin namaz kılabilceği küçük bir mescit niteliğine de sahiptir. Türbe içinde, batı duvar üzerinde, dikdörtgen büyük bir çini pano bulunur. Pano, mavi, yeşil ve kırmızı renklerde stilize bitki motiflerinden oluşturulmuştur.

Ahmet Yesevi Hazretlerinin müritlerinden olduğu, Isparta, Afyon ve Konya'nın emiri olarak irşad vazifesiyle görevlendirildiği ve Peygamber sülalesinden geldiği rivayet edilir. Buraya eskiden adak için gelinirmiş fakat günümüzde mübarek gün ve gecelerde halk dua etmek

için geliyormuş. Emir Ahmet ile ilgili birçok menkıbeler anlatılmaktadır. Bunlardan biri de şöyledir. Yunan Harbi sırasında bir gece vakti bir gece bekçisi Yalvaç'ın batı tarafından 8-10 atlının Çınaraltı meydanlığına geldiğini görür. Gelenlerin, "Haydi ey Emir Ahmet", diye seslendikleri sırada, biri "Hazırım abdest alıyorum" diyerek türbeden beyaz bir at ve elinde kılıçla çıkmıştır. Gelenlerle beraber Yalvaç'ın kuzey istikametine hareket ettikleri, giderken de bekçiye, "bu gördüklerini kimseye anlatma. Biz şimdi Yunanı denize dökmeye gidiyoruz. Anlatırsan zarar görürsün", dedikleri söylenir. Bu olaydan birkaç gün sonra düşmanın yurttan atılmaya başladığı haber alınır. Bunun üzerine bekçinin de olanları kunduracı esnafına anlattıktan birkaç gün sonra öldüğü iddia edilir. Emir Ahmet türbesi hakkında anlatılan bir olay da türbeyi yıkmak isteyen bir grup insanın, gece yarısı ulu çınarın tepesine çıkarılarak korkutuldukları şeklindedir.

Erdenk'in çalışmasından¹ **Işıklı Türbe**'nin ilçeye bağlı Hüyükli Kasabası'nda belediye binası yanında bulunduğunu öğreniriz. Türbe kasaba halkının ziyaret ve adak yeridir. İnanişâ göre buraya gelen halk türbenin toprağını biraz su ile kanştırıp ağrıyan yerlerine sürerler ve acılarının dineceğine inanırlar. Ayrıca yürüyemeyen çocuklar için de şifalı olduğuna inanılan bu türbede bulunan uzunca bir taş üzerine yatırılan çocuk, ağlarsa yaşar, ağlamazsa ölmüş. İyi olan hastalar türbede adak hayvanları keserlermiş.

İlçedeki Salur Mahallesi'nde iki tane Keklik Dede'si isminde yatır bulunduğu yazar. Bu dedelerin Salur Mahallesi'ni kuran ve bu mahalleye

¹ age

eski adını veren Keklik sülalesinin büyüklerinden oldukları söylenir. Bunlardan biri Dedebaşı Dedesi diğeri de Keklik Dedesi'dir.

Dedebaşı Dedesi, Salur Mahallesi'nde etrafı çevrili bir mezardır. Mezarın etrafındaki ağaçların çokluğu dikkat çekicidir. Ağaç dalları adeta bir şemsiye gibi mezarın üstünü kapatmıştır.

Keklik Dedesi ise, Salur Mahallesi'nde Salur İlköğretim Okulu'nun karşısında bir evin avlusunda, etrafı briket duvarla çevrili mezardır. Etrafının düzensizliğinden ve kurumuş otlardan, mezarın bakımsız olduğu ve küçüklüğü dikkat çekmektedir. Bu mezara adanan belirli bir adak türü yoktur. Dileği kabul olan adak sahiplerinin tavuk ve horoz kestikleri söylenmektedir.

Erdenk **Kıralı Dedesi**'nin kabrinin Yukarı Mahalle mevkiinde etrafı duvarla çevrili yanında dallarıyla mezarı çevreleyen bir erik ağacının bulunduğu bir adak mekanı olduğunu yazar. Genelde çocuğu olmayanların bir çocuk sahibi olmak amacıyla buraya adak adadıkları anlatılmaktadır. Belli bir adak türü yoktur. Yoldan geçenler mezarın yanında bir Fatıha okumaktadır

Kutgi Dede'nin türbesi Leblebiciler Mahallesi'ndeki Kuşku Mezarlığında bulunmaktadır. Türbe üzeri ahşap çatılı, beyaz boyalı ve büyük bir yapıdır. Yanında son dönemde yapılmış bir de şadırvan bulunur. Kutgi Dede'nin seyyid olduğu rivayet edilir. Türbeyi daha çok hacca gidenler ziyaret eder ve hac dönüşü adadıkları adakları yerine getirirlermiş. Bir rivayete göre hac vazifelerini yerine getirmek için Mekke'ye giden Yalvaçlı hacılara Mekke'nin dini bütün hocaları ve

alimlerinin, "Sizin ilçenizde Kutgi Dede var, kendisi peygamber soyundandır. Siz gidince onu ziyaret edin", dedikleri iddia anlatılır.

Kutgi Dede'nin Arap kökenli olduğu ve İstanbul'un fethinden sonra buraya göç ettiği, burada sevildiği için yerleştiği ölümünden sonra da buraya defnedildiği anlatılmaktadır.

Her türlü dilek için ziyaret edilmektedir. Fakat günümüzde ziyaretçilerin azaldığı, adak hayvanı kesenlerin de senede ancak birkaç tane olduğu belirtilmektedir. Anlatıldığına göre, kenarında bulunduğu yol genişletilmek istendiğinde mezan kaldırılmaya çalışılmış, fakat üzerine gelen dozerin devrilmesiyle operatörü yaralanmış, bu yüzden yol biraz kavisli yapılarak mezar kurtarılmış.

Erdenk'in çalışmasından¹ öğrendiğimize göre **Nohutlu Baba**'nın türbesi ilçeye bağlı Hisarardı Köyü'nde, Hisarardı Dağı'nın (Gemen Dağı) kasabaya bakan yamacında kavak ağaçları altındadır. Ahşap çatılı türbenin avlusu duvarla çevrili olup buraya her türlü adağın adandığı ve her türlü dilek için geldiği söylenir.

Nohutlu Baba türbesi yağmur yağmadığı zamanlarda yağmur duası için de gidilen bir yerdir. Burada önce dualar edilir. Sonra da adak kurbanlar kesilerek pilavla pişirilir, bazen de keşkek pişirilerek dua için gelen halka dağıtılmış. Bu dualardan sonra köye dönmek için yola çıkan kalabalık daha yolu yanlamadan bardaktan boşanırcasına yağmurun yağdığı çok defalar görülmüş.

¹ age

İlçeye bağlı Sağı Köyü'nde etrafı ağaçlarla çevrili taş yapılı biraz genişçe mezarın **Sağı Dede**'ye ait olduğu kaydedilir. Mezarın kuzey istikametinde kulak biçimini andıran büyük bir kaya vardır. Buraya gelen ziyaretçilerin genelde ruh hastaları ya da ruhi bunalım geçirenler oldukları söylenmektedir. Ayrıca sağırlara da bu ziyaretlerin iyi geldiğine inanılır. Doğru sözlere inandığı, kötü sözlere cevap vermediği için burada medfun bulunan zat Sağı Dede diye anılır ve köy ismini ondan almıştır.

Savdığın Dede'nin kabri ilçenin Yarıkkaya Köyü'nde Sultan Dağı'nın uzantısı olan Gelincik Ana mevkiinde bulunur. Kendisi komutan olan beyin bir harp esnasında aç kalan askerlerine yemek kabı (Savdığın) diye haykırması üzerine sesinin bu dağlarda aksetmesi ve havadan bir (Dıgan) kabın indiği rivayet edilir. Askere gidenlerin sağ salım dönmeleri için ziyaretçilerin burada iki rekat namaz kılarak, Allah'a şükrettikleri ifade edilmektedir.

Erdenk'in çalışmasından¹ **Şeyh Hasan Efendi**'nin kabrinin ilçede Sofular Mahallesi'ndeki Minaresiz Yukarı Camii'nin yanında olduğunu öğreniriz. Aslında burası Kavaklı Medrese diye adlandırılan medresenin vakıf arazisi içinde yer almaktadır. Bahçesinde birçok mezar vardır.

Anlatıldığına göre, **Şeyh Hasan** Buhara'dan gelmiş. İstanbul'da icazet aldıktan sonra bu civara gelerek burada bir medrese yaptırmış. İnşaat sırasında bu binada kullanılan büyük devasa taşları, hiç kimse yerinden kaldıramazken, Şeyh Hasan bu taşları ve büyük keresteleri tek başına yerlerine yerleştirmiştir. 40 öğrencisi varmış. Diğer bir rivayete

¹ age

göre, medreseyi bu civarda hiç yapı ustası bulunmadığı için Rum asılı Kriko adlı bir ustaya yaptırmıştır. Yine bir gün bu medresenin inşası sırasında bir açlık zuhur etmiş. İşçiler açlıktan kırıılır halde iken Şeyh Efendi orada bulunan kireç çuvallarını mübarek ellerine alıp ekmeğe çevirmiş. Bu ekmeklerin lezzet bakımından pek güzel ve bembeyaz bir renge sahip olduğu iddia edilir. Bir gün yaramazlıklarıyla mahalleyi bıktırmış olan bir çocuğun, şeyhin elinde uslandığı görülür. O günden beri de çocukları avutmak için buraya gelinirmiş. Adak adamakla beraber sütü gelmeyen annelerin buranın toprağından bir parça alarak süte kavuştukları iddia edilir.

Isparta'da
Tarikatlar

Isparta'da Bektaşilik

Böcüzade¹ yirminci yüzyılın başlarında, “Isparta'da Mevlevi, Nakşibendi, Bektaşî tekkeleri bulunuyordu.”, diyerek Bektaşiliğin merkezdeki varlığını tasdik eder. Kutlu Bey Camii'nin inşası vesilesiyle de, “Mihrap ve minberin kenarlarına ve başlarına dini yazıları yazarak memere işleyen Şafakzade, **Bektaşî** Hacı Hafız Mustafa Tevfik efendinin oğlu ünlü hattat Hafız Mehmet Hilmi efendiye de para ve armağanlar verilmiştir.”, sözleriyle bu durumu bir defa daha teyit eder. Üstelik hem hacı hem de hafız olan Mustafa Tevfik Efendi sahip olduğu bu lakaplarla da bir Bektaşî için oldukça dikkat çekicidir. Ne var ki, şehir merkezine dair Bektaşilik araştırması bizi böyle oldukça ilgi çekici noktalara götürmektedir.

İbrahim Altuntaş'ın çalışmasında², II. Bayezid'in Şii-Safevi etkisine karşı aldığı bütün tedbirlere rağmen, Şii-Safevi etkisinin kaçınılmaz olarak Bektaşilik içerisinde yer bulmuş olduğu ileri sürülür. Ancak, bu tesir her ne kadar Bektaşî Tarikatı'nın ritüelinde ciddi olarak yer bulmuş olsa da, Anadolu heterodoks zümrelerini aynı zamanda ikiye bölmüştür, denilebilir. Sulucakarahöyük'teki tekke Bektaşî merkezi iken, Erdebil Tekkesi Kızılbaşların merkezi halini almıştır. Her iki tekke

¹ Böcüzade Süleyman Sami, Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Serenler Yayını, İstanbul, 1983

² ALTUNTAŞ İbrahim, Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasından Sonra Bektaşî Tekkeleri ve Osmanlı Yönetimi, OÜ., Eskişehir, 2005

arasında bazı teolojik farklılıklar görünmesine mukabil, asıl ayrılık siyasal alanda yaşanır. Osmanlı merkezi yönetimi Bektaşî Tarikatı'na bir şekilde sahip çıkarken, Bektaşî Tarikatı etrafında örgütlenmeyi tercih etmeyen – Şii-Safevî etkisinden daha çok nasibini almış– heterodoks zümreler bu dairenin dışında kalmıştır ki, bu zümreler Kızılbaş olarak adlandırılacaktır.

Alaeddin Efendi Erdebili'ye tarikatının büyüklerinden olup Halife Sultan ile aynı dönemde tahsil yapmış ve Halife Sultan'a damat olmuştur. Böcüzade, “Timurlenk'in Hamideli yöresine geldiğinde (1402), Erdebiliyye tarikatına özel bir sevgisi bulunduğu cihetle, Şeyh Alaaddin'in bu tarikata mensup olmasından ötürü, diğer yerlerde yaptığı kötülükleri Ispartalılara yapmadığı, rivayet edilir” diye kaydeder.

Reşat Öngören makalesinde¹, Timur'un Anadolu'dan getirdiği ve Hacı Ali'nin isteği üzerine serbest bıraktığı 30.000 Türk esirin Safeviyye tarikatına girmiş olduğunun nakledildiğini yazar. Bunların bir çoğu daha sonra Anadolu'ya döner. Bunlar vasıtasıyla Teke yöresinde Hamidoğulları ve Karamanoğulları gibi beyliklerden birçok kişi Hacı Ali'ye intisap eder. Bu durum bölgenin Bektaşiliğe sızan heterodoks zümreler tarafından meskun olduğunu göstermektedir.

Kendi adıyla anılan türbede medfun bulunan **Hızır Abdal Sultan** vakfiyelere göre, 1476 tarihinde Nakşibendi Halifesi olarak Isparta'ya yerleşmiş, müritlerince yetiştirilen ürünlerle tekke gelirini sağlamıştır. Kendisi hiç bir namazını kaçırmaz, müritlerini kuşluk, ve gece namazları

¹ ÖNGÖREN Reşat, Safeviyye, TDV İslam Ansiklopedisi

da kılacak, ve her hal için sabır ve doğruluktan ayrılmayacak kimselerden seçermiş. Hızır Abdal, 1531 yılında vefat ettikten sonra, buraya sığınan **Bektaşiler**'in etkisi ile, tekkesi zamanla **Bektaşî Tekkesi** halini alır. Burada kurulan **Tekke Mahallesi** sakinlerine de **Bektaşî** gözüyle bakılır.

Bahattin Yaman'ın makalesi¹, bu doğrultuda son örneği verir. Şehir merkezindeki Gülcü Mezarlığında yer alan bir mezar taşı üzerinde, “*El merhum İskender Mahallesinde Hacı Bektaş Şeyhizade Ahmet Tevfik ruhuna*”, ibaresi yer alır. Ne var ki, Ahmet Tevfik'in babası da bir Nakşibendi şeyhi olarak Hacı Bektaş Dergahında postnişin olarak görev yapmış, memleketi Isparta'ya döndüğünde açmış olduğu tekkede Nakşibendi tarikatı usulünce hareket etmiştir. Onun Bektaşiliği devlet tarafından Hacı Bektaş Dergahına görevlendirilmesinden öte değildir.

Isparta'da Kadirilik

XV. yüzyılda yaşadığı kabul edilen Abdülkadir Efendi'nin aslen Ispartalı olup bir müddet Fatih Sultan Mehmed'e hocalık yaptığı ve onun çok yakını olduğu, daha sonra bir ara kazaskerlikte bulunduğu, ardından Isparta'ya dönerek orada vefat ettiği² ileri sürülür. Böcüzade³ onun, I. Murad dönemi bilgilerin den Mevlana Ali Tûsi'ye hizmet ederek bazı

¹ YAMAN Bahattin, Isparta'da bir Mezartaşı ve Hatırlattıkları

² AKSOY Hasan, Kınalızade Ali Efendi, İslam Ansiklopedisi, TDV

³ Kuruluşundan bu Güne Kadar Isparta Tarihi, I. Ve II. Cilt Böcüzade Süleyman Sami Isparta eski Mebusu (1851-1932) Bugünkü dile çeviren ve yayınlayan Dr. Suat Seren

rütbe ve mansıplar almış, daha sonra Vezir Mahmut Paşa'nın karalamasıyla azledilerek 1467'de Isparta'da oturmaya memur edilmiş olduğunu yazar. Abdülkadir Geylanî'nin kurucusu olduğu Kadiri Tarikatı'na girdiğinden ve kendi isminin de Abdülkadir olduğundan dolayı karıştınlmamak için adı **Hacei Sultani/Abdülkadir Geylani**, sakalını kına ile boyadığından ötürü, Kınalı Sultan/Kınalı Abdülkadir Efendi olarak şöhret bulmuştur.

Abdülkadir Efendi'nin yazılı hiç bir eseri yoksa da mahlasına atfen Kınalızade lakabıyla bilinen torunu Ali Çelebi (1510-1572) Ahlak'ı Alai adlı önemli eseri ile bilinir. Kınalızade Ali Çelebi'nin oğlu Hasan Çelebi de (1564-1607) babası gibi meşhur ve bilgili bir zat idi. Kınalızade'nin babasının 1559'da ölen Kadı Emrullah Efendi olduğunu burada not edelim.

Böcüzade Abdülkadir Efendi'den bahisle, türbesi karşısındaki Delikli Taş'dan söz eder. Haftanın Cumartesi ve Perşembe günleri gün doğmadan, sabah namazı vaktinde, sıksa ve hasta olan süt çocuklarını yanlarına alan iki kadın karşı karşıya gelerek birbirine, “Al çürüğü ver sağı!”, diye seslenir. Ve çocuğu üç veya yedi kere delikten geçirerek birbirine verdikten sonra arkalarına bakmadan, dönüp giderler. Allah'ın izni ile çocuk iyi olur ve sıksalıktan kurtulur, derler. Bunu da, Abdülkadir Efendi'nin kerameti sayarlar.

Filiz Nurhan ve Şirin Gökmen'in çalışmalarından ¹, Abdülkadir Efendi'nin türbesinin günümüzde Çarşamba ve Cuma günleri her dilek

¹ Filiz Nurhan ÖLMEZ Şirin GÖKMEN, Isparta İl Merkezi'nde Bulunan Türbeler

için ziyaret edilmekte ve adak adanmakta olduğunu öğreniyoruz. Türbenin karşısında bulunan ve Abdülkadir Efendi'nin kerametiyle şifa dağıttığına inanılan delikli taş ise bir süre önce çalınmıştır.

Yasin Erdenk de çalışmasında¹, Hisar Mahallesi Gülcü Sokak 42 numaralı Uyuoğlu türbesi isimli yerde bulunan türbeye bir evin bahçesinin içinden geçilmekte ve ziyaretçiler tarafından bugün adak olarak çikolata, pişi, ekmek ve helva dağıtılmakta olduğunu kaydeder.

Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarından² **Tiryaki Dede**'nin türbesinin , Hisar Mahallesi Gülcü Sokak'da bulunduğunu öğreniyoruz. Ne var ki, çevre halkı tarafından bu Dede'ye adak adamanın iyi olmadığına dair bir inanç olduğu söylenir. Erdenk ise çalışmasında³, bir evin bahçe duvarı uzantısına ilave olmuş türbenin içinde yeşil örtülü bir sanduka ve dua edilebilecek bir bölüm olduğunu yazar. İsminin neden Tiryaki olduğu mahalle sakinlerince bilinmemekle birlikte halk, Tiryaki Dede'nin, türbesi 30 metre ileride olan Hacı-i Sultan Abdülkadir Geylani'nin talebesi olduğuna inanmaktadır. Geçmiş yıllarda içinde mum yakıldığı, günümüzde ise bunun terk edildiği belirtilen türbenin her türlü dilek için ziyaret edildiği fakat fazla adak adanmadığı söylenir.

¹ ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001

² age

³ age

Isparta'da Mevlevilik

Böcüzade'nin¹ eserinden, Mevlevihane'de gömülü bulunan **Teberdar**² **Mehmet Dede**'nin Sefine-i Mevleviye³ adlı kitapta yer alan hal tercümesine göre, aslen Ispartalı olduğunu öğreniriz. Saray Teberdarlığı ve Enderuna girmiş iken malını mülkünü terk ederek Mevlevi olmuş ve Konya'da Mevlana Dergahı Şeyhi Bostan Çelebi'den⁴ Sikke ve Hırka alarak Mevlevi Şeyhi olmuştur. Oruçlu ve yaya olarak birkaç defa Hicaz'a gitmiş ve dönüşte Şam'a uğrayarak aslen Karamanlı

¹ Böcüzade Süleyman Sami, Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Serenler Yayını, İstanbul, 1983

² Silahın icadından evvel harp aleti olarak kullanılan 'teber'li bireyler hakkında kullanılan bir tabirdir. Teberdarlık II. Murad zamanında kurulmuş olup Anadolu halkının genç ve iri yapılı olanlarından seçilirdi. Bunlar ordunun önünde giderler ve yürüyüşe engel olan şeyleri ortadan kaldırırlardı. Sonraları saray hizmetkarlığına münhasır kalmıştır.

³ Sefine-i nefise-i mevleviyyan, sh.338

فعالی تربته وانساء سر پرته وشرف رتبه آمین یامن لا یخیب الراجین * (حضرت شیخ محمد تبردار) * فی
الاصول واعیة اعمالہن اسبارتہ نام قصہ خاک اولوب غنہ وان شایندہ سرای سلطان تبردار استن

⁴ Bostan Ekber Mustafa Çelebi (1554-1631). Babasından boşalan Çelebilik makamına 1603 senesinde 51 yaşında iken geçen Çelebi İstanbul'daki idare merkezi ile ilişkileri sıcak tutmasını bilmiş, zamanında Mevleviliğin yayılmasına büyük gayret göstermiştir. Sahih Ahmed Dede onun muhib, mürid ve müniblerinin sayısının on sekiz bine ulaştığını kaydeder.

olan Kartal Dede'den¹ halifelik almış, Isparta'ya gelerek yerleşmiş ve Mevlevihane'de ayin yaptırarak Mesnevi okutmuştur. Bazen ayin yapmak üzere Minasın ve Sidre'ye giderlermiş. Hatta, Sidrede bulunduğu bir gün Hızır'la karşılaştığı, Minasın'daki bir törende din büyüklerinin şekillenmiş ruhlariyla karşılaştığı rivayet edilir. Doğum ve ölümüne dair bir kanıt olmasa da Bostan çelebiniin yaşadığı I. Sultan Ahmet ve Kartal Dede'nin yaşadığı 4. Murad dönemlerinde sağ olması gerekmektedir. Teberdar Mehmed Efendi'nin Farsça şiirleri vardır. Sağlığında Sarılık hastalığını tedavi ettiği, Sarılıklı hastaların dili altını ustura ile keserek biraz kan akıttığı söylenir. BÖCÜZADE 1900'lerde türbedarı olanların hala bu tedaviyi uygulamakta olduğunu kaydeder. Teberdar'ın sık sık gittiği Minasın ve Ahipınarı gibi mesire yerleri yaz aylarında, Perşembe erkekler, Cuma kadınlar olmak üzere bütün bir mevsim, halk tarafından ziyaret edilir ve burada dualar ve müracatlar okunurdu. Sonraları bu dini merasimler terk edilerek buraları mesire ve eğlence yerleri halini almıştır. Nuri Katircioğlu eserinde², “Teberdar Mehmet Efendi'nin ömrünün sonuna kadar tarikat alemi içinde yaşamış olup mevlviliğe dair bazı yazıları var ise de biz hiç birini elde edemedik. Bilhassa sülalesinden Fehmi Aksu dahi o kadar araştırmaya rağmen bir eser bulamamıştır.”, der.

Ancak günümüzde Isparta Mevlevihanesi mevcudiyetini yitirmiştir. 1908'de BÖCÜZADE Tarihinde Isparta'da bir Mevlevihane olarak varlığı tescil edilmekte idi.

¹ Şam Mevlevihanesinin ilk şeyhi Karamanlı Derviş Kartal Mehmed Dede (ö.1623) tekkenin banisi olup merkadi mescid kısmının kuzey duvarına bitişiktir.

² KATIRCIOĞLU Nuri, Bütün Isparta

Sadık Akdemir'in çalışmasından¹, yürütmüş olduğu şeyhlik vazifesi neticesinde maaş olarak kendisine tahsis edilmiş olan yıllık 720 akçelik ücretin tamamını Şeyh Hüseyin Efendi, Muhzır İbrahim, Karaağaç Mahallesinden Selman b. Halil ve Molla İbrahim b. Yusuf'un şehadetıyla eksiksiz olarak aldığını gösteren 1718 tarihli bir belgeden Mevlevihanenin şeyhinin Yahya Efendi olduğunu anlıyoruz. 1734 tarihinde Isparta kadısı Ahmed Efendi'nin yazmış olduğu bir berat özetinde, Arapzade Sultan evlatlarından Derviş Mustafa'nın Isparta Mevlevihanesi'nde hiç bir ücret almadan tarikatçı olarak görev yaptığı belirtilmiş, ancak hayat şartları kendisini sıkıntıya düşürdüğünden yapmakta olduğu vazife karşılığında maaş bağlanması hususunda Dersaadet'e bir arzuhal sunulmuştur. Dilekçe incelendikten sonra, İstanbul gümrüğünde görev yapan Bursa mizan-ı Hariri mukataası ve Hamid tangası mukataası gelirlerinden toplam 25 akçe ücret alan Halil Ayat Murteza isimli zatın, Hamid mukataası hissesinden sekiz akçelik bölümü alınarak Derviş Mustafa'ya devredilmesi, Padişah I. Mahmud'un fermanı olarak 25 Şubat 1734 tarihinde de, berat özetinin zahriyyesine (arkasına) Derviş Mustafa Efendi'nin 1734 senesi Martından 1735 yılı Mart ayna kadar bir yıllık ücretini aldığını beyan eden bir hüccet yazılmıştır.

1857 yılında Isparta Kaymakamı olarak tayin olan Hasan Rüştü Efendi Mevlevi Tarikatına mensup olduğundan, her şeyden önce Mevlevi

¹ AKDEMİR, XVIII. Yüzyılın ilk yarısında Isparta'da Sosyo-Ekonomik ve kültürel hayat (170 ve 171 numaralı Şerhiyye Sicillerine göre), SDÜ, Isparta, 2004

ayinleri yaptırmakla işe başlar, her hafta Cuma günleri bir camide Selamlık düzenleyerek bütün memurları ve subayları ile birlikte, askerleri camiye getirtir, kendisi Cuma namazından önce camiye giderek yerini alır, namazdan sonra İmam, Hatip, Müezzın ve diğer din görevlilerine bahşışler ve hediyeler dağıtır.

1861-1863 yıllarında Isparta kaymakamı Çerkez Ali Necip Bey, halkın tuttuğu Beşkazalı Şeyh Osman Efendinin tarikatına girmiş ve ilk iş olarak Mevlevihanenin onarımına ve Isparta Rüşdiyesi'nin yapımına başlamıştır.

1863 - 1866 yılları arasında kaymakamlık yapan Hüseyin Necip Efendi'nin köşk yapmaktan öte hizmet verememiş olduğu söylenir. Bu dönemde dikkatler, Ayazma mesireliğine çevrilmiştir. Hüseyin Necip Efendi'nin Mevlevihaneyi tamir ettirmiş olduğu kaydedilir. Mevlevilere ait bu dergahın 1878 senesinde meydana gelen sel neticesinde yıkıldığı, kayıtlarda yer almaktadır.

1912 yılında basımı yarım kalan Konya Salnamesi'nin içinde, Mevlana Dergahı son postnişinlerinden Veled Çelebi (İzbudak, öl.1953), Mevlana ve etrafındakileri anlatan bir menakıbnâme yazmış ve neşretmiştir. Bu Menakıb'ın sonunda o, mezkûr tarihte faal olan Mevlevihanelerle şeyhlerinin, ayrıca mevlevihanelerin banilerini veya türbelerinde yatan zatların isimlerini içeren eklemiş olduğu listede Isparta Mevlevihanesinden ve şeyhinden söz edilmediği gibi, 1915'te "Gönüllü Mevlevi Taburu"na katılan Mevlevi şeyhlerinin listesi içinde de Isparta'daki Mevlevi şeyhinden söz edilmez.

Böcüzade'nin Isparta'nın son Mevlevi şeyhi hakkındaki düşünceleri eserinde¹ yer alır. “**Ali Dede**’nin Babası zamanında Mevlevi Dergahında her cuma ibadet ve ayin yapılırdı. Babası Mehmet Dede’nin ölümünden sonra, oğlunun bu posta oturmasını ve dergahı yaşatmasını arzu ederdik. Bu yolda, Konya Mevlevi Şeyhi Halim Çelebi hazretlerine, bizzat ben rica ve tavassutta bulundum. Fakat, bir intibah göremedim. Ali Dede’yi, Belediye azalığına teşvik edenlerden birisi de bendim. İnşaallah, bu olaydan sonra Mevlevi postuna döner de dünya ve ahret ukubatından kurtulur.” 1915 den 1918’e kadar ve 1921 başından sonuna kadar ikinci defa olarak (bir yıl) Ali Dede’nin Isparta Belediye Başkanı olarak görev yaptığını görürüz. Böcüzade’nin hatalı bulduğu belediye uygulamaları dolayısıyla eleştirisine maruz kalan Ali Dede, Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin kuruluş ve başkanlığında bulunur. Soyadı kanunuyla birlikte Aksu soyadını alan Ali Dede’nin oğlu Fehmi Aksu’nun da Isparta’da hizmetleri vardır².

¹ age

² Mehmet Fehmi Aksu, Ali Dede'nin oğludur. Konya Lisesi'nde okurken 1. Dünya Savaşı başladı. Liseyi bitirmesi için son üç sınavı kalmıştı. Son sınavlarına girmeden askere alındı. Babası ve kendisi, “Vatan elden giderken eğitimin gereği yok, önce vatani kurtarmak gerek.”, düşüncesini benimsedi. Mısır’da esir düştü. Okulda öğrendiği Fransızcasını esir kampında geliştirdi. Uzun bir esaret döneminden sonra memleketine geri döndü. Milli Mücadeleye katıldı. Kurtuluş savaşında Garp cephesinde çarpışmıştır. Yunanlıları batıya doğru süren öncü birlik içinde bulunmuştur. Afyonkarahisar'ın Şuhut ilçesine girdiklerinde eşinin ebe olan teyzesini Şuhut cephe gerisi Seyyar hastanesinde aramış ama bulamamıştır. Yunanlıların teyzesini kaçırdıkları veya linç ettikleri söylenmiştir. İstiklal Madalyası sahibidir. Cumhuriyet'in ilanından sonra

Isparta'da Nakşibendiyye

Böcüzade'ye göre¹, **Hızır Abdal Sultan** 1476 tarihinde Nakşibendi halifesi olarak Isparta'ya yerleşmiş, ve burada müritleri tarafından yetiştirilen ürünlerle, tekkenin geliri sağlanmıştır. 1531 yılında vefat eden Hızır Abdal için “Canına ola Rahmet!” sözü, ebced hesabıyla ölümüne tarih düşürülmüştür.

Anlatıldığına göre, Gölcük boğazında iyi bir içme suyu bulan Hristos adındaki bir Rum, bu suyun bir kısmını Müslüman mahallelerine vermek isteyince kilisesi tarafından aforoz edilmiş. Hızır Abdal, kendi tekkesi arazisinden geçirtmek üzere, suyun kendi mahallesine kadar getirilmesini ve türbesi yanındaki Ak Oluk veya Taş Oluk denilen hayrat çeşmenin halka açılmasını sağlamıştır. Suyu bağışlayan hayır sahibi

söylenmiştir. İstiklal Madalyası sahibidir. Cumhuriyet'in ilanından sonra kurulan Cumhuriyet halk Fırkasına bağlı Isparta Halkevi'nin kurucuları arasında yer almış, başkanlığını yapmıştır. Eşi Suat Hanım, Isparta'da şapka takan ilk kadınlardan olup eşinin tüm çalışmalarına destek olmuştur. Isparta yöresinin tarihi ve diliyle ilgili araştırmalar yaptı, çalışmaları halkevi yanlarında yayınlandı. Türkiye'de metodik ilk yer adı çalışmasını yaptığı için dönemin ünlü edebiyat tarihçisi Fuat Köprülü tarafından takdir edildi. 1936'da Isparta İli Yer Adları adlı eseri yazdı. Yaptığı çalışmalarla dikkati çeken Fehmi Aksu, 1932'de Atatürk başkanlığında Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan ilk Türk Dil Kurultayı'na davetli olarak katıldı. Vefat haberi (Mart 1957) Mustafa Kemal tarafından kurulan Ulus Gazetesi'nde birinci sayfadan bildirildi.

¹ Böcüzade Süleyman Sami, Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Serenler Yayını, İstanbul, 1983

Hristos öldüğünde, Hristiyanlar dini ayin yaptırınmamışlar. Kendisi sağlığında Müslüman olmadığından ne şekilde gömüleceği Hızır Abdal'a sorulduğunda, “Yaptırdığı çeşmelerden birinin üstüne gömülmesini”, söylemiş ve öyle yapılmıştır, derler. Ölümünden sonra gelen halifeleri zamanında, tekke yavaş yavaş arazi kaybetmiş, ve sonunda türbe ile civarındaki birkaç evden ibaret kalmıştır. Ak Oluk çeşmesinin arkasındaki küçük bir yerde keramet gösterdikleri sanılan birkaç kişinin mezarları da vardır. Bunlara Hızırağazadeler denir.

Filiz Nurhan Ölmez ve Şirin Gökmen'in çalışmalarından¹ öğrendiğimize göre, Hızır Dede Horasan'dan Anadolu'ya geçen Türk büyüklerinden biridir. Kaynaklarda onun felsefe bilgini olduğundan söz edilir. Onun ölümüne kadar, şimdiki Ak Oluk Camii'nin bulunduğu yere inşa ettirdiği dergahında, elli yılı aşkın bir süre hizmet etmiş ve vasiyeti gereğince, yine kendi adıyla anılan Hızırbey Mahallesi'ne, Ak Oluk Cami karşısında bulunan türbeye gömülmüştür. Bektaşiler bu türbeyi ziyaret etmek için çevre illerden ve Kayseri, Sivas, Erzincan'dan gelip dua etmektedir. Bu türbeye Hızır adından dolayı acele işi olanlar ve özellikle biran önce çocuk sahibi olmak isteyenler gelmektedir. Bu türbe, türbedarı tarafından Çarşamba ve Cuma günleri ziyarete açılmaktadır. Birkaç yıl önceye kadar Hızır Dede'den kalan takunyaların vücudun çeşitli bölgelerine sürülerek şifa bulunacağına inanılmakta idi.

¹ ÖLMEZ Filiz Nurhan, GÖKMEN Şirin, Isparta İl Merkez'i'nde Bulunan Türbeler

Bu uygulamanın günümüzde yapılmamasının nedeni, atadan türbedar olan Sevim Hanım'ın birkaç yıl önce rahatsızlanıp türbedarlığı bırakması ve takunyaları da kendisine Dede'den kalan miras kabul ederek evine götürmesidir. Günümüzde rahatsızlığı olanlar üç İhlas, bir Fatıha okuyup, üç kez Hızır Dede'nin sarğını başlarına geçirmektedirler. Ziyaretçiler, Hızır Abdal'ın mezarının etrafını dualar eşliğinde üç kez dolaşıp, *“Hızır Dedem, senin söziin Allah'ın yanında bizim sözümüzden daha geçerli bizim adımızaişimizin ya da dileğimizin olması için Yüce Yaradanımıza dua ediver”*, diyerek dilekte bulunmaktadırlar. Genellikle, dilekleri kabul olan ziyaretçiler ya fakirlere yemek yedirmekte ya da türbeye süpürge, temizlik malzemesi gibi her hangi bir hediye almaktadır.

Yasin Erdenk çalışmasında¹, türbe kapısının eğilerek içeri girmeyi sağlayan ufak yapıda olduğundan söz ederek içeride sandukadan başka dua kitapları, Kur'an-ı Kerim ve bazı eşyalar ile duvarlarda dua ve sure levhaları bulunduğunu kaydeder. Anlatıldığına göre, Devlet Hastanesi yolu yapılırken türbe yıkılmak istenmiş, fakat iş makinelerinin burada çalışmaması sebebiyle türbe yıkılamamış ve yol türbenin kenarından geçirilmiştir.

Mahmut Kıyıcı² 'Davgana Şeyhi' diye ün kazanmış olan **Mehmet Nuri Efendi**'nin 18. yüzyılın sonlarında veya 19. yüzyılın başında doğmuş olabileceğini ileri sürer. Babası Ahmet Tevfik Efendi'dir. Gençliğinde İstanbul'a gelerek zamanın gerek pozitif bilimleri, gerekse

¹ ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret Ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, SDÜ, Isparta, 2001

² KIYICI Mahmut, Ispartalı ve Isparta'ya Hizmet etmiş Büyük Adamlar, Göltaş Kültür Yayınları

din bilimleri üzerinde iyi bir öğrenim gören Mehmet Efendi Sultan II. Mahmut'un son, Abdülmecit'in ilk iki saltanat yıllarında olmak üzere 1838-1841 senelerinde dört yıl 'huzur-u humayun muhataplığı'nda bulunur¹. Sultan II. Mahmud, Yeniçeri Ocağını ortadan kaldırdıktan sonra Ocakları bulunan Hacı Bektaş Veli Dergahında irade-i seniyye ile ihdas olunan Nakşibendi postnişinliği 1841 senesinde Mehmed Efendi'nin uhdesine tevcih olunur. Sultan II. Mahmud'un vefatı ile başlayan ve Sultan Abdülmecid'in tahta cülusu iptidalarında giderek artan kanşıklıklar içersinde vazifesini ifa eylemiş ise de Bektaşiler ayaklanarak Mehmed Efendi'ye rahat vermedikleri için suikastten korkup ailesi efradı ile bir gece firar eder. Arkasından takip etmelerine rağmen Kızılırmak'tan mucize kabilinden geçip Kırşehir'e iltica etmiş, oradan da Isparta'ya gitmiştir. Bahattin Yaman makalesinde² şeyhin 1840 senesinde istifa etmiş olduğunu yazar. Dönemin Niğde kaymakamına devletin gönderdiği yazıda istifanın kabul edildiği beyan edilir, ancak yerine yine bir Nakşibendi'nin atanması istenir. Bir müddet sonra Mehmed Nuri Efendi, tekrar şeyhliğe atanır. Vakfin gelirlerinin paylaşımı ile ilgili çıkan kavga sonucunda Nakşibendi Şeyhi Mehmed Nuri Efendi, Hacı Bektaş Veli Hankahı'ndan kaçmak zorunda kalmıştır. Isparta'da İskender Mahallesinde o zaman Hacı Yunus ve daha sonraları günümüzde Davganalı Evi diye anılan evi satın alır. Bu ev Dereli Sokağı sonundaki eski Müftü Efendi Medresesi (şimdi Ali Efendi Camii) köşesinden sola İnce Sokak'a dönünce, sağda iki katlı taş merdivenli üç veya dördüncü ev olup Zeki Sümer Beylere aittir. Sonra bu evin doğu kısmına iki katlı bir

¹ MARDİN Ebül'ula, Huzur Dersleri I-II-III, İstanbul, 1966

² YAMAN Bahattin, Isparta'da bir Mezartaşı ve Hatırlattıkları

tekke yaptırtır. Ve ölünceye kadar bu tekkede Nakşibendi şeyhliğini sürdürür. Ağrı ve sızı giderici duaları, büyük mühür şeklinde basılmış muskaları ile ün yapmış olan şeyhin Pazartesi ve Cuma geceleri tekkede dervişleriyle ayinler düzenlediği nakledilir. Tekkenin malı ve geliri yoktur. Zamanın müftüsü Tahsin Efendi'nin azli üzerine onun yerine 1866-1868 tarihlerinde bilfiil Isparta müftülüğü yapmış olan Mehmet Efendi 1870 yılında vefat eder ve vasiyetine uyularak evinin altına defnedilir. Davgana Tekkesi 1924'te Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına kadar çalışır halde kalmıştır. Kıyıcı, kendisinden sonra tekkeyi oğlu Mehmet Şair Efendi ve başkalarının yönetmiş olduğunu kaydederse de, Böcüzade Süleyman Efendi¹ şeyhin ölümünden sonra oğlu Tevfik Efendi'nin babasının yerini alamadığından Tekkeyi damadı Müftü Şakir Efendi'nin bir süre yönetmiş olduğunu yazar. Yaman aynı makalesinde, Ahmet Tevfik Efendi'nin Gülcü Mahallesindeki kabristanda bulunan mezar şahidesinden 1897 tarihini verir. Araştırmaları neticesinde; İskender mahallesinde, Ali Efendi Camii'nin güneyinde yer alan İnce sokaktaki Davganalı Evi'nin yeri tespit edilir. Zemin katı taş duvar olarak inşa edilen iki katlı evin üst katı ise, yerel tabirle “*hımuş*” tekniğiyle, yani *Bağdadi teknik* ile inşa edilmiştir. Ev halihazırda metruk ve harap durumdadır. Evin civarındaki komşularla görüşmeleri esnasında; evin alt katındaki odanın birinde daha önce bir mezar olduğu ve mezarın kaçak kazılar nedeniyle tahrip edildiğini öğrenir. Mezarın bulunduğu oda incelendiğinde ise, burada kazı yapıldığı ve mezarın tamamen tahrip edildiği görülür.

¹ age

Ayrıca Yenice Mahallesiindeki kabristanda medfun bulunan Tez Murat Dede'nin de halk arasında Nakşibendi tarikatına mensup olduğu rivayeti Ölmez ve Gökmen'in çalışmalarında yer alır.

Isparta'da Sadiyye

Böcüzade'nin eserinde¹ Isparta'daki medreselere tahsis etmiş olduğu bölümden anlaşıldığına göre Sa'diye Medresesi adıyla anılan yapının, kurucusunun mensup olduğu tarikat² sebebiyle şehirdeki Sadiyye tarikatının da merkezi olduğunu öğreniyoruz. Isparta'daki medreselerin en eskisi Çelebiler mahallesindeki Sadiye Buk'ası'dır. Bu medresenin Hicri 1280 yılında Süleyman oğlu Seyit Süleyman tarafından kargir olarak inşa edildiği, halen duvarlarında bulunan iki taşa kazılmış yazılardan anlaşılmaktadır. Arapça yazılan bu kitabelerden birinde 'Bu mübarek medresenin Feramuz'un oğlu Sultan Alaeddin Keykubat III.

¹ Böcüzade Süleyman Sami, Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Serenler Yayını, İstanbul, 1983

²Sadiye veya Cibaviye adını kurucusu Sa'deddin el Cibavi (ö1300 veya 1335)'den alan bir tarikat. Ölümünden çok daha sonra Mısır ve Türkiye'de yayılmıştır. Deliliği tedavi ederlerdi. Bir kağıt parçası üzerine çeşitli dualar yazılır ve bu kağıt suya ıslanırdı. Hasta bu suyu içerek iyileşirdi. Ayrıca hastanın yazılan muskayı da yanında taşıması gerekliydi. Bu tarikata mensup kişilerin yılanlar üzerinde özel tesirleri olduğu söylenir. Ayrıca Mısır'da yılanları teşhir ederlerdi. On iki terkli külah giyer, sarımtırak bir sarık sarar, yaya dolaşırlar ve saçlarını uzatırlardı.

zamanında, Süleyman oğlu Süleyman tarafından yaptırıldığı', diğer kitabede '678 yılı Ramazanında yapıldığı' yazılıdır. Isparta'nın, Selçuklular tarafından alınmasıyla buradan Hristiyanların göç ettiğini, adı geçen medresenin yerinde bulunan **Ayasofya** adındaki kilisenin depremde yıkılmasıyla, bu taşlardan ve yerden faydalanılarak mezkûr Buk'anın inşa edildiğini Hristiyanlar söyler ve senede bir gün bu medrese yerini ziyaret ederler. Sadiye Tarikati, adını, kurucusu Sa'dettin El İbavi'den alan bir tarikat olup, kurucusunun 1300/1301-1335/1336 tarihinde vefat ettiği, bu medreseyi inşa eden zatın da aynı tarihlerde öldüğü, bu tarikata mensup olduğundan, medresesine Sa'diye Buk'ası adını verdiği anlaşılmaktadır. Bu medresede Şeyh Sadi'nin eserleri okutulmakta imiş. Medrese kurucusunun, Isparta ve havalisinde buraya vakfettiği tahsisatın hicri XI. yüzyıla kadar alındığı ve bu tarihe kadar evlad ve ahfadından ve zamanın yetişmiş bilginlerinden çoğunun burada hocalık ettikleri bilinmekte ise de kimler olduğu tespit edilememiştir. Son müderris, Seyyit Ali Efendi'nin 1757'de ölümü ile yerine oğlu Hasan efendi, onun da 1788'de ölmesi ile oğlu Hüseyin efendi onun da 1812'de ölmesi ile oğlu Hacı Hasan efendi geçmiştir. Bu zat Farisice bilimleri iyi okutur ve bu arada edebiyat, ziraat ve ticaretle de meşgul olurmuş. Edip ve zarif bir zat olduğundan meclislerinde değerli insanlar bulunmuş. Bu zatın da 1857'de vefatıyla müderrislik oğulları Ali, İsmail ve Şaban Efendi'lere kalmışsa da Ali Efendi kadılık'ta, diğerleri ticaretle meşgul olduklarından medrese uzun süre kapalı kalmış. İsmail Efendi'nin oğlu Hacı Hüsnü Efendi Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren ölümüne kadar Isparta Meb'usu idi. Medresenin kurucusu Süleyman efendi'nin mezarı medrese içindedir.

Sadık Akdemir çalışmasında¹, Isparta’da Selçuklu dönemine ait en eski eser olarak Çelebiler Mahallesinde Sadiye Buk’ası Medresesi olduğunu ileri sürer. Kitabeye göre bu medrese, Anadolu Selçuklu hükümdarlarından III. Alaeddin Keykubad zamanında 1298 yılında Süleyman oğlu Selman adında bir hayırsever tarafından yaptırılır. Bitişğine de fakirlerin kalabileceği bir “Yoksullar Yurdu” inşa edilir. Bina müteaddit yangınlar geçirir. Ancak kitabesi Tahir Erdem tarafından fotoğrafı çekilerek yayımlanmıştır. Bu medreseyi, 1927 yılında Isparta mebusu Hacı Hüsnü Efendi² hususi muhasebeden satın alarak ev haline

¹ AKDEMİR M. Sadık, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Isparta’da Vakıf Hizmetleri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 1997

² 1871 doğumlu Hüseyin Hüsnü’nün babası Bahizade Es Seyyid Hafız ve hattat İsmail Hakkı Efendidir. Annesi Helvacı Hacı Abdî Efendi’nin kızı Hafize Faden Hanım’dır. İlköğrenimine dedelerine ait Sadiye Buk’ası Medresesinde o tarihlerde müderrislik yapmakta olan Uluborlulu Hacı İbrahim Efendi’den ders almakla başlar. Üç yıl sonra adı geçen zatın ölümü üzerine öğrenimini sürdürmek üzere Konya’ya gider. Orada Karatay Medresesinde Müderris Kastamonulu Mehmet Hulusi oğlu Şakir Efendi’den tezhip ve hadis ilimlerini öğrenerek icazet alır. Yine burada Gümüşhaneli Şeyh Ahmed Ziyaeddin tarafından icazet verilmiş bulunan Kastamonulu Hasan Hilmi Efendi’den ders görür. Sonra Konya’dan İstanbul’a geçip asıl memleketi İçel olan fakat İstanbul’a yerleşmiş bulunan Es Seyyid Mustafa Asım Efendi’den öğrenimini tamamlayarak Isparta’ya döner. Karaosmanoğlu Azmi Efendi’nin kızı Kamile Hanım ile evlenir. 1902’de günlük bir akçe ücretle Sadiye Buk’asına fermanla müderris olarak atanır. 1903 yılında günlük on akçe ücretle Kutlu Bey Camii vaizliğine getirilir. 1904’te Nakibü’l eşraf kaymakamlığı rütbesiyle ödüllendirilir. 1906’da ilmiye sınıfına ait ileri derecedeki rütbelerden “Edirne Payesi ve Rüusu” rütbesi verilir. 1909’da iki Müslüman ve bir

getirir. Akdemir, günümüzde bu eski medreseden hiçbir iz kalmamakla birlikte kitabesinin de nerede olduğunu tespit edemediklerini kaydeder.

“Edirne Payesi ve Rüusu” rütbesi verilir. 1909’da iki Müslüman ve bir Rum üyeden oluşan mahkemeye üye seçilir. Bu görevini 1913 yılına kadar sürdürür. 1914’te İl Genel Meclisi üyesi seçilir ve Isparta’yı temsil etmek üzere Konya’ya giderek iki yıl orada kalır. 1916’da Isparta müftülüğüne atanır. Bu görevi yürütürken 1917’de yine ilmiye sınıfına ait büyük rütbelerden İzmir Paye-i Mücerredî rütbesi verilir. Bir ay sonra da Mahreç Payesi’ne yükseltilir. 1918 yılında Haremeyn –i Şerifeyn Payesi ile Mekke Mollalığına atandığı kendisine bildirilirse de, I.Dünya Savaşı sona ermiş, Osmanlı Devleti bu savaştan yenik çıktığından arzu edilen göreve başlaması gerçekleşmemiştir. Hürriyet ve İtilaf Fırkasının iktidara gelmesi ile Hüseyin Hüsnü Bey’in de görevine son verilir. Bu sırada Milli Kurtuluş Savaşı başlamış bulunmaktadır. Yapılan bölge toplantılarından Nazilli’deki kongreye Isparta’yı temsilen delege olarak katılır. On gün kaldığı kongreden döndükten sonra Afyonkarahisarlı Küçük Mehmet Efe ve efenin adamları ile birlikte mutasarrıflığı işgal ederler. Kurtuluş Savaşı boyunca Milli Cephenin kuvvetlenmesi için dumadan çalışır. 1920’de açılan Meclise birinci dönem Isparta milletvekili olarak katılır. Bundan sonra da 1946’ya kadar yirmi altı yıl boyunca Isparta milletvekili olur. Birinci Mecliste bulunduğu ve Kurtuluş Savaşına katıldığı için kırmızı yeşil şeritli İstiklal madalyası ile ödüllendirilir. Ayrıca kendisine vatani hizmet tertibinden aylık bağlanır. Bunun dışında memurlu ve milletvekilliğinden dolayı emekli aylığı da almıştır. Soyadı kanunu yürürlüğe girince eski aile adı olan Bahiri’nin karşılığı olan Özdamar soyadını seçer. Hüseyin Hüsnü Beyin Feraiz adında bir kitabı vardır. 1961’de vefat eden Hüseyin Hüsnü Bey Aldan Efendi Mezarlığına defnedilirse de, ilgili kanuna göre cenazesi beş yıl sonra Isparta Askeri Şehitliğine nakledilir.

Değerlendime

Şehir merkezi çağdaşlaşmadan payını alsa ve hatta Türkiye'nin huzuru yaşayan sayılı şehirlerinden biri olsa da, Eğridir ve Uluborlu'nun tarih içindeki önemlerine göre hak ettikleri yerde olmadıklarına dair bir düşünce, ister istemez insanın zihnini kurcalıyor. Yüksekçe bir tepeden bakıldığında, göl ve kıyısındaki şehir insanlarıyla hayal ufkunu zorlayan masalımsı bir dünyaya adeta davetiye çıkıyor. Geçmişte zihinlerine kazınan görünüşün etkisi ile bu renkli coğrafyanın misafirleri olan seyyahlar, bu güzelliğin ardında gizlenen ruhun büyüklüğünü bilseler, muhtemelen buradan ayrılmak da istemezlerdi. Eğridirli'nin ataları taşranın ortak hikayeyi yaşayan insanları olarak, Berdelinin menkıbesini paylaşan şahsiyetlerden izler taşır. Az ötede Barla ise, sadece uzak geçmiş ile değil kendisine asli hüviyetini kazandıran yakın geçmişi ile de mukaddes mekanlar arasında yer alır.

Türkiye'de restorasyonun altın çağını yaşadığımız şu günlerde, Uluborlu'nun da payını alması hoş olurdu. Modernleşme adına eski şehirleri zamanın tahribine terk etmek nasıl kaçınılmaz görünse de, her taşı mazinin hikayesini aksettiren o eski şehri dolaşırken, terk edilmişliğin burukluğunu hissetmemek kolay değil. Bu duyguyu Anadolu'nun bir çok şehrinde yaşamak, sanki değiştirilemez bir kader.

İNDEKS

- Abdülkadir Efendi, 19**
Ah Ali Dede, 136
Ahdıbek Erenler, 136
Ahi Şemseddin, 158, 160
Akşemseddin, 86, 142
Aldan Efendi, 16
Ali Baba, 102, 167, 168
Ali Dede, 136, 186
Andık Dede, 52
Arap Beşir Dede, 50
Aslan Baba, 56
Aşağı Tekke, 55
Aşık Baba, 166, 168
Ayak Dedesi, 11
Ayazmana Dede, 137
Aydınlı Dede, 166, 168
Ayırt Dede, 50
Aziz Dede, 123
**Baba Sultan, 69, 72, 73, 74,
75, 76, 77, 84, 99, 148,
149, 150**
Beşir Dede, 51, 52, 137
Bulla Hatun, 161
Burcu Bey, 78
Cebeli Sultan, 134
Cemal Efendi, 168
Çalca Dede, 66
Çalı Dede, 129
Çalık Dede, 154
Çamdibi Dede, 167
Çayırılı Mescit, 63
Çimili Dede, 124
Çizik Dede, 168
Çomaklı Baba, 166, 168
Dedebaşı Dedesi, 172
Derviş Şükrü, 169
Devran Dede, 116, 117
Didecik Dede, 155
Didecik Dedesi, 169
Doğan Baba, 165, 166
Ebubekir Dede, 9
Efendi Sultan, 162, 190
Eli Kepçeli Dede, 115
Elyaz Tekke, 55
Emir Ahmet, 166, 169, 171
Erenler Dede, 67, 138
Erzâde, 156
Eyüp Dede, 48
Gelincik Ana, 139, 174
Gökmen Dede, 66
Gökveli Sultan, 9
Gül Baba, 116, 149, 150
**Hacei Sultanî/Abdülkadir
Geylânî, 180**
Hacı Hüseyin Efendi, 34
**Hacı İbrahim Efendi, 167,
194**
Hacı Osman Dede, 167
Halife Sultan, 19
Halil Bin Ahmet, 63
**Hasan Dede, 105, 106, 112,
131, 140, 161**
Hıdır Baba, 141
Hıdırlık Dede, 64
**Hızır Abdal Sultan, 22, 178,
187**

Hüseyin Baş Dede, 8
Hüseyin Dede, 57, 58, 129
İhlamur Dede, 7
Işıklı Türbe, 171
İbrahim Dorum Dede, 141
İbrahim Ethem, 166, 168
İhbar Billezi, 167
İlyas ve Destab Baba, 54
İncili Çavuş, 23
İncirli Dede, 49
Kabakçı Dede, 49
Kadı Dede, 124
Kan Dedesi, 49
Kara Dede, 115, 125, 142
Karaağır Dede, 57
Karaca Ahmet, 78, 80
Karacaahmet, 80, 142
Kavak Dede, 168
Kaya Dede, 129
Keklik Dedesi, 172
Kendirli Baba, 166, 168
Kerim Dede, 48
Kesikbaş Dede, 5
Kırali Dedesi, 172
Kızıldağ Yatırı, 156
Kirli Dede, 123
Kocabıyık Eren Dede, 64
Koru Dede, 125
Köse Ahmet, 166, 168
Kurt Dede, 55
Kutgi Dede, 172, 173
Kutup İbrahim Dede, 146
Mehmet Çelebi Sultan, 59,
77, 87, 89, 90, 91, 92, 94,
96, 97, 98, 99, 100, 115

Mehmet Emin Efendi, 35
Mehmet Nuri Efendi, 39, 189
Menteş Dede, 156
Miski Dede, 57
Muharrem Dede, 4
Musa Dede, 58
Mustafa Dede, 135, 143
Mürsel Pehlivan, 141
Nohutlu Baba, 167, 173
Nuhtu Dede, 166, 168
Nurullah Dede, 120
Osman Efendi Dede, 65
Osman Zühdü Efendi, 36
Ömer Efendi, 38, 114
Palaz Baba, 72
Pehlivan Dede, 125
Pir Mehmet Halife, 73
Piri Halife, 22
Pirî Halife, 81, 84, 85, 86,
87, 89, 93
Polat Dede, 143
Pürçüklü Dede, 155, 157
Sağ Aşık Dede, 54
Sağır Dede, 174
Said Nursi, 41
Savdığın Dede, 174
Sefer Dede, 146
Selman Baba, 166, 168
Seyyid Şerif Ali, 162
Sıtma Dede, 3, 155
Sıtma Dedesi, 3
Sinan Baba, 130, 131
Sinop Dede, 54
Sülüklü Dede, 127

Sümbül Arap, 144
Süt Dedesi, 78, 79
Şehit Fethi Bey, 5
Şehit Osman Dede, 2
Şems-ü Kamer, 54
Şeremet Dede, 1
Şeydi Halife, 18
Şeyh Ahmet Sultan, 146
Şeyh Burhaneddin, 72, 100,
102, 103, 112, 113, 114
Şeyh Dağıstanlı Hacı
Mustafa Dede, 138
Şeyh Hacı Hasan, 167
Şeyh Hasan, 164, 167, 174
Şeyh Hasan Efendi, 164,
167, 174
Şeyh İsmail Efendi, 22
Şeyh Kılıçaslan, 162
Şeyh Mehmet Dede, 53
Şeyh Mehmet Efendi, 36
Şeyh Mehmet Emin, 38
Şeyh Murad, 72, 77
Şeyh Muslahattin Dede, 151
Şeyh Muslihiddin, 78
Şeyh Recep Efendi, 10
Şeyhülislâm Elberdaî, 72, 77

Şikem Dede, 133
Şirin Baba, 131
Tarlapınarı Dedesi, 127
Taşlı Dede, 65
Teberdar Mehmet Dede,
182
Tekke, 4, 25, 31, 35, 39,
64, 74, 127, 133, 134,
152, 179, 191
Tez Mehmet Dede, 132
Tez Murat, 44, 77, 121, 192
Tez Murat Dede, 44
Tiryaki Dede, 181
Torusoğlu Dede, 168
Ulu Mehmet Dede, 168
Uzun Er, 147, 148, 149
Uzun Musa Dede, 65
Ümmi Nine, 55
Veli Efendi, 66
Yakup Dede, 47
Yalıncağ Baba, 139, 150
Yeşil Dede, 168
Yunus Emre, 127, 128, 133,
159, 163
Yusuf Yunus, 166
Zorti Baba, 74, 76, 77

Kaynakça

Kitaplar

1. Böcüzade Süleyman Sami, Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Serenler Yayını, İstanbul, 1983
2. Böcüzade Süleyman Sami,    Devirde Gördüklerim, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2008
3. şENOL SÜMER, A'dan Z'ye Isparta'nın El Kitabı,
4. şENOL SÜMER, Ispartalı Rumlar
5. KIYICI Mahmut, Ispartalı ve Isparta'ya Hizmet etmiş Büyük Adamlar, G ltaş Kültür Yayınları,
6. KATIRCIOğLU Nuri, Bütün Isparta
7. Komisyon, Isparta'nın Folklorik Yapısı, Isparta Valiliği, Isparta, 1998
8. Uluslar arası Bektaşilik ve Alevilik Sempozyumu I, SDU İlahiyat Fakültesi, Isparta, 2005
9. Charles Texier, Asie Mineur, Paris
10. Arundall, F. V. J. , Discoveries in Asia Minor –I-
11. Cihannüma

12. Sefine-i Nefise-i Mevleviyyan
13. MARDİN Ebül'ula, Huzur Dersleri I-II-III, İstanbul, 1966
14. ATAYİ Ataullah Nev'izade, Zeyl-i Şekayık
15. NURSİ Said, Barla Lahikası, Envar Neşriyat, İstanbul, 1995

Tezler

1. ERDENK Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret Ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2001
2. KESKİN Haşim, Isparta ve Civarında Yaşayan Halk İnançları, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 1998
3. ÜNAL Erdiñç, Isparta ve İlçelerinde Bulunan Selçuklu ve Osmanlı Dönemi Yapıtlarının Kitabeleri, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üni., İzmir, 1999
4. GÖDE Halil Altay, Isparta Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Selçuk Üni., Konya, 2002
5. AKDEMİR M. Sadık, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Isparta'da Vakıf Hizmetleri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 1997

6.AKDEMİR, XVIII. Yüzyılın ilk yarısında Isparta’da Sosyo-Ekonomik ve kültürel hayat (170 ve 171 numaralı Şeriyeye Sicillerine göre), SDÜ, Isparta, 2004

7.ÖZTÜRK Hakan, 186 Numaralı Şeriyeye Siciline Göre Hamid Sancağının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yapısı, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2003

8.KARAMAN Durmuş, Düünden Bugüne Yalvaç Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 1991

9.ERDEMİR (PALAZ) Hatice, 1240-1244 (1824-1829) Tarihli 181 Numaralı Isparta Şeriyeye Sicili, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni., Konya, 1994

10.PUL Ayşe, H. 1151-1154 Tarihli Isparta Şeriyeye Siciline Göre 18. Yüzyılda Isparta’nın Sosyo-Ekonomik ve İdari Yapısına Dair Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üni., Ankara, 1994

11.ERDEMİR Halil, 1246-1254 (1831-1838) Tarihli 183 Numaralı Isparta Şeriyeye Sicili Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni., Konya, 1995

12.GEDİK Nurhan, 187 Numaralı Isparta Şeriyeye Sicili, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni., Konya, 1997

13. DOĞAN Gönül, Temettüat Defteri Kayıtlarına Göre Karaağaç-ı Yalvaç Kazasında Sosyal ve Ekonomik Durum, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2000
14. ÖZYÜREK Ercan, 158 Numaralı Uluborlu Şeriiye Sicil Defteri ve Bu Sicilin Uluborlu Kent Tarihindeki Yeri H. 1311-1313 (1890-1892), Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2002
15. UZAL Fatma Hilal, Anadolu Selçuklu Devleti ve Beylikler Döneminde Uluborlu, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2006
16. SONGUN Güliden, 10120 Numaralı Temettüat Defterine Göre Atabey Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu (1844-1845), Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2006
17. KAYHAN Mustafa Kazım, Temettüat Defterlerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Barla'nın Sosyo Ekonomik Yapısı, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2006
18. YEŞİL Tahsin, 9930 Numaralı Temettüat Defterine Göre XIX. Yüzyılın Ortalarında Eğirdir'in Köylerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üni., Isparta, 2006

19. ERSAL Mehmet, Isparta İli Senirkent İlçesi Uluğbey Beldesinde Alevilik, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üni., Manisa, 2005
20. TURAN Tülin, Isparta Kültür Tarihinden Bir Kesit: Isparta Halkevi ve Faaliyetleri (1933-1969), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni., Konya, 2004
21. ŞAMAN Nermin, Isparta ve Çevresindeki Beylikler-Selçuklular Dönemi Yapıları, Doktora Tezi, Hacettepe Üni., Ankara, 1993
22. ÖNGÖREN Reşat, XVI. Asırda Anadolu'da Tasavvuf, Doktora Tezi, Marmara Üni., İstanbul, 1996
23. YILMAZ Necdet, XVII. Asırda Anadolu'da Tasavvuf, Doktora Tezi, Marmara Üni., İstanbul, 2000
24. KÜÇÜK, Sezai, XIX. Asırda Mevlevilik ve Mevleviler, Doktora Tezi, İstanbul, 2000
25. ALTUNTAŞ İbrahim, Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasından Sonra Bektaşî Tekkeleri ve Osmanlı Yönetimi, OÜ., Eskişehir, 2005

Makaleler

1. ÖLMEZ Filiz Nurhan, GÖKMEN Şirin, Isparta İl Merkezi'nde Bulunan Türbeler
2. ERDEM İlhan, XIII. Asrın İkinci Yarısı ile XIV. Asrın İlk Yarısı Arasında Göller Bölgesinin Siyasi, İktisadi ve Kültürel Vaziyetine Genel Bir Bakış
3. ALDAN Mehmet, Isparta
4. TÜTÜNCÜ A. Türibi, Halil Hamid Paşa Vakfiyesi ve Isparta Kütüphanesi
5. KAYA Kemal, Tanzimattan Önce Belediye Hizmetleri
6. YAMAN Bahattin, Isparta'da bir Mezartaşı ve Hatırlattıkları

Sözlük ve Ansiklopediler

1. GÜNGÖR Nuri, Eğirdir Ansiklopedisi
2. Evliyalar Ansiklopedisi
3. EMECEN Feridun, Isparta, TDV İslam Ansiklopedisi

4. TUNCEL Metin, Eğridir, TDV İslam Ansiklopedisi
5. KOFOĞLU Said, Hamidoğulları, TDV İslam Ansiklopedisi
6. DURUKAN Aynur, Ertokuş Külliyesi, TDV İslam Ansiklopedisi
7. SÜREYYA Mehmed, Sicill-i Osmani, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996
8. KIEL, Hedda Reindl, Mesih Paşa, TDV İslam Ansiklopedisi
9. BEREKE Abdülfettah Abdullah, Hakim et-Tirmizi, TDV İslam Ansiklopedisi
10. AFYONCU Erhan,Rüstem Paşa, TDV İslam Ansiklopedisi
11. TANERİ Aydın, Ertokuş, İslam Ansiklopedisi TDV
12. PAKALIN Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü
13. ÖNGÖREN Reşat, Safeviyye, TDV İslam Ansiklopedisi
14. KARA Mustafa, Emir Buhari, TDV İslam Ansiklopedisi

Web

1. <http://193.140.255.11/tezjic/tez.htm>
2. <http://www.senirkentyukselis.com/>
3. <http://mustafakuscu.com/>
4. <http://www.yalvac.bel.tr/>
5. www.ispartaya.com/
6. www.w3.sdu.edu.tr/
7. www.isparta.gov.tr/
8. www.savkasabasi.com/
9. www.akademiktarih.com/
10. <http://www.haber37.gen.tr/>
11. www.sakader.com
12. www.archive.org
13. www.kenthaber.com